

VII. KÖTET, 4. FÜZET. UJ FOLYAM. 1899 OKTÓBER—DECZEMBER.

MAGYAR
KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ES KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA.

1899. ÉVI FOLYAM.

— III IV. FÜZET. III —

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA.

1899.

TARTALOM.

	Lap
Régi kéziratok megóvása	321
Varjú Elemér. A gyulafejfvári Batthyány-könyvtár. (Harmadik közlemény, egy melléklettel és a szöveg közt egy hasonmással)	329
Sörös Pongrácz. Illicini Péterről	346
Melich János. Magyar grammatika a kijevei tanítóképző könyvtárában ...	352
Kemény Lajos. Sajtó és cenzura Kassán a XIX. század első felében ...	356
Kováts László. Könyvnyomdáink a jelen század harmadik tizedében ...	359
Havrán Dániel. Irodalomtörténeti adalékok	367
Külföldi szemle. A brüsszeli kir. könyvtárról Esztogár Lászlótól ...	370
Tárca. Évnegyedes jelentés a Magy. Nemz. Múzeum könyvtárának állapo- potáról 1899 július 1-től szeptember 30-ig	378
A Magyar Tud. Akadémia könyvtára 1898-ban	381
Az Erdélyi Múzeum-egylet könyvtára 1898-ban	386
A szegedi Somogyi-könyvtár állapota 1898/99-ben	388
A magy. kir. központi statisztikai hivatal nyilvános könyvtárának és térképgyűjteményének ügykezelési és használati szabályzata	392
Szakirodalom. Dr. Fináczy Ernő. A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában. Ism. (e.) — A könyv (hetilap.) Ism. — ó. — Franz Joseph I. und seine Zeit Ism. E—r. — Folyóiratok szemléje. I. Hazai folyóiratok. (Egyet. Phil. Közöny XXIII. 8., Erdélyi Múzeum XVI. 7. 8., Grafikai Szemle IX. 7. 8. 9. 10., Irodalomtörténeti Közlemények IX. 4., Századok XXXIII. 7. 8.) II. Külföldi folyóiratok (Centralblatt für Bibliothekswesen, XVI. 6. 7. 8. 9. 10. 11., Deutsche Literaturzeitung, XX. 23. 26. 32. 34. 35. 38. 42., La Bibliofilia, I. 1. 2. 3. 4. 5., Revue des Bibliothèques, IX. 4—5. 6—8., Rivista delle Biblioteche et degli Archivi, X. 5. 6. 7—8., Zeitschrift für Bücherfreunde, III. 1. 2. 3. 4. 5—6.)	398
Vegyes Közlemények. Az egyetemi könyvtár új igazgatója. A hazai múzeumok és könyvtárak jegyzéke. Knauz könyvtárának sorsa. (V. E.) Pozsonyi Sándor kéziratgyűjteménye (Varjú.) A londoni második bibliografiai konferencia. Az orosz bibliológiai társaság. (M. J.) Rossi könyvtára. (V. E.) Könyvek és képek a Balassák birtokában. (E. P.) XVI. századi iskolázás. (H. D.) A Manlius- féle nyomda történetéhez. (H. D.) Könyvészeti helyreigazítás (Illéssy János.) A győri karmelita rendház könyvtára. Adalék a könyvkötészet történetéhez Magyarországon. (Dézsi Lajos.)	408
Név- és tárgymutató	416
Melléklet: A hazai nyomdák 1899-ben	1—16

A Magyar Könyvszemle

előfizetési díját 1899 szeptember 16-tól december 15-ig
beküldték:

Az 1899. évi folyamra: Acsády Ignác, Hegyi Ödön, ifj. Reissig Ede,
a székelykeresztúri állami tanítóképző.

Az 1900. évi folyamra: A beszterczei polgári fuiskola, báró Révay
Ferencz, a sepsiszentgyörgyi székely nemz. múzeum.

RÉGI KÉZIRATOK MEGÓVÁSA.

A régi kéziratok megóvása érdekében legujabban megindult törekvésekről már két ízben volt szó a Magyar Könyvszemlében. *Erdélyi Pál* itt ismertette kellő részletezéssel P. Ehrle Ferencznek erre vonatkozó s mindenütt nagy érdeklődéssel fogadott dolgozatát,¹ a mult évi sanctgalleni nemzetközi konferenzia működéséről pedig *Fejérvataky László* tollából közölhetett beható tudósítást, a ki a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségének megbízásából és képviselőletében vett részt a konferenzián.²

Azóta a legnevezetesebb lépés e téren a német levéltárnokoknak jelen év augusztus 18—21 napjain Drezdában tartott konferenziája volt, a melyen különböző német államok, városok stb. 51 kiküldöttje vett részt s a melynek tárgyalásaiból, egy hozzánk jutott tudósítás alapján, érdemesnek és szükségesnek tartjuk a nevezetesebb részletek közlését.

A hadügyminiszter által megnyitott értekezlet megválasztva első elnökül a porosz kormány kiküldöttjét, *Könnecke* drt, másodikkul a bajor kormányét, *Oefe*le bárót, jegyzőkül pedig *Jung* dr frankfurti városi és *Tumbül* dr donaueschingeni hercegi levéltárnokot, megkezdte működését a szász kir. hadügyminiszterium referensének *Posse* drnak előadásával, a melynek foglatját a rendelkezésünkre álló forrás részletesen ismerteti.

A görög és római remekírók sajátkezű kézíratai, így szól *Posse* előadásában, nem maradtak reánk, műveik nagy része késő középkori leírások révén maradt fenn. Csakhogy ebben az időben sok klasszikus mű kézírata elpusztult az által, hogy a beirt anyagot lemosás vagy lekaparás által ismét írásra használhatóvá akarták tenni, és újból be is írták. Ezek az u. n. palimpsest-kéziratok. Azonban ennél az eljárásnál az első írás igen sokszor nem tűnt el egészen és vegyiszerek

¹ 1898. évf. 113. l.

² 1898. évf. 321. l.

(reagenciák) segítségével azt ismét elő lehet hozni. Ezen a módon ugyan sok igen nevezetes kézirat fejtettet meg, azonban a kézirat ez által annyira megrongálódott, hogy menthetetlenül el kell pusztulnia, ha tüstént nem fognak tatarozásához. A kinek volt alkalma látni, hogy olyan elsőrangú és pótolhatatlan kéziratok, mint a veronai Gajus-kézirat vagy a milánói Plautus-kézirat, mely barbár módon rongáltattak meg a vegyi szerek alkalmazása által, bizonyára óhajtani fogja, hogy a vegyészeti eljárás helyébe minél előbb olyan lépjen, a mely a kéziratokat érintetlenül hagyja: s ilyennek mutatkozik első sorban a fényképezés, a mely eddig régi kéziratok megfejtésére nem igen használtatott. Ugy a reagenciák, mint egyszerűen a tinta által okozott és a kéziratok végleges elpusztulásával fenyegető károk miatt leginkább a vatikáni könyvtárnak van oka panaszkodni. S éppen ezért, tekintettel a többi könyvtárak hasonló veszedelmeire is, a Vatikánból indult ki az intő szózat, abban a reménységben, hogy az mindenütt meghallgatásra fog találni s a végből, hogy az ó-klasszikai irodalom legrégebb anyagának megmentésére közös védelemre hívja össze az érdekelteket. Minthogy a vatikáni könyvtár prefektusától, Ehrle atyától fogalmazott fölhívás mindenütt a legélénkebb érdeklődést keltette, a pápa ő szentsége a múlt év október havában Sanct-Gallenben megtartandó értekezletre meghívókat küldött szét, s erre az értekezletre a vatikáni könyvtár néhány rendkívül becses III—VI századbéli kéziratának elküldését is megengedte. Az értekezleten képviselve voltak Anglia, Ausztria, Baden, Bajorország, Franciaország, Hollandia, Magyarország, Poroszország, Svájc és Würtemberg. A szász kormány előadót küldte ki, a kinek óhajtására a konferenzia a tárgyalások programját kiszélesítette oly irányban, hogy azok a kéziratokon kívül régi és új oklevelek konzerválási módozataira is kiterjeszkedjenek. Sanct-Gallenben több javítási eljárásról volt szó, minők: 1. a megrongált részeknek átlátszó papírral való betakarása; 2. a gelatin és formolos gelatin alkalmazása; 3. a kollódiium-eljárás. Negyedik gyanánt előadó a szétmálló és megrongált kéziratoknak impregnálását ajánlotta ama módszer alapján, a melyet a szász kir. hadügyminiszterium egészségügyi és vegyészeti laboratoriumában *dr. Schill* főtörzsorvos hét évvel ezelőtt talált föl katonai térképeknek szabadban és esős időben való használhatása céljából. Ezt az eljárást azóta a porosz és az

osztrák-magyar hadseregnél is sikerrel alkalmazták. Minthogy a sanctgalleni konferencia a javasolt konzerválási módokat egyikének vagy másikának ajánlását további kísérletezések eredményeitől tette függővé, a szász kormány által ajánlott eljárás az említett laboratóriumban az elmúlt évben további beható vizsgálódások tárgya volt. Ezek révén kiderült, hogy ez az eljárás nem csak mállásnak indult oklevelek konzerválására alkalmas, hanem kitűnő óvószer olyan kéziratok megmentésére is, a melynek érdekében a pápai kuria a sanctgalleni értekezletet összehívta. Ez az eljárás a romlásnak indult hártjának vagy papirosnak impregnálása a *zapon* nevű szerrel, melyet Clare Frederik amerikai vegyész talált föl. A zapon alkalmas oldó anyagok által előidézett kollóidum vagy celluloid oldatból áll. Ilyen oldó anyagok: amylacetat, aceton, amylalkohol. Hígító folyadékul az amylalkohol, esetleg más folyadékokkal keverve, használtatik. A hígító folyadékok közömbösek az impregnálásnál. A zapon természeti sajátosságánál fogva megőrzi az impregnált lap jellegét, a celluloid pedig természeténél fogva nem fogékony a rendes temperaturai különbségek iránt, s nem lesz, mint a gyanta, idővel piszkos és át nem látszó. Előzetes fertőtlenítésre sincs szükség, mert a kéziratot vegetatív alakban levő gombákat megsemmisíti, az ellentállásra képesebb állapotban levőket pedig legalább is megrögzíti és a csirázásban megakadályozza. Mikroskopi vizsgálatok igazolták, hogy a zapon a hártjának vagy papirosnak minden egyes rostocskáját izolálja, körül fogja, a porusokat légmentesen elzárja, úgy hogy az impregnált lapok vízben is tarthatók anélkül, hogy szétesnének. A zapon a már szétporlás állapotában levő részeket is megszilárdítja, úgy hogy ezek azután nedves helyen sincsenek veszélyben. S így a zaponnal való impregnálás az eddigi tapasztalatok alapján olyan eljárásnak tekinthető, a mely a megőrzendő kéziratokra semminemű hátránnyal nem jár, azokat minden külső káros behatás ellen megóvja, az írást magán hordó hártjának vagy papirnak teljes szilárdságot kölcsönöz, a penésznek vagy más gombáknak behatolását feltétlenül megakadályozza. De nemcsak a szétmállásnak indult iratokra nézve nagy fontosságú a zaponnal való impregnálás. Már régóta alkalmazzák fémek oxidációjának és elkopásának megakadályozására. S a mi mai ujságpapirunk is sokat nyerne általa, s fennmaradása aránytalanul hosszabb

időre volna biztosítva, míg így a kortörténet e nevezetes forrásaira néhány évtized alatt biztos pusztulás vár. A kereskedő is könnyű szerrel megvédheti tengerentuli levelezését a tengeri levegő káros hatásaitól, sőt a buvár évek mulva is épen hozhatja ki az impregnált papírt az elsüllyedt hajó roncsai közül. Vakarások impregnált váltókon, végrendeleteken stb. első megtekintésre észrevehetők. Szóval a zapon igen széles körben nyerhet hasznos alkalmazást.

Posse dr. ezután áttér a sanctgalleni konferencián javaslatba hozott többi konzerválási eljárásokra, első sorban a *rongált részeknek átlátszó papírral való bevonására*. Az ilyen papírnak megválasztása igen nagy elővigyázatot igényel, mert a paus- és más átlátszó papiroknak igen nagy része a terpentinnel vagy más olajos vegyi szerrel való érintkezés folytán kisebb nagyobb mérvben elveszti átlátszóságát, a beragasztott lapok homályosakká lesznek s az írás olvasása ez által meg van nehezítve. Még a legfinomabb, olaj nélküli, japáni selyempapiroknál sem lehet a ráragasztás veszedelmeit elkerülni. Nem tekintve azt, hogy a ráragasztás következtében nagyon megrongált kéziratok elolvasása nehezebbé válik, elkerülhetetlen a kézirat megelőző fertőtlenítése, a mi pedig a szétmállás nagyon előre haladott stadiumában levő kéziratoknál azoknak további rongálását idézi elő. Az ú. n. aranyverő hárttyával (Goldschlägerfell) való beragasztás a hárttya-kéziratoknál nem alkalmazható, mert ugy a kézirat-hárttyának mint az aranyverő hárttyának mint állati anyagoknak zsirossága az utóbbinak az előbbire való pontos ragasztását megakadályozza; már pedig minden kis levegőréteg, ami a két anyag közé reked, nagyban csökkenti az aranyverő hárttya átlátszóságát. Azonban az aranyverő hárttya nagyobb mértékben már azért sem alkalmazható valami könnyű szerrel, mert egy méter hosszú s egy arasz széles darabja két márkába kerül. Alkalmazása esetén a fertőtlenítés okvetlenül szükséges. Az u. n. *ammoniak-kollódiummal való eljárással* a maró savak hatását akarják megakadályozni, ami a vatikáni kéziratok legnagyobb veszedelme, oly módon, hogy a megtámadott lapokat kollódiumburokkal vonják be, ami nem csak a bakteriumoknak, hanem a savak hatásának is ellenáll. Ez az eljárás azonban azért nem ajánlható, mert a kollódium igen tökéletlenül hatol be a pergamen vagy a papír részecskéi közé s még riczinus-olajjal elegyítve is

vékony hártját képez a felületen, ami hamar lemállik. E mellett a kollódium legtöbbször nem is teljesen átlátszó s többé-kevésbé fehéres rétege az írás tisztaságát zavarja. A sanctgalleni konferencián ajánlott konzerválási módok közül a zaponnal való impregnáláson kívül csupán a *gelatinnal való eljárás* érdemel figyelmet, a melylyel már Ehrle és Dr. de Vries (Leydenből) több kísérletet is tettek. Csakhogy ez is sok bajjal fenyegeti a kéziratot, különösen mert a gelatin törékeny s a nedvességgel szemben nincs elég ellentállása, amely utóbbi körülmény a bakteriumok szempontjából rendkívül fontos. A savakkal szemben való neutralizálásnál pedig nincs kizárva az az eshetőség, hogy a neutralizáló alkáliák később káros hatásúak lesznek. A sanctgalleni konferencián a *formolt* hozták javaslatba, mint olyan antiszeptikus szert, a mely a gelatinnal kezelt hártján vagy papíron tenyésző bakteriumokat vagy gombákat elpusztítja s ujak kifejlődését lehetlenné teszi. Minthogy azonban a formol a gelatint még törékenyebbé teszi, olyan eszközre kellett akadni, a mi ezen a bajon segít. A drezdai laboratórium kísérletei erre a célra a gliczerint mutatták alkalmasnak, amely megőrzi a pergamen vagy a papír puhaságát és hajlékonyságát, s a mellett emeli szilárdságukat. De ha az ily módon tökéletesített gelatin-formol eljárás nem is vetendő el, nem mérközhetik a zapon használatának előnyeivel. A gelatin erősen megrongált kéziratoknál egyáltalában nem alkalmazható, sőt alkalmazása ilyen esetekben kész veszedelem, minthogy a nagymérvű szétmállásnak indult kéziratok a vízben feloldott gelatin nedvességével való érintkezés folytán igen könnyen még menthetlenebb állapotba kerülhetnek. A gelatin a kéziratban levő vakarásokat, a tinták különbségeit, t. i. javításoknál, a legtöbbször észrevehetlenné teszi, előállítás is nehezebb mint a kereskedelmi forgalomban levő zaponé, s száradási folyamata is sokkal hosszabb emezénél. A zapon megerősíti a szétmállásnak indult vagy savak marása által megtámadott anyagot, minthogy teljesen beleshatol, míg a gelatin a kéziratnak mindössze vékony takarót nyújt, a mivel még az írás tisztaságát is zavarja. Ezenkívül a zapon alkalmazásánál nincs szükség neutralizálás végett vegyi szerekre. A mi pedig a pergamenek gelatinos kezelését illeti, igen nagy nehézséget okoz a gelatin-oldat melegségi fokának eltalálása, a mi pedig fontos, nehogy esetleges magas fok mellett a pergamen összezsugorodjék. Mind-

ezek alapján dr. Posse indítványozza, hogy a levéltárak tegyenek kísérleteket a zaponnal való impregnálás terén s tapasztalataikat gyűjtsék össze, hogy egy pár év után azok szabatosan formulázassanak s az eljárás a sanctgalleni konferencia megállapodásai értelmében általános alkalmazásra ajánlható legyen. Egyszersmind fölhívja a figyelmet arra is, hogy a kísérletek kiterjesztendők volnának az utóbbi ötven év levéltári anyagára is, mely különösen az anilin tinta miatt már is az elpusztulás veszedelme előtt áll, s a minél korábbi impregnálás által még megmenthető. Csak a 70-es évek végén vették észre előbb Bajor-, majd Szászországban a mutatkozó bajt s dr. Hartig szász titkos kormánytanácsos sietett is megállapítani és közétenni az állami czélokra alkalmas papir előállításának feltételeit. Ezen az alapon bocsátotta ki 1886-ban és 1891-ben a porosz kísérleti állomás a hivatalos czélokra szolgáló papir készítését és beszerzését illető szabályzatot. Azonban ugy ezek, mint a dán- és finnországi intézkedések még távol vannak, már csak a papírfajok és azok alkalmazásainak nagy száma miatt is a tökéletességtől. S ehhez járul, hogy a tinta-vizsgálat terén a kísérleti állomások és a vegytani tudomány még mindig igen sokszor ellentétes álláspontokat védelmeznek. Dr. Posse előadása befejezéséül örömét fejezte ki a fölött, hogy a kéziratok megmentésére irányuló vizsgálódások és törekvések most már előbb-utóbb kétségtelen jó eredményekhez fognak vezetni s hogy a szász hadügyminiszterium által összehívott értekezleten épen a szász hadügyminiszterium nevében olyan biztató adatokat közölhetett a zapon alkalmazása által elért sikerekről.

Ezután dr. *Schill* főtörzsorvos a zaponnal való impregnálás technikájáról tartott előadást. Mindenekelőtt katonai térképeket mutatott be, impregnáltakat és közönségeseket, kifejtve az elsők előnyeit az utóbbiak fölött. Azután rátért a levéltárak megrongált pergament- és papirkézirataira, természetben és képekben bemutatva a szétmállás előidézőit. Több száz éves teljesen szétment darabokat mutatott be, a melyek a vizet csak úgy szívták magukba s aztán mintegy rostokká váltak szét. S erre azután kézzelfoghatóvá tette, hogy az ő eljárása folytán mindezek szilárd egészzé s vízhatlanná lettek. Az impregnálás beeresztés, bemártás, befecskendezés vagy beecsetelés által történik. Demonstrálta, hogy az impregnálás folytán mennyire megszilárdul a legrongyoltabb anyag is, s

hogy hosszú időn át vízben tartott vékony papíron is a nyomtatás vagy írás teljes épségében maradt meg, s hogy, míg egyrészt minden kivakarás lehetetlenné válik, másrészt az impregnált papírra tentával, plajbászsal minden nehézség nélkül lehet írni. Zaponnal impregnált újságok a legfásabb papíron is minden szétmállástól, töréstől mentve vannak. Természetes, hogy erős napfénynek kitéve a zaponnal kezelt papír is megsárgul vagy megbarnul. Azonban a zapon megvédi a papírt a gázok behatásaitól is. De megvédi az érczetek is az elhomályosulástól. Zaponozott szegek vizes helyen sem lettek rozsdásak. A zapon teljesen átlátszó, kemény (kőrömmel nem karczolható) s a meleg hatása alatt ragadóssá nem váló hártvát képez az impregnált anyagon s pl. hajlítható fémlapokon a hajlítás következtében nem pattan le s a hőmérsékleti különbségekkel szemben teljesen közömbös. Előadó azután kiterjeszkedett a zapon előállítási módjának ismertetésére s megérintette a drágaság, egészségtelenség és tűzveszélyesség szemponjából fölhozható ellenvetéseket is. Főlemlítette többek közt, hogy a zapon forgalmi ára literenként 3 márka, 10 literenként 25 márka, s még több gyakorlati tanácsot adott, amelyekről azonban forrásunk nem emlékezik meg részletesen.

Az ez után megindult vitatkozásból kiemelendők a következő véleménynyilvánítások: Dr. *Schneider* főtörzsgyógyszerész hangsúlyozta, hogy a zaponnal impregnált papír a reagenziákkal való eredményes működést nem akadályozza meg. Dr. *Hansen* kölni városi levéltárnok aggályát fejezte ki, hogy a némely tinta után kifejlődő kénsav nem neutralizálható a zaponnal kezelt papíron. De Dr. *Schill* és dr. *Hempel*, a drezdai politechnikum vegytan-tanára megnyugtatták, kifejtve, hogy a zaponimpregnálás minden savképződésnek elejét veszi az egyes részek teljes izolálása folytán. Hanem azt dr. *Schill* is elismerte, hogy reagenziákkal kezelt iratok impregnálásánál nagy óvatosságra és hosszas kísérletezésre van szükség, mert még eddig nem lehet konstatálni, hogy egyes reagenziák és a zapon hosszabb idő után milyen kölcsönhatásokat mutatnak. Ebben az irányban teendő kísérletezések képezik a legközelebbi feladatokat.

Több kevésbbé jelentékeny kérdés megbeszélése után dr. *Posse* a következő javaslatokat terjesztette elő:

A német levéltárnokok drezdai konferenciája a konferenciára képviselőket küldött államokat, főurakat és városokat fölkéri:

1. hogy levéltárnokaik által a zaponnal való impregnálás terén kísérleteket végeztesse;

2. hogy ha az 1891. évi decz. 2-iki porosz királyi rendelethez hasonló szabályzat kibocsátott volna a hivatalos czélokra szolgáló papir szállítása és megvizsgálása ügyében, gyűjtesse adatokat arra nézve, hogy a kibocsátott előírások mennyiben váltak be;

3. hogy gyűjtesse adatokat arra nézve is, minő eredményeik voltak a jó és a papirra nem ártalmas tinták használatát elrendelő s az anilin tinta kiküszöbölését czélzó intézkedéseknek;

4. s hogy az összegyűlt adatok eredményeit közöljék a szász állami főlevéltárral.

Az indítványokat az értekezlet elfogadta, mire dr. Posse hírül adta, hogy a zapon lényegéről és alkalmazásáról a szász kir. hadügyminiszterium megbízásából egy tájékoztató kisebb munka készül.

A GYULAFEJÉRVÁRI BATHYÁNY-KÖNYVTÁR.

VARJÚ ELEMÉRTŐL.

(Harmadik közlemény, egy melléklettel és a szöveg közt egy hasonmással.)

1478. JANUENSIS, JACOBUS —. *Legendae Sanctorum Norimbergae, Antonius Koburger, 1478. 2°. (E₅. I. 3.)*

Szép példány, egykorú bronzveretes kötésben, a melyre később valaki (valószínűleg Henckel) lánczot veretett. Rubrikálva.

3. levelén, a felső szélén, *Liber ecclesie beati Jacobi in Leutzscha, legatus eidem per honorabilem dominum Benedictum de Leubitz arciuum baccalaureum quondam plebanum de Rosenauia, qui leporosus obiit anno domini 1502*. Henckel János kezéből:

Liber ecclesie beati Jacobi in Leutzscha legatus eidem per honorabilem dominum Benedictum de Leubitz arciuum baccalaureum quondam plebanum de Rosenauia qui leporosus obiit anno domini 1502

Henckel János bejegyzése.

A könyv végén: *Liber ecclesie sancti Jacobi in Leutzscha.*

A könyvhöz elől 2 papír, hátul 1 hártyalap van kötve. Ugy ezek, mint a borítólapok s a munka utolsó üres oldala a XV. sz. végéről való szép, sűrű írással vannak borítva. E lapok a *Lombardica*-ból hiányzó legendákat tartalmazzák, ily renddel:

(Legenda) Beati Gertrudis. De sancto Ladislao rege. De sancto Stephano rege. De sancto Emerico. De sancta Hedwige. De sancto Stanislao. De sancto Wenceslao. De sancta Prisca virgine. De sancto Thimotheo. De sancta Sophia. De sancta corona Domini circa invencionem sancte crucis. De sancta Apollonia. De sancta Regina. De Servacio episcopo.

Az előtábla belsején öreg emberre valló reszketős írással:

Liber proprius baccalaureij Benedicti de Leubicz. Cuius fiet oret deum pro eo, olim plebanus in Rosnobia. Ave.

Nem lehetetlen, hogy a legendák betüit egykoron ugyancsak a Leibiczi Benedek keze vetette papírra.

1479. ASTEXANUS DE AST. *Summa de casibus conscientiae. Coloniae, Henricus Quentell, 1479. Hain, 1895. (E₅. I. 8.)* Lánczos kötésben.

Végén: *Joannis Henckel.*

1479—1499. BALDUS DE UBALDIS DE PERUSIO. *Margarita. Venetiis, Bernardinus de Vitalibus, 1494. Hain, 2343.*

Hozzáköteve: DYNI DE MUCELLO Lectura de regulis iuris. Venetiis, Philippus Pincius, 1505.

FREDERICUS PETRUCIUS DE SENIS. Disputationes. Romae. Georgius Laur, 1479. Hain, 12843.

PETRUS ANDREAS GAMMARUS DE CASALI. Tractatus in materiam extensionum. Bononiae, Benedictus Hectoris, 1509.

RAYNALDUS DE NOVIMAGIO. Joannina. Papiiae, Jacobus de Burgofranco, 1507. (G₅. I. 8.)

Mindezek együtt egy nagy ívrétű, félbőrös deszkakötésben, lánczczal. (Henckel János rendes kötése.)

Az első munka második lapján. felül: *Is liber comparatus est per me Joannem Henckel archidiaconum et canonicum Waradiensem, florenis duobus anno domini 1509.*

1480 körül. GRITSCH JOHANNES —. Quadragesimale. Hely és év nélkül. Hain, 8062 (?) (C₅. I. 3.)

Benne: *Liber magistri Casparis Polirer.*

1481. AENEAS SYLVIUS. Epistolae familiares. Norimbergae, Antonius Koburger, 1481. Hain, 151. (E₅. III. 7.)

Táblája belső oldalán XV. századi írással: *Liber Martini prepositi de Hajj.*

Az első oldalon: *Emptus Claudiopoli Martij 4°. 1655. pret. 40 ob(ulos).* Valószínűleg ennek a vevőnek nevét találjuk a 71^a lapon: *Ex libris Nicolai Varadj de Kolosvár.*

1481. CALDRINUS JOHANNES —. Auctoritates Bibliae. Spiraee, Petrus Trach, 1481. Hain, 4247.

Hozzáköteve: Libellus dans modum legendi abbreviaturas in utroque iure. Ugyanott, de év nélkül. Hain, 11482. (G₅. II. 20.)

Ezen bejegyzéssel: *Liber magistri Casparis Polirer.*

1481. GREGORIUS IX. PAPA. Decretalium libri V. Venetiis, Johannes de Colonia et Nicolaus Jensson, 1481. Hain, 8011. (B₅. I. 2.)

Igen szépen miniált példány. Minden fejezet élén pompás, finom festésű képecskékkel. Az elsón 'EF monogramm. A képek valamely dél-német művész kezére vallanak, bár nincs kizárva a lehetősége, hogy a Szepességén készültek.

1481. és 1484. LOMBARDUS, PETRUS —. Sententiae. Norimbergae, Antonius Koburger, 1481.

Hozzáköteve: ROLEWINCK. Fasciculus temporum. Venetiis, Erhardus Ratdolt, 1484. Hain, 10188. (E₅. III. 10.)

Előlapján: *Hospitalis.* (T. i. Leutschoviensis).

1482. ALES, ALEXANDER DE —. Summa universae philosophiae. Norimbergae, Antonius Koburger, 1482. Hain, 643. (C₅. I. 6—9.)

Négy nagy ivrétű kötet, Henckel-féle lánczos kötésekben.

Az első kötet 14^a lapján, a kezdőbetűnek hagyott üres helyre írva ez áll:

Ista prima pars Alexandri empta est per me Joannem Henckel plebanum Leutzschouiensem Anno Domini 1516 Bude florenis VI. una cum reliquis.

Hasonló bejegyzés van (az ár elhagyásával) a többi kötetekben is.

1482. GREGORII DECRETALES ET CLEMENTINAE. Basileae, Michael Wenzler, 1482. Hain, 8012. (B₅. I. 3.)

Az első oldal alsó széle díszes kerettel van ellátva. Középen, felül, vörössel:

Ego Matheus Waloch plebanus | in monte sancti Georgii emi hos | duos libros Decretalium videlicet | et Decretum pro IV florenis in auro. 1513. A felső jobb sarokban: *Fraternitatis 24 plebanorum.*

A rubrikálás csak az első négy levélben tart, azután a könyv teljesen tisztá. A nagyon erős (sötét) kármin, melylyel Walócz a fennebbieket írta, a kezdőbetűkön is látható. Bizonyos, hogy ezeket is ő kezdte írni s tőle való a nagy kezdőbetű pasztózus festése is, melynek aránya hamis lévén, már teljesen oxidálódott.

1482. PTOLOMEAUS. Cosmographia. Ulmae, Leonardus Hol, 1482. Hain, 13539. (B₅. I. 5.)

Fametszetű kezdőbetűi és térképei egykoruan csinosan ki vannak szinezve.

1482. TUCHER, HANS —. Kreuzfahrt nach dem heiligen Lande. Augspurg, Hanns Bämmler, 1482. Hain, 8753. (B₅. V. 11.)

1482 és 1483. EXPOSITIO OFFICII MISSAE totiusque canonis. Reutlingen, Johannes Ottmar, 1483. Hain, 6810.

Hozzákötvé: ROLEWINK, WERNERUS —. Fasciculus temporum. Memmingae, Albertus Kunne de Duderstat, 1482. Hain, 6931. (D₅. IV. 4.)

Lánczos, csinosan préselt deszkás bőrkötésben.

Az első tábla belsején:

Dominus Sigismundus Senfftlebenn de Podoljino | baccalarius Wijennensis, altaris sancte | Barbere virginis Leutschovie in capella sancti Georgii | fuit presens liber, quem legavit ecclesie sancti Jacobi, ut omnes volentes proficere, in illo legere possint, et ut ibi maneat. Orateque | humili prece legentes in eo, pro anima eius | dominum Ihesum Cristum orare dignentur dicentes | Requiescat in pace amen. Obiit autem anno | Domini 1513 in vigilia sancti Briccii.

A címlapon: *Ecclesie sancti Jacobi.*

1483. AURELIUS, SANCTUS AUGUSTINUS —. Psalmorum explanatio. Venetiis, Bernardinus Benalius, 1483. Hain, 1973. (E₅. II. 6.)

Előlapján egykoru írással (később áthúzgálva): *Iste liber est magistri Casparis Polirer.*

Az első levélen a XV. sz. legvégéről való rendetlen írással: *Ecclesie Lewthscheuiensis per magistrum venerabilem Casparum Polirer legatum.*

1483. BELLOVACENSIS, VINCENTIUS —. *Speculum Historiale. Norimbergae, Antonius Koburger. 1483. Igen nagy ivrét. (A₅. I. 1.)*

Egy szép festett kezdőbetűvel, díszes egykorú bőrkötésben. Benne: *Liber magistri Casparis Polirer.*

1483. BIBLIA Deutsch. Norimbergae. Anton Koburger, 1483. Hain, 3087. (C₅. II. 3.)

1483. CONCILIUM zu Costnitz. Augspurg. Antonius Sorg, 1483. Hain, 5610. (B₅. V. 8.)

Nem szép példány; címlapja hiányzik.

1483. EUSEBIUS. *Hystori von dem grossen Alexander. Augspurg. Anton Sorg, 1483. Hain, 789. (B₅. V. 6.)*

1483. HIERONYMUS, BEATUS — episcopus Stridonensis. *Vitae sanctorum patrum. (Argentorati), 1483. Hain, 8597. (D₅. IV. 9.)*

Előlapján XV. századi kézzel írva: *24 Regalium.*¹ Utána valamivel későbbi írással: *L(iber) ccclesie Leutscho(viensis).*

1483. HOLKOT, ROBERTUS —. *Postillae super sapientia Salomonis. Spirae, Petrus Drach, 1483. Hain, 8757. (C₅. IV. 13.)*

Benne: *Liber magistri Casparis Polirer.*

1484. BERNARDUS PARMENSIS. *Casus longi super decretales. Argentinae. 1484. A nyomdász neve nélkül. Hain, 2932. (G₅. II. 11.)*

Czímlapján a XV. század végéről való írással: *Hospitalis.*

1484. HOMEROS. *Opera Graece. Florentiae, Demetrius Mediolanensis Cretensis, 1488. Hain, 8772. (Y₄. II. 13.)*

A példány *Celtes Konrád*é volt, benne van a hírneves költő kéziratosa könyvjelzője.

1485. ANTONINUS archiepiscopus Florentinus. *Summae theologicae pars III. Venetiis, 1485. Nyomdász neve nélkül. Hain, 1257. (D₅. II. 13.)*

Czímlapján alul XV. századi írással: *Liber domus sancte Trinitatis ordinis Carthusiensium prope Brunnam.*²

A felső lapszélen: *Liber Beatae Mariae Virginis Annuntiatæ in Száárhegy die 16. August: 1649. Frater Bartholomeus Kolosuarj. D. N. VIII.—9.*

¹ A huszonnégyszepesi plébános társulata.

² Hasonló bejegyzéssel van mintegy 10 kötet a könyvtárban.

Lejebb a XVIII. sz. elejére való írással: *Inscriptus missioni Coronensis S. J.*

1485. DURANTI, GUILLELMUS — *Rationale divinorum officiorum*. Venetiis, Erhardus Ratdolt. 1485. Hain. 6490. (Z₄. III. 3.)

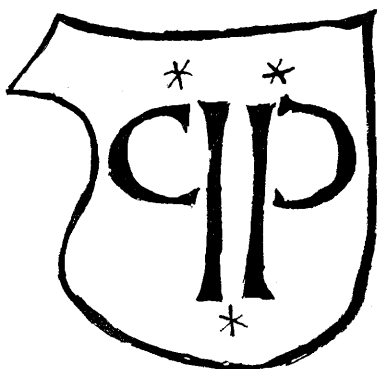
Első oldalán: *Liber magistri Pangratij Borbeck, 1492.*

1485. GRATIANUS. *Decretum cum apparatu*. Venetiis, Baptista de Tortis, 1485. Hain, 7902. (E₅. I. 1^b.)

Igen szépen olasz ízlésben rubrikált ősnymtatvány, egy pompás festett kezdőbetűvel. Első lapján:

Inscriptus Catalogo Librorum Residentiae Albae-Carolinensis Societatis JESU. Anno 1724.

Con. Cel. pro. poete sum

Κωνσταντίνος

Φραγκομακ

Celtes Konrád kéziratós könyvjelzője.

1485. PAPIAS. *Vocabularium*. Venetiis, Andreas de Bonetis de Papia, 1485. Hain, 12379. (A₅. III. 4.)

A könyv 1° oldalán felül: *Conradi Celtis sum*. A lap közepén Celtes tollal rajzolt könyvjelző-czímere.

1485—1498. ARISTOTELES *Opera Graece*. Venetiis, Aldus Manucius, 1485—1498. Hain, 1657.

Öt ivretű kötet. Első és egyetlen XV. századi kiadás, az Aldus nyomdájának legszebb és legnevezetesebb terméke.

1486. COMESTOR PETRUS — *Scholastica historia*. Basileae, (Michael Wensler), 1486. Hain, 5535. (G₅. II. 12.)

Czimplapján közel egykorú írással: *Ecclesie Sancti Jacobi in Leuthscha*. Ebbe írva más kézzel: *Hospitalis*.

1486. ROLEWINCK WERNERUS — Fasciculus temporum. Venetiis, Erhardus Ratdolt, (év nélkül) Hain, 6916. Hozzákötvé: BERGOMENSIS PHILIPPUS. Supplementum chronicarum. Venetiis. Bernardinus de Benaliis, 1486. Hain, 2807. (E₅. III. 9.)

Az első tábla belső oldalán:

Presentem librum inspecturi sciant hunc fuisse quondam | domini Sigismundi prespiterii cognomine Sanfftleben | baccalarii Wijennensis altaris sancte Barbare | Leutschovie in capella sancti Georgii martiris, qui hunc ipsum | librum omnibus cupientibus ac scripturarum scientiarum amantibus | impartiri voluit, ideo eundem eclesie sancti Jacobi legavit | ut ibidem maneat nec per quempiam ab ea ammoveatur. Petit quoque ut legentes in illo, pro salute anime sue | dominum orare velint, dicendo Requiescat in pace Amen. | Obiit autem anno domini millesimo quingentesimo | decimo tercio in vigilia sancti Briccii confessoris.

Előlapján: *Anno 1697 | legit me | Matthaeus Balassi | qui obiit die 28. | Novembris.*

1486—87. ANTONIUS ARCHIEPISCOPUS FLORENTINUS. Summae theologiae partes IV. Norimbergae. Antonius Koburger, 1486—87. (A. II. rész hiányzik.) Hain, 1246. (G₅. I, 1—3.)

Minden kötetben a XV. sz. végéről való írással: *Liber magistri Casparis Polirer*.

1487. BIBLIA DEUTSCH. Augspurg, Hans Schoensperger, 1487. Hain, 3139. (C₅. IV. 14.)

1487. MEFFRETH. Sermones. Basileae, Nicolaus Kessler, 1487. Hain, 11005. (G₅. II. 6.)

Czimplapján szép nagy góthbetűkkel, de vastagon tintával kitörülve:

Liber domini Thomae de Monte Sancti Georgii in villa | Bathizy p(arochi?) anno domini 1525.

Szepes-Szombati Tamás batizi plebánosnak a budapesti egyetemi könyvtárban is van egy kódexe, a melyet Aranyasi Gellértfi János másolt Csütörtökhelyen 1462—73 között.

1488. ANTONIUS archiepiscopus Florentinus. Summae theologiae partes IV. Spirae, Petrus Trach, 1488. Hain, 1247. (F₅. II. 6—8.)

Három rész; a negyedik hiányzik. Szépen préselt lánczos kötetekben, a melyeken az első tábla címei arannyal vannak nyomva. Valószínűleg hazai munka.

Az első rész előlevelén *Ecclesie Sancti Jacobi*. Utána *M. W.* betűk. Ezek alatt ezen bejegyzés:

Ego Matheus Waloch plebanus Lewbicensis lego et dono has quattuor Anthonini partes pro salute anime Ecclesie sancti Jacobi in Leutschau Orate pro eo. : 1517 :

1488. CLAVASIO, ANGELUS DE —. Summa angelica de casibus conscientiae. Norimbergae, Antonius Koberger, 1488. Hain, 5385. (G₅. II. 8.)

Rubrikálva; egy aranyos kezdőbetűvel. Az első oldal felső margóján: *Is liber fuit ab antiquo ecclesie sancti Jacobi Leutzschouie.* (Henckel János írása.)

*Ego Matheus Waloch plebanus
Lewbicensis lego et dono has
quattuor Anthonini ptes
pro salute anime Ecclesie
scti Jacobi in Leutschau
Orate pro eo
c:15 14:7*

Walócz Máté bejegyzése.

1489. ARISTOTELES. Opera Latine, cum commentariis Averrois. Venetiis, Bernardinus de Tridino, 1489. Hain, 1661. (F₅. I. 13.)

Első oldalán a XV. sz. végéről való bejegyzés: *Liber hic pertinet ad templum in Leutschouia.*

1489. BELLENCINIS, BARTHOLOMEUS DE —. Tractatus de charitativo subsidio et decima beneficiorum. Mutinae, Antonius Mischominus, 1489. Hain, 2761. (G₅. II. 16.)

Szép, egykorú aranyval préselt, deszkás bőrkötésben, a melyre lánczhorog van később verve. Ezt, úgy látszik, Henckel János tetette rá.

Első levelének felső szélén: *Johannis Henckel plebani Leutschouiensis.*

1490. SANCTO GEORGIO, JOHANNES ANTONIUS DE —. Lectura super quarto libro decretalium. Mediolani, Antonius de Carchano, 1490. Hain, 7587. (H₅. I. 5.)

Lánczos, félbőrös deszkakötésben.

A második lap felső szélén: *Is liber donatus est mihi Joanni Henckel archidiacono et canonico Waradiensi per Leonardum Alantsee | bibliopolam Viennensem. Anno domini 1511.*

A kötet végén: *Joannis Henckel.*

1490 és 1491. PANORMITANUS, NICOLAUS —. Consilia. Venetiis, Philippus Pincius, (1490 körül). Hozzákötve ugyanazon munka, Venetiis, Jacobus de Paganinis; 1491. Hain, 12353 (?) Hozzákötve: FRANCISCUS DE ZABARELLIS. Consilia, responsiones et allegationes. Pisciae, Bastianus et Raphael de Orlandis, 1490. Hain, 16258. (G₅. I. 14.)

Lánczos deszkakötésben. Elején és végén: *Joannis Henckel.*

1491. BONAVENTURA, SANCTUS —. Perlustratio in libros IV. Sententiarum. (Nurembergae, Antonius Koberger, 1491.) Csak a Pars III. et IV. Hain, 3540. (G₅. II. 3. és 4.)

Lánczos kötésben. Mindkét kötet elején: *Joannis Henckel plebani Leutschoviensis.*

1492. AMBROSIUS, SANCTUS —. Opera. Basileae, Johannes Amorbach, 1492. Hain, 896. (F₅. II. 3—5.)

Három kötet. Egykorú bőrös deszkakötések, későbbi. kétségtelenül Henckel által ráalkalmaztatott lánczhoroggal.

Mindenik kötet címlapján ezen bejegyzéssel:

Felül, XV. sz. írással: *Liber Magistri Casp(aris) Polirer* (ehez folytatólag hozzáadva, Henckel írásával): *capellani Leutzschouiensis, viri et literati et magni | predicatoris assignatus in hunc locum per dominum Melchiorem Polirer ita, ut si filius suus Ladislaus eo uti | velit, possit quandocumque.*

1492. PRISCIANUS, GRAMMATICUS. — Opera. Venetiis, Philippus Pincius Mantuanus, 1492. Hain, 13362. (C₅. III. 2.)

Egykorú bőrös deszkakötés. Előlapján vörössel, nagy gótbetűkkel: *Joannis Heckel sum De Lewchouia.*

Alatta apróbb feketével: *Hic liber est Johannis Henckel de Lewchouia comparatus Cracouie. 1498.*

Ez alatt feketével, a felsőbb felíráshoz hasonlóan: *Nichil est ab omni | parte beatum.*

A kötet tele van Henckel jegyzeteivel. Végéhez csatolva 2 levélnyi kéziratot földrajzi tárgyú kivonat Dionysius Tessalonensisből.

1492—1493. BARTOLUS DE SAXOFERRATO. Lectura super I. et II. parte Codicis, Pars I. Venetiis, Andreas de Thoresanis de

Asula, 1492. — Pars II. Venetiis, Bernardinus Stagninus de Tridino, 1492. Hain, 2549. (F₅. I. 10.)

Második levelének felső szélén: *Joannis Henckel archidiaconi de Bekes, canonici Waradiensis.*

BARTOLUS DE SF. Lectura super I. et II. parte Digesti veteris. Venetiis, Andreas Toresanis de Asula, 1492. Hain, 2577. (F₅. I. 6.)

Második levelének élén: *Hec septem volumina Bartholi anno 1510 redeunte me Joanne Henckel ex Bononia per reverendissimum dominum Sigismundum Tursonem episcopum Waradiensem in absentia librorum meorum donata sunt. Joannis Henckel archidiaconi de Bekes canonici Waradiensis.*

BARTHOLUS DE SF. Lectura super secunda parte Digesti veteris. Venetiis, Bernardus Stagninus de Tridino, 1492. Hain, 2587. (F₅. I. 7.)

Ugyanazon bejegyzéssel mint az F₅. I. 10. számú kötet.

BARTOLUS DE SF. Lectura super I. parte Infortiati. Venetiis, B. Stagninus, 1492. Hain, 2600. (F₅. I. 4.)

Mint az előző.

BARTOLUS DE SF. Lectura super secunda parte Infortiati. Venetiis, Andreas de Toresanis de Asula, 1492. Hain, 2604. (I₅. I. 5.)

Második levelén: *Joannis Henckel archidiaconi et canonici Waradiensis.*

BARTOLUS DE SF. Lectura super secunda parte Digesti. Venetiis, Bernardus Stagninus de Tridino, 1493. Hain, 2612. (F₅. I. 9.)

Mint az előbbi.

BARTOLUS DE SF. Lectura super I. parte Digesti novi. Venetiis, Andreas de Toresanis de Asula, 1493. Hain, 2616. (F₅. I. 8.)

Mint az előbbi.

Mind a hét kötet hasonló félbőrös deszkakötésekben, lánczokkal. Valószínűleg Henckel kötése.

1493. SCHEDEL, HARTMANN — Liber Chronicarum. Nurembergae, Antonius Koburger, 1493. Hain, 14508.

1494. BORBELLUS, NICOLAUS — Summulae philosophiae rationalis, seu logica. Basileae, Michael Furtter, 1494. Hain, 12044. (E₅. IV. 3.)

Czimplapján XV. századi írással, nagy vastag gótbetűvel:

**Martini epperiensis sum.
Fih bricht m̄n her̄.**

1494. JUSTINIANUS IMPERATOR. Institutiones. Venetiis, 1494. Copinger, 3402.

Második lapján: *Joannis Henckel archidiaconi et canonici Waradiensis.*

1494. PEROTTUS, NICOLAUS —. Cornuncopiae opus. Venetiis, Philippus de Pinzis, 1494. Hain, 12702. (Y₄. III. 1.)

Végén ezen XV. századi bejegyzés: *Iste liber est monasterii Sancte Dorothee Virginis in Vienna.*

1495. INNOCENTIUS PAPA IV. Apparatus super Decretales. Venetiis, Bernardus Stagninus de Tridino, 1495. Hain, 9194. Hozzáköteve: ANTONII DE BURGOS alias de Salamanca. Aurea lectura super titulo de emptio et venditio. Venetiis, Gregorius de Gregoriis, 1507. (E₅. I. 1.)

Az első munka második levelének élén: *Is liber comparatus est per me Joannem Henckel archidiaconum et canonicum Waradiensem Padue | anno Domini 1508 floreno uno marcellis quattuor.*

1495. THEOCRITI ET HESIODI Opera Graece. Venetiis, Aldus Manutius, 1495. Hain, 15477. (C₅. III. 9.)

Egykorú kötésben.

Az első lapon *Celtes Konrád* sajátkezűleg írott és rajzolt könyvjelzője látható. A kötet előtti három levélben s az első borító-lapon apró, sűrű írással latin költemények: *Pio pontefico Nicolaus de Valle, Hesiodi poete erga kathamaereis opera et dies georgicon liber per Nicolaum de Valle e greco conversus.* A kötet végén *Celtes*-nek sajátkezűleg írt fordításai görögből latinra 2 levélen.

1496. FERRARIIS, JOANNES PETRUS DE —. Practica nova iudicialis. Venetiis, Paganinus de Paganinis, 1496. 2-r. Hainnál és Copingernél nem található. (A₅. I. 8.)

Lánczos kötésben.

A második lap felső szélén: *Is liber comparatus est per me Joannem Henckel archidiaconum et canonicum Waradiensem Venetii (igy!) florenis duobus. Anno 1509.*

1496. JUSTINIANUS IMPERATOR. Codex. Venetiis, Baptista de Tortis, 1496. Hain, 9619. (F₅. I. 3.)

Második lapján, fölül: *Joannis Henckel archidiaconi et canonici Varadiensis.*

1496. SABUNDE, RAYMUNDUS DE — Theologia naturalis sive liber creaturarum. Argentinae, Martinus Flach, 1496. Hain, 14069. (D₅. VI. 13.)

Czimlapján veres krétával egykorúan írt bejegyzés: *Ad hospitalem leporosorum Sancte Elisabeth Lewtschoue.* A második levélen a XVI. sz. elejéről: *Liber ecclesie Sancti Jacobi in Lewtscha.*

1496. TURRECREMATA, JOHANNES DE — Summae de ecclesia domini. Lugduni, Johannes Treschsel, 1496. Hain, 15732.

Félbőrös deszkakötés lánczczal. Czimlapján: *Iste liber emptus est per me Joannem Henckel plebanum Leutzschouiensem anno dni 15 16 Bude denariis centum.*

1496—1508. INFORTIATI DE TORTIS. Venetiis, Baptista de Tortis, 1496. Hain, 9575. (H₅. I. 10.)

DIGESTUM NOVUM DE TORTIS. Ugyanott, 1501. (H₅. I. 11.)

DIGESTUM VETUS DE TORTIS. Ugyanott, 1502. (H₅. I. 9.)

DECRETALES cum summaris suis. Ugyanott, 1504.

DECRETALES, Clementinae, Constitutiones Johannis XII. et Extravagantes. Ugyanott, 1505. (H₅. I. 1.)

Öt nagy ivrétű kötet, eredeti velencei félbőrös deszkakötésekben.

Valamennyinek elején ezen bejegyzés: *Joannis Henckel archidiaconi et canonici Waradiensis.*

A 3-ik darab 2^a lapján még ez áll: *Isti quinque libri totius Juris civilis empti sunt per me Joannem Henckel archidiaconum et canonicum Waradiensem, Padue, anno domini 1508. florenis viij.*

1497. CASSIANUS JOHANNES. De institutis coenobiorum. Basileae, Johannes Amerbach, 1497. Hain, 4564. (E₅. IV. 9.)

Egyszerű, de csinos munkája borjúbőrös deszkakötésben. Czimlapján rubrum:

1511. *Sum Laurentij Hylbrandi de Wogendros- sel pro 1 flo(reno).*

A wagenrüsseli (ma Merény) származású Hylbrand Lőrincz körülbelül 1519-től 1548 júniusában bekövetkezett haláláig iglói lelkész volt. A könyvén feljegyzett 1511-ik évben Krakóban tanult s nagyon valószínű, hogy a *Cassianust* ott vásárolta. Szép könyvtára lehetett; belőle az iglói római katolikus templomban ma is 18 kötet 1487—1538 közt készült nyomtatványt őriznek. A könyvek cízeit s a bennük található nevezetesebb bejegyzéseket kiadta *Hradszky József* A XXIV. királyi plébános testvérülete című művében. Nevezetesek Hylbrand bejegyzései, főleg, a középkori könyvkereskedés és a könyvárak szempontjából.

1497. OVIDIUS, PUBLIUS — NASO. Opera. Venetiis, Bernardinus Benalius, év nélkül, 1500 körül. Hain, 12155.

Hozzáköteve: OVIDIUS. Opera. Venetiis, Joh. Tacuinus de Tridino, 1497. Hain, 12247. (A₅. II. 6.)

Az első darab czimlapján: *L(iber) Ph(ilipp)i Tanntzer. Emptus XII. f(lorenis) VIII d(enariis) mense decembri anno 1497.*

Lejebb egy tintával rajzolt czimer: köríves paizsban paizsfő, benne tojásdad, felismerhetetlen alak, a melynek szára az alsó mezőbe is átnyúlik. Alul három (2, 1) kagyló. Ez alatt: *15 M 26 | Irrecuperabilium summa foelicitas est oblivio. W. Swartz.* Lejebb: *15—27 | Aspectu Nascitur Amor. | H. Tanntzer.*

1498. ARISTOPHANES. Comoediae IX Graece. Venetiis, apud Aldum, 1498. Hain: 1656. (Egyetlen XV. századi kiadás).

A gyönyörű példány minden oldala finoman vont kettős vonal-kerettel van ellátva. Egykor a hírneves könyvgyűjtő és jogtudós *Carpzov Frigyes Benedek* (1682.) könyvtárában volt.

1498. CORSETTUS, ANTONIUS, — Repertorium in opera Nicolai Panormitani. Venetiis, Baptista de Tortis 1498. Hain, 5772. (F₅. I. 12.)

A második levél élén: *Hic liber emptus est per me Joannem Henckel archidiaconum et canonicum Waradiensem anno 1509. Padue flor. uno in auro preter ligaturam etc.*

1499. CRONICA van der heiligen Stat van Coellen. Coloniae, Joh. Koelhoff, 1499. Hain, 4989. (Z₄. II. 3.)

Végén a XVI. sz. elejéről származó. Köln város történetére nagy érdekű német jegyzetek vannak.

1499. MISSALE WRATISLAVIENSE. Moguntiae, Petrus Schoeffer, 1499. Hain, 11437. (G₅. I. 11.)

Gyönyörű nyomtatvány, végig igen nagy, rideg gót tipussal nyomva. Egykorú rézveretes kötésben.

1500. BONAVENTURA, SANCTUS. Tabula super libros sententiarum. Nurembergae, Antonius Koberger, 1500. Hain, 3543. (G₅. II. 5.)

Lánczos kötésben.

Első lapján: *Joannis Henckel | plebani Leutschoviensis.*

1500 és 1503. PONTANUS LUDOVICUS. — Consilia et allegationes. Venetiis, Bonetus Locatellus, 1500. Hain: 13278. Hozzákölte: PETRUCIUS, FRIDRICUS —. Consilia et quaestiones. Papiae, Andreas de Boschis, 1503. (K₅. I. 1.)

Nagyvárad lánczos kötésben, amely az 1510-ből való *Aretio: Lectura Super Institutionum Libri IV.* (K₅. I. 2.) kötésével teljesen azonos.

A 2^a l. felső szélén: *Is liber donatus est mihi Joanni Henckel archidiacono et canonico Waradiensi ab reverendissimo Domino Sigismundo episcopo.*

XV. század. EXPOSITIO compendiosa et familiaris sensus literalem et mysticam complectens libri psalmodum.

Végül csonka goth nyomású, ivrétű kötet a XV. sz. végéről. Egykorú bőrrel bevont deszkakötésben.

Az első tábla belsején a Hiszekegy magyarul, a XVI. század közepéről való írással.

A címnap felső szélén: *Liber iste emptus est per me Johannem de Bathya necnon plebanum | de Nemethy D(enariis) XXV. Gregorio discipulo sou Mohajensi. | Anno Domini. 1. 5. 20. 8. (1528).*

Alább a XVI. század derekáról való írással: *Georgij Chochull Cassoviae emptus.*

XV. század. GABRIELIS sermones de festivitatibus. Hely és év nélkül. 4°.

A XVI. sz. elejéről való ezen bejegyzéssel: *Iste liber est*

monasterii sancte Dorothee Virginis | et martiris ordinis canonicorum regularium in Vienna.

XV. század. HERODOTUS HALICARNASSEUS. *Historiae.* Hely és év nélkül. Szép olasz nyomtatás. (Z₄. III. 14.)

Végén: *M(agistri) Briccii de Cilia.*

XV. század. HIERONYMUS, BEATUS — *Vitae patrum sanctorum.* Vlmae, Johannes Zainer, (1480—90 között). Hain, 8594. (D₅. IV. 7.)

Erős lócsei bőrkötés, lánczhoroggal.

A 11^a lapon a felső szélén (Henckel írása): *Iste liber legatus est Ecclesie sancti Jacobi in Leutzscha per dominum Valentinum de Bartpha baccalaureum custodem et canonicum Scepusiensem. Anno domini 15 17.* Végén ugyanazon írással: *Liber ecclesie sancti Jacobi in Leutzscha.*

XV. század. MISSALE.

A nyomtatás nem ad felvilágosítást arról, mely egyház számára készült. Csinos góth nyomás; a canon előtti fametszetű kép durván kiszinezve. A canon nincs meg nyomtatásban, hanem egykorúan hártýára van írva. A missale elején egy pergament levél áll ezen góth betűs felirással:

**RUBRICA
BASTIENSIS
ECCLESIE:**

Ennek daczára a misekönyv már a XV. században valamely magyar egyház használatában volt. Naptára nyomtatásban a magyar szentek közül csak Szent-Erzsébetet tartalmazza. Ezt átírta valaki vörössel, a többi magyar szentek pedig szintén vörössel, egykorúan be vannak illető helyükre írva. (E₅. II. 8.)

XV. század. NICOLAUS DE LYRA. *Postilla super Bibliam.* Hely és év nélkül. (Hain szerint typis Reyserianis). Hain, 10367. (E₅. II. 10—12.)

Három ívrétű kötet, egyforma, csinosan préselt, szép bronzveretekkel és lánczczal ellátott kötésekben.

Az első és a második rész első oldalán ezen bejegyzés: *Iste liber legatus est per dominum magistrum Sebastianum plebanum huius ecclesie | pro usu cuiuslibet apud ecclesiam sancti Jacobi. Anno domini 1509.*

Az első kötet táblájának belsején vörös krétával írva: *Istam partem Lire habet dominus Jeorgius | predicator Sclavorum Anno 1515.*

Mindenik kötet végén, a XVI. század elejéről való írással: *Liber ecclesie sancti Jacobi de Leutzscha.*

XV. század. NIDER, JOHANNES — *Sermones super evangelia et epistolas de tempore et de sanctis.* Hely és év nélkül.

Hozzáköteve: CYRILLUS EPISCOPUS HIEROSOLYMITANUS. Quadrupartitus apollogeticus. (Augustae, Antonius Sorg?), év nélkül. Hain, 5905. (D₅. III. 10.)

Egykorú erős deszkakötésben. A táblába beragasztva Bártfa város XVI. századi fametszetű könyvjelzője. Az első lap szélén ezen XVIII. századi bejegyzés: *Ex libris ecclesiae parochialis regiae ac liberae civitatis Bartphensis.*

XV. század. SERMONES thesauri novi de tempore. 2°. Végül csonka Kb. 1490. (J₅. II. 11.)

Czím lapján: *Liber beati Jacobi apostoli in Lewfta (így) legatus per venerabilem | M(agistrum) Valentinum de Bartpha custodem Scepu-siensem. 1517.*

XV. század. VORAGINE, JACOBUS DE —. Lombardica historia sanctorum.

Hely és év nélkül. 2°. körülbelül 1470. Szép félgót nyomás. Kolofonja:

**Explicit lampartica hy-
storia sanctorum.**

Rubrikálva; elől egy festett kezdőbetűvel (E₅. I. 2.).

Előlapján XV. századi írással: *Iste liber pertinet ad altarem sanctorum | Nicolai et Katherine in Lewtscha.* Utánna más, de közel-korú írással: *In hospitali.* Csinos préselésű kötése löcsei munka.

1500 körül. Tertia pars BIBLIE cum expositione Lyre. Hely és év nélkül. 2°. Egykorú kötésben.

Czím lapján: *Anno nati salvatoris mundi millessimo quingentesimo decimo nono infra | kalendas Septembris in nundinis Bistriciensibus venerabilis pater frater Ambrosius de Telekes | ordinis minorum guardianus almi conventus Sancte Marie fratrum minorum in Bistricia | volumina glossam ordinariam cum eius repertorio continencia huic conventui | aggregavit pro salubri fratrum utilitate quoque charitative administravit. Humilis frater | pauper et modicus frater Johannes Herbipolensis ordinis minorum hanc notam apponebat. | Vir honore dignissimus gratanter accipiet spurius autem et irridet et delebit.*

1500–1510 között. BIBLIAE. — Tertia pars cum postillis Hugonis cardinalis. Hely és év nélkül.

Czím lapján a XVI. század elejéről való ezen bejegyzés: *Ecclesie S. Jacobi in Lewthscha.*

1500–1510 között. BERTRANDI sermones de tempore. Vége hiányzik. Hagenauai nyomtatvány lehet.

Benne a XVI. sz. első feléből való írással: *Georgii Molneri sum.* A XVIII. századból pedig: *Parochiae Leuchoviensis.*

1500—1510 között. OPUS REGALE, in quo continentur infrascripta opuscula: Epistola consolatoria in qua . . . remedia ad repellendum omnes causas tristitiae, de officio . . . etc. Lugduni Stephanus Gueynard, év nélkül. 4-r. Szépen préselt egykorú kötésben. (E₅. IV. 4.)

Czímlapján: *Georgij Mõlner sum.* Alább: *Ecclesiae Leutschoviensis* (a XVIII. századból). Az előszó utáni üres helyen, rubrummal: *Iste liber emptus est per me Matheum plebanum Montis sancti | Georgij pro I. floreno in auro. Anno 1510 | M. W.* (Matheus Walloch). Ez alatt feketével: *Johannes Schtel c. Numis. 1529.*

1503. BUSTIS, BERNARDUS DE —. Mariale. Norimbergae, Antonius Koberger, 1503.

Czímlapján a XVI. sz. elejéről ezen bejegyzés: *Sum Lauerenti Clugel.*

1503. BUSTIS, BERNARDUS DE —. Prima pars sermonum Rosarii. Hagenau, Henricus Gran, 1503. 2°. (J₅. II. 12.)

Második lapjának felső szélén: *Ex testamento domini Mathei Rectoris hospitalis S. S. 1515. mortui | et legatus pro ecclesia sancti Jacobi.*

Végén: *Pro ecclesia Sancti Jacobi Leutschoviensis.*

1503. GREGORIUS, SANCTUS, — PAPA. Moralia. Basileae, Nicolaus Kessler, 1503. 2-r. (H₅. II. 11.)

Második levelén: *Domini Conradi Sperenfogel civis huius rei publice consultissimi.* Az írás a XVI. sz. elejére vall.

Az alsó lapszálen ugyanazon kézzel írva: *Pro ecclesia sancti Jacobi.*

1503. HORAE Beatae Virginis secundum usum Romanum. Parisiis. Thielmann Kerner, (1503). Brunet (V-e édit.) Tome V. 1618. (C₅. V. 6.)

Hártyára nyomott példány. Utolsó levele hiányzik. Pompás ércmetszetű képei egykorú kéz által művészien ki vannak festve. XVIII. századi kötésben.

1504. FORMULARE Advocatorum et procuratorum Romanae Curiae et Regii Parlamenti (igy). Argentinae, Johannes Knobloch, 1504. Egykorú csinos bőrkötésben. (E₅. V. 5.)

Az 1. sztl levelén, a felső szélen egykorú írással: *Ecclesiae sancti Jacobi in Leutscha.* A csinos, arannyal préselt kötés egykor lánczczal volt ellátva.

1504. GRATIANUS. Decretum. Venetiis, Baptista de Tortis, 1504. (H₅. I. 2.)

Félbőrös deszkakötésben.

Elején: *Hoc Corpus Juris emptus est per me Joannem Henckel archidiaconum et canonicum Waradiensem. Venetiis anno domini 1508. mjj. marcellis m.*

Valószínűleg még több kötet tartozhatott hozzá, mert ha a De Tortis-féle 5 kötetet (mint fentebb láttuk) 5 forintot vette, úgy ez az egy semmi esetre sem lehetett ilyen drága.

1505. HEURES a lusaige de Rome. Paris, Gillet Hardouyn, (1505). Brunet Tome V. 1632. (C₅. V. 7.)

Czímlapja hiányzik. Gyönyörű metszetekkel. XVIII. századi kötésben.

1505. MISSALE OLOMUCENSE. Viennae, Johannes Winterburg, 1505. 2-r. Weale, 110. l. (X₃. IV. 9.)

Csinos, a mi esztergomi misekönyveinkre hasonlító missale, hártýára nyomott canonnal. Naptárában vörössel nyomtatva: *Stá Elisabeth*, feketével: *Stephanus rex*.

1505—1506. JACOBI WIMPHELINGI de integritate libellus. Argentinae, Joannes Knobloch, 1506. 4-r. Hozzákötvé: RABANI de institutione clericorum ad Heistulphum archiepiscopum libri tres. Phorcae, Thomas Antselmi Badensis. 1505. 4-r. Hozzákötvé: Manuale curatorum, praedicandi prebens modum: tam latino quam vulgari sermone practice illuminatum. Hely és év nélkül. 1506. 4-r.

A három egy félig bőrrel borított deszkakötésben. (E₅. V. 2.) Az első műnek címlapján: *Joannis Henckel plebani Lewtschowiensis per venerabilem dominum Joannem Villacum plebanum de... ssy* (olvasatlanul átírva, talán *Olassy?*) | *donatus 1517*.

Ugyanitt XVIII. sz. elejéről való írással: *Parrochiae Leutzschoviensis*.

A második munka címlapján és a harmadik végén: *Joannis Henckel*.

1506. DUNS, JOHANNES — SCOTUS. Scriptum in IV. libros sententiarum. Venetiis, Simon de Luere, 1506. (Csak az I. és III. rész.) (H₅. II. 5.)

Mindkettőnek elején: *Joannis Henckel archidiaconi canonici ac vicarii Waradiensis, 1512*.

1506. HENRICUS DE GORICHEM. Textus sententiarum cum conclusionibus. Venetiis, Simon de Luere, 1506. 2°. (H₅. II. 10.)

Első levelén: *Joannis Henckel vicarii ac archidiaconi Waradiensis. 1512*.

Végén: *Joannis Henckel*.

1510. ARETIO, ANGELVS DE — Lectura super Institutionum libri IV. Lugduni, Nicolaus de Benedictis. 1510. (K₅. I. 2.)

A 2^a lapon a felső szélen: *Hic liber donatus est mihi Joanni Henckel post mortem reverendissimi domini Sigismundi episcopi Waradiensis*.

XVI. sz. első tizede. BERNARDUS SANCTUS. Opus praeclarum complectens sermones. Parisiis, Johannes Parvus. Év nélkül. 2-r. (E₅. II. 1.)

Czím lapján: *Joannis Henckel plebani Leutschoviensis. 1516. Cracoviae fl. 11 in auro.*

A könyv végén: *Joannis Henckel.*

1511. ANTON II, JOHANNES — Commentaria super decretum. Lugduni, Johannes Cleyn, 1511. (K₅. I. 3.)

Ugyanolyan kötésben, mint az 1510-ből való *Aretio, Lectura super Institutionum libri IV.* (K₅. I. 2.) és az 1500-ban nyomtatott *Pontanus, Consilia et allegationes* (K₅. I. 1.), miért is azt hiszem. joggal Henckel János azon könyvei közé sorozhatjuk, a melyeket Thurzó Zsigmond váradi püspöktől kapott.

1512. PRIVILEGIA canonicorum regularium S. Salvatoris ordinis S. Augustini. Romae, 1512. 2°.

Hártyára nyomtatott példány.

1513. BUSTIS BERNARDUS DE — Rosarium sermonum. Hagenau, Henricus Gran, 1513. (I₅. II. 8.)

Czím lapján a XVI. század elejéről való írással: *Sum Laurentii Clugel.*

1513. GEILER, JOHANNES — DE KEISERSBERG. Navicula sive speculum fatorum. Argentorati, Johannes Knoblauch, 1513.

Benne XVIII. századi írással: *Parochiae Leutschoviensis.*

1514. GERSON, JOHANNES — Opera. Argentinae, Johannes Knoblauch, 1514.

Csak a II. III. és IV. rész van meg. Bőrkötések, lánczczal. (H₅. II. 12. és 13.) A pars II. végén: *Joannis Henckel.* A pars III. IV. első levelén: *Joannis Henckel plebani Lewtschoviensis.* A III. kötet végén ugyanez és 1516. évszám.

1520 körül. HEURES. Kolofonja: Le presentes heures longues | font a lufage de Rome toutes | au long fans riens requerir ont esse | nouvellemēt Imprimees a Paris | pour Germain Hardouyn librair- | re . . .

A naptár 1520—1530-ra szól.

Csinos, rézmetszetekkel diszített imakönyv, hártára nyomva. Metszetei s kezdői nem épen művésziesen ki vannak festve. XVII. századi, jezsuita-jelvényes bőrkötésben.

Beke *Index Manuscriptorum*-jában a 332. szám alatt mint kézirát szerepel.

ILLICINI PÉTERRŐL.

(Életrajzi és bibliografiai adalék.)

SÖRÖS PONGRÁCZTÓL.

Illicini, a XVI. század e nagy termékenységtű írója, nem panaszkodhatik, hogy nem foglalkoznak vele. Jelen soraim már az ötödik közlemény, adalék, mely róla szól. Az érdeklődést nálunk *Kollányi Ferencz* keltette föl iránta a Századok 1895. évfolyamában közölt terjedelmes és fölötte érdekes dolgozatával, melynek könyvszerzeti adataihoz a Magyar Könyvszemle az 1895. évf. 287—288. lapjain adott kiegészítést. A Századok 1897. évfolyamában magam is foglalkoztam ennek az érdekes alaknak szinte kalandos életével s némi kiegészítésekkel járultam életrajzához, művei megjelenése historiájához (804—809. l.), biografikus kiegészítéseket pedig *Békefi Remig* adott Oláh Miklós nagyszombati iskolájáról irt tanulmánya keretében (Századok 1897. 894—895. l.) s tudtommal ez az utolsó megemlékezés róla.

Jelen sorainkban eddig — legalább az említett közlések szerint — ismeretlen olmüci életéről szólunk részben Theiner, részben a németországi követjelentésekben levő, Illicinitől való levél alapján, mely utóbbi bibliografikus szempontból levén csak érdekesebb, nem vonta magára Theiner figyelmét.

Illicini Magyarországból való távozása után Olmüczbe ment, hol 1572 vége felé kanonokká lett s a következő év januarjában már mint ilyen jegyzi magát alá.¹

Az olmüci egyházmegyében csakhamar főpásztorváltózás állott be. Vilmos püspök után, ki Illicinit egyházmegyéjébe felvette, János püspök jut a püspöki székbe. Ennek megválasztásában Illicini élénk agitációt fejthetett ki, mert ily szolgálatai jutalmául 300 tallért s ugyanannyit érő földet kapott a püspöktől.²

¹ Századok, 1887. 809. l.

² Illicini alább bővebben említendő 1574 szept. 22-iki levelében. Hogy

Ennek halála után újra választás alá esvén a püspöki méltóság, Illicini bizonyos Gerstmann mellett dolgozott Albinus Tamás ellenében, mely fáradozása közepette jelöltje érdekében még attól sem riadt vissza, még azt sem tartotta kerüendőnek, hogy az ellenfelet mende-mondák alapján Rómában be ne vádolja. Valami Philopinust bizott meg panaszainak a pápa tudomására juttatásával.

Arról vádolta a püspököt, — kit minden ellenkezése mellett is megválasztottak, de ő vádjaival a választást meg akarta semmisíttetni — hogy a püspökség jószágából egyet-mást elidegenített, holott tényleg a káptalan bocsátott és pedig előnyös áruba fensőbb engedéllyel némely jószágot. Felhozta ellene, hogy oly pazarló, hogy egy lakomára 500 tallért elpocsékol. Nevetséges dolog erre válaszolni, mondja a püspök, mikor a távollevő Illicini akarja tudni, hogy 130 fogás ételt adtak föl, a miről bizony egy jelenlevő sem tud. A lakomához szükségesek jó részben nem is vétel utján, hanem a jószágokból kerültek ki. Nagyobb hatás kedvéért felhozta ellene, hogy a jezsuitákat Brünnből ki akarja űzni, ám ez nem igen zavarta a püspököt, mert egész bátran arra hivatkozik, hogy kérdezzék meg magukat az atyákat, azok majd megfelelnek rá, mennyire nem igaz ez a vádaskodás. Végül — legnyomósabb argumentumul — azzal állt elő ellene, hogy egy asszonynak száz forintos selyemruhát vet. Persze ebben a kérdésben már külső argumentumra nem igen hivatkozhatott a püspök, de lelkiismeretére állította, hogy nem ily drága selyemruhát, de még csekély értékű dolgokat, tárgyat sem adott vagy adatott az Illicini említette asszonynak.¹

Azonban azt mégis elérte Illicini a vádjaival, hogy a püspök pápai megerősítését elhalasztották. Ám ezért az eredményért keservesen bűnhődött, mert a püspök Hochwaldban fogságba helyezte.²

a választási küzdelemmel függ össze az adomány, az a körülmény mutatja, hogy az említett levél mindenhol, a hol adományról van szó, ilyes tárggyal foglalkozik.

¹ A püspök 1574 okt. 7-iki levele a vatikáni levéltárban, Nunt. Germ. Vol. 36. fol. 50. Theiner Annal. Eccl. (Róma, 1858) I. 207.

² Innen keltezi alábbi levelét s a püspökhöz intézett versben mint »captivus« írja magát alá.

A fogság észre ténitette Illicinit s belátta hogy nem ajánlatos harcza szállni a hatalmasokkal.

Fogságából levelet ír a püspöknek,¹ melyben elismeri, hogy nem volt igaza. Azt azonban hangsulyozza, hogy sem irigység, sem gyűlölség nem vezette föllépésében, hanem csupán az, hogy Gerstmannt többre becsülte, alkalmasabbnak tartotta, hogy az olműzi egyház élére kerüljön. Tudatlanságból, eszélytelenségből vétkezett, ha vétkezett, nem rosszakaratból; hamis információkkal félrevezették. Most már hajlandó minden elégtételre, akár arra is, hogy nyilvánosan latin dicsőítő beszédet tart a püspökről a templomban. Ha vádjaival anyagi kárt okozott neki azzal, hogy miattok a megerősítése késett, foglalja le vagyónát, a neki járó tartozásokat, a káptalanból való jövedelmét, csak könyveit hagyja meg »az Isten szolgálatára«.

A levélben némi czélzás van arra is, honnan kezdődhetett köztük a viszály. Az új püspök azon megjegyzéssel, hogy neki szüksége van ügyeiben szolgálatra kész emberekre, hajlandó volt neki 300 tallért adni. Nem lehetetlen — hisz' nálunk is kapzsúsága okozta vesztét — hogy Illicini keveselte az összeget s visszautasította, de boszusan azt a hírt terjesztette, hogy a püspök szimoniakus uton akar javadalom birtokába jutni.

Hogy mentől jobban megengesztelje a püspököt, verset ír hozzá, kérés, könyörgés, nem mulasztván el megjegyezni, hogy »szívől« írta. A vers elég érdekes s eddig, úgy látszik, elkerülte az Illicinivel foglalkozók figyelmét, pedig magára a viszálynak külső lefolyására is érdekes adalék. Különben sem levén valami terjedelmes, talán nem lesz fölösleges, ha levelének mindenképpen való tárgyalása helyett e horatiusi reminiszccenziákkal is érdekesen telt verset közöljük, mely különben sem fordul eleddig elő Illicini irodalmi művei közt.

Ad reverendissimum et illustrissimum dominum Thomam Albinum electum et confirmatum episcopum Olomucensem.

ASCLEPIADEUM.

Non semper Boreas spirat in Alpibus
Nec semper nivibus celsa cacumina
Stant, nec semper hyems saevit in arbore;

¹ Vatikáni Itár, Litt. Princip. Vol. 28. fol. 207. Theiner, id. h.

Non et dirae Jovis dextera fulminat
 Semper, nec sonitu territat omnia.
 Non Austro tumida est perpetuo Adria :
 Nec te semper agens via minaciter
 In me commoveat praecipitem obsecro
 Antistes ; quoniam lectus es ad vicem
 Christi, qui placidus mihi et omnibus
 Parcens qui veniam a se petere fuit.
 Sint haec, quaeso, satis quae patior senex,
 Qui sum non minimis functus honoribus,
 Quem multis decorant Puerides¹ rosis,
 Quem sacrata Themis, quem Diva provehit.
 Dicant multa tibi scripta volumina
 Et laesus (fateor) dum studio tui
 Ornatus² meriti frangere calculos.
 Sperans, quod faciam commoda plurima
 Sancto Christicolum coetui : et hoc dolet,
 Me non livor edax, non odium impulit ;
 Sed vana (ut video) suspicio ferit.
 Cum recte fidei te studio affeci
 Virtutum et meritis pluribus undique
 Pollere intueor ; sed nocuit mihi,
 Qui usurpare tuum concupivit locum ;
 Sed quae dicta tamen factave sunt, tibi
 In magnam poterunt cedere gloriam,
 Quem Musae celebrent, jam facient meae.

Servus
 captivus Illicinus.

A püspököt, ki különben a római kúriához intézett levelében is kijelentette, hogy Illicini irányában mindent megtesz, a mit híre, becsülete sérelme nélkül megtehet és megengedi neki, hogy bizonyítsa mindazt, a mit csak bizonyítani tud, kétségtelenül hatással volt Illicini alázatos megadása, ki minden elégtételt hajlandó volt megadni s maga részére nem kívánt semmit.

De mégis; az író börtönében sem feledkezett meg irodalmi munkásságáról. Kéri, hadd működjék a vallásos irodalom terén. Irok, ugymond, apróságokat a trinitariusok és arianusok ellen Szent-Bazilius módjára az ó- és ujszövetségből,³ kérem tehát,

¹ Hibás olvasás Pierides helyett.

² Conatus h.

³ Ez a mű (scribo contra Trinitarios et Arianos miscellanea ex

engedjen egyet irnokaim közül hozzám jönni. Kérem továbbá. küldje el hozzám a magyar királyhoz intézett könyvemet »De officio et potestate regis in ecclesia Dei,« mert át akarja dolgozni.

Végül kijelenti, hogy a jezsuiták közé akar belépni s könyvtárát ezeknek hagyni, azért kéri, legyen gondja könyvtárára, hogy valami baja ne érje.

Ebből a szándékából azonban nem lett semmi. Illicini önmegalázása, az a körülmény, hogy a pápa időközben a püspököt megerősítette s ajánlotta neki, hogy bocsásson meg Illicininak, ereszsze ki a tömlőcből, ha eddig nem tette volna: legjobb lesz feledni a multat s szabadon bocsátva visszaadni állásának, megengesztelték a püspököt s visszaadta állását.¹ Sőt úgy látszik, emelkedett is, mert 1581 december 2-ikán kelt levelében mint protonotarius jegyzi alá magát.²

Ugyanezen leveléből megtudjuk, hogy ekkorra elkészült az említett »De officio et potestate regis in ecclesia Dei« című³ műve s tanítványától, Magyar Mihálytól (per Michaelem Hungarum) megküldte a pápának is. Ebben a munkában a pápaság fölségét védi, bár, úgymond, ezt már megtette akkor, midőn a »De beati Petri primatu« című művét írta.⁴ Ugyanezen alkalommal, december 2-ikán, az erdélyiekhez két évvel előbb irt művét (ez a Paraenesis) is meg akarta küldeni, de nem készült el, hanem csak úgy tiz nap alatt lesz meg s akkor el fogja küldeni. »Ezt követni fogja a lengyel királynak ajánlott újabb kötetem az említett⁵ hereti-

toto antiquo et novo testamento ut fecit S. Basilius), úgy látszik más mint a Paraenesis.

¹ Brevia Gregorii XIII. et Sixti V. Vol. 28. ep. 85. Theinernél u. o. 210. l.

² Vat. Itár. Nunt. Germ. Vol. 91. fól. 243. Ez elkerülte Theiner figyelmét,

³ A címet itt igen kis eltéréssel így adja: »De regis officio et potestate in ecclesia Dei.« Ez a cím formára, szórendre kissé klasszikusabb, mint az első.

⁴ »Ego conatum meum in his partibus meum in sedis apostolicae celsitudine pro virili meo tuendo eo libro patefeci: tametsi proprium ex professo de sancti Petri primatu librum composui.«

⁵ A Paraenesisről szólóban mondja: »Duo sunt anni, cum ego ad Transylvanos, qui Sabelliani seu Samosatiani et Photiniani facti sunt, reprehensionem et Parenesim scripsi: quam nunc in lucem edo . . . Sed calcographus adhuc non perfecit. Intra decem dies perficit . . .«

cusok ellen, továbbá az arianusok, eunomianusok, nesztorianusok, manicheusok ellen.« Elkészült-e ez a könyv, nem tudjuk. Legalább az eddigi kimutatások ezen művét nem ismerik, mint a Miscellaneakat, a De officio et potestate regis in ecclesia Dei-t s a De beati Petri primatu-t sem.

Hogy mi volt az oka, hogy éppen a lengyel királynak akarta ezt a művét ajánlani, megvilágítja maga, midőn elmondja, hogy ő Erdélyben kanonok és főesperes¹ volt, de János »Magyarország vajdája,« János király fia a püspökökkel együtt elűzte; most azonban hirtelen jár, hogy a lengyel király vissza akarja az erdélyi püspökséget és káptalant állítani, kéri tehát Rómában, ajánlják őt, hogy javadalmait visszakapja. Ez a megjegyzés arra látszik vallani, hogy mégis csak visszavágyott abba az országba, melyet évek előtt oly sajnós tévedése miatt el kellett hagynia.

¹ Bornemisza Pál, a tudománykedvelő jeles pécsi püspök 1553 június 4-én gyulafehérvári kanonokká és szathmári főesperessé nevezi ki. Tört. Tár, 1881. 258. l. Békefi Remig, Oláh Miklós nagyszombati iskolájának szervezője. Századok, 1897. 895. l.

MAGYAR GRAMMATIKA
A KÍJEVI TANITÓKÉPZŐ KÖNYVTÁRÁBAN.

MELICH JÁNOSTÓL.

A kijevei tanítóképző könyvtárában (Кіевская духовная Семинарія) egy a XVIII. század második feléből származó kézirati latin-magyar grammatikát őriznek. Hogy a XVIII. század 50—70-es éveiből való, azt abból is lehet következtetni, hogy szókincsében egyetlen egy neologizmus sincs. A nyelvtan célja a magyar nyelv törvényeit, szabályait előadni a tanulóknak latin nyelven. Mi úton-módon került ez a kézirat Kijevbe, azt a különben mindég gondos Petrov-féle katalogus se tudja:¹ a mostani könyvtáros Zvjerjov (Звѣревъ) abban a nézetben van, hogy e magyar grammatika a mult század végén eltörölt Péter-Pál-féle egyesült kolostor könyvtárából került a mai helyére. Újtát-módját az ide kerülésnek nagyon nehéz megállapítani; arra gondolni se lehet, hogy valami magyarországi tanuló hozta volna ide, a ki itt tanult volna a kijevei theol. akadémián. Ilyen magyarországi származású tanuló különben is csak egy volt mindeddig,² s az is Bártfa vidékéről. A grammatika mai könyvtári jegye VIII : 1 : 133. kis nyolczad-rétű, kétfejű sas vízjeggyel ellátott papíron van írva. A kézirat egykorú disznóbőr-kötésben van s 45a/b lapra terjed.

A grammatika egyike a jobb magyarfajta grammatikáknak a mult század végéről (hasonlók kéziratban vannak pl. a kolozsvári ev. ref. könyvtárban is); szerzője, különösen a mondattani részben, finoman tud határt vonni a magyaros kitételek, fordulatok közt.

¹ Петровъ И. Н., Описание рукописныхъ собраній находящихся въ городѣ Кіевѣ, Москва. 1892. Вослускъ I. про 280.

² Bocsnyevicus János-nak hitták s 1736-ben tanult Kijevben. V. ö. Petrov, II : CXXI : 245.

Az egész mű gondolkozó, tanult fej munkája, ki anyanyelvén kívül éles különbséget tudott tenni latinosság és magyarosság közt. Literatus ember volt; munkáján kívül abból is látszik, hogy a műben hivatkozik szótárakra, mint pl. a 31a. lapon az iker-szavakról irtában azt mondja: »Plura his similia videris in Lexicis Hung.« E lexikonok alatt minden bizonnyal a Páriz Pápai-Bod-féle, s esetleg a Molnár-féle szótárt érti. Vagy a mikor az ő, ü-ről ír, azt mondja, hogy úgy kell kiejteni, mint a francia *eu*, *u* hangokat. Hogy a szerzőt hogy hívták, nem tudjuk, az egész műben semminemű útmutatás nincs erre. Azt azonban egész határozottan állíthatjuk, hogy erdélyi, még pedig székely ember volt. Ezt következtethetjük a következőkből: 1. a 17b. lapon a szerző ezt írja: »szakad laceratur, quod Siculi dicunt: szakát vetett a' kerék: orbilia rupta sunt in rota«; 2. az egész grammatikában félreismerhetlen az erdélyi, illetve a székely nyelv; néhány vonásban ez abból áll, hogy a szerző a legtöbb esetben az első szótagbeli hangsúlyos rövid vokálist nyújtva írja; pl. *vólna*, *-béli*, *mégyen*, *lészen*, *fürdal* stb. stb. 3. Ehhez járul aztán az, hogy a nyelvtanban közlött szókinésben, a mint arról bárki is meggyőződhetik, sok a tisztán székely tájszó, pl. *es* (is), *doszka*, *gyortya* 4. Azt se szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a szerző, a hol csak teheti, mindég hivatkozik erdélyi példákra; így pl. a hangzó-illeszkedésről irtában ezt olvassuk nála: »Secus hanc harmonicam vocalium euphoniám adeo ab antiquo observant, ut difficulter ab ea discedant, ut *doszka* pro *deszka* asser, *gyortya* pro *gyertya* candela. Sed contra harmoniam male usurpatur: *hezzád* pro *hozzád* ad te, *jóságos* pro *jóságos* optimus, *hamarébb* pro *hamarabb* citius, a' *nálkül* pro a' nélkül sine hoc.« (5b. l.) Aligha tévedek, mikor ez idézetben székely szerzőt látok. Az idézet becses azért is, mert tanusítja, hogy a székelységben a -ság, ség képző eredeti magas hangúsága romjaiban még talán meg volt a mult században. A *doszka* = *deszka* adatot, természetes, szerző még nem tudja helyesen megmagyarázni. Azt hiszem, egy másik helyen lesz alkalmam megmagyarázni, mi az oka annak, hogy egy csomó szláv eredetű szóban az első szótagbeli *o* a magyarban e-vé lett (v. ö. *doska* = *deszka*; *ebéd* = *objed*; *eczet* = *ocet* stb; helynevekben *Osjek* = *Eszék* stb.). 5. Végül még felemlitem, hogy a szerző »három forinton, száz pénzen, aranyon vesz és elad« valamit

— ugyancsak nála van az, hogy helyes a kitétel: három forinttal. száz arannyal adni-venni, (36a.) — vetés-látni megy stb., akárcsak az erdélyi magyarságban.

Ha tehát nem is tudjuk a szerző nevét, annyit biztosan állíthatunk, hogy erdélyi, illetőleg székely ember volt. Bizonyos az is, hogy valamely erdélyi ref. kollégium professzora volt.

A szerző grammatikáját öt részre osztotta: 1. Orthographia; 2. Prosodia; 3. Etymologia (itt aztán a fejezetek ezek: *a*) declinatio; *b*) pronomen; *c*) verbum; *d*) participium; *e*) adverbium; *f*) conjunctio; *g*) praepositio; *h*) interjectio); 4. Syntaxis (fejezetek: α) de constructione nominum. pronominum, verbi cum nomine; β) de rectione dativi, accusativi, casuum extraordinariorum; γ) de regimini infinitivorum; δ) de constructione adverbiorum, conjunctionum, praepositionum, interjectionum duplicata et de rectione varii finis, quando una vox promiscue casus rectos vel obliquos regit; ϵ) de metaplasmo, seu figuris poeticis); 5. De rhythmis Hungaricis.

Mindjárt az első részben a szerző háromféle *e* hangot különböztet meg; α) nyílt hosszú *e*-t (él = vivit, ég = ardet, élés = victus, emberé = hominis; ezt az *é*-t longus-nak nevezi); β) rövid nyílt *e*-t (brevis-nek nevezi; pl. el = ab, Eger = Agria, el-es = cadit, emberek = homines); γ) zárt hosszú (gravis) *é*-t (él = acies, ég = coelum, élés = acutus, emberé = homini.) Példái, természetesen, nem mind kifogástalanok, de ez a hely is, tekintve, hogy az *e*-*i* dialektusi ejtést nem ismeri, bizonyítja, hogy hangtani ismereteit nem könyvekből, hanem saját nyelvjárásából vette.

Nagyon érdekes az is, a mit a szerző az idegen, nem teljesen illeszkedett szavak ragozásáról, képzéséről mond. Nála ez áll: »Peregrinarum vocum formatio ab ultima terminali vocali cupit euphoniā, ut: Krétá-ból. Szeredá-nak.¹ Specialem observationem merentur e, i. quas si in penultima syllaba praeoccupat a, o, u, semper ad primam classem reducās. Si vero penultimam syllabam occupauerit una vocalium e, ő, ü, semper ad secundam classem referas in formatione vocum, ut : atzél-os, pántzélós, szelidnek, rövidnek« (6b. l.)

Az *ó*, *ü* végű helynevekről ezt írja: »Derivantur autem et

¹ Azért írja nagy Sz-szel, mert helynevet (Csik-Szereda) ért rajta.

formantur nomina a nominibus per adfixas syllabas, quae fere per se nihil significant et quidem per i, ut : Kassai, Szebeni. *Nota: Si vox terminatur per ó, ú, mutabis in a, ut: Karkó : karkai, Brassó : Brassai, Gyalu : Gyalai, Krakó : Krakai (17a. l.)*

A szerző a -szak, szaká-ban képzőt lát; példái székelységeknél vehetők: : éj-szak = septemtrio, erőt-szak = violentia, nyarat-szaka = aestiuo, telet-szaka = hiemali tempore (7a. l.), éjszaka = nox.

A felső fok képzésénél azt mondja, hogy vagy *leg* a középfokkal, vagy *igen felette* az alapfokkal adja a felső fokot, vagy *-ságos, séges*-sel: »ut tudóságos, jóságos, ditsőséges, szépséges, fényes-séges.« (9a. l.)

A névmásoknál figyelmet érdemel, hogy mindég *tejéd* áll nála a *tiétek*-kel szemben, s ez annyira következetes, hogy soha el nem vétené tied, tijéd-re. Nem valószínű-e, hogy a mai *tied*, *i*-hangja analógiás hatásnak köszöni lételetét a többes *tiétek*-ből. (V. ö. Magyar ugor szótár, 194. l.)

Az *-and*, *-end* nála jövő-képző és mindég hosszú hangzójú. Itt említem meg, hogy nála a megyék így ragozódnak: menek, mensz, mégyen, menünk, mentek (23a. l.) a leszeknek ez a ragozása: lészek, lészesz, léssz, léssen; léjéndek, léjéndesz stb. léjendő és léjéndő; hasonló : évendő, vévő, stb.

Az indulatszók tárgyalásánál egy egész csomó szót sorol fel, a melyek »a boatu, mugitu, ululatu, murmure etc. animalium« származnak; a felsorolt szavak közt van egy csomó, szótári tekintetben igen becses más szó, a melyeknek eredetéről a szerző rosszul volt tájékozva. A becsesebbeket alkalomadtán közölni fogom.

A mondattani részből kiemelem, hogy a szerző szerint »fogyatkozik, szükölködik a magyar ember bor *nélkül*, bor dolgá-ból, ellenben bővölködik *borral*« (36b. l.), tanítóul volt=in praeceptorem fuit. (5a. l.) stb.

A ritmus tárgyalásánál a szerző négyféle rímről értekezik s a különböző rímekre 4 versszakot idéz.

Ennyit tartottam érdemesnek a kijevei magyar grammatikáról elmondani; a ki foglalkozni fog egyszer a magyar szótár- és nyelvtani irodalom történetével, ennek a nyelvtannak a jobbak közt kell helyet szorítania.

SAJTÓ ÉS CENZURA KASSÁN A XIX. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN.

KEMÉNY LAJOSTÓL.

A jezsuita kollégium könyvsajtóját 1774-ben Landerer János 7600 frton megvette. 1787-ben pedig Ellinger János József nyer privilegiumot a könyvnyomtatásra ¹ s egyuttal a budai egyetemi nyomda könyveinek eladásával is megbízták. ²

Bacsányi Magyar Muzeumának 2-dik kötetét Ellinger nyomtatta, miután a cenzor, báró Sahlhausen Mór erre az engedélyt megadta. ³

Ekközben Bacsányinak a Magyar Muzeum első kötete miatt meggyült a baja a helytartótanácsal, mely felhívta Kassa városát, hogy kobozza el a munkát. Bacsányi a városi tanács felhívására azt válaszolta, hogy a műből még 75 példány kezei közt van, de ki nem adja, mert Novák, a cenzor 1790-ben megengedte a nyomtatást, a mely neki pénzébe van. ⁴

Ugy Novák, mint Sahlhausen a kassai akadémia tanárai voltak. Sahlhausen utódja a cenzorságban Gotzig Ignác lett, 1802-ben Sáfár Imre, ⁵ aki működését a vásárookra járó képkereskedőkre s a ponyvairodalomra is kiterjesztette; ⁶ 1813-ban a városhoz átír, hogy utasítsa Ellingert a színigazgató részére nyomtatott Theater-Anzeige bemutatására. ⁷

A cenzori szigorúság a könyveknek újból való lenyomatását is új engedély kieszközléséhez kötötte. Ellinger azonban erre nem sok ügyet vetett s a Dinum-Danum versfüzetet (1804), a »Hét mennyei zárok« czimű munkát (1811.) a hármás kistükörhöz való toldalékot (1812.), majd négy imádságos könyvet (1814.), s később is több munkát a cenzori imprimatur kinyerése nélkül újra nyomtatott a miért a helytartótanács mindannyiszor megintette. ⁸

Mulatságos eset történt 1813-ban. Midőn a szövetséges hadak szerencsés előnyomulásának híret a városban nyilvános hirdetményen tudatták a lakossággal, nyomtatott cédulák keringtek a városban ezzel a szöveggel: »Wer weiss, ob's wahr ist.« A cenzor

¹ Kassa város levéltára, 24/1787. — ² U. ott, 659/1806. — ³ 1420/1792. — ⁴ 820/1793. — ⁵ 108/1802. — ⁶ 140/1802, 1905/1811. — ⁷ 4157/1813. — ⁸ 723/1804, 4405/1811, 3617/1812, 4219/1812, 1118/1814, 4570/1817.

e kettő között összefüggést látott s a dolgot a helytartótanácsnak megjelentí, mely a várost ez ügyben vizsgálatra utasítja. Kiszült, hogy a dolog tréfa, mellyel már két hónap előtt mulattak a Kassa melletti ranki fürdőben.¹

Ellinger könyvkereskedését 1817-ben a göttingai származású Wigand Otto megvásárolta s 1818-ban megindította a »Wochenblatt für Oberungarn«-t s melléklapját az »Intelligenzblatt«-ot.²

1824-ben Ellinger István magyar folyóirat kiadása végett fordult a város utján, a helytartótanácshoz s engedélyt nyert reá »sub solitis censurae cautelis« és hogy »ne operi huic objecta politicae tendentiae inserantur.«³ A folyóirat »Felsőmagyarországi Minerva« czímmel 1825-ben megindult s szerkesztője Dulházy Mihály lett, gr. Desewffy József »bibliothekáriusa s Abauj-Zemplén vármegyék táblalabirája«. A lap negyedfélszáz előfizetővel indult meg s a kiadó írói tiszteletdíj gyanánt ívenként egy aranyat ajánlt fel. Ismertebb írói a szerkesztőn s a lap Maecenásán, gr. Desewffy Józsefen, továbbá Terhes Sámuelen és Kovacsóczy kivül, akik Kassán laktak, Kazinczy Ferencz, gr. Desewffy Aurél, Ponorí Thewrewk József, Bárány Ágoston, Toldy Ferencz, S. Kis János, Udvardi Cherna János, Jakab István, Kis Károly s Nagy-Apáthi Kiss Sámuel. Az előfizetők száma a második évben felére csappant s többé nem emelkedett túl a 300-on. A Minerva 1836-ban megszűnt.

Werfer Károly 1822-ben megvette a Landerer-nyomdát⁴ s 1827-ben »Intelligenz oder Wochenblatt« czímmel újságot óhajtott kiadni; kérvényét a helytartótanács azzal küldte meg a városi tanácshoz, hogy szólítsa fel Wigandot nyilatkozatra, beleegyezék-e a dologba, mert ily czimű lapra neki van engedélye.⁵

Wigand György, ki bátyja üzletét átvette, nem mondott le kiadói jogáról,⁶ sőt 1833-ban »Der Bote von und für Ungarn« és a »Szemlélő« czimű folyóiratokat indította meg.⁷ Az első hetenkint egyszer, a Szemlélő havonként kétszer, — ez július 1-étől — jelent meg. A Boté-nak melléklete a képes »Kreuzer Magazin.«⁸

1810-ben királyi engedelemmel Thiele Joachim orosz birodalmi tanácsos telepedett meg Kassán⁹ s 1827-ben Szepesházy

¹ 3925/1813. — ² 3520/1819, 810/1834. — ³ 3786, 4567/1824. — ⁴ 4645/1823. — ⁵ 3217., 3849/1827. — ⁶ 5218/1827. — ⁷ 813/1833. — ⁸ 3744/1833, 2282/1834. — ⁹ 3288/1810.

Károlylyal előfizetést hirdetett egy »Das Königreich Ungarn. Ein topographisch- historisch-statistisches Rundgemähld« című munkára; a mű 6 kötetre terjedt s 547 előfizetője volt. Szepesházy 1830-ban, Thiele 1832-ben meghalt s a mű 1835-ben került ki teljesen Werfer sajtója alól.⁷ Werfer 1839-ben »Oberungarische Beobachter« című ujság kiadása végett ismét folyamodott, de azzal a megokolással, hogy a lapok számát növelni semmi szükség, kérelmével elutasították.⁸ Werfer azonban előrelátással 1838. november hó 3-án megindította a cenzor s a városi rendőrkapitány engedelmével a »Das Kaschauer Kundschaftsblatt« kiadását, mely csupán hirdetések közölt s a következő évben reá a helytartótanács engedélyét is megkapta.⁹

Ellinger István, a kinek műhelyében János fián kívül öt szedőlegény dolgozott s öt sajtója volt, Miskolczon és Debreczenben pedig vásári könyvraktára, 1839 óta azzal a tervvel foglalkozott, hogy Ungvárt könyvsajtót állít.¹ 1845-ben kiadta a »Kassa-Ungvári hirdetményi lap«-ot melyben szépirodalmi s egyéb cikkeket is közölt. bár erre engedélye nem volt; s jöllehet a lapot Kassán nyomtatta, nem a kassai könyvbírálóval, Magyar Józseffel, hanem az engedékenyebb ungvári cenzorral, Csurgovichesal bíráltatta meg e cikkeket. A helytartótanácsnak a dolog tudomására esvén, utasítja Ellingert, hogy ahol lapjait nyomtatja. ott bíráltassa meg cikkeit is.² 1844-ben Ellingert 50 frt bírsággal sújtja a helytartótanács, hogy a »Der ungarische Wanderer« és »Theatergesetz« című munkákat cenzori engedelem nélkül kinyomtatta.³

Werfer 1847-ben egy »Ábrázolt Folyóirat« kiadására folyamodik engedélyért, a mit el is nyer »minden politikai és vallási cikk közlésének gondos mellőzésével saját felelőssége alatt« s azzal, hogy a lap szerkesztőjét előlegesen jelentse be a helytartótanácsnak megerősítés végett. Werfer a szerkesztést maga kívánta vinni, a mibe odafent — 1848 január 4-én — beleegyeztek.⁴

1848. márczius 15-ikén a sajtó szabad lett.

A következő nap a helytartótanács széjjelküldi az országba a sajtóra vonatkozó »Ideiglenes szabályok«-at,⁵ melynek első

¹ 418/1831, 5137/1832, 3008/1835. — ² 18/1839. — ³ 2819/1839. —

⁴ 3133/1839. — ⁵ 4920, 6272/1845, 4/1846. — ⁶ 4619/1844. — ⁷ 3275, 6184/1847, 636/1848. — ⁸ 1734/1848.

pontja így szólott: »A sajtó minden megelőző censura nélkül szabadon működik.«

1848 április hó 7-ikén megindult a »Képes Ujság« és az »Oberungarische Illustrirte Zeitung«, melyek a napi politikának is bő teret engedtek, a miért a belügyminiszter a város utján a kívánt biztosíték letételét követeli Werfer Józseftől, a kiadótól. Werfer erre a politizálással felhagy. A »Képes Ujság« szerkesztője Tichi Ferencz volt.¹ Az 1848 augusztus hó 5-ikén megjelent »Pecsovics« című politikai lap, melynek szerkesztője Stolz Domokos Jarosláv volt, az első szám kiadásával elakadt, mert kiadója, Werfer a törvény által követelt biztosítékot le nem kötötte.²

KÖNYVNYOMDÁINK A JELEN SZÁZAD HARMADIK TIZEDÉBEN.

KOVÁTS LÁSZLÓTÓL.

Keresgélés közben egy kéziratra akadtam a Magyar Nemzeti Múzeumban, mely a magyarországi tipográfiákról közöl érdekes összeállítást. Felsorolja betűrendben városok szerint a nyomdákat, feljegyezvén azoknak működésére vonatkozó általános adatokat. Melyik nyomda mekkora személyzetet foglalkoztat, milyen munkákat és mennyit nyomat. A statisztika végén összeállítva mutatja be, hogy miként oszlanak meg a nyomdák megyék és nyomtatás nyelve szerint. A kézirat utolsó lapján pedig érdekes kuriózumképen ott találunk egy táblázatot a kalendáriumokról. Feltűnteti, hogy melyik nyomda hány darabot és milyen nyelven nyomat.

A kézirat (Fol. Hung. 784.) XIX. századi, a mit bevezető soraiból első tekintetre lehet tudni. Azzal kezdí t. i. írója, hogy 1818. óta adósa a publikumnak ezen értekezéssel. Tehát a nevezett év körül kellett megjeleneni valamely hasonló tartalmú czikknek. Csakugyan találtam is egy a kézirat adataival majdnem azonos tartalmú összeállítást a Tudományos Gyűjtemény 1817. évi XII. kötetében. Közölte pedig ezt Trattner János Tamás, a Tud. Gyűjtemény nyomtatója. A két czikk összeállításának módjából egész bizonyosan lehet konstatálni, hogy a kézirat is Trattneré, de valamilyen nem jelent meg, habár az 1817. évi czikkben ezt eszten-dőnként igéri a szerző.

Most, a mikor a magyarországi nyomdák 1899. évi összeállítását közli a Magyar Könyvszemle, érdekes együtt szemlélni a 70 esztendő előtti és a jelen állapotot. Trattner czikkét, mint kulturtörténeti adalékot, jónak látom egész terjedelmében közölni.

¹ 3490, 4300, 4582/1848. — ² 4579, 4580/1848.

Hazai könyvnyomtatások (tipografia) leírásai.

Még 1818-ik óta adása vagyok a tudós olvasóknak ezen értekezéssel, de oka ennek, hogy elébb ígéretemet nem teljesítettem, azon kevés változások voltak, a melyek e tárgyban estek: azonban némely fontos dolgokkal szaporítottam és úgy remélyek békességés türelést a tudós olvasó uraimtól.

A könyvnyomtatások tulajdonosai:

Aradon: *Michék Antal*: nyomtat váltó munkákat; tart 1 szedőt. 1 nyomtatót; esztendőn által feldolgozhat 25 bál papirost.

Budán: *Királyi universitas*; a dicasteriumoknak mindenféle nyelveken katholikus oskolás könyveket, váltó munkákat ráczul és oláhul. azaz: szerbus vagyis cyrillus betűkkel kirekesztő privilegium mellett (exclusivum privilegium) nyomtat. Itt készül az egyik német újság: Vereinigte Ofner und Pester Zeitung Rösler úr által és a Schematismus regni Hungariae. Ezen intézetet igazítja 1 director 1 cassa perceptor, 1 contraagens, 2 adjunctus. Könyveiket tulajdon könyvboltjokban árultatják. E mellett vagyon egy betüöntő műhelyök is. Tart 3 correctort, 2 factort, 20 szedőt, 38 nyomtatót. 9 könyvrakókat: feldolgozthat esztendőn által 1300 bál papirost.

Ezen intézet hét esztendő előtt Watz urral, a ki Amerikából jött. 10 esztendei contractusra lépett, hogy azon idő alatt minden katholikus könyveket stereotypba öntesse és már valósággal is többeket ezeken a táblákon nyomtattatták és nyomtatják. Hogy haszon ebből léssen, a' bizonyos, ha a mi oskolás könyveink 30—40 esztendeig minden változás nélkül megmaradnak, de előre megyünk-e így a literaturában?

Budán: *Landerer Anna (leány)*: Váltó és tulajdon költségén régi közönséges, kelendős könyveket, német és tót kalendáriumot negyed-, egy magyart nyolczad- rétbén nyomtat. Tart 1 factort. 2 szedőt, 4 nyomtatót; feldolgozthat esztendőnként 36 bál papirost.

Besztercze-Bányán: *Stephani János*; többnyire csak váltó, tulajdon költségén egy német kalendáriumot negyed rétbén és más csekély munkákat nyomtattat. Tart 1 szedőt, 1 nyomtatót; feldolgozthat esztendőnként 36 bál papirost.

Debreczenben: *Sz. kir. Debreczen városa*; provisor Tóth Ferencz úr: nyomtat váltó és a tipografiai fundus költségén sok református theologiai és oskolai könyveket. Itten nyomtatódik az református új énekes könyv is, melyre kirekesztő szabadságot nyertek is főtisztelendő 4 superintendentiák 1814-ben. Tart 5 szedőt, 8 nyomtatót, 1 könyvrakót. Esztendőn által feldolgozthat, 200 bál papirost.

Eszéken: *Diavall János Márton*; csupán csak váltó munkákat és egy horvát kalendáriumot deák betűkkel nyomtat. Tart 1 subjectust, a ki szed és nyomtat is. Esztendőn által feldolgozthat 18 bál papirost.

Egerben: *Ó excell. egri érsek*; provisor Heiml úr: nyomtat váltó és tulajdon költségén kelendős régi imádságos könyveket. Tart 1 szedőt, 2 nyomtatót: Esztendőn által feldolgozthat 36 bál papirost.

Esztergomban: *Bäumel*, egyszersmind Ő Hercegeprimás könyvnyomatója. 1821. esztendőben állíttatott. Nyomatat váltó munkákat és magyar kalandáriomot nyolczad rétbén. Tart 1 szedőt, 1 nyomtatót; esztendőnként feldolgoztathat 35 bál papirost.

Eperjesen: *Pape Henrik*; maga szed és nyomtat, csupán csak váltó munkákat nyomtat; esztendőn által feldolgozhat 18 bál papirost.

Győrött: *Streibig József*; váltó és maga költségén régi közönséges kelendős könyveket nyomtat. Itt készült 1726-ban a legelső magyarországi schematismus, egynehány esztendő mulva egy német kalandárium negyed rétbén, a mely mostanában is a népnél legnagyobb kedvességben vagon, a mellett még egy magyar kalandáriomot nyolczad rétbén nyomtat. Tart 2 szedőt, 6 nyomtatót, 1 könyvrakót; esztendőnként feldolgoztathat 150 bál papirost.

Komáromban: *özvegy Weimmüllerné*; nyomtat váltó és más régi kelendős könyveket, úgy nem különben egy magyar kalandáriomot nyolczad, egy németet negyed rétbén. Tart 1 factort, 2 szedőt, 2 nyomtatót; feldolgozhat esztendőn által 80 bál papirost.

Kis-Mártonban: (Eisenstadt) *Stotz János Leopold*, herceg Eszterháznak könyvnyomatója. Tart egy subjectet, a ki szed és nyomtat; csak váltó, többnyire ő hercegsége rubrikás prothokollumjait nyomtatja; esztendőn által feldolgoztathat 20 bál papirost.

Kassán: *Füskuti Landerer Ferencz*; csupán csak váltó munkákat nyomtat; tart egy subjectust, a ki szed és nyomtat; feldolgoztathat esztendőn által 12 bál papirost. (Eladásra kitétetett, a kinek kedve volna, megveheti.)

Kassán: *Ellinger István*; váltó és maga költségén mindenféle kelendős régi könyveket, úgy nem különben egy kalandárium ötönegyed és nyolczad, egy németet negyed rétbén nyomtat. Tart 2 szedőt, 4 nyomtatót, 1 könyvrakót; feldolgoztathat esztendőn által 85 bálpapirost.

Löcsén: *N. Podhoránszky Mihály*; csak váltó munkákat nyomtat. Tart egy subjectust, a ki szed és nyomtat; esztendőn által feldolgoztathat 15 bál papirost.

Löcsén: *Werthmüller*; csak váltó munkákat nyomtat; ő maga szed és nyomtat; esztendőn által feldolgozhat 15 bál papirost.

Miskolczon: *N. Szigethy Mihály*; váltó munkákat és egy magyar kalandáriomot nyolczad rétbén nyomtat; tart egy szedőt, 1 nyomtatót; feldolgoztathat esztendőnként 25 bál papirost.

Nagy-Károlyban: *N. Gönyey Gábor*; csupán csak váltó munkákat ny.; ő maga szed és nyomtat; esztendőn által feldolgozhat 20 bál papirost.

Nagy-Szombatban: *Jelinek Venczel*; többnyire csak váltó munkákat nyomtat. Tart 1 szedőt, 2 nyomtatót; esztendőn által feldolgoztathat 45 bál papirost.

Nagyváradon: *Tichy Károly*; többnyire csak váltó munkákat nyomtat. Tart 1 szedőt, 1 nyomtatót; feldolgozhat esztendőn által 22 bál papirost.

Oravicza: Nevét nem tudom. De egy kamaralis tiszt nyomtatat rubrikás könyveket és némely apróságokat: tart 1 subjectust, a ki szed és nyomtat; feldolgozhat esztendő által 10 bál papirost.

Pécsett: *Engel Kristina örökösei*; csupán csak váltó munkákat nyomtat. Tartanak 1 subjectust, a ki szed és nyomtat; feldolgozthat esztendő által 10 bál papirost.

Pesten: *Petrócai Trattner János Tamás*; itt minden féle nyelven váltó és a tulajdonosa költségén felette sok magyar új könyvek jelennek meg. A váltó munkákon kívül itt készül a Magyar Ujság: Hazai s külföldi tudósítások tekintetes Kultsár István úr által; a Pannonia német folyóírás m. gróf tolnai Festetics Károly Albert által; a Tud. Gyűjtemény tekintetes Thaisz András redactiója és Trattner költségével, egy magyar és német kalendárium negyed, egy magyar nyolczad rétbén. Tart 2 correctort, 2 factort, 21 szedőt, 20 nyomtatót, 5 könyvrakót. Esztendő által feldolgozthat 600 bál papirost.

Pesten: *Patzkó Ferencz*; csak váltó munkákat. főképen német théatromi czédulákat, tulajdon költségén egy magyar kalendáriumot nyolczadrétbén nyomtat. Tart 3 szedőt, 4 nyomtatót, 1 könyvrakót. Feldolgozthat esztendő által 90 bál papirost.

Pesten: *Fűskuti Landerer Lajos*; nyomtatat váltó és maga költségén régi kelendős könyveket. Tart 1 factort, 3 szedőt, 4 nyomtatót, 1 könyvrakót. Esztendő által feldolgozthat 90 bál papirost.

Pozsonyban: *Fűskuti Landerer Lajos*; váltó, maga költségén régi kelendős könyveket nyomtattnak. Itt készül egy német kalendárium negyed, egy magyar nyolczad, egy tót tizenketted rétbén. Tart 3 szedőt, 4 nyomtatót, 1 könyvrakót. Feldolgozthat esztendő által 120 bál papirost.

Pozsony: *Weber Simon és fia*; váltó és tulajdon költségökön régi kelendős könyveket nyomtattnak. Itt készül egy német és magyar kalendárium negyed, egy magyar nyolczad, egy tót tizenketted rétbén. Tart 1 szedőt, 1 nyomtatót. Esztendő által feldolgozthat 35 bál papirost.

Pozsony: *N. Belnay György Alajos örökösei*; többnyire csak váltó munkákat nyomtattnak. Itt készül a deák újság. Tartanak 1 factort, 2 szedőt, 2 nyomtatót. Esztendő által feldolgozthatnak 50 bál papirost.

Pozsony: *Sznisek Károly Gáspár*; csupán csak váltó munkákat nyomtat. Itt készül a pozsonyi német újság. Tart 2 szedőt, 2 nyomtatót. Esztendő által feldolgozthat 90 bál papirost.

Rosnyón: *Majer József Károly*; csak váltó munkákat nyomtat; ő maga szed és nyomtat. Feldolgozhat esztendő által 24 bál papirost. (Ezen tipografia 1819-ben állított fel.)

Sárospatakon: *Ref. collegium*; csupán csak váltó munkákat nyomtat. Tart 1 factort, 2 szedőt, 2 nyomtatót. Esztendő által feldolgozthatnak 50 bál papirost.

Szegeden: *Grün Urbán*; váltó, maga költségén kelendős régi könyveket nyomtat, úgy nem különben egy magyar kalendáriumot

nyolczad rétbén. Tart 2 szedőt, 2 nyomtatót. Esztendón által feldolgoztathat 50 bál papirost.

Selmeczbányán: *Sulczér János Ferencz*; csupán csak váltó munkákat nyomtat. Tart 1 szedőt, 1 nyomtatót. Esztendón által feldolgoztathat 30 bál papirost.

Sopronyban: *Sziesz Antal örökösei*; leginkább váltó munkákat nyomtatnak. Tartanak 2 szedőt, 2 nyomtatót. Feldolgoztathatnak esztendón által 50 bál papirost.

Szokolczán: *Skarnitzel József*; váltó és tulajdon költségén régi kelendős könyveket nyomtat. Tart 1 subjectust, a ki szed és nyomtat. Feldolgoztathat esztendón által 24 bál papirost.

Székes-Fejérváron: *Számmér . . .* csupán csak váltó munkákat nyomtat. Tart 1 szedőt, 1 nyomtatót. Esztendón által feldolgoztathat 54 bál papirost.

Szigethen: *Gottlieb Antal*; csak váltó munkákat nyomtat. Tart 1 subjectust, a ki szed és nyomtat. Esztendón által feldolgoztathat 18 bál papirost.

Szombathelyen: *Pergér Ferencz*; többnyire csak váltó munkákat nyomtat. Tart 1 szedőt, 1 nyomtatót. Esztendón által feldolgoztathat 20 bál papirost.

Temesvárott: *Klapka József*; csupán csak váltó munkákat, tulajdon költségén egy német kalendáriumot negyed rétbén nyomtat. Tart 1 factort, 2 szedőt, 4 nyomtatót, 1 könyvrakót. Esztendón által feldolgoztathat 70 bál papirost.

Ujvidéken: *Jankovits János*; csupán csak váltó munkákat nyomtat. Tart 1 szedőt, 1 nyomtatót. Esztendón által feldolgoztathat 28 bál papirost.

Veszprémben: *Számmér Mihály özvegye*; többnyire váltó, maga költségén kevés régi kelendős könyveket nyom; itt készül azon nevezetes folyóírás: *Az egyházi értekezések*, nagys. és főt. Horváth János veszprémi kanonok úr redactiója alatt. Tart 1 szedőt, 1 nyomtatót. Esztendón által feldolgozhat 30 bál papirost.

Váczon: *Gottlieb Antal*; váltó és maga költségén régi kelendős könyveket nyomtat; azonkívül egy magyar kalendáriumot nyolczad rétbén. Tart 2 szedőt, 3 nyomtatót. Esztendón által feldolgoztathat 40 bál papirost.

Zágrábban: *N. Novoszelly . . .*; váltó és tulajdon költségén régi kelendős könyveket nyomtat. Tart 1 factort, 2 szedőt, 3 nyomtatót, 1 könyvrakót. Esztendón által feldolgoztathat 78 bál papirost.

Öszveséggel tehát vagynak 43 könyvnyomtatások. 4 principálisok, a kik magok dolgoznak, 7 subjectusok a kik szednek és nyomtatnak, 5 correctorok, 13 factorok, 93 szedők, 132 nyomtatók, 21 könyvrakók; 3898 bál bapiros feldolgoztatik.

Ezen leírásból kitetszik, hogy azon esztendők elfolyások után is kevés változást vagyis előmenetelét litelaturánknak láthatjuk.

Könyvnyomtatások találtak ezen vármegyékben, ugymint:

<i>Pest vármegyében:</i>	Budán	2
»	»	Pesten	3
»	»	Vácson	1
<i>Arad</i>	»	Aradon	1
<i>Bihar</i>	»	Debreczenben	1
»	»	Nagyváradon	1
<i>Baranya</i>	»	Pécssett	1
<i>Heves</i>	»	Egerben	1
<i>Esztergom</i>	»	Esztergomban	1
<i>Pozsony</i>	»	Pozsonyban	4
»	»	Nagyszombatban	1
<i>Abaúj</i>	»	Kassán	2
<i>Győr</i>	»	Győrött	1
<i>Krassó</i>	»	Oraviczán	1
<i>Temes</i>	»	Temesvárott	1
<i>Székesfejérvár</i>	Székesfejérvárott	1
<i>Mármaros</i>	»	Szigethen	1
<i>Soprony</i>	»	Sopronyban	1
»	»	Kis-Mártonban	1
<i>Vas</i>	»	Szombathelyen	1
<i>Gömör</i>	»	Rozsnyón	1
<i>Csongrád</i>	»	Szegeden	1
<i>Zemplén</i>	»	Sárospatakon	1
<i>Bács</i>	»	Új vidéken	1
<i>Zágrád</i>	»	Zágrádban	1
<i>Borsod</i>	»	Miskolczon	1
<i>Szathmár</i>	»	N. Károlyban	1
<i>Komárom</i>	»	Komáromban	1
<i>Zólyom</i>	»	Besztercze-Bányán	1
<i>Sáros</i>	»	Eperjesen	1
<i>Veszprém</i>	»	Veszprémben	1
<i>Szepes</i>	»	Lőcsén	2
<i>Verőcze</i>	»	Eszéken	1
<i>Nyitra</i>	»	Szakolczán	1
<i>Hont</i>	»	Selmeczbányán	1

Summa 43

E szerént vagyon 30 vármegyéknek könyvnyomtatások, 22-nek pedig nincsen és ezek találtak:

24 királyi városban 32 11 mezővárosban 11

A könyvnyomtatások tulajdonosai.

1 bír ő cs. kir. felség.	3 bírnak birtokos nemesek.
1 bír az egri érsek.	3 » nemesek.
1 bír ref. collegium.	33 » nemtelenek.

**Tulajdon költségükön eddig új munkákat kiadnak ezen
könyvnyomtatások, ugymint:**

Budán: a kir. universitás.

Pesten: Petrózai Trattner J. Tamás.

Debreczenben: Sz. kir. Debreczen városa.

Kassán: Ellinger István.

Szegeden: Grün Urbán.

Miskolczon: Szigethi Mihály.

Összesen tehát 7-en. Hat könyvnyomtatások igen keveset, de Trattneré felette sok új munkákat kibocsájt, a mit a Tud. Gyűjtemény új könyvek lajstromából láthatni.

Magyar, deák, tót, német nyelveken nyomtatnak:

<i>Budán:</i> a kir. univesitás, Landerer	2
<i>Váczon:</i> Gottlieb Antal	1
<i>Pesten:</i> Trattner, Landerer Lajos, Patzkó	3
<i>Lőcsén:</i> Werthmüller, Podhránszky	2
<i>Pozsonyban:</i> Weber, Landerer, Belnay, Sznisek	4
<i>Nagyszombatban:</i> Jelinek Venczel	1
<i>Kassán:</i> Ellinger István	1
<i>Besztercze Bányán:</i> Stephány János	1
<i>Selmeczbányán:</i> Sulczer János	1
<i>Szokolczán:</i> Skarnitzel József	1

17

Magyar, deák és német nyelven nyomtatnak:

<i>Aradon:</i> Michek Antal	1
<i>Debreczenben:</i> Sz. kir. Debreczen városa	1
<i>Nagyváradon:</i> Tichy Károly	1
<i>Pécssett:</i> Engel örökösei	1
<i>Egerben:</i> Egri Érsek	1
<i>Esztergomban:</i> Bäumel	1
<i>Kassán:</i> Fűskuti Landerer Ferencz	1
<i>Győrött:</i> Streibig Leopold	1
<i>Temesvárott:</i> Klapka József	1
<i>Sz. Fejérvárott:</i> Számmer	1
<i>Szigethen:</i> Gottlieb Antal	1
<i>Sopronyban:</i> Sziesz örökösei	1
<i>Kis-Mártomban:</i>	1
<i>Szombathelyen:</i> Perger	1
<i>Rozsnyón:</i> Májor	1
<i>Szegeden:</i> Grün Urbán	1
<i>Sárospatakon:</i> Ref. collegium	1
<i>Új-vidéken:</i> Jankovits	1
<i>Zágrábban:</i> Novoszelly	1

<i>Miskolczon</i> : Szigethy	1
<i>N. Károlyban</i> : Gönyey	1
<i>Komáromban</i> : Weinmüller	1
<i>Eperjesen</i> :	1
<i>Veszprémben</i> : Számmer özvegye	1
<i>Eszéken</i> : Diwald	1
	25

Csupán csak németül:

<i>Oraviczán</i> :	1
	Összeséggel 26

Görögül és zsidóul nyomtatnak:

Budán: es. kir. universitás. *Pesten*: Trattner J. T.

Olaszul: csupán csak a kir. universitás.

Kalendáriumok nyomtattatnak a következő helyeken:

Hely	Név	Magyar	Német	Tót	Rácz	Oláh
Budán	Kir. Univ.	—	—	—	3.500	1.500
»	Landerer	16.000	8.000	6.000	—	—
Pesten	Trattner	31.000	6.000	—	—	—
»	Patzkó	5.000	—	—	—	—
»	Landerer	26.000	6.000	4.000	—	—
Vácson	Gottlieb	8.000	—	—	—	—
Debreczenben	Sz. Kir. Város	8.000	—	—	—	—
Esztergomban	Bäumel	5.000	—	—	—	—
Pozsonyban	Weber	—	5.000	—	—	—
»	Sznisek	—	3.000	—	—	—
Kassán	Ellinger	16.000	4.000	—	—	—
Győrött	Streibig	20.000	70.000	—	—	—
Temesvárott	Klapka	—	4.000	—	—	—
Szegeden	Grün	12.000	—	—	—	—
Miskolczon	Szigethy	8.000	—	—	—	—
Komáromban	Weinmüller	12.000	5.000	—	—	—
S.-Bányán	Stephany	—	3.000	—	—	—
Eszéken	Diwaldt	—	—	—	2.000	—
B.-Bányán	Sultzer	—	3.000	—	—	—
		167.000	117.000	10.000	5.500	1.500

Összességel tehát a falrarakó kalendáriumokon kívül **301.000** darab kalendáriumok nyomtattatnak és eladatnak.

IRODALOMTÖRTÉNETI ADALÉKOK.

HAVRAN DÁNIELTŐL.

I.

Pázmány hatalmas művének, a Kalauznak czáfolata 1626-ban jelent meg. Megírására — Fraknói szerint — a protestáns felekezetek vezérférfiai a wittenbergi egyetemet kérték fel, mely a feladatot Balduinra ruházta.

Az alábbi levél némi felvilágosítást nyújt ez ügyben. Mindenekelőtt megtudjuk, hogy a czáfolat megírásának lehetőségét Czobor Erzsébet buzgóságának, áldozatkészségének köszönhetjük. Férje, Thurzó György nádor, leghatalmasabb támasza volt az ág. ev. egyháznak, ennek szervezése körül elévülhetlen érdemeket szerzett magának. Tevékeny munkásságának e téren egyik kiváló eredménye a zsolnai zsinat megtartása.

Az egyházhoz való tántorithatlan ragaszkodást örökölte özvegye is. Pázmány nagyhatású művének megjelenése után elhatározta, hogy az ág. hitv. ev. egyház nevében annak czáfolatát fogja elkészíttetni. A támadás visszaverésére legilletékesebbnek látszott a wittenbergi egyetem, mely a hazai evangélikusokkal úgy is sürü szellemi összeköttetésben állott. Mivel pedig a Kalauz a wittenbergi tudósok előtt kevésbé ismert magyar nyelven iratott, lefordította azt latinra. Hogy ezt a nagy gonddal s fáradsággal járó munkát kik s mikor kezdték meg s mikor fejezték be, adatok hiányában megállapítani nem lehet. Csak annyi bizonyos, hogy 1619-ben már csak az utolsó résznek lefordítása volt hátra, s ha Thurzó Imre a mű teljes fordítását vitte Wittenbergbe, — akkor 1621-ben az is be volt fejezve.

Az alább közlendő levélből, melyet Czobor Erzsébet Klaszkowics superintendensnek írt¹ kitetszik, hogy a fordítás Klasszkowics, Sopron-Vas-Zala megyék superintendensének felügyelete alatt készült, s hogy éppen itt Dunántúl, annak az az oka, hogy a legképzettebb ág. hitv. evang. »magyar« lelkészek a Nádasdy-jóságokban, a csepregi, sárvári, keresztúri stb. iskolák sphaerájában működtek. A fordításban része lehetett Pázmány ellenfeleinek, különösen a két Zwonaricsnak, Tethéni Dániel és más senioroknak.

A levél szövege a következő:

Admodum rndo ac clarissimo dno Stephano Klasekowicz, dnorum ministrorum in partibus ultra Danubianis regni huius degentium superintendenti, ac in ecclesia oppidi sz. Miklós pastori dignissimo, dno in Christo nobis honorando.

¹ M. Nemz. Múzeum kéziratára. Fol. lat. 2077. 36—37 l. Másolat.

Admodum rnde dne, in Christo nobis observande. Post sinceram salutis adprecationem nostra pietatis studia affectu benevolo deferimus. Kgdet akarám ez jelen való irásommal megtalálni. Noha tudom jól emlékezik kgd arról, hogy az elmúlt esztendőnek napjaiban, midőn megtaláltam volna kgedet az Pázmán Kalauz nevű könyvnek fordításában hátra maradt rész felől, hogy annak is megfordításában munkálkodnék kgtek, melly én akkorbéli kéresemet kgtek megtekéntvén, méltónak ítéle lenni és az keresztyénségnek is lelkek épületire való hasznos igyekezetnek látván azt lenni, ajánlotta volt arra magát kgtek, hogy annak az ő megfordításában az keresztyénségnek épületire munkálkodnék jó szívvvel kgtek: mindazáltal mégis akarám kgedet levelem által bizonyossá tenni, hogy én az minémű indulattal és szívvvel ahhoz kezdettem volt, most is azon szívvvel (nézvén ebben legelsőbbben Istennek tisztességét, annakutánna az keresztyén lelkeknek épületjekre való hasznát) kívánám véghez vinni. Minek okáért kérem kgedet mint jó akaró betsüendő uramat, hogy ha annak fordításában és fáradságában Isten által még volna (kit eleitől fogva miolta ez dolgot elindítottam, kívántam s kívánom is látni életemben), kgd első alkalmatossággal küldené meg, megküldvén, én osztán az cheythei jószágban való Nádasdy Pál uram tisztartójának mindjáraást küldök 40 forintot, mellyet kgd kezéhez küldjön, azoknak munkájokért kik annak fordításában fáradoztanak; kgnek is annak én hozzám való méltóztatásában ilyen mód adathatik batorságosban, mint-hogy az úrtól ide az cheythei jószágban járnak gyakran, azok meghozván Cheythere az tisztartónak, onnét nekem megküldik. Hogyha penig mégis valami dolog kívántatnék, vagy az fordításban, vagy egyéb munkájában, kérem kgedet, hogy mentül hamarébb lehet, azt is vitesse végben. Mellyekről kgtől első alkalmatossággal kívánok informáltatni, hogy tudhassam, miben légyen már az ideigh abban való kgteknek munkálkodása. Ezeknek utánna Istennek oltalma és gondja viselése alá ajánlván kgedet, kívánok kgdnek sok jó esztendőig való egészséges életet. Datum ex arce nostra Bichensi, die 4. Februarii, anno 1620.

Admodum rev. dom. vestram decenti obsegnio honorans, illmi quondam comitis d. Georgii Thurzó de Betthlenffalva etc. alias regni Hungariae palatini relicta vidua Czobor Erzsébeth.

II.

A wittenbergi egyetem 1625-ben vigasztaló könyvet irt a csehek és a morvákhöz, melyben őket vallásukban való állhatatos megmaradásra inti. A könyv cseh nyelvre fordítva 1631-ben jelent meg Prágában. Magyarra Tolnai István fordította. (Szabó, RMK I. 617. sz.) Gróf Nádasdi Ferencz ezen fordítást hazugságokkal s hibákkal teljesnek nevezi s azért — kivált anyja unszolá-

szavazott javadalmazásnak az egyes osztályok között való elosztására nézve;

b) a *desideraták* jegyzékét;

c) a kettős példányok értékesítésére vonatkozó javaslatot, és

d) évi jelentést a könyvtár állapotáról.

A könyvtár vezetőjének jogában áll fölfüggeszteni a két legalsó fokon álló tisztviselők működését; a fölfüggesztés hatálya azonban legfeljebb két heti időre terjedhet. A fölfüggesztésről azonnal indokolt jelentést tesz a miniszternek és az igazgatótanács elnökének. A tanács nyolcz nap alatt határoz a fölfüggesztés ügyében, határozatáról a minisztert azonnal értesítve.

A könyvtár adminisztrációja a vezető kezeiben összpontosítva két hivatalt vesz igénybe:

a) a titkári hivatalt, mely egyesítve van a beigtatási hivattal és

b) a katalóguskészítő hivatalt.

A titkár teendői: az irattár gondozása, a mutatókönyv szerkesztése, levelek és jelentések továbbítása, a butorzat leltárának vezetése, a helyiségek gondozása, a számadások elkészítése, íróeszközök beszerzése s a házi és házon kívüli könyvkötésre való fölügyelet. Közvetlen rendelkezése alatt áll egy irnok. A beigtatási hivatal hatáskörébe tartoznak: a könyvkereskedők által megtekintésre beküldött munkák átnézése, a nyilvános eladások katalógusainak átvizsgálása, a megszerzendő művek (*desiderata*) jegyzékének összeállítása, az időszaki folytatólagosan megjelenő sajtótermékek osztályozása, leltárak vezetése, a házi és házon kívüli könyvköttetés, az újabb szerzeményekre vonatkozó közlemények és mindezek mellett egyes óhajtott bibliografiai felvilágosítások megadása. A bureau du catalogue feladata az 1-ső, 3-ik és 4-ik osztály anyagára terjed ki; a 2-ik, a kéziratári osztály katalógusa magában az osztályban készül. A szabályzatban külön intézkedések vannak a könyvtár általános katalógusának munkálataira vonatkozólag az 1857-ben megállapított tervezet alapján. Ez a katalógus a könyvtár három *fonds*-át fogja egyesíteni s a szabályzat ide vágó szakaszai a fölveendő rendkívüli munkaerők díjazásának elveit tartalmazzák.

A könyvtár részére megszerzendő munkákat a szabályzat így csoportosítja:

KÜLFÖLDI SZEMLE.

A BRÜSSZELI KIRÁLYI KÖNYVTÁRRÓL.

DR. ESZTEGÁR LÁSZLÓTÓL.

A belga fővárosban 1898-ban tartott második bibliografiai konferencia napirendjének egyik pontja a királyi könyvtár megtekintése volt. Testületileg jelentünk meg ott s üdvözlő és fogadó beszédek hangzottak el az egykori »Bibliothèque de Bourgogne« még mindig ragyogó fényű kincseit őrző földszinti kiállítási teremben. De jóllehet úgy a könyvtár ősz igazgatója, Edouard *Fétis*, mint a kéziratári osztály akkor nemrégiben kinevezett tudós vezetője, *Van den Gheyn* bollandista atya a legnagyobb készséggel adtak feleletet különböző irányú kérdéseinkre, sőt az utóbbi kedvemért ki is emelte a kiállítási vitrinából a magyarországi renaissance híres emlékét: az Attavantes misekönyvét, látogatásunk még is csak ünnepélyes tisztelgés volt s az idő rövidsége miatt nem is terjeszkedhetett ki az egész könyvtárra.

Én azonban ezzel nem elégedhettem meg, s a konferencia befejezése után újra betekintettem a könyvtárba, hogy annak berendezéséről és életéről egy kissé részletesebb képet szerezzek magamnak. Ez alkalommal a nyomtatványi osztály vezetője, *Gossart* volt szives kalauzom. A legnagyobb előzékenységgel végig vezetett az összes helyiségeken s minden irányban ellátott a szükséges felvilágosításokkal.

Ennek a látogatásomnak emlékét ujitotta föl *Fétis*nek a brüsszeli kir. könyvtár 1896., 1897. évi állapotáról szóló nemrég megjelent beszámolója, mely elég érdekes és tanulságos arra, hogy röviden megismertessük tartalmát, előre bocsátva a

könyvtár szervezetét illető némely érdekesebb általános tudnivalókat, részint a szervezeti szabályzat, részint jegyzeteim alapján.

Az 1837 június 19-én kelt királyi rendelettel s az állam több különböző gyűjteményének összevonása által Brüsszel városának és egyeseknek ajándéka által létrejött brüsszeli királyi könyvtárnak öt osztálya van, melyek közül

az első: a *nyomtatványokat*,

a második: a *kéziratokat*,

a harmadik: a *metszeteket, tervdrajzokat és térképeket*,

a negyedik: az *éremtárt* foglalja magában,

s az ötödik: a *titkárság* és a *beigató hivatal* (bureau d'entrée) teendőit látja el.

Az első osztálynak mintegy függelékeül tekintendő a folyóiratok osztálya, a brüsszeli kir. könyvtár egyik legfőbb nevezetessége. A királyi könyvtár vezetőjét (conservateur en chef) a király nevezi ki s alá van vetve egy szintén a király által kinevezett nyolcz tagból álló igazgató-tanácsnak. A könyvtár személyzete a vezetőn kívül az előttem levő 1895-iki szabályzat szerint: öt conservateur chef de section,¹ öt conservateur adjoint, meg nem határozott számú első és második osztályú employé és a szolgálószemélyzet. Ezekon kívül a katalógus munkálataihoz rapidíjasokat is alkalmaznak. Az első és második helyen említett tíz tisztviselőt a király nevezi ki, a többieket a közoktatásügyi miniszter. Az igazgató-tanács elnökét is a király nevezi ki, azonban maga a tanács választja meg alelnökét és titkárát; megbizatusuk időtartama három év. Az igazgatótanácsot ülésre az elnök hívja össze s határozathozatalhoz négy tag jelenléte szükséges. Egy-egy ülésen való megjelenésért minden tagnak 10—10 frank tiszteletdíj jár. Ez a tanács gyakorolja a főfelügyeletet az egész intézet fölött. Évenként egyszer egy vagy több tagját kiküldi a könyvtár egyes osztályainak megvizsgálására s annak ellenőrzésére, hogy a hozott tanácsi határozatokat és intézkedéseket foganatosították-e? S e vizsgálat alapján jelentést tesz a közoktatásügyi miniszternek a könyvtár állapotáról.

A könyvtár minden osztályának külön katalógusa van, a harmadik osztálynak külön a metszetekről s külön a térképek és

¹ A könyvtárnoki terminologia mostani zürzavarában legcélszerűbb az eredeti kifejezések mellett maradni.

tervrajzokról. A nyomtatványi és kéziratári osztályoknak alfabetikus és szisztematikus katalógusaik vannak. Külön jegyzéket vezetnek az ajándékokról, s a tudományos jellegű katalógustól függetlenül minden osztálynak leltára is van, amelybe minden újabb szerzeményt beíratnak. A leltárba vezetésnek és a könyv vagy kézirat lebélyegzésének a beérkezéstől számított nyolcz nap alatt meg kell történni. A vételeket a könyvtár vezetője az igazgató-tanács ellenőrzése mellett eszközli. Mindennemű kiadás, vétel, továbbá a kettős példányok csere utján való értékesítése a közoktatásügyi miniszternek az általános államháztartási törvények szemelött tartásával hozott külön rendelete alapján történik.

Az igazgató-tanács működését szabályozó intézkedések közül említsük még föl a következőket:

Legalább minden két hónapban rendes ülést kell tartania, rendkívülit pedig valahányszor a körülmények ezt kívánják. A könyvtár vezetője tanácskozási joggal vesz részt ezeken az üléseken. Minden ülésről jegyzőkönyv készül, amely a tanács által hitelesítve s az elnök és a titkár által előírva egy külön könyvbe is beíratik. Ezzel a könyvtár egyik tisztviselője mint titkárság van megbízva, a ki egyszersmind gondoskodik a tanács határozatainak az illető helyekre való pontos szétküldéséről s ő gondozza a tanács irattárát is. A közoktatásügyi miniszterhez intézendő fölterjesztéseket az elnök írja alá s ezek szintén egy külön levelezési könyvbe másoltatnak le. A tanács tagjainak a már említett évi könyvtárlátogatáson kívül jogukban áll bármikor a könyvtár egyik vagy másik osztályának működését megvizsgálni. A tanács határoz vagy véleményt mond a közoktatásügyi minisztertől vagy a könyvtár vezetőjétől elébe terjesztett személyi vagy a könyvtár anyagát illető ügyekben, s természetesen az egyes tagjai által fölvetett kérdésekben is. A szolgálat egyik másik ágára nézve tanácskozáásokat rendelhet s ebben az esetben meg is jelöli az erre meghívandó szakférfiakat. Az ilyen tanácskozáson a könyvtár vezetője is részt vesz s köteles fölvilágosításokkal szolgálni. A tanács határozatainak végrehajtása a könyvtár vezetőjének feladata. Köteles a tanács elé terjesztetni jóváhagyás végett:

a) a tervezetet a törvényhozás által a könyvtár részére meg-

szavazott javadalmazásnak az egyes osztályok között való elosztására nézve;

b) a *desideraták* jegyzékét;

c) a kettős példányok értékesítésére vonatkozó javaslatot, és

d) évi jelentést a könyvtár állapotáról.

A könyvtár vezetőjének jogában áll fölfüggeszteni a két legalsó fokon álló tisztviselők működését; a fölfüggesztés hatálya azonban legfeljebb két heti időre terjedhet. A fölfüggesztésről azonnal indokolt jelentést tesz a miniszternek és az igazgatótanács elnökének. A tanács nyolcz nap alatt határoz a fölfüggesztés ügyében, határozatáról a minisztert azonnal értesítve.

A könyvtár adminisztrációja a vezető kezeiben összpontosítva két hivatalt vesz igénybe:

a) a titkári hivatalt, mely egyesítve van a beigtatási hivattal és

b) a katalóguskészítő hivatalt.

A titkár teendői: az irattár gondozása, a mutatókönyv szerkesztése, levelek és jelentések továbbítása, a butorzat leltárának vezetése, a helyiségek gondozása, a számadások elkészítése, íróeszközök beszerzése s a házi és házon kívüli könyvkötésre való fölügyelet. Közvetlen rendelkezése alatt áll egy irnok. A beigtatási hivatal hatáskörébe tartoznak: a könyvkereskedők által megtekintésre beküldött munkák átnézése, a nyilvános eladások katalógusainak átvizsgálása, a megszerzendő művek (*desiderata*) jegyzékének összeállítása, az időszaki folytatólagosan megjelenő sajtótermékek osztályozása, leltárak vezetése, a házi és házon kívüli könyvköttetés, az újabb szerzeményekre vonatkozó közlemények és mindezek mellett egyes óhajtott bibliografiai felvilágosítások megadása. A bureau du catalogue feladata az 1-ső, 3-ik és 4-ik osztály anyagára terjed ki; a 2-ik, a kéziratári osztály katalógusa magában az osztályban készül. A szabályzatban külön intézkedések vannak a könyvtár általános katalógusának munkálataira vonatkozólag az 1857-ben megállapított tervezet alapján. Ez a katalógus a könyvtár három *fonds*-át fogja egyesíteni s a szabályzat ide vágó szakaszai a fölveendő rendkívüli munkaerők díjazásának elveit tartalmazzák.

A könyvtár részére megszerzendő munkákat a szabályzat így csoportosítja:

- a) folyóiratok;
- b) megjelenésben levő füzetes vállalatok;
- c) befejezett s a könyvpiaczon megkapható munkák;
- d) elfogyott s csak kivételesen előforduló munkák.

A könyvtár vezetője minden évben tanács elé terjeszti azoknak a folyóiratoknak a jegyzékét, amelyekre a könyvtár előfizetni óhajt s ez a jegyzék a tanács törlései és hozzáadásai után megjelenik a belga hivatalos lapban. Megjelenésben levő füzetes vállalatokat a könyvtár vezetője csak a tanács véleményezése alapján hozott miniszteri engedély alapján rendelhet meg. Az ujonnan megjelenő könyvek közül a könyvtár vezetője összeállítja azoknak jegyzékét, amelyek megszerzését szükségesnek látja, s ezt a jegyzéket a tanács fölülbírálása után szintén a miniszter hagyja jóvá. Ez az intézkedés azonban csak a külföldi művekre vonatkozik. A Belgiumban megjelenő sajtótermékekhez más uton jut a könyvtár. Az előttem fekvő szabályzat erről nem emlékezik meg, azonban Gossart úr felvilágosításai s régebbi évi jelentések révén megismertem a könyvbeszerzés módozatait is. A kérdés nagyon érdekelt, mert Belgium ama kevés államok egyike, amelyekben köteles-példányok nincsenek. Sokáig érezték a brüsszeli kir. könyvtárban, hogy a könyveknek az egyes kiadók révén való megszerzése a legnagyobb óvatosság mellett is nem valami biztos módszer arra nézve, hogy a belgiumi irodalom a maga teljességében bekerüljön az ország legnagyobb könyvtárába. A bajon úgy segítettek, hogy szerződésre léptek a *Bibliographie de Belgique* című könyvkereskedői szövetségessel, a mely köteles minden belgiumi kiadványt összegyűjteni, közlönyében hirdetni s a királyi könyvtárnak bizonyos megállapított árkedvezményen beszolgáltatni. Mindenesetre czélszerűbb eljárás ez, mint a különböző czégekkel való folytonos vesződés, s a belga nemzeti irodalom konzerválása szempontjából a legtöbb eredménnyel kecsegtető, azonban, amint én sejtem, még sem olyan tökéletes dolog ez, mint a köteles-példányokkal való operálás. Meglehet, sőt valószínű, hogy a belgiumi irodalom színe-java összegyűl, hanem mi ez ahhoz a kultúrtörténeti anyaghalmazhoz képest, amit például a mi múzeumi könyvtárunk összegyűjt és megőriz a jövő számára. Egyik nevezetes gyarapodási forrás a brüsszeli kir. könyvtárra nézve a belga államnak Európa legtöbb államával a hivatalos kiadványokra kötött csere szerződése.

Ha valamely nevezetesebb könyvvásárlásra van kilátás, a könyvtárvezetőnek erről előre értesíteni kell a minisztert az engedély megnyerése végett. A vásárlásokra, továbbá a kettőspéldányok fölhasználására vonatkozó intézkedések általában véve ugyanazok, amelyek a legtöbb állami könyvtárnál szokásban vannak. A könyvtár mostani állománya 375,000 kötet nyomtatvány és 27,000 kézirat.

A könyvtár használatának szabályozása azonban különösebb figyelmet érdemel. Mint már érintettük, két olvasó- és dolgozóhely áll a közönség rendelkezésére, az u. n. *salle d'étude* és a *salle des périodiques*. Az első nyitva van d. e. 9 órától d. u. 3-ig (márczius 1-től október 31-ig 4-ig), az utóbbi pedig d. e. 9-től d. u. 3-ig és este $\frac{1}{2}$ 8-től $\frac{1}{2}$ 11-ig. Nagy kényelemmel berendezett helyiség mindkettő, s különösen az utóbbi úgy berendezésével, mint rendeltetésével mindenkire rendkívül kedvező hatást tesz. A *salle d'étude* a könyvek és kéziratok használására szolgál, a *salle des périodiques* hivatását már neve jelzi. Külön belépőjegy szükséges mindkettőbe, egy újabb intézkedés pedig lehetővé teszi, hogy a folyóiratok termében az esti órákban könyveket is használhassanak, ha kívánságukat, illetőleg a könyv címét a *salle d'étude* hivatalos órái alatt előre külön kérelapon bejelentik. Ennél többet könyvtár nem nyújthat közönségnek. S hogy mit nyújt a *salle des périodiques* révén a brüsszeli kir. könyvtár, igazán meglepő. 1897 deczember havában nem kevesebb mint 1363 folyóirat és időszaki kiadvány járt a könyvtárnak s mindez alkalmas, könnyen megközelíthető szekrényekben elhelyezve s kitűnő nyomtatott katalógussal ellátva a legnagyobb kényelemmel használható. Valóban párját ritkító intézmény, amelyhez a párisi nemzeti könyvtár két folyóirat-asztala nem is hasonlítható. Sőt a Sainte-Geneviève könyvtár folyóirat-gyűjteménye fölött is magasan áll. Megfigyeltem mind a hármat, minthogy egyáltalában nagyon érdekel minden könyvtár folyóirat-készlete és ennek használata. Az itthoni szegényes állapotok nagyban hozzájárulnak, hogy e téren mindent észrevegyünk. Érdemes tudni, hogy az egyes szakmák miként vannak képviselve a brüsszeli kir. könyvtár folyóiratgyűjteményében. Ime az 1897-iki adatok: bibliografia 34; theologia 8; filozofia 12; neveléstan 30; jogtudomány, közigazgatás 137; társadalmi tudományok 99; kereskedelem, ipar, földmívelés 57; mennyiségtan, fizika és természettudományok 232; anatomia, fiziológia, orvostudományok 201; hadtudomány,

tengerészet 12; műipar 56; képzőművészetek, archeologia 60; nyelvészet, filologia 59; szépirodalom, irodalomtörténet 10; földrajz 35; történelem 147; általános jellegű folyóiratok, gyűjtemények stb. 174. És ezt a nagybecsű anyagot — napjaink szellemi életének ezt a tükrét — egy év alatt 25,731 esetben vették igénybe. 13,326 nappali és 12,405 esteli olvasóról számol be a jelentés. S van valami rokonszenves vonás abban az örömben, amelylyel ezt az eredményt a jelentés hirül adja. »Annál örövendesebb — úgymond — ez a jelenség, mert a Brüsszelben is folyton szaporodó szórakozások és multságok könnyen az olvasási kedv csökkenését idézték volna elő.« A könyvtár büszke, hogy az est óráiban is állandó vonzerőt tud gyakorolni elég nagy közönségre. Az igények növekedésének lélektani törvényéből folyik hogy még ez a gazdagság és kényelem se elégít ki mindenkit; a jelentés többrendbeli panaszt sorol föl az egyes füzetek késedelmezése stb. miatt. De mindjárt jelzi a megtett intézkedéseket is, amelyek arra irányulnak, hogy lehetőleg minden igény kielégíttessék.

Mondanom sem kell, hogy ez a terem gazdag kézikönyvtárt is foglal magában, amelyekben a szótárak, lexikonok s más kézi könyvek egész gyűjteménye teljes kényelemmel használható. Vezetőm különösen a nagy Laroussenak egyik példányára hívta föl figyelmemet, ami voltaképp a drága mű két példányából jött létre olyképen, hogy erős vászonlapokra ragasztották föl az egyes kivágott lapokat. Valódi Larousse à perpétuité. S aki látta, hogy pl. a Bibliothèque Nationaleban mivé rongyolódnak a folytonos használat következtében épen e népszerű ismeretforrás egyes kötetei rövid idő alatt, úgy hogy minduntalan újabb példányokkal kell pótolni, érdeme szerint fogja méltányolni a brüsszeli ötletet.

Befejezésül még a kéziratári katalógus előmunkálatairól egynehány szót a jelentés nyomán. »A kéziratári osztály új vezetőjére vár az a komoly és kellemes feladat, — írja forrásunk — hogy rendszeres katalógust készítsen arról a gyűjteményről, amelynek gazdagsága általánosan el van ismerve és a melynek jelentőségét és értékét a gondos katalógusok még inkább emelni fogják. Azonban addig is, amíg a rendszeres katalógus — hosszú lélegzetű nagy vállalat — elkészül, a tudós világ igen

nagy hasznát fogja venni a teljes onomasztikai és a munkák címéit tartalmazó táblázatoknak. Az első részben már készen van, csak be kell fejezni. Hanem a másodikból még semmi sincs, pedig nyilvánosságra jutásával még azoknak is igen nagy meglepetéseket fog szerezni, akik a legjáratasabbaknak hiszik magukat a kéziratárban. Azonban a kéziratok rendszeres osztályozását és pontos leírását tartalmazó szisztematikus katalóguson, továbbá az említett két táblázaton kívül mily nagyérdekű volna a művészekre nézve a miniatúrák külön katalógusa, mely bőséges régészeti és festészeti kincsről szolgáltatna részletes felvilágosításokat: a vallásos és profán tárgyak előadási módjáról, híres emberek arczképeiről, típusokról, kosztümökről, fegyverekről, amint ezek a miniatúrák műveiben előfordulnak, különböző lakás- és épületberendezésekről, utcákról s a mindennapi élet mozgalmasságát visszatükröző terekről, csatákról, tornajátékokról, vallási és világi czeremoniákról, a különböző társadalmi osztályok szórakozásai- és foglalkozásairól stb. stb. Ez a katalógus utbaigazíthatná a festőt az egyes történeti ábrázolásokhoz szükséges korhű adatokra nézve, megjelölve a kéziratot, amely ilyen vagy amolyan tárgyú illusztrációt tartalmaz; figyelemzvetve, hogy bizonyos emberek arczképei melyikben találhatók meg, hogy melyek fontosak a tájképek, interieurök, lófelszerelések, hajók, vadászatok stb. szempontjából . . . Mindez azonkívül a művészettörténetre nézve is nagyjelentőségű volna. A miniatúrák műveivel kezdődik a flamand festészeti iskola. Az úgynevezett primitívek ezeknek utódai, követői. Az igazi primitívek a miniatúrák.

A brüsszeli kir. könyvtár még nagyon messze van attól, hogy ezzel a katalógussal a világot megajándékozhasssa. Azonban látjuk, hogy az eszme a maga jelentőségéhez méltóan foglalkoztatja már az intézőket. Érdemes pedig fölemlíteni, mert ez világosan mutatja, hogy mily különböző irányokban termékenyítheti meg a nemzeti kulturát egy nagy könyvtár, ha annak tartalma alkalmas vezetéseken a kellő helyekre juthat. Ime a belga festészet nagy érdekeit mily világosan formulázza egy hivatalos könyvtári jelentés. Öröm az ilyesmit olvasni s kötelesség mentül szélesebb körök figyelmét ráterelni.

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL.

1899 JÚLIUS 1-TŐL SZEPTEMBER 30-ÁIG.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 4115 db., ajándék útján 126 db., vétel útján 96 db., összesen 4337 db. nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezen kívül köteles példányok czimén beérkezett: alapszabály 296 db., halotti jelentés 1933 db., perirat 24 db., hivatalos jellegű iratok 287 db., műsor 824 db., püspöki körlevél 168 db., szinlap 2307 db., zárszámadás és egyesületi jelentés 589 db., falragasz 1584 db., vegyes 584 db., vagyis összesen 8574 db. aprónyomtatvány.

Vételre fordított 1192 frt 63 kr; 12 márka és 40 pf.

Ajándékaikkal a következők járultak a könyvtár anyagának gyarapításához: Addobbati alezredes Brünnből, az aradi kir. tanfelügyelőség, Bartalos Gyula Egerből, a bécsi cs. kir. kereskedelmi miniszterium (2 db.), a bécsi cs. kir. postamúzeum, a bécsi cs. kir. statisztikai központ (2 db.), Budapest székes főváros statisztikai hivatala, Budapest székes főváros tanácsa, a budapesti m. kir. főpósta és táviradaigazgatóság, a budapesti m. kir. rendőrfőkapitányság, a budapesti tudomány-egyetem bölcsészeti kara (27 db.), Bulic F. Spalatoból, Erneyi József (2 db.), Fejérpatak László (6 db.), Fischer Ede, Geőcze Sarolta (4 db.), Holder-Egger Oswald Berlinből, Horváth Géza (6 db.), a képviselőházi iroda (6 db.), a kolozsvári kereskedelmi és iparkamara, Kereszty István, Kerntler Ferencz, a linczi Museum Francisco-Carolinum, Loubat herceg Párisból (2 db.), a Magyarországi Kárpátgyesület (2 db.), Mandello Károly (2 db.), a Matica Srpska (3 db.), Merza Gyula Kolozsvárról,

(3 db.), Némethy Lajos Esztergomból, az Országos Törvénytár szerkesztősége (2 db.), a m. kir. pénzügyminiszterium (2 db.), a pesti szegény gyermek-kórház egylet, Pollák Kaim (3 db.), a rimaszombati prot. főgymnázium igazgatósága (2 db.), Sadakichi Hartman New-Yorkból, Schönherr Antalné Nagybányáról (3 db.), Sepsiszent-György város hatósága, Stephanic R. Adolf Nagyszombatból, a m. kir. szabadalmi hivatal (13 db.), Szalay Imre (2 db.), Sziklay Gyula Szent-Endréről, Szontágh Miklós Tátrafüredről, az orsz. magyar technológiai iparmúzeum, Vajda Ödön zirczi apát (2 db.), a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium, Veres Samu Rimaszombatból, a magyar vörös-kereszt-egylet, Wahler Aladár Selmezbányáról.

Nevezetesebb szerzemények: 1. Molnár G. Elementa grammaticae latinae. Debreczen, 1702. 25 frt. 2. Melanchton, Grammatica. Bártfa, 1641. 40 frt. 3. Grammatica (töredék). Velence, 1509. 50 frt. 4. XV. századbéli missale (töredék). 20 frt. 5. Frölich D. Calendarium perpetuum. Bártfa, 1639. 20 frt. 6. Comenii Janua. Sáros-Patak, 1652. 30 frt. U. az. Lócse, 1655. 20 frt. 7. Bunderlius, Oratio ad salutandam Mariam Archiducissam Austriae. 1514. 10 frt. 8. J. Pannonii Elegiarum aureum opusculum Bécs, év n. 34 frt. 9. Balasfi, Castigatio. Augsburg, 1620. 10 frt. 10. Illicinus P., Ad incliti Hungariae regni proceres paraenesis. 1573. 15 frt. 11. Cromer, Oratio . . in funere . . Sigismundi. Krakkó, 1548. 8 frt. 12. Corenus J., Libanuson termő citrusfának veleje. Nagyszombat, 1671. 20 frt.

A könyvtár helyiségeiben 1693 egyén 4343 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 396 egyén 582 kötetet használt.

A lefolyt évnegyedben 350 munka osztályoztatott, amelyekről 504 czédula készült. Kötés alá készítettett 275 munka 381 kötetben. A nyári szünet ideje alatt a Hungaria Historica szak revideáltatott. Két teremnek újból való bebutorozása következtében a régi magyar könyvtár és az ősnymtatványok áthelyeztettek. A köteles példányok átvételére rendelt helyiségbe a negyedév folyamán 585 csomag érkezett be; ugyaninnen 989 levél expedieáltatott, melyek körül 406 a be nem küldött sajtótermékek vagy pedig a kimutatás megreklamálásával foglalkozott.

II.

A *kézirattár* a lefolyt évnegyedben kizárólag ajándékozás útján gyarapodott és pedig 2 db irodalmi levéllel és 2 db egyiptomi papirus-kézirat töredékkal. Az irodalmi levelek egyike gróf Apponyi Sándor ajándéka s érdekes, mert Horvát István írta s az ő híres könyvtárára vonatkozó adatot tartalmaz. A másik levéllel Kordik Ágostonné Csányi Lenke gyarapította a levelestárban őrzött Deák Ferencz-levelek számát. Az egyiptomi kézira-

tokat kitűnően konzerválva dr. Heymann kairói orvos ajándékozta a könyvtárnak. Az egyik hieroglif, a másik hieratikus írású, amaz a XVIII. dinasztíának, emez a Ptolomaeusok korának emléke s tekintve, hogy az írás történetének ezek a nevezetes korszakai a kéziratárban eddig képviselve nem voltak, ez a gyarapodás igen nevezetesnek mondható.

Az évnegyed folyamán 52 hazai és külföldi kutató 162 kéziratot és 50 irodalmi levelet használt.

Az évnegyedes gyarapodáson kívül fedolgoztatott a múlt évnegyedi gyarapodás egy része s folytatottatott a Pulszky Ferencz levelezésének feldolgozása. Mindez 170 uj czédulát eredményezett.

III.

A *hírlap-osztály* gyarapodása: *a)* Köteles példányokból 61 évfolyam 16,737 száma; *b)* Ajándékozás útján 13 évfolyam 847 száma; összesen 74 évfolyam 17,584 szám.

Nevezetesebb szerzemények: Der Oesterr. Zuschauer 1837. Luna Zágráb 1844. II. 1846.; Grad aus! Wien 1848. jun—okt. Der Pilger. Karlstadt 1846; Berliner Polit. Wochenblatt 1832—1833., 1837—1838.; Allgemeine Zeitung 1829. jan. márcz. valamennyi dr. Kovács Pálné ajándéka; továbbá a Honderű 1847. 1848. id. Szinnyei József ajándéka.

A könyvtár helyiségében 287 olvasó 717 kötetet, házon kívül 6 olvasó 37 kötetet, összesen 293 olvasó 754 kötet hírlapot használt.

Az évnegyed folyamán: czéduláztatott 45 ujhírlap 45 évfolyama, átnézetett 61 hírlap és 13,308 szám, kötés alá adatott 18 hírlap, reklamáltatott 57 hírlap 569 száma.

A köteles példányoknak kimutatással (csomagokban) beérkezett 13,308 száma a gyarapodási könyvbe és a nyilvántartási lapokra vezetett ezen kívül a külön számokban (kimutatás nélkül) beérkezett 3429 szám is megszámláltatott, betűrendbe osztályoztatott és a többihez rakatott.

IV.

A *levéltár* az elmúlt évnegyedben ajándék útján 5 db, vétel útján 114 irattal és 2 db fényképpel s negatival, összesen 121 darabbal szaporodott. Ezek között van 22 db középkori, 74 db újabkori irat, 4 db czimereslevél, 10 db kisebb czéhirat; 9 db az 1848/49-iki szabadságharczra és az emigrációra vonatkozó irat, 1 db fénykép és 1 db negatív.

Ajándékaikkal Sziklay Gyula Szent-Endréről és Ujhelyi Hugó Nagybányáról gyarapították az osztályt.

Nevezetesebb szerzemények: a báró Bach Sándor irattárából eredő 9 db államirat, melyek az 1849—53. évek történetére

tartalmaznak fontos adatokat; továbbá a legrégebb magyar czimeradományról, I. Károlynak bizonyos Imrefia Miklós részére sisakdísz tárgyában adott okleveléről, melynek eredetije a vasvárszombathelyi káptalan levéltárában őriztetik, felvett fénykép.

A czimereslevelek gyűjteményének újabb szaporodásai:

1. 1498 december 8. Buda. II. Ulászló czimerlevele Nezei Mernyey Ambrus részére. 2. 1667 december 13. Bécs. I. Lipót czimerlevele Kelessy János és társai részére. 3. 1669 július 19. I. Lipót czimerlevele Krivácsy Mátyás részére. 4. 1721. november 30. Bécs. III. Károly czimerlevele Freind Henrik részére.

A lefolyt évnegyedben 9 kutató 8656 db iratot használt. Külső használatra 6 térítvényen 58 db irat, 1 fénykép kölcsönöztetett ki.

Az új szerzeményeken kívül nagyjában feldolgoztatott a Véghely-gyűjtemény, úgy hogy csak a revízió és az újabbkori anyag keltezésének megoldása van hátra. Folyamatba vétetett a Kossuth-iratok rendezésének folytatása és a Thaly család levéltárának részletes lajstromozása. Rendezés alatt állanak a Tihanyi és Szirmay családok levéltárai.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA 1898-BAN.

A Magyar Tud. Akadémia könyvtárának 1898. évi állapotáról *Heller Agost* főkönyvtárnok a könyvtári bizottság 1899. január 30-ikán tartott ülésén a következő jelentéssel számolt be:

Mint előbbeni jelentéseimben, úgy most is törekszem, hogy röviden bemutassan a könyvtár állapotát, hogy mi történt a múlt esztendőben, milyen feladatok várnak megoldásra, milyen kellékek teljesítendőek a könyvtár sikeres kezelésére, továbbfejlesztésére. Jelentésem kiterjeszkedik a könyvtárral kapcsolatos kéziratokra és a Goethe-gyűjteményre is. Ohajtásom, hogy a tisztelt bizottság jelentésem alapján a könyvtár állapotáról és szükségleteiről tiszta képet alkothasson.

Valamely könyvtár hasznavehetősége, következésképp értéke — nem tekintve a könyvállomány értékére és mennyiségére, mi jelentésem keretén kívül esik — mindenesetre a könyvek hozzáférhető, rendezett felállításától és teljes, pontos és minden irányban felvilágosítást nyújtó katalógusok létezésétől függ. Mint számos más könyvtárban, úgy a mienkben is nagy baj a térnek szűk volta. A könyvtár udvari részét a múlt években a napilapok felhalmozódása a szó szoros értelmében járhatatlanná tette, s e mellett az újságkötegek a szekrények tetején embermagasságnyi tömegben porladoztak. A múlt évi jelentésem kapcsán tett javaslatom elfo-

gadása következtében e napilapokat a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajánlottuk fel, mely azokat köszönettel elfogadta és saját költségén elvitette, hogy azokból újsággönyvtárát kiegészítse és a fölösleges számokat vidéki újsággönyvtárak ellátására fordítsa.

Ez adomány nem vonatkozott az újságok bekötött évfolyamaira, melyek a többiek elszállítása után még mindig az udvari könyvtárterem nagyobb részét foglalták el. Gondoskodni kellett, hogy e ritkán keresett és mégis nagy tért elfoglaló könyvek számára más hely kerestessék. A főtitkár úr közbenjárására csakugyan találkozott alkalmas helyiség, még pedig az Akadémia-palotának az utcza és a tér felé eső tágas, világos alagsori helyiségében, hol jelenleg két hatalmas, 7 méter hosszú, $3\frac{1}{2}$ méter magas könyvvállványon vannak elhelyezve. A nagy kötetek a talajtól egy méternyire állanak és mintegy 72 folyóméternyi helyet foglalnak el. A helyiség teljesen száraz és elég világos, minthogy öt ablakon keresztül kap világosságot.

Az újsággözetek eltávolítása után az udvari könyvtárteremben kaptunk helyet a könyvek czélszerűbb elrendezésére.

A duplicatumok lajstromozása elkészülvén, az Akadémiai Értesítőben hirdettük, hogy ezeket a könyveket az Akadémia tagjai és közművelődési intézmények könyvtárai mérsékelt áron megszerezhetik. Minthogy e felhívásnak csekély eredménye volt, a könyvtári bizottság mult évi határozata értelmében fogjuk a kettős példányokat antiquarius útján értékesíteni. Megjegyzendő, hogy ezen nagyobbbrészt alig keresett gazdasági és csonka művekből álló könyvhalmoz valami nagy értéket úgy sem képvisel.

A kettős példányok ügyével kapcsolatos az iskolai értesítők kettős példányainak dolga. Minthogy a műegyetemi könyvtár ez időszertint a legteljesebb értesítőgyűjteménnyel bír és e tekintetben vidéki könyvtárakkal áll csereviszonyban, azt ajánlom, hogy a mi duplicatumainkat a műegyetemi könyvtárnak kellene díj nélkül átengedni, hogy ezekkel saját gyűjteményét lehetőleg kiegészítse. Saját könyvtárunk érdeke kívánja, hogy megakadályozzuk a felesleges nyomtatványok szerfeletti felhalmozását, mi az értékes könyvek kezelését és elhelyezését gátolja.

A köteles példányokról szóló 1897-ik évi törvény következtében a könyvtár személyzetének munkaköre tetemesen nagyobodot. Még nem tekinthető át, hogy a köteles példányok beszoállításából mily haszon haramlik a könyvtárra. Még nincs is pontos jegyzék az országban lévő nyomdákról, mely jegyzék elkészítése a Magyar Nemzeti Múzeum feladata. A hol eddig valami rendetlenséget tapasztaltam, azonnal felszólítottam az illető nyomdát, s felszólításom mindenkor eredményes volt.

A törvény értelmében a napilapok nem illetik könyvtárunkat, hanem csak a heti vagy hosszabb időközben megjelenő

folyóiratok. Ezek közül a legtöbb olyan természetű, hogy azok rendszeres gyűjtésére, bekötésére és felállítására könyvtárunknak se helye, se pénze nincs és személyzete sem elegendő. Ezek a nyomtatványok, nagyjából rendezve, az előbb említett újsághelyiségben tétetnek el.

A könyvtár lajstromozási munkálatai a lefolyt esztendőben is a rendelkezésre álló eszközök arányában haladtak. A gazdasági osztály teljesen rendezve van. Ez az osztály összesen 3521 műből áll. Egy másik, eddig teljesen rendezetlen osztály volt a statisztikai, melyhez tartozó művek mindenféle más osztályba voltak helyezve. Ez a 708 műből álló osztály most szintén lajstromozva van. Úgy szintén elkészült a történelmi osztály nyolczadréti műveinek is nagy czédulakatalogusa, mely 4269 műről ad felvilágosítást. A negyedréti nagyságú történelmi művekből 290-ről van eddig czédulakatalogus.

A könyvtár néhány osztálya eddigelé majdnem teljesen rendezetlen. Ide tartozik első sorban a theologia nagy osztálya, a szláv irodalom osztálya, a schematismusok és naptárak gyűjteménye és a miscellaneák osztálya. E könyvek lajstromozása még több évnek lesz a munkája. A legégetőbb szükség a theologiai csoport rendezése, melyhez a legutóbbi napokban fogtam hozzá. E rendezési munka azonban egy új szekrénynek a felállítását kívánja. Mindössze három ily szekrényre van még hely az udvari könyvtárteremben, melyeket a következő években be kell szerezni. Ez új szekrények beszerzése és a napilapok eltávolítása által a hely kérdése legalább egynéhány évre meg van oldva, miáltal a mult év egyik összes ülésén Ballagi Aladár tagtárs úrtól kifejezett, a helyszükére vonatkozó aggodalom el van oszlatva.

A kéziratár állapotában a mult évben lényeges változás nem történt. A magy. kir. belügyminiszter úr az Akadémiához fordult a kéziratárunkban levő, az országos levéltárat érdeklő iratok átengedése ügyében. Tagányi Károly, orsz. allevéltárnok úr ez irányban átkutatta levéltárunkat és összeírta azokat az iratokat, melyek az országos levéltárra fontossággal bírnak. Az ezek közé tartozó 1848-ik évi iratcsomagot, melyet elveszettnek hittünk, a szekrénynek tetején, régi újságok között eldugva, találtuk. Tagányi úr az iratok átkutatása közben még egy értékes kéziratra is akadt: Bélteki Drágffy Jánosnak 1524-ben írt, sajátkezű végrendeletére. Az országos levéltárnak esetleg átengedendő iratok ügyében különben eddig semmitéle intézkedés nem történt.

A könyvtár részére a mult évben rendelkezésre bocsátott 6500 frnyi dotatio a következő czélokra fordított:

Könyvvásárlás, folytatásos művek és folyóiratok	3536 frt 73 kr.
Katalogus és irtóki munka	501 » 50 »

Könyvkötés	1330	»	30	»
Iroda, nyomtatványok, szállítás, ruhatárnok, kisebb javítások a könyvtárban	249	»	98	»
Bútorzat (könyvállványok)	725	»	20	»
Összesen	6343	frt	71	kr.

A könyvtárra 1898-ban összesen 6496 frt 92 krt utalványoztunk; a maradék az irodai és egyéb kisebb kiadások rovatában mint pénztárkészlet az 1899-iki évre ment át.

Ezen kimutatás szerint könyvekre fordítottunk 54%, katalógusra 8%, kötésre 20%, irodai s egyéb kiadásokra 4%, bútorzatra 11%. A hiány az ép említett pénztárkészlet.

A könyvvásárlásra fordított összegre nézve még megjegyzendő, hogy annak fele része a folyóiratok járatására kell. A könyvkötés a rendesen majdnem felvett 15%-nál 5%-al nagyobb összegbe került. Magyarázata, hogy számos évек mulasztásait pótolni kell, és hogy az új könyvek azonnal kötés alá kerülnek.

Úgy mint a könyvtárban, a Goethe-gyűjtemény kötetlen könyvei is az év folyamán kötés alá kerültek, mire a 2000 frtnyi Goethe-alapból 90 frtot fordítottunk.

Néhány ügy fordult elő a mult esztendőben, mely a tisztelt bizottságtól várja elintézését.

Néhány tudományos társulat fordult hozzánk, kérvén velünk a kiadványcserének megindítását. Ezek a következők: 1. The University of Kansas. Kiadványai, a »Kansas University Quarterly« 1892 óta 4 kötetben jelentek meg. Kéri ezekért a megfelelő kiadványokat.

2. The Missouri Botanical Garden ajánlja »Annual Report«-ját megfelelő természettudományi kiadványokért.

3. Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg.

4. R. Accademia di Science Lettere e Belle Arti di Palermo. Luigi Sampolo, Segretario Generale levélben szólit fel bennünket a csereviszony megindítására.

Részünkről javasolnám, hogy a mi Akadémiánk szólítaná fel a torinoi akadémiát a kiadványcsere megindítására. Ez a csere annál fontosabb volna, mert igen értékes kiadványai a fővárosban tudtommal nem találhatók sehol.

A magy. kir. mezőgazdasági múzeum igazgatósága az Akadémia főtitkári hivatalához fordult, hogy a gazdasági tudományok köréből való duplicatumokat csekély árban, vagy — tekintettel a múzeum szerény budgetjére — ingyen kapná.

Végre egy értékesebb kikölcsönzött műről kell itt még jelentést tennem, melyet Munkácsy Mihály festőművész kölcsönzött ki 1891 deczember 14-én, és mely azóta vissza nem került. E mű sorsa dolgában Cécile de Munkácsy úrnőhöz fordultam, ki azonban,

mint Chateau de Colpachban, 1898. június 13-ikáról kelt levelében értesít, e munkát, melynek czíme: Pauly, Description ethnographique des peuples de la Russie (St. Petersburg, 1862.) férje tárgyai között nem lelhetette meg.

A könyvtár használásáról a következőket jelentem: Az olvasóterem látogatása belépti jegyek váltásához van kötve. A tanév kezdetén a budapesti tankerületi főigazgató útján a főváros középiskolái láttatnak el belépti jegyekkel. A főiskolai hallgatók és egyéb látogatók magában a könyvtárban kapják a jegyeket. A jelen tanév elejétől 624 látogató jegyet osztottunk ki. A könyvek kikölcsönzése az utolsó évek folytán tetemesen emelkedett. A vidéken számos hatóság és iskolai igazgatóság veszi igénybe könyvtárunkat.

Végül nem hallgathatom el azt a tapasztalásomat, hogy a könyvtár tisztviselői személyzete, az egyik alkönyvtárnok tartós gyengélkedése miatt, teljes mértékben elégtelen. A másik alkönyvtárnok a köteles példányok és a cserepéldányok kezelését viszi, úgy hogy az egész könyvtárnak kezelése, az összes lajstromozási és egyéb számtalan dolog egy emberre, a főkönyvtárnokra marad. Ily kiterjedésű könyvtár azonban, a minő az Akadémia könyvtára — nem is szólva a kéziratárról, mely szintén sok oldalról vétetik igénybe — összes ügyeinek elintézése egy ember által, oly módon, hogy az ügy maga érzékeny kárt ne szenvedjen, physikai lehetetlenség. Nem kívánok e felszólalásommal rövid idő alatt intézkedést előidézni, de kötelességemnek tartottam a tisztelt bizottság figyelmét felhívni e fontos ügyre.

A főkönyvtárnok e jelentését a következő statisztikai kimutatás egészíti ki:

A rendezett tudományszakok száma 53; ezek 56,995 munkát tartalmaznak a következő kimutatás szerint:

Bibliographia 1141, Encyclopaedia 141, Philosophia 1352, Mythologia 112, Theologia 904, Paedagogia 1909, Széptudomány 536, Anthropologia 314, Jogtudomány 1231, Magyar jogtudomány 1527, Politikai 2354, Magyar politika 1672, Történelem 5757, Magyar történelem 2874, Magyar országgyűlések 95, Életrások 2538, Földrajz 1067, Magyar földrajz 455, Térképek 926, Utazások 1203, Statisztika 708, Schematismusok 114, Hadtudomány 678, Régészet 1381, Éremtudomány 176, Matematika és csillagászat 1097, Természettudomány 177, Természettan 939, Vegytan 416, Természetrész 129, Állattan 491, Növénytan 427, Ásvány- és Földtan 512, Gazdaságtan 3521, Orvostudomány 2483, Nyelvtudomány 2068, Classica-philologia 732, Görög írók 827, Latin írók 894, Új-latin írók 796, Magyar nyelvészet 473, Régi magyar irodalom 658, Magyar Irodalom 2912, Germán irodalmak 1575, Francia irodalom 687, Olasz és spanyol irodalom 250. Szláv irodalom 406, Keleti irodalom 1709, Incunabulumok 356, Akadé-

miák és tudományos társulatok kiadványai 366, Magyar tud. Akadémia kiadványai 360, Külföldi tolyóiratok 196, Hazai újságok és folyóiratok 373.

A szakkatalogus áll 102 kötetből és 48 czéduletokból.

A könyvtár gyarapodása a járuléknaplók kimutatása szerint a következő:

Vétel útján: 385 mű, 364 kötet, 80 füzet. Kiadványcsere és ajándék útján: 524 mű, 400 kötet, 358 füzet, 2 térkép. Magánosok ajándékából: 39 mű, 24 kötet, 18 füzet. Nyomdák köteles példányai 356 nyomda: 6925 mű, 1357 kötet, 6254 füzet, 113 zenemű (3 kötet, 86 füzet) és 23 térkép. Magyar Tudományos Akadémia kiadványai: 27 mű, 45 kötet, 18 füzet.

Iskolai értesítő: 125 darab.

Külföldi folyóiratok száma: 112.

A könyvtár olvasótermében 1898-ban 6959 olvasó 9012 művet használt. Belépésre az olvasóterembe 687 db. belépti jegyet osztottunk ki. Házi használatra 942 kikölcsönző 1479 művet kölcsönzött ki, beszámítva hatóságok útján vidékre kölcsönzött könyveket is.

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYLET KÖNYVTÁRA 1898-BAN.

Az Erdélyi Múzeum-egylet könyvtára 1898. évi állapotáról Dr. *Ferencki Zoltán* igazgató a következő jelentést terjesztette az egyesület évi közgyűlése elé:

I. A lefolyt évben a könyvtár gyarapodott vétel útján 461, ajándékban 649, köteles példányban 280, összesen tehát 1390 kötettel és füzetel, melyek az erre készült szerzemény-könyvbe, mint alapleltárba, mind be vannak vezetve. Könyveket adományoztak könyvtárunknak: Kőváry László, Dirner Gusztáv, Nyiry Elek, Ferenczi Zoltán urak, a földmivelésügyi miniszterium, Gombos Ferencz, Speidl Ernő urak, b. Bánffy Dánielné urnő ó excija, a kalocsai érseki hivatal, Stein Gábor ur, a m. tud. akadémia, Laube Henrik ur, De Gerando Antonina urnő, Gámán Zsigmond ur, a kolozsvári tud. egyetem rektori hivatala, a kolozsvári keresk. és iparkamara, Böhm Mihály ur, a m. kir. vallás- és közokt. miniszterium, dr. Márki Sándor, dr. Gyalui Farkas, dr. Nagy Mór, Hubay Jenő urak, a m. országgyűlés elnöki hivatala, a budapesti egyet. könyvtár igazgatósága, Nogáll János cz. püspök ur, Székely János, dr. Csiky Viktor, Kovács Péter fiai, Schunda V. József urak, Budapest fővár. tanácsa, Ruzicska Gyula ur, Budapest főv. stat. hivatala, a krakói akadémia, a m. k. földtani intézet, gróf Esterházy Kálmán, Vajda Ödön zirczi apát urak, a székely pályadíjalap választmányja, dr. Farkas Lajos, Németh Rudolf, Balázs István, Czerny Antal, Versényi György, Butler

E. D., Szádeczky Lajos, Moldován Gergely urak, Csongrád vármegye alispáni hivatala, a báró Wesselényi-család. Az ajándékok közül különösen a következőket van szerencsém külön kiemelni, mint jelentősebbeket: a báró Wesselényi-család levéltárából könyvtárunkba jutott 186 drb nyomtatvány, kiválóan térkép, Hubay Jenő ur ajándékozott 80 kötetet, Vajda Ödön zirczi apát ur a rend történetére vonatkozó 8 művet 10 kötetben, Székely János ur a *Gartenlaube* 20 évfolyamát. Az adományok többi részét főképp a két szakosztály útján könyvtárunkba jutott cserepéldányok teszik. A vétel útján szerzett könyvekre kiadtunk 1308 frt 62 krt, mely összegben kisebb mennyiségű vegyes kiadásaink is benne vannak, könyvköttetésre 669 frt 14 krt, s így összesen: 1977 frt 76 krt. A vett és más úton könyvtárunkba került művek mind fel vannak dolgozva s könyveink közé igtatva.

Személyi változás csupán az volt könyvtárunkban, hogy Tóth Ernő napdíjas ur az egyetemi könyvtárhoz lépven át, helyébe Derzsi Ödön urat neveztem ki a t. igazgató választmány beleegyezésével.

II. Könyvtárunk használatáról a következő adatok szólnak: Az egyetemi könyvtárral közös olvasó-teremben megfordult 1898-ban 14,400 olvasó, a kik helyi használatra kikértek 12,951 és házi használatra 1804, összesen 14,756 kötetet és füzetet. Letett index volt 921. Egy óra esik átlag 1200, egy napra 40 olvasó. A könyvtár használatának statisztikai adatai az 1897. évihez képest nagy emelkedést mutatnak a helyi használatra kikért művekre nézve. Ennek oka az, hogy indítványomra ugy egyletünk t. igazgató-választmánya, valamint a tek. egyetemi tanács megadta a felhatalmazást a betűrendes czédula-katalógusok olyforma összeegyítésére egy betűrendes katalógusba, hogy magokon a czédulákon is jeleztessék, megfelelő bélyeggel, hogy melyik könyvtaré a könyv s különben a leltári kezelés teljesen elkülönítve maradjon. A betűrendes katalógus ez összeöntése nagyon megkönnyítette a használatot; de egyszersmind lehetlenné tette a kivett könyvek szorosán elkülönített kezelését; tehát a helyi használatra kivett könyvek fenti számában mindkét könyvtár adatai egyesítve vannak. Ugyanezzel kapcsolatban a személyi körülmények most már lehetővé tévén, a könyvkivevést a régi könyvrendszert helyett kettős czédularendszerré alakítottam át, melyek közül egyik a kivevő neve, másik a kivett könyv címe szerint kezeltek betűrendben s így a kezelés gyorsaságát nagy mértékben előmozdította.

Levéltárunk a múlt évben szintén szaporodott, a mennyiben Erdős Miksa urtól egy kötet múlt évszázi, többnyire kormányi rendeleteket és kivonatokat vásárolt könyvtárunk 30 frton. A báró Wesselényi-család levéltára is háromnegyed részben rendezve van.

A SZEGEDI SOMOGYI KÖNYVTÁR ÁLLAPOTA 1898/99-ben.

A Somogyi könyvtár 1898/9 évi állapotáról, különösen a címztározás és rendezés előhaladásáról, az évi gyarapodásról, a használatról és egyéb viszonyairól, Reizner János a következő. könyomatban is sokszorosított jelentésben számolt be a nyilvánosság előtt:

A közművelődési palotába a 1897. évi május hóban történt beköltözés óta, a könyvtár állományának az egyes szakok és alszakok által igényelt tervszerű elhelyezése folytatott, de mint múlt évi jelentésemben is érintettem, a munkálatok ezen neme az átszámozások kényszerénél fogva huzamosb időn át fog tartani. mivel a szekrények eltérő szélességeinél fogva sok helyen az új felállítás és ezzel együtt az átszámozás elkerülhetetlen.

E mellett folytatott a címztározás, s miként előző évi jelentésemben is említém, a kisebb füzetek és nyomtatványok felvétele is megtörtént s így azon kedvező helyzetről teszek jelentést. hogy most már e nemben semmi hátralék sincs és jövőre csakis a folyó beszerzések és járulékok címztározása fog munkát adni. Ez által a könyvtár egyéb munkálatainak és feladatainak megoldására több idő és erő szentelhető.

A címztározás befejezésével szükségessé vált a címlapokat tartalmazó és már külföldben is duzzadt dobozoknak szaporítása és a címlapoknak betűsoros rendben és arányos tömegekben újra való elosztása.

Ez idő szerint tehát az alapcímlapokat tartalmazó dobozok száma 118, a szakecímlapokéi pedig változatlanul 126 maradt.

Ugy az alap- valamint a szakecímlapok száma az utaló lapokéval együtt 53,00-en felül van.

Megkezdett a lebélyegzés munkája is. A beszerzések és járulékok már kezdettől fogva veres színű bélyeggel lettek ellátva, a Somogyi féle állomány könyveire pedig kék színű bélyegek kerültek. Eddig 25 alszak van lebélyegezve, vagyis 20,000 kötet.

Az 1898. évi július 1-től a folyó évi június végeig a könyvtár beszerzési alapjának terhére eszközölt megrendelések útján a könyvtár 297 kötetből álló 152 munkával gyarapodott. Ezentúl Kossuth Lajosnak az 1878/9 évekről kelt szegedi érdekű 7 levele került birtokunkba.

A beszerzett munkák túlnyomó része műtörténelmi és művészeti szakba vágó és felettébb értékes kiadványokból áll.

Adománykép és alapítványi járulékként a könyvtár gyarapodása 164 műből álló 151 kötetre és 57 füzetre rúg.

Az összes gyarapodás ennél fogva 316 mű, 448 kötettel és 57 füzettel.

Miként a korábbi években, úgy ezúttal is adományként megkaptuk a m. tud. akadémiának, a m. kir. földtani intézetnek, a m. földtani társulatnak, a m. földrajzi társaságnak kiadványait.

Alapítványi illeték vagy tagsági díj fejében pedig beérkeztek: a m. történelmi társulatnak, a természettudományi társulatnak, a Kisfaludy társaságnak, a Szt. István társulatnak, az orsz. képző művészeti egyesületnek kiadványai. Az egyes adományzók sorából nagyobb számú és becsesebb adományaiknál fogva Szeged város tanácsát, az orsz. m. gazdasági egyesületet, a zirczi főpátságot, a m. mérnök és építész egyesületet, a földmivelésügyi m. k. ministeriumot, továbbá Hermann Ottó, dr. Horváth János, Kállay Albert, Náthli József, dr. Lőw Immanuel, Moldován Gergely és Tóth Mike neveit említhetem fel.

A könyvtár ezen gyarapodásához képest annak leltárszerű állapotát szakonként a következő táblázat tünteti fel:

Szak és alszak	A könyvtár állománya 1898 június 30-án.					
	Somogyi adom.		Városi gyarapít.		Együttesen	
	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet
Ösnyomtatvány (idegen és magyar)	100	109	70	78	170	187
Vallástudomány (6 alszak) ...	6683	12,085	335	430	7018	12,515
Jogtudomány (8 alszak) ...	1424	2153	898	1732	2322	3885
Államtudomány (5 alszak) ...	369	537	614	1143	983	1680
Orvostudomány (6 alszak) ...	562	967	578	846	1140	1813
Természettudomány (5 alszak)	1310	2689	1151	1734	2461	4423
Bölcsélet, neveléstudomány (3 alszak)	1937	3452	474	840	2411	4292
Történelem, földrajz (9 alszak)	4138	8794	1570	2626	5708	11,420
Nyelvészet, szépirodalom (6 alszak)	2979	6096	1555	2995	4534	9091
Vegyes (6 alszak)	691	5923	243	1333	934	7256
Hírlapok (3 alszak)	161	796	86	703	247	1499
Összesen	20354	43601	7574	14460	27928	58061

Ezúttal megjegyezni tartozom, hogy a beszerzések azon módja,

mely az utóbbi időben lett életbe léptetve, a tapasztalt késedelmességnél fogva a könyvtár érdekeire nézve hátrányos.

A múlt évi július és augusztus havi szünet alatt a könyvtárt 68-an vették igénybe és az olvasó teremnek szeptember 1-vel történt újra megnyitása óta június 30-ig a szabályok szerint megállapított délelőtti és délutáni hivatalos órák alatt a könyvtárt összesen 11,103 olvasó látogatta, kik összesen 11,408. munkát használtak. Az olvasók e létszámából a délelőtti időszakra 214, és a délután 6 óra után terjedő időszakra pedig összesen 3905 olvasó esik.

Az olvasók havi, úgy átlagos napi számát, valamint a maximális és minimális számadatokat a következő táblázat mutatja:

Év és hónap	Az olvasók száma			
	összesen	napi átlag	leg-	leg-
			nagyobb	kisebb
			napi szám	
1898. július-augusztus	68	—	—	—
» szeptember	928	38.16	118	16
» október	1558	67.16	129	32
» november	1528	72.16	119	37
» december	1438	75.13	124	41
1899. január	1334	53.9	112	26
» február	1199	52.3	98	26
» márczius	963	45.18	81	29
» április	755	34.7	55	18
» május	699	27.24	57	6
» június	433	19.15	34	9
Összesen	11103	48.159	—	—

A könyvtárlátogatók társadalmi állásuk szerint a következőképp oszlottak meg: lelkész 25, tanár és tanító 340, tanuló 10,175, író 7, művész 75, ügyvéd 9, katona 10, törvényhatósági tisztviselő 24, államhivatalnok 90, magán hivatalnok 141, orvos 3, gyógyszerész 1, gazdálkodó 4, építész 35, kereskedő 10, magánzó 47, nő 177. A tanulók csakis a szaktanáraik részéről kijelölt műveket használhatták.

Megemlíteni tartozom, hogy a képzőművészeti egyesület által márczius hóban rendezett képkiállítás alkalmával a nagy élénkségnél fogva a könyvtárlátogatók zavarva voltak, mely körülmény a látogatás mérvére is kihatással volt.

Egyébként a könyvtárt és berendezését az elmúlt évben is vidékről igen sokan megtekintették és a felállítás úgy a czimtározás rendszerét több keletkező intézet mintául vette.

A könyvtár bizottság az elmúlt évben összesen öt ülést tartott. Az alapító levél értelmében a könyvtár épségét biztosító revízió a bizottsági tagoknak közbejöttével a folyó évi május havában végrehajtva lett, de ezen felül a lebélyegzések alkalmával a szakokról vezetett sorszám leltár alapján az A—D szakokra nézve külön házi revízió is történt és megnyugvással jelenthetem, hogy ezen szakokba tartozó munkáknál hiányt vagy sérelmet nem tapasztaltam.

Az iktatókönyv szerint a múlt év végeig beérkezett 323 ügy, kettő kivételével mind elintéztetett, a folyó évi június 30-ig pedig 163 ügy került ellátás alá.

A járuléknapló a szakok sorszámléltára, a nyilvántartási jegyzékek, a napi statisztika, stb. pontosan vezetettek, illetőleg a gyarapodás mérvéhez képest kiegészítettek.

A köz törvényhatósági bizottság múlt évi 439. sz. határozatával a könyvtárt s ezzel kapcsolatban a muzeumot is állami felügyelet alá bocsájtotta és ezzel együtt az államsegély igénybe vételére lépéseket tett.

Miként múlt évi jelentésemben is említém, a könyvtári felügyelőség a múlt évi szünet alatt a könyvtárt és ügykezelését megvizsgálta. Jelentése alapján az országos főfelügyelőség a vallás- és közoktatásügyminiszteriumhoz intézett előterjesztésében a könyvtárról a következőket adta elő:

»Szegeden a Somogyi könyvtár mind a könyvkészletének értéke mind rendezett állapota, tervszerű gyarapodása és a látogatók nagy száma tekintetében a legelső helyet foglalja a városi könyvtárak között. A könyvtáralapító Somogyi Károly esztergomi kanonok nagylelkűségével egyenlő színvonalon áll a város bőkezűsége, melyet a közművelődésnek szentelt díszes palotában helyezett el, szakképzett, buzgó igazgató gondjaira bízott és gyarapodásáról gondoskodik. Mintául szolgálhat a könyvtár más városoknak, melyeket meggyőzhet arról is, hogy jól felszerelt olvasó teremmel rendelkező nyilvános könyvtár nagy mértékben képes felébreszteni és fokozni a tudomány és irodalom iránti érdeklődést. Erről tanúságot tesz az a tény, hogy 1897/8-ban 7090-nél többen keresték fel az olvasó termet. Ezen könyvtárral szemben más teendő nincs, mint a szegedi főügyészség területén levő nyomdák termékeit rendelkezésre bocsátani.«

Értesülésem szerint ehhez képest intézkedés történt, hogy a főügyészségi köteles példányok a könyvtárnak átadassanak. Ez úton jövőre a könyvtár óriási arányokban fog gyarapodni.

A könyvtár szervezeti és ügykezelési szabályai megállapítva mindeddig nincsenek, illetőleg az állami felügyelet szempontjából

szükséges tárgyalás és módosítás tekintetéből a bizottsághoz visszaküldettek.

A könyvestermek és polczoknak letakarítása, valamint az egyes könyvek átvizsgálása a szünet alatt az A—D szakokra nézve végrehajtva lett.

Végül jelentem, hogy Lázár Béla segédkönyvtáros, anyakönyvvezetőnek kineveztetvén, 16 évi hűséges szolgálata után júl. 15-én a könyvtári teendőktől felmentetett és állásának betöltésére a pályázatot kiirattott.

A MAGYAR KIR. KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL NYILVÁNOS KÖNYVTÁRÁNAK ÉS TÉRKÉPGYŰJTEMÉNYÉNEK ÜGYKEZELÉSI ÉS HASZNÁLATI SZABÁLYZATA.

(Életbe léptetett Báró Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter 1898 január 2-án 8339/1897 eln. szám alatt kelt rendeletével.)

A magyar kir. központi statisztikai hivatal kebelében az 1897: XXXV. t.-cz. 4. §-a értelmében létesített nyilvános könyvtár- és térképgyűjtemény ügykezelésére és használatára vonatkozó szabályzatot — az 1890. évi október hó 2-án 3235. eln. sz. a. kelt kereskedelemügyi ministeri rendelettel megállapított könyvtári utasításnak egyidejűleg való hatályon kívül helyezésével — következőleg állapítom meg:

1. §. A magyar kir. központi statisztikai hivatal könyvtárának és térképgyűjteményének élén a könyvtárnok áll; a szükséges segéd-személyzetet a hivatal igazgatója osztja be.

Ugyancsak a hivatal igazgatója gondoskodik egy könyvtári bizottság szervezéséről s a könyvtári szakügyeket e bizottság meghallgatásával illetve javaslata szerint intézi.

2. §. A könyvtári személyzet a rendes hivatalos órák alatt a könyvtári helyiségekben köteles tartózkodni. E tekintetben elkövetett mulasztásokból eredhető károkért anyagilag felelős.

3. §. A könyvtár teljes könyvvállományának nyilvántartására a szakcsoportonkint s egy csoporton belül a szerzők vagy rendszők betűrendjében szerkesztendő katalógus szolgál. A csoportok beosztását a hivatal igazgatója határozza meg; ugyanő intézkedik a katalógusnak kellő számban való sokszorosításáról s esetleges árusításáról.

A katalógus minden tíz évben újból kiadandó.

4. §. A könyvtár állománya gyarapodhatik könyvekkel, füzetekkel, térképekkel, kéziratokkal stb.:

- a) vétel útján;
- b) csere útján;
- c) ajándék vagy hagyaték útján;

d) a magyar korona országaiban megjelenő, s az 1897. évi XXXV. t.-cz. 4. §-a alapján beszolgáltatandó könyvek köteles példányai által.

5. §. Könyvek vásárlását — a költségvetésileg engedélyezett hitel korlátain belül s a magyar kir. központi statisztikai hivatal ügyköre és ügyviteli szabályzatának 20. §-ában megállapított irányelvek szerint — a hivatal igazgatója rendeli el; a könyvtárnok kötelessége a világirodalom termékeit állandóan figyelemmel kíséreni, a könyvtár céljainak megfelelőkről jegyzéket készíteni, s ezt a hivatal igazgatójának havonként bemutatni.

Mindennemű, a könyvtár részére történt megrendelés nyilván tartandó, hogy a költséghitel állása mindenkor pontosan megállapítható legyen.

6. §. Csereviszony megindítására — a m. kir. központi statisztikai hivatal ügyköre és ügyviteli szabályzatának 27. §-a értelmében — a hivatal igazgatója jogosult; a könyvtárnok állandóan ellenőrzi a csereviszonyból eredő könyvek szabályos befolyását, indítványt tesz a fennálló csereviszony megszüntetésére, vagy a hol ajánlatosnak mutatkoznék, újnak megindítására.

A köteles példányok beszolgáltatását és kezelését a kereskedelemügyi m. kir. minister külön rendeletben szabályozza.

7. §. A könyvtár összes gyarapodásáról könyvtári napló vezetendő, melybe a könyvek — beérkezésök sorrendjében — följegyez tetnek. A könyvtári naplónak a következő adatokat kell tartalmaznia: *a)* évi folyószám; *b)* a bevételezés ideje (hó és nap); *c)* az esetleges kísérő, utalványozó stb. okmányok ügyszáma; *d)* a könyv címe és szerzőjének neve; *e)* darabszáma (kötet, füzet, egyéb, összesen); *f)* a forrás megnevezése, a honnan s a mód, a hogyan a könyv szereztetett (vétél: mely czégtől; csere: mely hivaltaltól; ajándék vagy hagyaték: mely testülettől, intézettől, vagy magánostól; köteles példány: mely nyomtatótól, illetőleg kiadótól; *g)* a könyv könyvárusi, esetleg becslés útján megállapított értéke, a könyv szerzésének címe szerint részletezve; *h)* a csoport jele, melyre beosztott; *i)* a katalógusban nyert tételszáma; *k)* jegyzet.

A könyvtári napló mindig a mult évi könyvállománnyal kezdendő, minden oldal az előző oldal összegével nyitandó meg, hogy a könyvtár teljes állományáról és értékéről bármikor meggyőződést lehessen szerezni.

8. §. A könyvtári állomány csökkenéséről külön kiadási napló vezetendő. A könyvtári naplóba már bevezetett könyvek csak tiz évenként, a katalógus újra szerkesztésekor, a hivatal igazgatójának rendeletére selejtezhettek ki.

A kiselejtezett könyvek jegyzéke azonban — azok értékének feltüntetésével — a kereskedelemügyi ministerhez felterjesztendő.

9. §. A könyvtári naplóval egyidejűleg készítendő a cévduka-katalógus, melyre a könyv teljes címét, szerzője, kiadója nevét, a kiadás helyét és évét, a napló tételszámát, a csoport jelét, a katalógusban nyert számát, a könyv értékét, szerzési címét, alakját és a

kötés minőségét kell rávezetni. A czédula-katalógus alapján kell helyesbiteni — havonkint legalább egyszer — a csoportonkint kötetekbe foglalt s egy csoporton belül a szerzők nevének vagy a rendszóknak betürendjében szerkesztett nagy katalógust. Az évi gyarapodás jegyzéke sokszorosítható.

10. §. A könyvtárnok tartozik pontos nyilvántartásokat vezetni a könyvtárnak járó cserepéldányokról és folyóiratokról; azoknak rendes időben való beérkezését figyelemmel kíséreni, az esetleg ki-maradó példányokat megsürgetni.

11. §. A könyvtárnok folytonos összeköttetésben áll a budapesti nyilvános könyvtárakkal, könyvkereskedőkkel, ódondászokkal, hogy arra nézve javaslatot tegessen, hogy mely könyvek volnának beszerezhetők, vagy ha a hivatalnak valamely műre csak rövid használatra volna szüksége, a nyilvános könyvtárakat vehesse igénybe.

12. §. A könyvtár gyarapodásáról évnegyedenként — legkésőbb az évnegyed végét követő hónap 20-ik napjáig — számadás terjesztendő be a kereskedelemügyi m. kir. ministerium számvevőségéhez. A számadás tartalmazza a befolyt könyvek kötet-számát, értékét — vétel, csere, ajándék vagy hagyaték révén és köteles példányok szerint részletezve. A számadáshoz eredetiben — egyuttal folyósítás végett — melléklendők a könyvtárúsi számlák.

A folyóiratok az év végén vezetettvén be a könyvtári naplóba, azokról számadás legkésőbb a következő év január havának végéig terjesztendő fel.

13. §. A beterjesztett számadásokat a kereskedelemügyi m. kir. ministerium számvevősége átvizsgálja, s vizsgálatának eredményéről a hivatalt értesíti. Jogában áll a számadások helyességéről helyszini felülvizsgálat útján meggyőződést szerezni.

14. §. A hivatalhoz érkező fülös példányok a könyvtári naplóba rendszerint nem zettetnek be, s külön kezelésbe veendők. Másodpéldányok lehetőleg a zágrábi kir. országos statisztikai hivatal, esetleg a kereskedelemügyi m. kir. miniszterium könyvtárának juttatandók; további fülös példányok időnkint kiselejteztetnek. Gondoskodni kell azonban arról, hogy oly művek, melyek kiváló belbecsnel bírnak, vagy tartalmoknál fogva sűrűn használtatnak, a könyvtárban két, esetleg több példányban is őriztessenek.

15. §. A statisztikai hivatal egyes osztályainak rendes segéd-könyv-szükséglete nem a könyvtár részére megállapított hiteltől, hanem az irodai átalányból fedezendő. Ily segéd-könyvek beszerzéséről és használatának módozatairól a hivatal igazgatója saját hatáskörében intézkedik.

16. §. A könyvtár kétféleképen használtatik, úgymint: 1. a könyveknek és térképeknek az olvasó-teremben használata; 2. könyvek kikölcsönzése által.

17. §. A könyvtár olvasó-terme nyitvatartásának napját és

óráját a hivatal igazgatója határozza meg, s ennek megfelelő módon való közzétételéről gondoskodik.

Julius hó 1-től augusztus 31-ig — a könyvtár rendezése miatt — a könyvtár a közönség előtt zárva van.

18. §. A könyvtárnok előtt ismert, vagy a hivatal valamely tisztviselője által bevezetett egyének az olvasó-termet minden igazolás nélkül látogathatják; más egyének ellenben foglalkozásukat vagy társadalmi állásukat kellően igazolni tartoznak.

A könyvtárnok jogosítva van azok számára, kik az olvasó-termet gyakrabban használni akarják, az előbbi pontban foglalt feltételek alapján egy polgári évre érvényes állandó igazoló-jegyet kiállítani.

19. §. Az olvasó-terembe lépés előtt a kalap, esetleg bot, esernyő vagy felöltő a szolgáló őrizetére bízandók, a ki az átvett ruhadarabokat díjtalanul tartozik kezelni.

Az olvasó-teremben a könyvtári személyzet egy tagja a látogatónak kéréslapot szolgáltat ki. A kéréslapra az olvasásra kikért könyv vagy könyvek czíme, szerzőjének neve, csoportjele és száma az olvasó-asztalon levő katalógusból irandó ki; a kellően kitöltött kéréslap a könyvtári személyzet egy tagjának nyújtandó át, a ki a kívánt könyvet kikeresteti és — a kéréslap visszatartása mellett — átadja.

A mennyiben a katalógus elég tájékoztatást nem nyújtana, a könyvtári személyzet szóbeli felvilágosításokat és útmutatásokat nyújt.

20. §. Egyszerre csak egy munka, és rendszerint csak egy kötet vehető ki; midőn azonban valamely munkának sikeres használata, vagy a tudományos cél több könyv igénybevételét teszi szükségessé, ez is megengedtetik.

Czímtárak — czímek tömeges kiírása végett s üzleti célra — nem adatnak ki.

21. §. Az olvasó-teremben dohányozni nem szabad; hangosan beszélni, az olvasókat járás-kelés vagy egyéb lárma által zavarni tilos.

22. §. A használt könyv épségeért a kivevő felelős. Munka közben tintát használni, a térképeket átrajzolni nem szabad.

23. §. Használat után a könyvet a könyvtári személyzet egyik tagjának kell visszaadni, a ki a megfelelő kéréslapon a könyv visszaadását, az olvasó szemeláltára, kelettel ellátott könyvtári bélyegzővel tanúsítja. Ha az olvasó újabb könyveket kíván, új kéréslapot állít ki. Egymásután többféle könyv kiadása csak akkor tagadható meg, ha a kívánalmak teljes rendszertelenségét és kapkodást árulnak el.

24. §. Távozás előtt az olvasó nevét és állását egy visszatérőlapra, jegyzi fel, melyet a könyvtári személyzet illető tagja, ha a használt könyvek visszaszolgáltatásáról meggyőződött, napi bélyegzővel bélyegez le és kézjeggyel lát el. Az így lebélyegzett visszatérőlap szolgál az olvasó igazolásául a könyvtárból való távozásra:

a szolgálja a ruhatári darabokat csak ezen visszatérőlap és a ruhatári jegy ellenében szolgáltatathatja ki.

25. §. Ha a statisztikai hivatalnak hivatalos használatra valamely könyvre szüksége van, ez — ha éppen az olvasóteremben használatban volna is — azonnal bekövetelhető.

26. §. A ki az olvasó-teremben rendetlenül és zavarólag viseli magát, azt a könyvtári személyzet rendreutasíthatja; ismétlődés esetén a könyvtárnok vagy helyettese a könyvtár használatától eltilthatja. A ki a használt könyveket megrongálja, kártérítéssel tartozik, s azonkívül szintén eltiltható a könyvtár látogatásától.

27. §. A m. kir. központi statisztikai hivatal könyvtárából könyveket házi használatra kikölcsönözhetnek:

a) a m. kir. központi statisztikai hivatal tisztviselői;

b) a nemzeti múzeumnak, az egyetemi és akadémiai könyvtárnak és az országos levéltárnak azon tisztviselői, kiket a nevezett intézetek igazgatósága, mint tudományos buvárlattal foglalkozó egyéneket megjelöl;

c) a m. kir. központi statisztikai hivatal díjnokai és egyéb ideiglenes alkalmazottai, ha térítvényöket az ügyosztályvezető látta-mozza, s érték a felelősséget elvállalja;

d) kivételesen azonban mások is, a kiknek a hivatal igazgatója a könyvek kikölcsönzésére — biztosítékkal vagy a nélkül — engedélyt ad.

28. §. Minden kikölcsönzött könyvről térítvény adandó, mely tartalmazza a könyv teljes címét, szerzője nevét, kiadásának évét, alakját, csoport- és katalógus-számát, kötésének minőségét, a kikölcsönző névaláírását, állásának és lakásának följegyzését, az esetleg letett biztosíték összegét, a kikölcsönzés napját, határidejét, s végül azt a záradékot, hogy a könyv elkallódása vagy megsérülése esetén a kikölcsönző a szenvedett kárt megtéríteni tartozik, alávetvén magát a m. kir. központi statisztikai hivatal által szabadon választandó bíróság sommás ítéletének.

29. §. Egy hónapnál hosszabb időre könyvet kikölcsönözni nem lehet. Ha egy hónap elteltével a könyv kikölcsönzésére más elő nem jegyeztetett, a könyv másodsorra — de legfeljebb egy hónapi időtartamra — újból kivehető.

Ha a statisztikai hivatalnak hivatalos használatra valamely könyvre szüksége van, ez, ha a kikölcsönzésre kitűzött határidő nem járt volna is le, azonnal visszakövetelhető.

30. §. Unikumok, kéziratok, nehezen megszerezhető könyvek csak kivételesen, külön méltánylást érdemlő esetekben, a hivatal igazgatójának esetről-esetre adott engedélyével kölcsönözhetőek ki.

Vidékre való kikölcsönzésnél a hivatal igazgatójának engedélye szintén esetről-esetre kikérendő.

31. §. A könyvtárnok a kikölcsönzésekről a hivatal igazgatója

által meghatározott jegyzéket tartozik vezetni. Az ily jegyzékekből ki kell tűnnie annak is, hogy a könyvek beszolgáltatására kitűzött határidők mikor járnak le, s egy-egy kikölcsonzónak mely könyvek adattak ki.

Ha a könyv a kitűzött határidőre nem szolgáltatnék vissza, a könyvtárnok felszólítja a kikölcsonzót a könyvnek haladéktalan való beszolgáltatására. Sikertelen intés után tartozik azonnal megindítani a birói eljárást a könyv árának megtérítése iránt.

32. §. A kikölcsonzás alatt megsérült vagy hiányossá vált könyveket a kikölcsonzó eredeti sértetlen állapotban tártozik vissza-szolgáltatni. Ha ez nem lehetséges, az okozott kárnak — biróilag is érvényesíthető — megtérítésére köteles.

33. §. Hivatalon kívüli kikölcsonzéseknél egyszerre legfeljebb csak tizenöt kötet adható ki.

34. §. Jelen szabályzat azonnal hatályba lép; a könyvtár azonban a közhasználatnak csak 1898. évi szeptember hó 1-én adatik át.

Budapesten, 1898. évi január hó 2-án.

Báró Dániel s. k.

kereskedelemügyi m. kir. minister.

SZAKIRODALOM.

Dr. Fináczy Ernő. *A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában. Első kötet. 1740—1773. Kiadja a Magyar Tud. Akadémia. Budapest, 1899. 8-rét. VIII + 449 l.*

A kulturális élet legtöbb ágában a könyv elsőrangú szerepet játszik s különösen a közoktatásügy el sem képzelhető könyvek nélkül. Természetes, hogy abban a nem rég megjelent közoktatás történeti monografiában is, mely Mária Terézia korának magyarországi iskola- és nevelésügyi állapotait minden körülményre kiterjeszkedően s minden tömörsége mellett is széles keretben ismerteti, igen sok oly adat található, mely egy s más tekintetben bibliografiai szempontból is érdekességre számíthat. Azonban ilyen adatok előfordulása még nem elég jogczim arra, hogy valamely művel e helyen foglalkozzunk; rendkívül tág kör nyílna meg ily módon előttünk. Fináczy Ernő könyve fölött nekünk azért nem lehet elsiklanunk, mert habár lényegében és természeténél fogva nem bibliografiai mű. van egy részlete, mely a magyarországi könyvtörténet körébe vágó tanulmányok között egyike a legkitünőbbeknek. Szerzőnek finom történetírói érzéke sugta meg, hogy mindannak megértéséhez, ami a nagy királynő korának iskolaügyét oly érdekessé teszi, igen nagy fontosságú egy pár, a hazai könyvforgalmat, s a könyvek használatát illető kérdésnek alapos tisztázása. S így műve belső koncepcziója mintegy követelte a könyvrevizióról szóló fejezetet, mely a maga egészében is kiválóan sikerült könyvnek egyik legérdekesebb és legfinomabb elemzéssel készült részlete.

Az elemzésnek ez a finomsága különben elengedhetetlen kellék a magyar könyvrevizió kezdetének rajzolásánál. A pedagógiai, vallási, politikai s egyéb szempontok meglehetősen összehonyolódnak ebben a kérdésben s csak tisztán disztिंगváló szem láthatja meg a dolog igaz képét s csak ilyen módon lehet igazságos ítéletekre számítani. Fináczy az objektivitás előkelő magas-

latáról jelöli meg az egyes tényezők jelentőségét és szerepét, a magyarországi cenzúra történetének rövid rajzolása után mindenké-
előtt néhány szerencsés vonással hű képet nyújtva a terézianus
korszak híres kulturai ügyvivőjéről Van Swietenről, akinek többek
közt a könyvrevízió és a cenzúra ügyét is szabályozni kellett.
Érdekesen fejt ki viszonyát a jezsuitákhoz, a kik Pozsonyban a
Magyarországba hozott külföldi könyvek revíziójával voltak meg-
bizva, s merev dogmatikus felfogásuk szigorúságával folytonos
panaszokra adtak okot, s a magyar helytartótanácsához, a mely
minden áron meg akart szabadulni attól a feladattól, hogy a
pozsonyi revíziót felülvizsgálja, s több ízben kérte ennek a bécsi
cenzúrára való ruházását. Van Swieten a királynéhoz intézett
előterjesztésében ugyan nem ajánlotta a kérés teljesítését, nyíltan
kifejtve, hogy ez a jezsuiták hajthatatlan felfogása miatt igen sok
nehézséget idézne elő a munkával különben is túlterhelt bécsi
cenzúra működésében, azonban a kancellária könyörgéseire a
kérés még is teljesítettett. Fináczy hangjából kiérzik bizonyos
elszomorodás, midőn hozzá teszi, hogy »a magyar kancellária e
fontos ügyben, mely a legmagasabb szellemi érdekeket érintette,
a közvetítő expeditura színvonalára süllyedt alá.« A könyvrevízió
kérdése itt a nemzeti történet magasabb szempontjaiból is neve-
zetes jelentőségre tesz szert, s Fináczy a mily éles szemekkel
meglátta ezt, épen oly világosan ki is fejtette. Egyébként e kor-
szak tárgyalásánál a történetírói objektivitásnak több ily nem
egészen kellemes teendője akad.

A tanulmány második része a revízórok működésének
lényegét, a bírálati szempontokat stb. ismerteti, eredeti források-
ból merített igen tanulságos példákon mutatva meg, hogy miként
szüksül jobban és jobban az a kör, amelybe a pozsonyi revízió a
szellemi életet bele akarta kényszeríteni. Őszinte de egyoldalú
felfogás szívos kitartása ez, a melynek veszedelmes hatásait
azonban filozófiai és vallási kérdésekben nagyban enyhítette a
királynő és Van Swieten toleráns szelleme. A nemzeti és poli-
tika eszmék megnyilatkozásainak nem kellett sokat szenvedniök
a gondolatnak emez elnyomatási korszakában, mert ilyen meg-
nyilatkozások szabadabb formában mondhatni alig fordultak elő.
»Arról, hogy valaki a nemzeti gondolatért felmelegedett volna
vagy a nemzeti szabadság érdekében a kormányzattal ellentétes
álláspontra helyezkedett volna, már régen nincsen szó. Jellemzi
a helyzetet a cenzúra szempontjából az a tény, hogy a hivatalos
iratokban alig akadunk egy-két esetre, melyek a bírálóknak alkalmat
adtak volna az államellenes tanok jogcímén valamelyik munka
eltűntetését javasolni... Rég kiveszett a lelkekből a rugékonyság,
mely eszményi szempontból reagálni képes a nemzeti sérel-
mek ellen.« Hogy mennyire ment mégis a kormánykörök gyanako-

dása, Fináczy fölemlíti a Molnár Gergely 1772-ben Debreczenben megjelent grammatikájának szomorúan komikus esetét, amelynek 3432 példányát azért kobozták el, mert a chriát illusztráló példa Rákóczy Györgyöt *az oroszlánhoz hasonlítja*. A nagybecsű tanulmány mellékleteként a függelék közli Van Swieten említett előterjesztését a magyarországi könyvrevízió ügyében: »Note sur la proposition de la chancellerie Hongroise par rapport à la censure des livres.«

(c.)

A könyv. *Irodalmi, bibliografiai és könyvipari hetilap. Szerkeszti Sebestyén Ede. Budapest, VIII. Ullői-ut 18. sz. Előfizetési ár egész évre 6 frt. 1. szám 1899. szeptember 23.*

Az új hetilap programjából kiemeljük a következőket: »Ebben a lapban egyesíteni akarunk mindenkit, valakinek a könyv megteremtésében része vagy. Írók és kiadók, illusztrálók, könyvkereskedők és könyviparosok: mind megtalálják benne ami érdekli őket és mind érdekeik megvédőjének tarthatják a lapot. Főbb céljainak egyike az lesz, hogy mozgalmat szervezzon az országban aziránt, hogy Magyarország is belépien az írói jogokat védő nemzetközi szövetségbe Szükségessé teszi a lapot és gyarapítja föladatait az a gyakori érintkezés is, amelyben az írók, illusztrálók, kiadók, könyvkereskedők és a művészi színvonal elérésére törekvő könyvkötők állanak. Kell, hogy ezeknek egy közös lapjuk legyen, ahol tájékozódhatnak a többieknek őket illető dolgairól, ahol úgyszólván minden héten találkozhatnak, beszélhetnek és tanácskozhatnak.«

Ha sikerül e programot megvalósítani s a megjelölt kör tényezői között az állandó érintkezést megteremtteni, a vállalat határozottan hiányt fog pótolni. Az előttünk fekvő számok révén azonban igen nehéz jóslatot mondani. Neves írók dolgozatai mellett reklámczikkek s más értéktelen közlemények találhatók; irodalmi kritikájának alapelvei nem domborodnak ki eléggé; repertoriumai nagyon sok kívánni valót hagynak maguk után; a könyvipar szempontjából pedig a lap már szegényes kiállítása miatt sem számíthat nagy tekintélyre. Meglehet, hogy a kezdet nehézségein túlesve mindezek a fogyatékok meg fognak szűnni. S tekintve a magyar könyvpiacz mindig fokozódó élénkségét, kívánatos is volna, hogy biztos alapokon nyugvó s úgy tartalmában mint külső megjelenésében egyaránt megfelelő és stilszerű időszaki közlöny szolgálja a folyton újabb és újabb irányokban szétágazó és egymással különböző pontokon ismét érintkező érdekeket.

(—ó.)

Franz Joseph I. und seine Zeit. *Culturhistorischer Rückblick auf die Francisco-Josephinische Epoche. Unter dem höchsten Protectorate Seiner Kais. und Königl. Hoheit des durchlauchtigsten Herrn Erzherzogs Franz Ferdinand und unter Mitwirkung hervorragender Hof- und Staatswürdenträger, Militärs, Politiker, Gelehrten, Schriftsteller, Künstler und Persönlichkeiten aus der Gesellschaft herausgegeben von J. Schnitzer. Wien L. Lechner. München, Caesar Fritsch.* 2-rét. I. k. 480 l. II. k. 510 l.

Azért jegyeztük ide egész terjedelmében ezt a hosszú czimet, mert úgyszólván magában foglalja az uralkodó jubileuma alkalmából létrejött legnevezetesebb irodalmi alkotásnak keletkezési körülményeire vonatkozó legfőbb adatokat. Hogy pedig e helyen szölkünk e két előkelő fényüzéssel kiállított kötetéről, nem bibliofil szempontból teszszük. Egyszerűen föl akarjuk említeni ama közleményeit, a melyek könyvtárakkal foglalkoznak. Az egyik egészen közlelről érdekel, t. i. *Szalay Imre* dolgozata a Magyar Nemzeti Múzeumról, a mely a körülmények parancsolta rövidsége mellett is az intézet majdnem százéves történetének minden lényeges mozzanatára kiterjeszkedik. A tömör vázlat igen szemléltetően adja elő, hogy miként fejlődött ki a nagyecenki könyvtárból a tudományok majdnem minden ágát felölelő nagy nemzeti kultúr-intézmény. A dolgozat élén Alt Rudolf kiváló osztrák festőnek a Nemzeti Múzeumról az ötvenes években készített érdekes vázlata látható; kezdőbetűkül és egy helyen lapszéli diszül Korvin-kódexek diszítéseinek részletei vannak alkabnazva. *Szily Kálmán* a magy. Tud. Akadémiáról írt dolgozatában az akadémiai könyvtárról csak egészen röviden emlékezik meg. Az osztrák könyvtárügynek két dolgozat van szentelve. Az egyiket a bibliografiai irodalomban jól ismert nevű *Frankfurter S.* írta »Das Bibliothekswesen« czím alatt s valóban nagy ügyességgel csoportosította az utolsó felszázad könyvtárügyi mozgalmaira vonatkozó adatokat, kiindulva az 1848-iki állapotokból, a midőn az összes osztrák állami könyvtárak állománya nyomtatványokban 552,925 kötet és az egész könyvtári javadalmozás 12,700 frt volt. Az udvari könyvtárról *dr. Beer Rudolf* külön terjedelmesebb tanulmánya szól. Bevezető sorai-ban főlemliti, hogy erről a nevezetes gyűjteményről 1835 óta behatőbb történeti ismertetés nem jelent meg s neki közvetlenül az első forrásokból kellett dolgoznia. Csak az utolsó ötven év eseményeit ismerteti, azonban épen ez az időszak az, a mely alatt a könyvtár mai jelentőségére és gazdagságára emelkedett. A könyvtár újabb történetére vonatkozó kiadványok hiánya különös érdekességet és hasznosságot kölcsönöz Beer dr. dolgozatának.

E—r.

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

I.

HAZAI FOLYÓIRATOK.

Az **Egyetemes Philologiai Közlöny XXIII. évfolyama** 8. füzetében (1899 október) *Katona Lajos* az *Alphabetum Narrationum*-nak a budapesti egyetemi könyvtárban levő kéziratáról ír. *Heinrich Gusztáv* a *Robinsonádok* irodalmáról újabban megjelent dolgozatokat, *Kardos Albert* pedig a *Vásárhelyi Daloskönyvnek* *Ferenczi Zoltán*-féle kiadását ismerteti.

Az **Erdélyi Múzeum XVI. kötetének** 7. füzetében (1899 szeptember 15.) *Gyalui Farkastól* nekrológot közöl id. *Böhm Mihály*ról, az Erdélyi Múzeum könyvtárának nemrég elhunyt segédőréről. — A 8. füzetben (1899 október 15.) *Szadeczky Béla* ismerteti *Békefi Remignek* a sárospataki és debreczeni iskolák régi törvényeiről szóló dolgozatait.

Az **Grafikai Szemle IX. évfolyamának** 7. száma (1899 július) *Morelli Gusztáv*ról közöl méltató cikket, kisebb közleményeiben pedig a fővárosi nyomdász szakiskolával és a névjegy történetével foglalkozik. — A 8. számban (1899 augusztus) *Kner Izidor* nyomdásztól panaszkozó cikk olvasható a köteles példányokról szóló törvény ellen. s kisebb közlemény a *Löcsén 1656-ban* megjelent első magyar állatorvosi könyvről. — A 9. szám (1899 szeptember) az említett szakiskoláról, a jövő évi mainzi *Gutenberg* jubileumról s egy *A* könyv című új magyar bibliografiai szaklap megindulásáról közöl rövidebb híreket. — A 10. szám (1899 október) közli a grafikai művészet újabb áramlatairól a *Könyvnyomdászok Szakkörében* tartandó előadássorozat tervrajzát, reprodukálja *Junius* cikkét *Misztótfalusi Kiss Miklós*ról s *Fritz Györgyét* a kőpapirosról. Kisebb közlemény olvasható a levelezőlap jubileumáról.

Mellékletként minden számhoz *Firtinger Károly* nyomdászattörténeti munkájából egy-egy félv van csatolva.

Az **Irodalomtörténeti Közlemények IX. évfolyamának** 4. füzete a következő tartalommal jelent meg: *Erdélyi Pál*, *Balassa Bálint* levelei. — *Bernáth Lajos*, *Protestáns iskoladrámák* (II. és befejező közlemény.) — *Császár Elemér*, *Horatius és Verseghy* (II. és befejező közlemény.) — Adattár: *Décsi Lajos*, *Adatok Pápai Páriz Ferenc* életéhez (II. és befejező közlemény.) — *Récsey Viktor*, *Kalászat* a pannouhalmi kéziratárból. — *Latkóczy Mihály*, *Kazinczy Ferencné*, gróf *Török Sophie* folyamodása kölcsönért családi perben. — *Gyalui Ágost*, *Szilágyi István* levele *Arany János*ról. — Ismertetések, bírálatok: *Dr. Bartha József*, *A Toldi-monda* (ism. c.) — Irodalomtörténeti repertorium *Hellebrant Árpádtól*.

A Századok XXXIII. évfolyamának 7. füzetében (1899 szeptember 15.) Váczy János ismerteti Horvát Cyrillirodalom-történetét. — Mangold Lajos a hazai hírlapokban 1897 júniustól — 1898 júniusig megjelent magyar történelmi czikkek repertoriumát közli. — A 8. füzetben (1899 október 15.) Margalits Ede horvát-történelmi repertoriumából a tizenkettedik közlemény olvasható. Kisebb közlemények szólnak Székelyi Maylád Miklós 1642-iki czimeres doktori okleveléről és a veszprémi püspökség római oklevel-tárának első kötetéről.

II.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK.

Centralblatt für Bibliothekswesen. XVI. évfolyam 6—7. füzet (1899 június-július.) Maximilian Curtze, Eine Studienreise; Forschungen zur Geschichte der Geometrie im Mittelalter. — Joseph Förstemann, Felix König (Rex) Polyphemus, erster Bibliothekar des Herzogs Albrecht von Preussen. — Georg Steinhäuser, Eine Universitätsbibliothek als Pfandleihinstitut (1686—1687.) — Recensionen und Anzeigen: P. Gabriel Meier, Catalogus codicum manuscriptorum qui in bibliotheca monasterii Einsidensis O. S. B. servantur (O. H.) Carl Junker, Oesterreichische Bibliographie (F. O. M.) D. H. Müller und Jul. v. Schlosser, Die Haggadah von Sarajevo; nebst einem Anhang von David Kaufmann (F. E.) O. Weise, Schrift- und Buchwesen in alter und neuer Zeit (M. Grolig.) Katalog der Bibliothek des k. k. Finanz-Ministeriums in Wien (Simon Laschitzer.) Enrico Mandarini, I codici manoscritti della biblioteca Oratoriana di Napoli (O. H.) — † Friedrich Leitschuh. † August Hackrodt (O. Hartwig.) — Preisaufgabe. — 8. füzet (1899 augusztus.) Max Ihm, Lateinische Papyri. — W. Voss, Kleinere Mittheilungen aus der Grossherzogl. Regierungsbibliothek zu Schwerin. — Otto Hupp, Ein Missale speciale Vorläufer des Psalters von 1457. — Adolf Schmidt, Das Missale speciale L. Rosenthals. — Recensionen und Anzeigen: Edmond Doutté, Bulletin bibliographique de l' Islam Maghribin (K. Volers.) W. Hudson and I. C. Tingey, Revised catalogue of the records of the city of Norwich, as arranged in the muniment room in the Castle museum (F. Liebermann.) Rudolf Klussmann, System. Verzeichniss der Abhandlungen, welche in den Schulschriften sämmtlicher an dem Programmatausche teilnehmenden Lehranstalten erschienen sind (Ernst Roth.) — 9. füzet (1899 szeptember.) Dr. Stübel, Zur Bibliographie der Geschichtswerke von Eytzing, Bor, Meteren und Strada. — Recensionen und Anzeigen: Carl Brockelmann, Geschichte der arabischen Litteratur (K. Vollers.) Verzeichniss der

Berliner Universitätschriften 1810—1885. (X. X.) Paul Heitz, Originalabdruck von Formschneider-Arbeiten des XVI., XVII. und XVIII. Jahrhunderts (W. L. S.) Konrad Häbler, Wallfahrtsbuch des Hermannus König von Vach und die Pilgerreisen der Deutschen nach Santiago de Compostella (O. H.) — 10. és 11. füzet (1899 október-november.) Emil *Ettlinger*, Studien über die Urprovenienzen von Handschriften der Grossherzoglichen Hof- und Landesbibliothek zu Karlsruhe. — Friderick J. *Teggart*, Caesar and the Alexandrian Library. — E. *Falk*, Zu E. Wellers Repertorium (Reformationslitteratur.) — A. *Avetta*, Prima contributo di notizie bibliografiche per una bibliografia dei codici mss. della Biblioteca Nazionale (gia Universitaria) di Torino. — *Kohfeldt*, Vermächtniss einer Handbücherei für unbemittelte Medizin-Studierende v. J. 1589. — Eb. *Nestle*, Ein nach Diktat arbeitender Drucker des XVI. Jahrhunderts. — Otto *Heinemann*, Die Editio princeps der Biographien des Bischofs Otto I. von Bamberg. — Anton *Schubert*, Zur Geschichte der Familie Waldvogel. — Graf v. *Rehbinder*, Die Neukatalogisierung der Bibliothek des Seminars für Orientalische Sprachen zu Berlin. — *Recensionen und Anzeigen*: Mark Lidzbarski, Handbuch der nordsemitischen Epigraphik nebst ausgewählten Inschriften (K. Vollers.) José Enrique Serrano, Reseña histórica en forma de diccionario de las imprentas que han existido en Valencia desde la introduccion del arte tipografico en España hasta el año 1868 (K. Haebler.) Father and Son; memoirs of Thomas Thomas and of Llewelyn Thomas; edited by Harriet Thomas (G. A. Crüwell.) Ernst Fabian, Über die Einführung des Buchdrucks in Zwickau (O. Clemen.) Hermann Ullrich, Robinson und Robinsonaden (O. H.) Garnett Rich., Essays in librarianship and bibliography (O. v. S.) F. L. Griffith, Hieratic Papyri from Kahun and Gurob (O. v. Schleinitz.)

Deutsche Litteraturzeitung. XX. évfolyam 23. szám. (1899 június 10.) V. *Jagić*, Veteris Testamenti Prophetarum Interpretatio istro-croatica saeculi XVI. (W. Vondrak.) — E. Doutte, Bulletin bibliographique de l' Islam maghribin (I. Goldziher.) — 26. szám (1899 július 1.) Ed. Frh. v. der *Goltz*, Eine textkritische Arbeit des 10., bzw. 6. Jahrhunderts (Philipp Meyer.) — 32. szám (1899 augusztus 12.) Friedr. *Müller*, Ueber den Ursprung der Gruzinschen Schrift (Oskar Mann.) — 34. szám (1899 augusztus 26.) Gustav *Baucalari*, Bibliothekskatalog des Museum Francisco-Carolinum in Linz a. D. (Sten Konow.) — 35. szám (1899 szeptember 2.) Moritz *Steinschneider*, Vorlesungen über die Kunde hebräischer Handschriften (M. Lidzbarski.) — 38. szám (1899 szeptember 16.) Leopold *Delisle*, Notice sur une »Summa Dictaminis« jadis conservée à Beauvais (Ad. Wrede.) — 42. szám (1899 október 21.) E. *Poirée* et G. *Lamouroux*, Les éléments d'une grande bibliothèque; Catalogue

abrégé de la Bibliothèque Sainte-Geneviève (A. Graesel) — Konrad Habler, Das Wallfahrtsbuch des Hermanns König von Vach und die Pilgerreisen der Deutschen nach Santiago de Compostela (F. Lauthert.)

La Bibliofilia. *I. kötet, 1 füzet* (1899 április.) Leo S. Olschki. Il nostro programma. — C. Lozzi, Cesare Vecellio e i suoi disegni e intagli per libri di costumi e di merletti. — Leo S. Olschki, Un volume con postille autografe ed inedite dell' umanista Sebastiano Serico. — *2. 3. szám* (1899 május-június.) Leo Olschki, L'esposizione Düreriana nel Gabinetto nazionale delle stampe in Roma. — C. Lozzi, Le antiche carte de ginoco. — Leo S. Olschki, La prima edizione de Valturio. — Fr. Milcke, Il primo libro stampato a Collio di Val Trompia. — *4. 5. szám* (1899 július-augusztus) Romolo Artioli, Francesco Bartolozzi e la sua opera nell' occasione della Quarta Esposizione del Gabinetto delle stampe a Roma.

Allandó rovatok: Domande. Rivista delle Riviste. Cataloghi librari. Vendite pubbliche. Notizie.

Revue des Bibliothèques. *IX. évfolyam 4—5. füzet* (1899 április-május.) Victor Mortet, Recherches sur l'emploi des termes βιβλιοθήκη, βιβλιοφύλαξ dans l'Égypte romaine. d'après la publication des papyrus de Berlin et de Vienne, suivies d'une note relative aux bibliothèques et archives d'Alexandrie. — Henri Cordier, Un incunable anglais conservé à Albi. — Émile Picot, Des Français qui ont écrit en italien au XVIe siècle (folyt.) E. Blochet, Inventaire et description des miniatures des manuscrits orientaux conservés à la Bibliothèque nationale (folyt.) — Bibliographie: Albert Babeau, Grosley et les archives de Troyes (Léon Dorez.) Louis Morin, Recherches sur la fabrication des cartes à jouer à Troyes (Léon Dorez.) — Chronique des bibliothèques: Allemagne. France. Italie. — *6—8 füzet* (1899 junius—julus—augusztus.) P. Paul Cagin, Un manuscrit liturgique des Frères Prêcheurs antérieur aux réglemens d' Humbert de Romans. — Émile Picot, Des Français qui ont écrit en italien au XVIe siècle (folyt.) — E. Blochet, Inventaire et description des miniatures des manuscrits orientaux conservés à la Bibliothèque Nationale (folyt.) — Chronique des bibliothèques: Allemagne. France. Italie.

Melléklet: H. Omont, Catalogue des manuscrits mexicains de la Bibliothèque Nationale (vége.) — I. — B. Martin, Inventaire méthodique des manuscrits conservés dans des bibliothèques privées de la région lyonnaise (második sorozat.)

Rivista delle Biblioteche e degli Archivi. *X. évfolyam 5. 6. szám.* Gentile Paganì, L' »Archivio storico« del Municipio di Milano. — Luigi Colini-Baldeschi, Documenti volgari maceratesi. — Demetrio Marci, Documenti per la storia della Romagna toscana. — Francesco Paolo Luiso, Ricerche cronologiche per un riordina-

mento dell' epistolario di A. Traversari. — *Rivista bibliografica*: Fed. Furchheim, *Bibliografica del Vesuvio* (Ernesto Palumbo.) 7.—8. szám. Eugenio Casanove, Nuovi documenti sulla famiglia di Dante. — P. Pietro Tacchi Venturi, Dei Mss. delle antiche biblioteche dei Gesuiti in Milano. — Demetrio Marzi, Documenti per la storia della Romana toscana. — Francesco Paolo Luiso, Ricerche cronologiche per un riordinamento dell' epistolario di A. Traversari. — *Rivista bibliografica*: G. Mazzantini, *Gli Archivi della storia d' Italia* (Lodovico Frati.)

Allandó rovatok: *Notizie*. — *Bollettino della Società Bibliografica italiana*.

Zeitschrift für Bücherfreunde. *III. évfolyam 1. füzet* (1899 április.) Walter von zur Westen, *Der Künstlerische Buchumschlag*; Deutschland. — Hans Schulz, *Deutsche Zeitungen über den Sacco di Roma von 1527*. — Otto v. Schleinitz, *Aus dem Archiv und der Bibliothek von Holland-House*. — Klaus v. Rheden, *Ein Brandenburgisch-Preussisches Prachtwerk*. — Kritik: F. Brümmer, *Lexicon der deutschen Dichter und Prosaisten des neunzehnten Jahrhunderts* (Dr. Ludv. Fränkel.) K. Walter, *Bismarck in der Karikatur* (—bl—). Hans Kraemer, *Das XIX. Jahrhundert in Wort und Bild* (W. Brehm.) H. G. Ströhl, *Heraldischer Atlas*. (K. E. Graf zu Leiningen-Westerburg.) F. Haufstaengl, *Die Meisterwerke der Königl. Aelteren Pinakothek in München*; 230 Kunstdrucke (Theod. Goebel.) — *Mittheilungen*: *Neue Bucheinbände* (—t.) — 2—3. füzet (1899 május-június.) Anton Schlossar, *Taschenbücher und Almanache zu Anfang unseres Jahrhunderts. I. Deutschland*. — E. Thiele, *Lutherhandschriften von 1523—1544*. — Rudolf Beer, *Zwei Prachtwerke zu dem Regierungsjubileum des Kaisers Franz Josef I.* — Hugo Hayn, *Bibliographie der Bücher mit fingierten Titeln*. — Ludwig Geiger, *Neues von, an und über Jean Paul*. — W. Fabricius, *Die ältesten gedruckten Quellen zur Geschichte des deutschen Studententums II. Nochmals das Manuale scholarium. Die Depositionslitteratur*. — Felix Priebatsch, *Märkische Bibliotheken im Mittelalter*. — Kritik: Wilh. Fabricius, *Die deutschen Corps* (R. v. B.) Moriz Ehrlich, *Goethe und Schiller* (G. Wagner.) *The catalogue of Drawings by British Artists and of Artists of Foreign working in Great Britain* (O. v. S.) Heinrichs *Halbjahrskatalog* (M. Grolig.) Arthur Kleinschmidt *Drei Jahrhunderte russischer Geschichte* (M. Grolig.) C. Kampmann, *Die Graphischen Künste* (I. Loubier.) Carl Rosner, *Das deutsche Zimmer im XIX. Jahrhundert* (L.) *Mittheilungen*: *Übertriebener Bücherluxus* (Victor Ottmann.) *Die Vatikanische Bibliothek. Die rheinischen, besonders die Kölner unedierten Bilderhandschriften* (G. Hölscher.) — *Meinungsaustausch*: *Zur Casanova-Bibliographie* (Victor Ottmann.) *Zur Bibliographie der Päpstin Johanna* (R. Arnold.) — *Buchausstattung*:

Melchior Lechter, Der Schatz der Armen von Maurice Maeterlinck (Ernst Schur.) »Gesellschaft« (—f.) — 4. füzet (1899 július.)
 Otto Zaretsky, Die Kölner Bücher-Illustration im XV. u. XVI. Jahrhundert. — Heinrich Meisnev, Seltene Bücher. Franz Stock, Der Codex flateyensis (die Flateyar-bók). — Rudolf Kautzsch, Von der internationalen Ausstellung für neuzeitige Buchausstattung im Kaiser Wilhelm-Museum zu Krefeld. — Fedor v. Zobeltitz, Neue Prachtwerke: Edv. Leisching, Der Wiener Kongress; Hans Meyer, Das deutsche Volksthum; Die vier Evangelien. — Kritik: Edgar Steiger, Das Werden des neuen Dramas; Eugen Zabels, Zur modernen Dramaturgie; Adolf Bartel, Deutsche Dichtung der Gegenwart (G. M.) R. Forrer, Die Kunst des Zeugdrucks vom Mittelalter bis zur Empirzeit (W. L. Schreiber.) Adriano Capelli, Dizionario di abbreviature latine ed italiane; Carl Wessely, Schrifttafeln zur älteren lateinischen Palaeographie (Dr. Rud. Beer.) Ed. Grisebach, G. C. Lichtenbergs Briefe an Dieterich 1770—1798. (v. Z.) Albert Freybe, Comedie von dem frommen Gottfrüchtigen vnd gehorsamen Issac des Joachim Schlu von 1606 (—b—) Gedenkbuch an Oberzell (—z.) — Buchausstattung: Bierbaum-Weiss, Gugeline (—z.) Avenarius-Cissarz, Wandern und Werden, Stimmen und Bilder; Hart-Fidus, Triumph des Lebens; Hart-Kaspari, Der neue Gott; Bölsche-Müller-Schönefeld, Liebesleben in der Natur; Jacobsen-Vogeler, Frau Marie Grubbe (E. Schur.) Jacobowszky-Hendrich, Loki (—r.) Collinsche Ornamente (—g.) — 5—6. füzet (1899 augusztus-september.) Emanuel Kann, Lithographica I. — Eugen Wolff, Inwieweit rührt »Die Familie Schroffenstein« von Kleist her? II. — Kurt Mertens, Moderne deutsche Plakate. — Hugo Oswald, Die Gelegenheitsschriften zu Goethes hundertstem Geburtstage. — Klaus von Rheden, Aus Goethes Jugendzeit. — Theodor Goebel, Das österreichische Kronprinzenwerk. — Ludw. Kaemmerer, Ars moriendi rediviva. — K. E. Graf zu Leiningen-Westerburg, Ein genealogisches Prachtwerk. — Otto von Schleinitz, Zur Shakespeare-Forschung. — Kritik: F. Lippmann, Kupferstiche u. Holzschnitte alter Meister (Theod. Goebel.) Pan IV. 4. (Z.) Frederic Lord Leighton (Dr. A. Gans.) F. Knapp, Pierro di Cosimo; J. Springer, Adriaen von Ostade; H. A. Schmid, Arnold Böcklin; L. Hofmann, Skizzen und Buchschmuck (Joh. Hagen.) Geschichte der Wiener Universität (M. Grolig.) O. Weise, Schrift- u. Buchwesen in alter und neuer Zeit (J. Loubier.) — Meinungs-austausch: Eine Anregung für die Herren Antiquare (Victor Otmann.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Az egyetemi könyvtár új igazgatója. A budapesti tudomány-egyetemi könyvtárnál Szilágyi Sándor halálával megüresedett igazgatói állásra Ő cs. és ap. kir. felsége dr. Ferenczi Zoltánt, a kolozsvári tud.-egyetemi könyvtár igazgatóját nevezte ki. A kinevezésről szóló legfelsőbb kézirat így hangzik:

Vallás- és közoktatásügyi magyar ministerem előterjesztésére dr. Ferenczi Zoltán kolozsvári tudomány-egyetemi könyvtári igazgatót és egyetemi címzetes nyilvános rendkívüli tanárt a budapesti tudomány-egyetemi könyvtár igazgatójává a rendszeresített illetményekkel kinevezem.

Kelt Gödöllőn, 1899. évi november hó 8-án.

Ferencz József, s. k.

Wlassics Gyula, s. k.

Ferenczi Zoltán 1857. okt. 7-én született a kolozsmegyei Borsán. 1879-ben nyert bölcsészeti doktori és tanári oklevelet, két év múlva már a kolozsvári tudomány-egyetemen mint magántanár előadásokat tartott. 1880-ban a polgári iskola igazgatója. 1891-ben az erdélyi múzeum-egylet könyvtárnoka lett, kevéssel azután pedig kineveztetett a kolozsvári egyetem könyvtárának igazgatójává.

Széleskörű irodalmi működése révén ismeri a közönség. Mint esztétikus és mint irodalomtörténész egyaránt kivívta az elismerést. Legnagyobb érdemeiket a Petőfire vonatkozó adatok fáradhatlan gyűjtésével szerzett; Petőfi-életrajza a legjobb, az összes eddig megjelenetek között. Könyvtárnoki ismereteit külföldön tett tanulmányútjain gyarapította; utolsó utazásán szerzett tapasztalait a Magyar Könyvszemlében bocsátotta közre.

Tehetsége és tudása érvényesítésére tág tér nyílik meg előtte új állásában. Az egyetemi könyvtár mindenesetre olyan vezetőt nyert benne, a ki a reá háramló nem csekély feladatoknak emberül meg fog felelni.

A hazai múzeumok és könyvtárak jegyzéke. Az a múzeumi és könyvtári zsebkönyv, melyről e helyen már megemlékeztünk. *Magyar Minerva* címmel fog a jövő év elején megjelenni. A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségének célja a

hazai nyilvános jellegű könyvtárakra és múzeumokra vonatkozó főbb adatok közlésével ebben a zsebkönyvben egyrészt könyvtári és múzeumi kérdésekben kényelmesen használható gyakorlati segédeszközt nyújtani, másrészt visszatükrözni a magyarországi kultúra egyik igen nevezetes részének képét. Kétségtelen, hogy a most megjelenő első évfolyam különösen a teljesség szempontjából nem fog tökéletesen hű képet nyújtani könyvtáraink és múzeumaink állapotáról. Különösen a múzeumokkal szemközt volt nehéz a feladat. A múzeumi kérdés hazánkban csak a legújabb időben vett nagyobb lendületet s eltekintve az országos intézményektől, a legtöbb gyűjtemény csak napjainkban jutott olyan állapotba, hogy annak állományáról, forgalmáról stb. úgy a hogy számot lehet adni. A könyvtárügy terén többé-kevésbé jelentékeny előmunkálatok állottak rendelkezésre s így ez a része az új vállalatnak inkább megfogja közelíteni a kitűzött czélt.

Egyébként épen a Magyar Minerva hatásától lehet várni, hogy gyűjteményeink vezetésében és hasznossá tételében hova tovább biztosabb és öntudatosabb elvek fognak érvényre jutni, amelyeknek eredményeként az új vállalat is későbbi folyamaiban pontosabb és részletesebb képet fog nyújthatni a hazai kulturumának eme nevezetes tényezőjéről.

A kiadvány, melynek anyagát *Schönherr Gyula* orsz. főfelügyelőségi titkár és *Esztegár László* nemz. múzeumi assistens állították össze, az Athenaeum részvénytársaság kiadásában jelenik meg.

Knauz könyvtárának sorsa. Egy kiváló könyvgyűjtőnk hunyt el a mult évben, egyike azoknak a régi világbeli amateu-
röknek, akik nem csak gyűjtöttek, hanem szerették is a könyvet: *Knauz Nándor* pozsonyi prépost, a kiváló történetíró.

Egy hosszú életen át hordta össze gazdag gyűjteményét, abban a reményben, hogy a köznek tesz vele szolgálatot; hitte, hogy könyvtára együtt marad s nyilvános tulajdonná lesz. De a remény, a kívánság, melynek még végrendeletében is kifejezést adott, nem teljesült. A buzgó főpap könyvtára arra a sorsra jutott, a mire oly sok hasonló czéllal összegyűjtött magyar könyvtár, a Nagy Istvánétól kezdve a Dankó püspökéig: eladatott, könyvtárus kézre szállt, hogy szétdaraboltassék, feloszoljon s ezzel mint könyvtár megsemmisüljön.

»*Miután könyvtáram, metszetgyűjteményem, régi képeim és egyéb jeles régiségeim nem megvetendő értéket képviselnek, akarom, hogy ezek nyilvános árverésre ne bocsáttassanak*« irta Knauz végrendeletében. Előtte lebegett közvetlen elődjének: Dankónak példája. Hanem az örökösök hiába vártak, a meczénás nem jelentkezett, a könyvtárra nem lehetett mást, mint könyvtárust bevőül kapni.

A vevő Dobrowsky Ágost ismert fővárosi antiquárius, akinek szeptember-november hónapokban *Récsei Viktor* előszavával megjelent három jegyzéke tartalmazta a Knauz könyveinek legnagyobb részét.

E sorokban legalább emlékezete maradjon meg ennek a szép könyvtárnak, aminőt összegyűjthetni nem mindenkinek sikerülhetne.

kivált manapság, amikor a régi, ritka könyvek ára hihetetlen módon magas a tíz-húsz év előttiékhöz képest.

A könyvtár *állítólag kilenczezer* kötetet tett ki, (valójában alig volt több 3000-nél), amelyhez néhány ezer darab régi metszet járult, magyar városok látképei, királyok, hadvezérek, tudósok arczképei. Legértékesebb részét a magyar történelemre vonatkozó művek okmánytáruk, monografiák régi *Zeitungenek*, röpiratok tették. Kiváló specialitást képeztek a naptárak és csiziók, amelyeket Knauz nagyrészt felhasználált Kortanának megírásánál. Emellett bővelkedett a gyűjtemény ritkaságokban is. Szép sorozata volt 1711 előtti magyar nyomtatványokból. Itt volt Tinódi *Sigmond chasarnak fogsagaról* írt éneke, az első, XVI. századi kiadás, négy levél, könyvtáblából kiáztatva; úgy tudjuk, ma már br. Prónay Gábor tulajdona; Pellérdi Péter históriája *Bathori Sigmondnak Erdely orszagh fejedelmének győzhetetlen nyeresegeről*, (Németujvár, 1596.) szintén egy könyvtáblából kivéve. Ez utóbiból egy példányt még élteben ajándékozott Knauz a Magyar Nemz. Múzeumnak. Volt aztán egy teljes és több csonka esztergomi misc-könyv, budai könyvtárak XVI. századi kiadványai, és egész sereg magyar vonatkozású nyomtatvány a gyűjteményben.

Volt a könyvtárban néhány kézirat is, jórészt olyanok, amelyek az 1882-iki könyvkiállítási *Kalauz* s a *Kortan néven* ismeretesek voltak. Legtöbbet ért közöttük egy három fólió kötetes formulare az 1520—40 közti évekből, nagyobbára a pozsonyi káptalant illető iratokból összeállítva s ugyancsak a pozsonyi káptalannak egy XV—XVI. századi számadáskönyve. Úgy ezeket, mint a többit, halljuk, az esztergomi főegyházmegeyi könyvtár vásárolta meg. Ezek tehát révbe jutottak. Hanem a nyomtatványok szétszóródnak, közkönyvtárakba kevés jut belőlük, mert nálunk — fájdalom — a legtöbb nyilvános könyvtár nincs abban a helyzetben, hogy a szokott antikváriusi árakat megfizethesse. Könyvet csak tömegben, könyvtárszámra lehet olcsón venni. Talán a Knauz-gyűjteménye is méltányos áron megkapható lett volna. És mekkora nyereség lett volna ennek a könyvtárnak megszerzése valamelyik nagy vidéki város részére!

V. E.

Pozsonyi Sándor kéziratgyűjteménye. A nem régen elhunyt magyar származású bécsi gyűjtő Pozsonyi Sándor világszerte ismert kézirat-gyűjteménye annak idején, mikor a tulajdonos halála után eladásra került, 100,000 forintot kelt el. Vevője ismeretlen volt, legtöbben azt hitték, valamely nyilvános gyűjtemény vásárolta meg. Újabbán aztán újra hír érkezett a kollekczióról, eladásra kínálta Cohen Frigyes bonni antiquarius. Ára azonban most már jóval magasabb lett, 800,000 márka! Megéri-e ezt az óriási összeget, nem tudjuk; tény az, hogy úgy terjedelmére, mint belbecsére nézve a magán-gyűjtemények közül eddig egy sem mérkőzhetett a Pozsonyiéval. Mintegy 66,000 darabot számlál híres emberek leveleiből és

kézirataiból. Különösen gazdag az Amerikára és Franciaországra vonatkozó rész. A kiválóbb nevek közül, melyek képviselve vannak, elég legyen néhányat megemlíteni: Amerigo Vespucci, Franklin, Washington, Kepler, Mária Antoinette (15 levél), Napoleon, Robespierre, Voltaire, Medici Katalin, Maintenon asszony, Ninon de L'Enclos, Pompadour, Ariosto, Torquato Tasso, Tizian, Michel Angelo, Calvin, Luther, Melanchton, Zwingli, stb., stb. A legnagyobb értéket azonban nem ezek, hanem a *háres zenészek* kézíratainak csoportja képviseli. Nincs olyan nevezetes komponistája a régebb és újabb időeknek, a melyikkel itt ne találkoznánk. Végül becses még a német irodalom nagy alakjainak leveleit tartalmazó rész is, melyben p. o. Göthe egymaga hatvanöt, Schiller harmincz darabbal van képviselve. Van magyar része is a gyűjteménynek, közel 600 darabbal.

Miután egészben nem sikerült vevőt találni a gyűjteményre, Cohen úr katalógusokat bocsát ki róla, darabonként szabva meg az árakat. Néhány nap előtt jelent meg az első füzet, mely magában foglalja a XVIII—XIX. század legkiválóbb német költőinek, prózaíróinak és filozófusainak autogrammait. Az árak általában véve nem túlságosak, csak a nagyon becses daraboknál emelkednek a közepes fölé. »Másodrendű« nagyságok, p. o. *Bürger*, *Chamisso*, *Gellert*, *Gessner*, *Herder*, *Iffland*, *Klopstock* stb. levelei nem kerülnek többé 20—50 márkánál. Még Goethe-leveleket is lehet száz márkán alul kapni. A legnagyobb ára van Goethe egy ifjúkori kéziratának, egy Shakespearere írt beszédnek. A négy 4-rétű levél 4100 márka. Az *Ergo bibamus* című költemény (egykor Liszt Ferencz tulajdona) 850 mk., Schillernek egy kiadatlan dráma-tervezete (4-rét, 9 oldal) 2250 mk., egy verse (4-rét, 2 oldal) 850 mk, egy Körnerhez írt terjedelmes levele 900 mk. stb.

Kiváncsian várjuk a magyar autogrammok jegyzékét, amelyekkel annak idején bővebben fogunk foglalkozni. Varjú.

A londoni második bibliografiai konferencia. A magyar kir. kormány megbízásából, valamint az 1896-iki első, úgy a mult év október havában tartott második londoni bibliografiai konferencián is dr. *Duka Tivadar* és *Heller Ágost* vettek részt Magyarország képviseletében. Az Akadémiai Értesítő 110. füzete (1899. február) közli azt a jelentést, a melyben Heller Ágost a maga és társa nevében a konferenciáról az Akadémia előtt beszámolt. Ismerteti a konferencia feladatát, mely nem más, mint egy nagy nemzetközi intézmény megalapítása abból a célból, hogy az 1900 január 1-től megjelenő matematikai és természettudományi dolgozatokról, legyenek ezek könyvek vagy akármily kis terjedelmű, akármely nyelven írt és akármily módon megjelent értekezések, egy általános, mind szerzők, mind tárgyak szerint rendezett katalógus készíttessék. A jelentés röviden összefoglalja az 1896-iki konferencia eredményeit s főlemlíti, hogy az akkor kiküldött bizottság munkálata »Report of the Committee of the Royal

Society of London with Schedules of classification» cím alatt f. évi április havában megjelent. Rátérve a második konferenciára, jelenti, hogy ezen 13 államnak 31 delegátusa vett részt. A határozatok közül fontosabbak gyanánt a jelentés a következőket említi föl: »A tervezett katalogus mind könyv-, mind czédula-alakban jelenjék meg. Az egyes katalogus-tételek megjelölésére betűkből és számokból egybeállított symbolumok használtassanak. Az angol bizottság részéről felsorolt tudomány-szakok sorában a geografiából felveendő anyag a matematikai és fizikai földrajz anyagára szorítandó, továbbá — ami első sorban a jelentést tevő indítványára történt — az anatomia, mint önálló tudományszak, a zoologia köréből kivétellett. Elhatározott továbbá, hogy azon dolgozatoknál, melyek nyelve nem angol, francia, német, olasz vagy latin, az eredeti nyelvü czím mellé még az említett öt nyelvnek egyikére való fordítása közöltessék.« A Royal Society tervezetének revíziójára nemzetközi bizottság küldetett, úgy szintén nemzetközi konvenció szervezetett a konferencia határozatainak keresztülvitelére. Ebben csak a nagy matematikai és természet-tudományi irodalommal rendelkező nemzetek vannak képviselve. A költségvetés tárgyalása során jelentéstartó az elutazása előtt nyert felhatalmazás alapján Magyarország részéről, a magyar matematikai-természettudományi irodalom terjedelmének arányában egy ezer forintot át nem lépő segílyt helyezett kilátásba.

Az orosz bibliologiai társaság. (Библиологическое общество). A magyar nyelvtudomány művelői különösen érzik annak a nyomasztó súlyát, hogy Oroszországban nyomtatott könyveket mily nehéz megszerezni. Mintha az orosz könyvkereskedő, bizalmatlan volna a külfölddel szemben. Még az előre küldött pénz fejében is gyakran csak a legnagyobb áldozatok árán lehet oroszországi könyvhöz jutni. Az orosz könyvkiadók és könyvkereskedők ebben az évben Moszkvában akartak összegyűlni kongresszusra. A kongresszust azonban csak a jövő évben fogják megtartani. A kongresszus programjában fel van sorolva Oroszország sok ügyes-bajos dolga a könyvkiadás és könyvelés-árusítás terén; jó volna, ha a programba felvennék az orosz könyveknek külföldön való eladásának a kérdését is. Hiszen Oroszország ezen a téren is a haladás útján kell, hogy álljon; csak nem rég hozták meg a törvényt a szerzői jogról, beakarják hozni a közel jövőben a tizes mérték rendszert, be a naptárszámítást stb. Illő, hogy a könyvelésről is részletesebben tanácskozzanak majd a moszkvai jövő évi kongresszuson. Azt hisszük, ez a kongresszus vállalva munkálkodhatik azzal a társasággal, a mely Pétervárt nem rég megalakult. 1899 október 21-én tartotta meg Pétervárt második ülését az orosz »Bibliologiai társaság«. A társaság elnökeül Majkov akadémiai tagot választották meg, a ki azonban e tisztet nem fogadta el. A tisztviselői kar végleges megalakulása ez: Elnök Lovjagin A. M., alelnök Bocjanovszki V. H., titkár Polijevktov M. A., könyvtáros Rajevszki

A. Sz., pénztáros Chranyevics K. J. és 4 választmányi tag. A társaság üléseit a Pokrovszki vezetése alatt álló archeologiai intézetben fogja tartani. A társaság kiadványának a címe »Sbornik« (Сборник)« lesz; mindjárt az első számban Janovszki fog írni arról, minő bibliografiai eszközök (folyóiratok, könyvek stb) vannak orosz és nem orosz nyelveken Oroszországban és a külföldön. Az ülésen Bocjanovszki részletesen referált az 1898 október havában tartott bibliografiai kongresszusról. Részletesen szólt a Brüsszelben 1895-ben felállított bibliografiai hivatalról s a londoni konferencia azon határozatáról, hogy a különböző tudományszakok szerint egy nagy nemzetközi katalogust kell csinálni. Ez ügyben különben 1900-ban újból lesz kongresszus. A magunk részéről örömmel üdvözöljük az orosz bibliologiai társaságot, mert hisszük, hogy e társaság segítségével jó orosz katalogusokhoz fogunk juthatni. De örömmel vesszük tudomásul a megalakulás hírét azért is, mert a társaság, bibliologiai lévén, nem pusztán bibliografiai kérdésekkel fog foglalkozni, hanem talán ügyet vet az orosz könyv külföldön való elterjesztésének a kérdésére is.

M. J.

Rossi könyvtára. A világhírű archeológus *Giovanni Battista de Rossi* könyvtára most, halála után öt évvel, kerül eladásra Joseph Baer árusítja, az ismert frankfurti könyvárus. Csak néhány nap előtt küldte szét a gyűjtemény legértékesebb részét, a római és ókeresztény archeológiát tartalmazó füzetet. A jegyzék 2157 kötetet sorol fel, köztük, főleg az apró füzetkéek közt, sok a rendes úton s módon nem kapható magán kiadvány, különnyomat. A gyűjteményt kiváló érdekűvé teszi, hogy majdnem minden darabja a szerzők ajándéka volt s ajánló-soraikkal van ellátva.

V. E.

Könyvek és képek a Balassák birtokában. Balassa Anrdás 1582-ben mostoha leányát, Serédy Zsuzsannát, második feleségének Mérey Annának és Serédy Gáspárnak leányát János tharnov gróf és osztroghi herceghez nőül adván, a maga emlékezete támogatására följegyzé a kelengyének ama darabjait, melyekről a herceg menedéket nem adott. E jegyzékben a következő tétel szerepel:

Az könyvekből egyiket sem adanak, kiket 500 R-ra beochultenek eok — és egy későbbi pontban:

Ittem az ebedlő házba az karpitok es az ket házba 16 képek sem volt semmi keszők.

Az eredeti följegyzés a Balassa-család levéltárában, a Magyar Nemz. Múzeumban található.

E. P.

XVI. századi iskolázás. Melancthon legkiválóbb magyar tanítványának Stöckelnek vezetése alatt a bártfai iskola rövid idő alatt oly hirre tett szert, hogy Magyarország messze vidékeiről is vallás-különbőség nélkül tódult oda a tanulni vágyó ifjúság. Ehhez egy adalékot tartalmaz wayai Ibrányi Miklós levele nejéhez (Pozsony, 1549.). Tárgyunkra vonatkozó része: *Ceterum pecuniam atque libros*

Francisco filio nostro Barthpham mittere festina. alterum librum quem non scripserat Joannes emere nescimus, sed si per aliquem poterit significet de titulo, librum emam ac referam ne deficiamus hac in parte filio. *H. D.*

A Manlius-féle nyomda történetéhez. A dunántuli supintendentiának Csepreghen 1630 június 4—5-én tartott egyetemes gyűlésén említés történik a Manlius János-féle nyomdáról. A becses nyomdászattörténeti adalékot azon módon közöljük a mint azt egy másolat számunkra megőrizte.

Gregorius Manlius contra Emericum Farkas de haereditate Typographiae certat, hic vincit, quia mediam partem per uxorem, matrem prioris, adquisivit, pro dimidia 60 fl. solvit.

A feljegyzés a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárában, a *Fol. Lat. 2077.* kézirat 96. lapján őriztetik. *H. D.*

Könyvészeti helyreigazítás. Szabó Károly Régi magyar könyvtára II. kötetben 2153 sz. a Bethlen Miklós gr. »Corona Muralis« sat. cz. munkájáról a székely-kereszturi unitárius gimnázium könyvtárában talált egyetlen példány nyomán azt állította, hogy csonka, csak 2 első levele van meg. A birtokomban levő példány arról győz meg, hogy a mű nem is állott többől két levélnél. Az első levél első oldalát a cím tölti be, másik oldala üres. A második levél felső részét repülő, koronás, kardos, sceptrumos és sub umbra ortarum alarum jelmondatos szalaggal körülfont sas foglalja el; alatta jön »Sacratissime rex. gloriosissime victor!« megszólítás után az émelygős dicsérierád. a bibliából régi római íróból vett idézetek tömege, teljesen betöltve a második lap mindkét oldalát s ezzel végződik: Et sic osculati sunt dextram regis: comes Nicolaus Bethlen. cancellarius regni Transylvaniae supremus: Comes Ladislaus Bethlen. Statuum deputatus et Comes Alexander Teleki. A munka bevégződését mutatja még egy amfora, melyből két zöld ág hajlik ki. *Illéssy János.*

A győri karmelita rendház könyvtára. A győri karmeliták rendházuk kétszázéves fennállásának alkalmából díszes kötetben adták ki történetüket. A jó tollú szerző Antal atya a zárda könyvtáráról is megemlékezik. A könyvtárt 1746-ban alapította Antal perjel s részére a zárdaépület legnagyobb termét jelölte ki. A díszes faragott könyvszekerényeket két rendtag: Domonkos és Tamás készítették. A nagy jövedelmű rendház már a múlt században évente 144 forintot fordított a gyűjtemény gyarapítására. A könyvállomány ma körülbelül 11 ezer kötetre rúg; a munkák nagyobbára a theologiai szakhoz tartoznak.

Adalék a könyvkötészet történetéhez Magyarországon. A múlt év őszén, midőn Pápai Páriz Ferencz életrajzával foglalkoztunk, gróf Teleki Géza ő excellentiája lekötelező készséggel rendelkezésünkre bocsátotta a marosvásárhelyi Teleki-levéltár idevonatkozó eredeti okleveleit. Ezek között találtuk Hartmann kolozs-

vári könyvkötő alább közlendő levelét is. Oly kevés adat maradt fenn e hajdan nálunk virágzó iparág történetéből, hogy örülnünk kell, ha véletlenül egy-egy ilyen levélre is akadhatunk. Megjegyezzük még, hogy az itt említett könyvkötési árakat érdekes összevetni a nagyenyedi könyvkötők árszabásával, melyre vonatkozólag Koncz József közölt egy levelet ugyancsak a Teleki-levéltárból (1710. január 20. Kolozsvár) a »Magyar Nyomdászok Évkönyvé«-ben az 1883. évfolyam 30. lapján.

Isten minden kívánt jókkal áldgja meg Kigyelmedet.

Kedves jó Uram! jóllehet Kigyelmed előtt isméretlen vagyok, mindazonáltal ismerkedni kívánok; most azért Kigyelmedhez kelleték folyamodom ez iránt, hallottam, hogy az M. Ur G. Teleki Sándor Uram ő Kigyelme nyomtattatta itt ki az Tiszt. Pápai Ferencz professor uram *Pax Crucis* nevű könyvét, azért én könyvkötő lévén, ki is Lipsiából jöttem, itt Kolosvárat megtelepedtem s ide való városi ember is akarok lenni Isten segedelmeből, már az Vékei uram egész műhelyét is megvettem; azért Kigyelmedet arra kérem, hogy jelentse meg Kigyelmed az Méltóságos urnak G. Teleki Sándor uramnak ha az méltóságos ur azokból az könyvekből be akarna felesen kötetni, örömet szolgálnék az urnak, mind jól, mind hamar, mivel most sok munkám nincsen, mind ocsóért bekötném, mert ha az ur edgyütt sok exemplárokat, (*így!*) parancsol typographus uramnak Telegdi Samuel urnak, hogy adgyon kezemhez, két hétre ötvent megcsinálók: kordoványban kapcsolással békötöm négy-négy sustákért, szottyámban vagy bornyubörben három-három sustákon kapcsolással szépen és jó erős kötésben az méltóságos urnak pedig szépen megaranyazak edgyet Lipsiai módon ajjándekon, Kigyelmednek is megfigyekezem szolgálni, ha ezeket az urnak minél hamarébb megjelenti, én penig azért jelentetem meg az urnak, mert itilem, hogy még az ur nem tudgya, hogy Kolosvárat is kompactor légyen, mivel az pestisben mind megholtak volt. Micsoda kötéselem légyen penig, tiszt. professor uram Enyedi István uram meg mondhattya és tiszt. Szigethy György uram is, mivel ő Kigyelmeknek kötöttem. Én most lakom itt Kolosvárat az Farkas utczában Ambrus Deákné aszszonyomnál, parancsollyon az ur, örömet szolgálók én.

Datum Kolosvárat, 6. Maji 1711.

Kigyelmed isméretlen jó akarója s szolgálja

*Johann Ehrenfriedt Hartmann
Bibliopegus Claudiopoly.*¹

Külczim: Az Méltóságos Ur G. Teleki Sándor Uram érdemes tisztartójának N. Philep György uramnak nékem ismeretlen jó uramnak ő Kigyelmenék adassék becsüllettel Gernyeszegen.

(Eredetije a gr. Teleki levéltárban 2704. b. sz. a.)

Közli: *Dézsi Lajos.*

¹ A névalírás más kézzel.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Rövidítések: áll. = állami; bib. = bibornok; es. = család; cz. = czimer; czl. = czimerlevél; egy. = egyetem, egyeteni; gy. = gyűjtemény; kir. = király, királyi; kan. = kanonok; kny., ny. = könyvnyomda, könyvnyomtató; ktár. = könyvtár; ltár. = levéltár; min. = ministerium; ösny. = ösnyomtatvány; pk. = püspök; szerk. = szerkesztőség; v. = város, városi; vm. = vármegye

Ábel Jenő 220, 221.

Aboal 179.

Ábrányi Katona Klementin 4, 73.

»Ábrázolt Folyóirat« 9, 358.

Abrugi György kolozsvári nyomdász 132.

Acephalus-kódex 64.

Ács Mihály Új Zengedező Mennyei Kar (Frankfurt, 1770.) 131. — Zengedező Mennyei Kar (Lőcse, 1696. 1703. 1706.) 248.

Acsay Antal 296.

Aczél Péter-féle ktár 25.

»Adalékok« szerk. 185.

Ádám Gerzson és Joó Imre. A nagy-kőrösi ev. ref. főgymnasium története. (N.-Kőrös, 1896.) 142.

Addobati alczredes 378.

Admonti alapítványi ktár 297.

Aeneas Sylvius, Epistolae familiares. (Nürnberg, 1481.) 330. — Historia Bohemica (Róma, 1475.) 241.

Aesopus 277.

Ágoston menhardsdorfi plébános 216. — József 111; ktára 250. — (Szent) De civitate Dei. (Velence, 1470.) 233; De civitate Dei. (Mainz, 1473.) 238; Psalmorum explanatio (Velence, 1483.) 331.

Abn Frigyes 4, 73, 303, 304.

Ajándékozások a Magy. Nemz. Múzeum számára 4—11, 73—78, 185—289, 286—291, 378—381.

Ajtoni Zeorger Jakab deák czimerlevele (1595.) 189.

»A keresztyeni gyölekezetben való isteni dicziretek (Nagy-Várad, 1566.) 116. Akadémia, M. T. 4, 9, 15, 75, 76, 111,

114, 186, 261, 266, 287, 296, 319, 386, 398. Arany János levelezése az — kéziratárában 206. —i Értekezések 98. —i Értesítő 12, 15, 382, 411.

— kéziratának katalógusa 145. — könyvtára 34, 112, 116, 117, 119, 124, 126, 127, 128, 132, 133, 246, 248, 251, 252, 254, 260, 263, 265, 266, 389, 401; csonka énekeskönyvei 112, 114, 115; 1898-ban 381—386. —i nagy szótár 97. Petőfi Sándor levelei a — kéziratárában 206.

Alantsse Leonard bécsi könyvváros 336.

Albertus Magnus, Summa in tractatum eucharistiae (Ulm, 1474.) 239.

Albinus Tamás 347, 348.

Áldásy Antal 2, 4, 14, 73.

Aldus Manucius 88, 224, 333, 338, 339.

- Ales, Alexander de — Summa universae philosophiae (Nürnberg, 1482.) 330.
- Alençon hercegnő 76, 77.
- Algazellis 179.
- Ali pasa 151.
- Állami számvevőszék, M. kir. — elnöksége 4, 73.
- Államnyomda, M. kir. — 286.
- Államvasutak M. kir. — igazg. 286.
- »Állategészség« szerk. 4, 73.
- Állatorvos egyesület, Magy. Országos — 5, 186.
- Állatvédő egyesület, Országos Magyar — 4, 287, 296.
- »Allgemeine Zeitung« (1829. évf.) 380.
- Almássy Balázs czímerlevele (1668.) 290.
- Alpharabius 178, 180.
- Alsó Fehér várm. 77; alisp. hiv. 185. — i tört. és rég. társulat 296.
- Alsó-Kubin 320. — i Csaplovics-ktár 25, 316, 319.
- Alsó-Lendva 4.
- Alsósebesi ferenczrendi zárda ktára 123.
- Alstedius, Johannes Henr. 151; Logicae systema harmonicum 273; Physica harmonica 275.
- Alt Rudolf 401.
- Altenburger Gyula 4.
- Althan gróf 160.
- Alvarus Pelagius, De planctu ecclesiae (Ulm, 1474.) 239.
- Alvincz 227. — i anabaptista hitközség kéziratai 159; ktára 221.
- Ambrosius (Frater) beszédei 1435-ben a báseli zsinaton és Székesfehérvárott 184. — Pannonius, Diurnale Scotorum Viennensium (Velence, 1515.) 91. — (Szent), Hexameron (Augsburg, 1472.) 237; Opera (Basel, 1492.) 336.
- Amerigo Vesputius 411; Cosmographiája (1507. és 1509-iki kiadások) 89.
- Amerikára von. művek és röpiratok 89. — i ktárak 137.
- Amorbach János 336, 339.
- Amsterdam 127, 128, 129, 130, 191.
- Anabaptisták, A magyarországi — története 14. — hitközsége L. Alvincz. »A Nagyvilágból« szerk. 185.
- Anderlik István 286.
- Andorka Gyula 263.
- Andrássi István 174.
- Andrássy Gyula gróf 76.
- Andreas Fridericus Eleutheropolita Silesius 103.
- Anglia 295, 322.
- Angyal Dávid 295.
- Angyalosi Demjén 256.
- Antal karmelita atya 414. Pádúai Szent — Solosmájának különböző kiadásai 246.
- Anti-Socinus 272.
- Antonius florenczi püspök, Tractatus de instructione 88; Summa theologiae monialis (Nürnberg, 1477—79.) 243; (Velence, 1485.) 332. (Speyer, 1488.) 334; Summula confessionis (Velence, 1473.) 239. — Johannes, Commentaria super decretum (Leyden, 1511.) 345.
- Apáczai Cseri János I. Cseri János.
- Apafi Mihály 151.
- Apostag 262. — i kódex 262.
- Appianus, De bellis civilibus Romanis (Róma, 1472.) 237.
- Apollonia, Szent — collegium Rómában 155.
- Apponyi Antal gróf 18. — Sándor gróf 289, 379.
- Apulejus, Opera (Róma, 1469.) 233.
- Apulum 150.
- Arad 360, 364, 365. — i Aczél Péter-ktár 25. — i Fabián-ktár 25. — ker. és iparkamara 295. — i Kölcsey-egylet 25. — i Orczy-ktár 25. — i tanfelügyelőség 378. — i Vásárhelyi-ktár 25.
- Arany János 82, 187, 193, 194. — »Kapcsoló könyv«-e 206; — kéziratai 205, 206; — szoba Nagyszalontán 206. — László 287, 205. — Lászlóné 187, 205.
- Aranyasi Gellértfi János 334. — Márton 215.

- Aranyos-Rákosi Székely Sándor L. Székely Sándor.
- Anetio, Angelus de — Lectura super institutionum libri (Leyden. 1510.) 344, 345.
- Ariosto 411.
- Aristophanes 339.
- Aristoteles 178, 271. — Compendio di filosofia (1425-iki olasz kézirat) 86. — Opera (Velence, 1485—98.) 333, 335.
- »Arménia« 14. — szerk. 4, 73, 191.
- Articel, Der — von der Büsse (Brassó, 1707.) 186.
- Árva várm. 77. — Csaplovics ktára 25, 319.
- Árvaegyesület, Prot. orsz. — 287.
- Árva-Várallja 186.
- Asbóth Oszkár 4, 73.
- Astexanus de Ast, Summa de casibus conscientiae (Köln, 1479.) 232, 329.
- Astor ktár New-Yorkban 5.
- Asula, Andreas de Thoresanis de — velencei kiadó 336, 337.
- Asztalos András 279.
- Athenaeum r. t. 4, 73, 185. 267, 409.
- Athéni egyetem 296.
- Attavantes 86, 177.
- Attila, La gerra d' — (Ferrara, 1563.) 287.
- Auctoritates ac dicta pulcherrima sanctorum doctorum 242.
- Auerbach B. 15.
- Augsburg 86, 88, 91, 92, 186, 207, 225, 233, 236, 237, 238, 241, 242, 243, 331, 332, 334, 342, 379.
- Augustinus, De civitate dei (Róma, 1468.) 88.
- Aureus kod. 161, 222.
- »Aurora« (1898. évf.) 13.
- Austerlitz Zsigmond 4.
- Ausztria 322.
- Avar-székely kapcsolat 14.
- Avedadis 179.
- Averulinus kod. 177.
- Averroes 178, 179, 335.
- Avicena 178, 179.
- Ajttatos Isteni Dicsiretek (Kolozsvár, 1623.) 125.
- Az »Időjárás« szerk. 185.
- Az keresztény gyülekezetben való Isteni dicsiretek (Bártfa, 1593.) 122.
- »Bábakalauz« szerk. 4, 73.
- Babos Zsuzsanna 264.
- Bach Sándor br. iratai a m. nemz. múzeumban 188.
- Bács-almási ktár 268.
- Bacsányi János 16, 356. — »Magyar Múzeum«-a 356.
- Bács-Bodrogh vm. alispáni hivatala. 295.
- Badeni nagyhercegség 322.
- Badensis Tamás Anzelm könyvnyomtató 344.
- Badiani Ignác gróf 156.
- Baer József 413.
- Bajavidéki r. k. néptanító egyesület 4, 73.
- Bajorország 322, 326.
- Bajthai Antal br. 152.
- Bakócz Tamás 139.
- Balás Ágoston ferenczrendi szerzetes 247. — Cantionale Catholicorum cz. könyve (Csik. 1681. 1685.) 247.
- Balásfi Tamás, Castigatio (Augsburg, 1620.) 379.
- Balázs István 4, 73. 386.
- Balassa cs. levéltára 11, 189, 413. — András 413. — Bálint 56, 58, 262, 266, 269; versei 13. — és Rimai János Istenes énekei (Lőcse, 1604.) 249; (N.-Várad é. n.) 249; (Bártfa, 1630—40 kl.) 249. (N. Várad. 1646.) 249; (Kassa, 1665.) 249; (Pozsony, 1676.) 249; (Kolozsvár, 1677.) 249; (Bártfa, 1679.) 249; (Kolozsvár, 1681.) 249; (Lőcse, 1683.) 249; (Kolozsvár, 1691.) 249; (Debreczen, 1692.) 249; (Lőcse, 1693.) 249; (H. n. XVII. sz.) 249; (Lőcse, 1700.) 249; (Kolozsvár, 1701.) 249; (Debreczen, 1702.) 249; (H. n. 1702.) 249; (Lőcse, 1704.) 249; (Lőcse, 1710.) 249; (Lőcse, 1712.) 6;

- Jánosné 48. — József 196. — Máté 334.
- Balassagyarmati nyilv. ktárak 316.
- Balduin Frigyes 367.
- Baldus de Ubaldus de Perugia, Margaritha (Velence. 1494.) 329.
- Ballagi Aladár 296, 383.
- Balogh István, Sélyei — 264.
- Balogi cancionale 256.
- Baltimorei egyetem 296.
- Bämler Hans augsburgi nyomtató 241, 243, 331.
- Bánffy Dániel báróné 386. — György gr., Transylvaniae ac partium Regni Hungariae Gubernator (Kolozsvar, 1692. 280.
- Bankó leányáról szóló költ. elbeszélés 268.
- Barabás Vincze 185.
- Bárány Ágoston 357. — Bertalan 258.
- Baranya várm. alisp. hiv. 4, 73.
- Báránys József 286.
- Barcsai Ákos esatájáról való gúnydal 16.
- Barcsa János 296.
- Bárczay Oszkár 10.
- Barkóczy egrü püsp. 220.
- Bárky-Berhét Olga 10.
- Barna Henrik 4. — Ignác 296.
- Baróthi Keserü Mózes L. Keserü Mózes.
- Bars várm. 77.
- Bartalos Gyula 378.
- Bártfa 62, 119, 122, 123, 131, 219, 220, 221, 242, 249, 352, 379, 413. — i plébánia ktára 157, 219—221, 242, 342. — i vár. tanács 220.
- Bártfai Ágoston filnai plébános 215. — Bálint szepesi örkanonok 215, 341, 342. — László ktára 127.
- Bartha József 2, 16, 85, 192—196, 308, 309.
- Bartolus de Saxoferrato, Lectura super codicem (Velence 1492.) 336; super digestum (Velence 1492—1493.) 337; super infontiatum (Velence 1492) 337.
- Barts Ferencz 174.
- Barzizius Gáspár 179.
- Basel 88, 189, 229, 242, 331, 333, 334, 336, 337, 339, 343. — i egyetem 296. — i zsinat 90.
- Bashford Francis 296.
- Basilus Magnus, Opus de liberis legendis (1457—59.) 87, 88.
- Basire Izsák 151.
- Bassermann Alfréd 296.
- Báthory Anna 70. — György 71. — István 70, 71, 72, 139, 226. — Istvánné 70. — Kristóf 150. — Zsigmond 91, 189, 410.
- Bathyai János 340.
- Bathhány Ádám gr. 154; naplója 154. — Boldizsár, gr. 153; ktára 154. — Ignác gyulafehérvári püspök 17, 148, 152—172, 209, 212, 213, 218, 219, 220, 221, 222, 224; arczképe 171; művei u. m.: Adparatus ad hist. scytharum 156; Agamantis Palladii Responsa ad dubia Anonymi adversus privilegium S. Stephani abbatiae de S. Monte Pannoniae concessum 157; Ascetica 155; Collectanea ex sanctis patribus 156. De usu calicis in Hungaria 155. Dissertationes de rebus gestis inter Ferdinandum et Johannem Sigismundum 175; Edictum episcopale circa regulationem cleris 158; Excerpta ad hist. ecclesiae Hung. 156; Homilia 158; Leges celesiastici 156, 160, 213, 218; Nugae philosophicae 155; Praerogativa episcoporum Transylvaniae in excelso regio gubernio 164; S. Gerardi episcopi Scripta et Acta 163; Theologica Miscellanea 155; Varias adnotationes 155. Varia pietatis exercitia 155; Verophili sinceri brevis responsio 163. — Imre gr. 154. — József gr. gyulafehérvári püsp. 17, 170. — Kázmér 183.
- Bathány Graduál 251. — Hymnarium 48, 49. — ktár Gyulafehérvárott 95, 117, 123, 134—175, 209—243, 251, 252, 329—345; biblia gyűjteménye

- 223; ösnyomtatványai 148, 230—243.
- Batizi Péter 254.
- Bäumel esztergomi könyvnyomató 360, 365, 366.
- Baxai György 265.
- Baysio. Guido de — Rosarium decretorum (Strassburg) 234.
- Bazilius (Szent) 349.
- Beckó 100.
- Beatrix m. kir.-né 66.
- Beckenloer érsek 72.
- Bécs 4, 5, 6, 50, 73, 74, 77, 102, 131, 132, 163, 168, 172, 173, 174, 189, 207, 217, 226, 233, 236, 237, 238, 290, 296, 344. — cs. és kir. közös pénzügyi ltár 287. — cs. és kir. hadügyi ltár 297. — csász. tud. akadémia 4, 185, 296. — egyetem 162, 223, 233, 234, 236, 238, 239, 241, 296; könyvtára 292, 297. — érsekség 160. —i Képes Krónika 64, 68. —i kódex 15. —i Pazmaneum. 152. —i skót barátok apátja 91. —i Sz. Dorottya zárda ktára 222, 243, 338, 341. —i Sz. Jeromos klostrom ktára 222. —i udv. ktár 141, 292, 297, 401. —i zárdák 162.
- Bécsujhely 239, 290. —i Ágoston rend ktára. 226.
- Bede József 165, 172, 173.
- Beer Rudolf 401.
- Begnus Simon püspök 284, 285.
- Bejthe István, Énekeskönyv 124.
- Beke Antal 175, 296; ktára 175; Index mancriptorum Bibliothecae Battyianae cz. könyve 175, 251, 345.
- Békefi Remig 296, 346, 351.
- Belga kormány 295.
- Belgium 15.
- Béldi kódex 64.
- Bellarmin 212, 272.
- Bellencinis, Bartholomeus de — Tractatus de charitativo subsidio (Mutina 1489.) 335.
- Bellovacensis, Vicentius, Speculum Historiale (Nürnberg, 1483.) 332.
- Béllyei graduál 256.
- Belnay György Alajos 362, 365.
- Belső-Szolnok várm. 77.
- Belügyminiszterium, Magyar — 185, 383.
- Benalius Bernard velencei könyvnyomató 331, 339.
- Benedictus, Nicolaus de — leydeni könyvnyomató 344.
- Beniczky Péter 267, 269; Magyar Rithmusok cz. könyve 207. (Nagy-Szombat, 1664.) 249. (Kolozsvár 1670.) 249. 1682. 249. (Lőcse 1685.) (1685—1692.) 250; (Kolozsvár 1700.) 250.
- Benkő József 276, 277, 278, 317. —
- Benvenuti de Rambaldis Liber Augustalis 177.
- Beothius, Arithmetica (XI. sz. kézirat) 86; Institutiones Musicae (XII. sz. kézirat) 86.
- Beöthy Zsolt-féle képes irodalomtörténet 12.
- Bercsényi Miklós gr. 318, 319.
- Bergmann de Olpe baseli könyvnyomató 89.
- Bergmans Paul 15.
- Bergamensis Philippus, Supplementum chronicarum (Velence, 1486.) 334.
- Berkeszi István 296.
- Berlin 286, 378. —i egyetem 296. — kir. ktár 141.
- »Berliner Polit. Wochenblatt« (1832—1833. évf.) 380.
- Bernardus Parmensis, Casus longi super decretales (Strassburg) 332.
- Bernát, (Szent), Opus praeclarum completens sermones (Paris) 345.
- Bernfeld A. 187.
- Berni egyetem 296.
- Bertalan pap L. Dobos Bertalan.
- Berthóti Ferencz kurucz tábornok 318.
- Bertrandus, Sermones de tempore 342.
- Berzevicze 185.
- Berzevicy Edmund 185.
- Bessarion, Nicolaus — Adversus calumi-

- natorem Platonis libri V. (Róma, 1469.) 233.
- Besztercze 342. —i minorita konvent 342. —i szójegyzék 15.
- Besztercebánya 360, 365.
- Bethlen Gábor 151, 152, 189, 290; hálaadó éneke 265. — Kata gr. 112. — László gr. 414. — Miklós gr. 280; Corona Muralis cz. könyve (Kolozsvár, 1703.) 414.
- Betze János 259.
- Beza Theodorus, Poemata varia 275.
- Bezerédy búcsúzó éneke 266.
- Beuvelet, Conduite pour les exercices principaux cz. műve Batthány Ignác latin fordításában 158.
- Beythe István 62.
- Biblia, Nevezetes — kiadások 88. — pauperum (XV. sz. kézirat) 86. — polyglotta (1514—17) 88. — Deutsch (Nürnberg, 1483.) 332. (Augsburg. 1477.) 243. (U. o. 1487.) 334. — Vulgata 272.
- Bibliografiai intézet Brüsszelben 4. —i konferenciák L. London, Paris Sanct-Gallen. —i szakismeretek megszerzése 14.
- Bibliologiai társaság, Orosz — 412, 413.
- Bibliothèque Nationale L. Páris.
- Bidembachius Felix, Promptuarium exequialis 273.
- Biharmegyei és nagyvárad múzeum 23.
- Bilstenius, Johannes, Dialectica 274.
- Binder Károly 123.
- Bisterfeld 151.
- Bittse 368.
- Blau Lajos 4, 73.
- Boccaccio, Tractado de las claras excellentes y mas famosas damas (Çaragoça, 1494.) 88.
- Bocjanovszki V. H. 412, 413.
- Boeskor János, Csikszentléleki — 262. — kódex 262.
- Bocsnyevics János 352.
- Bodnár Zsigmond 266.
- Bod Péter 97, 112, 253, 317. — Graduálja 252. — ktára 252.
- Bodoczy Benedek 230.
- Bodoli Graduál 253. — ref. egyház 353.
- Bodoni 224.
- Bodor Lőrincz, Almási — 228.
- Boetius, De consolatione philosophiae (Nürnberg, 1473.) 238.
- Bogáthi Fazekas Miklós. L. Fazekas.
- Bogisich Mihály 251, 253. — Magyar egyházi és népelemek a XVII. sz.-ban cz. könyve 253, 257, 258.
- Bogner Miklós 218.
- Böhm Mihály 386.
- Bokor János 286.
- Bonaventura Sanctus, Breuiloquium de Sacra Scriptura (Nürnberg. 1472.) 237; Perlustratio in libros IV. sententiarum (Nürnberg, 1491.) 336; Tabula super libros sententiarum (Nürnberg, 1500.) 340.
- Boncza 170.
- Bonetus Locatellus velencei knyvnyomtató 340.
- Bonfini Antal 177.
- Bonifacius, Liber VI. decretalium (1470.) 88.
- Bónis Elemér 4, 10, 73, 76.
- Bonni egyetem 296. — ktára 297.
- Bononia 330.
- Borbánd 168.
- Borbellus, Nicolaus, Summulae philosophiae rationalis (Basel, 1494.) 337.
- Borbély Sámuel-kódex. 262.
- Borgomensis Jac. Phil., De claris mulieribus (1497.) 61.
- Bornemissza Pál 150, 351. — Péter 48, 55, 117, 266; Énekek (Detrekő 1582.) 115, 117, 125. —
- Boroszló 113. —i vár. ktár 113, 297.
- Boroszlói Benedek kassai plébános 215.
- Borovszky Samu 37, 296.
- »Borromaeus« szerk. 4, 73.
- Borsa 408.
- Boschis, Andreas de — knyvnyomtató 340.

- Böszörményi Géza 9.
 Bote, »Der -- von und für Ungarn« (1833. évf.) 357.
 Bözöd-Ujjfalu 262.
 Brancsik Károly 286.
 Brandmyllerus, Johannes, Conciones funebres 273. — Conciones nupciales 273.
 Brassai Sámuel 262. — kódex 262.
 Brassó 6, 66, 159, 186, 226, 227, 281, 286, 355. — i ág. ev. főiskola 159, 171. — i coll. Corporis Christi knyv-tára 222. — i főgimn. ktára 142. — i jezsuita ktár 221.
 Brazília felfedezéséről szóló 1508-iki nyomtatvány 89.
 Breslaui egyetem 296.
 Breviariumok Frangepan-br. 91. Római br. 86. Salzburgi br. (XV. sz.) 86. Szent-Ferencz rendi br. (XIII. sz.) 86.
 Breuer Lőrincz 131.
 British Museum I. London.
 Brito Jean 15.
 Briquet C. M. 4.
 Brosenbach Károly indigenatusi és címerlevele (1841.) 290.
 Bruckenthal Sámuel br. 17.
 Brunet 284, 344.
 Brunetto Latini Thesaurus 86.
 Brünn 207, 225, 347. — i iparművészeti múzeum 4, 295, 297. — i karthauzi kolostor 332. — i könyvészeti kiállítás 15. — i természetvizsgálók egylete 1-5.
 Brüsszeli akadémia 296. — i bibl. konferencia (1897.) 370. — i kir. ktár 370—377. — i nemzetközi bibliografiai intézet 4, 413. — i repertorium 15.
 Bubicz Zsigmond 296.
 Buchanaunus, Georgius, Psalmorum Davidis paraphrasis 275.
 Bucholcerus, Abraham, Chronologia exactissima 270.
 Buchterus, Johannes, Thesaurus phrasium poeticarum 275.
 Buconus, Guilielmus, Ecclesiastes de formandis concionibus 272; Homiliae de Abrahami sacrificio 272; Homiliarum sylvae in orationem dominicam 272; Loci Communes 272.
 Buczy Antal 210. — Emil 173.
 Buda 77, 217, 226, 290, 291, 331, 338, 360. — i egyet. nyomdája 357, 360. — i kath. főgimn. ktára 125. — i ktár 26, 301—303; szakszerinti kjegyzéke 301—303; Egyesület 296, 301—302. — i Krónika (1473.) 40, 64, 66, 70, 72.
 Budapest 4, 73, 190, 251, 263, 267, 268, 286, 378. — i ág. ev. magyar-német egyház 4. — i egyetem 296, 378. — i egyetemi könyvtár 4, 93, 94, 95, 117, 120, 122, 127, 128, 130, 131, 141, 244, 245, 246, 249, 253, 257, 258, 386, 396; 1898-ban 292—300; állománya 297; Arany János kéziratai a —ban 206; használati forgalma 297, 298, 299; igazgatói állására hirdettet pályázat 205; személyzete 294, 295; ősnymtatványai 231. — i egyetemi nyomda 296; — i ferenczrendiek ktára 144; ősnymtatványai 207. — i főkapitányság 295, 378. — i főügyészség 29, 34. — kegyesrendiek házfőnöksége 4. — i kereskedelmi és iparkamara 4, 73, 295. — i II. ker. kath. főgimn. értesítője 117. — i kir. közp. statisztikai hivatal ktára 15, 392—397. — i központi papnevelő irod. iskolája 5, 74. — i nyilv. knyvterek 135. — i orvos-egylet 4, 296. — i orosz főkonzuli hivatal 295. — i posta és távirde-igazgatóság 186, 378. — i ref. kollégium knyv-tára 117, 127, 131, 244. — székes főváros statisztikai hiv. 4, 73, 295, 378. — sz. főváros tanácsa 295.
 »Budapesti Szemle« szerk. 4, 73, 185.
 »Budapesti Tudósító« (1897—98. évf.) 187.
 Budenz József 307, 309. — Ugor alaktana 307.

- Bugarin-Horváth cs. Itára a m. nemz. múzeumban 11, 78.
- Bulic F. 378.
- Bunderlino, Oratio ad Salutandam Mariam Archiducissam Austriae sponsam designatam Ludovici Hungariae regis (1514.) 89, 379.
- Bunyitai Vincze, A váradi püspökség tört. 217, 242.
- Burgonfranco, Jacobus de — knyvyvomató 330.
- Burgos, Antonius de — Aurea lectura super titulo de emptio et venditio (Velenceze, 1507.) 338.
- Bustis, Bernardus de — Rosarium servorum. (Hagenau, 1513.) 345; Mariale (Nürnberg, 1503.) 343; Prima pars sermonum Rosarii (Hagenau, 1503.) 343.
- Butler E. D. 386.
- Butsch Fidél 89.
- Buzgó Imádságok És Isteni Dicsiretek (Kolozsvár, 1685.) 248.
- Buzgó Könyörgésekkel tellyes Szomoru Versek (H. n. 1704.) 250.
- Bülch Ágoston 76.
- Bűnbocsánati levelek 89.
- Bürger 411.
- C**alcuttai növénytani intézet 296.
- Calderinus Veronensis, Commentaria in Martialem (Velenceze, 1474.) 239, 240, 241.
- Caldrinus, Johannes, Auctoritates Bibliae (Speyer, 1481.) 330.
- Calepinus 270.
- Calvin János 411.; Institutio Christianae religionis cz. műve 272.
- Campbell 232.
- Campori Mathieu 296.
- Canadai kormány 295.
- Candidus, Pantholeon, Orationes Funebres 273.
- Cantionale et Passionale Hungaricum 258.
- Cantus Catholici különböző kiadásai 244.
- Canisius, Lectiones 90.
- Çaragoça 88.
- Carchano, Antonius de — majlandi knyvyvomató 336.
- Carpzov Frigyes Benedek ktára 339.
- Carracciolus, Robertus — de Licio, Quadragesimale (Basel, 1475.) 242.
- Cassel 131.
- Cassianus, Johannes, De institutis coenobiorum (Basel, 1497.) 339.
- Cassiodorus, M. Aurelius — Historiae tripartitae libri (Augsburg, 1472.) 238.
- Celtes Konrád 223, 332, 333, 338.
- »Centralblatt für Bibliothekswesen« 199, 311, 403.
- Cervarius Tubero, De Turcarum origine commentaria (Florenz, 1590.) 287.
- Cessolis, Schachzabelspiel (Augsburg, 1483.) 88.
- Chamisso 411.
- Charamjevics K. I. 413.
- Chastellet Ferdinánd gróf 291.
- Cheltenham 316, 317.
- Chepely Lőrincz czimerlevele (1633.) 291.
- Cherna János, Udvardi — 357.
- Chicago John Crerar-ktár 4, 73.
- Chmiel, Album Stud. Univ. Cracoviensis 317.
- Chochull György 340.
- Chrewschin Péter 218.
- Christianiai egyetem 296.
- Christovich Imre 163.
- Chronica von vil namhaftigen geschichten . . . in Ungern, Bemen etc. 207.
- Chyzar István 228.
- Cicero 179, 234, 275. Epistolae selectae (Nagyszombat, 1680.) 186. — Oratioes (Róma, 1471.) 88. — Rhetorica ad Herennium (Velenceze, 1470.) 233. — Tusculanae quaestionum libri (Velenceze, 1472.) 238.
- Cilei Bereck 234, 237, 239, 241, 341.
- Claius Johannes, Prosodia 274.
- Clare Frederik 323.
- Claremenius 179.
- Claudius jezsuita 228.

- Clavasio, Angelus de — Summa angelica de casibus conscientiae (Nürnberg, 1488.) 335.
- Cleyn János leydeni knyvnyomató 345.
- Clugel Lőrincz 343, 345.
- Coccejus 191.
- Coe Charles 4, 296.
- Colpach 385.
- Cohen Frigyes 410, 411.
- Colonia, Johannes de — velencei knyvnyomató 330.
- Combachius, Johannes, Metaphysicorum liber 273.
- Comenius, Janua (Sáros-Patak, 1652. Lőcse, 1655.) 379.
- Comestor, Petrus, Scholastica historia (Basel, 1486.) 333.
- Commentariorum ac disputationum logicarum libri 273.
- Concilium zu Costnitz (Augsburg, 1483.) 332.
- Conscriptio Bibliothecae Instituti Batthani (1824.) 212.
- Contareno Hieronymo velencei követ 184.
- Coopinger 232, 337, 338.
- Corenus J., Libanuson termő cidrusfának veleje (Nagyszombat, 1671.) 379.
- Corneille 90.
- Cornides 156, 157, 171.
- Corsetus, Antonius — Repertorium in opera Nicolai Panormitani (Velence, 1498.) 340.
- Cortesium Alex., De laudibus Matthiae Corvini poemation 91.
- Coxus Leon 103.
- Crerar Library Chicagoban 4, 73.
- Creussner Fridrik 241.
- Cromer, Oratio . . . in funere . . . Sigismundi (Krakkó, 1548.) 379.
- Crestentiis, Petrus de — Operis ruralium commodorum libri (Augsburg, 1471.) 237.
- Cronica . . . der Turkey . . . von einem Siebenbürger (Nürnberg, 1530.) 92. — van der heiligen Stat van Coellen (Köln, 1499.) 340.
- Családi levéltárak a m. nemz. múzeum ltárában 11, 78, 188, 189, 289, 291.
- Csánki Dezső 70, 318.
- Csaplovics ktár Alsó-Kubinban 25, 319. — szabályzata (1840.) 319, 320.
- Csatári János, Antiqua Romanorum Numismata 276; Ars Heraldica 276. Chorographia Principatus Transilvaniae 276; Commentatio Heraldico-Critica de Insignibus Principatus Transilvaniae Heraldicis 276; De Arce Varad 276; Mausoleum Principum Transilvaniae 276; M. Schmeitzels Siebenbürgische Geschichte 1700—1746. 276; Methodus 276; Osterwald a szerzetes rendekről 276; Scientia Numismatica 276; Succincta Juris Hungarici Historia 276.
- Csáthi Graduál 252.
- Cseh János, Csuzi — 264.
- Csehország 174.
- Csejthe 368.
- Csepreg 367.
- Cseresnyés Antal 172, 173, 211.
- Csereyné kódexe 263.
- Cseri János, Apácai — 151.
- Csernátoni Gyula 190.
- Csik-Somlyó 247.
- Csik-szent-léleki kódex I. Apostagi kódex.
- Csik-Szereda 354.
- Csiky Viktor 386.
- Csiszmai István, Az Antichristus képei (Gyulafehérvár, 1567.) 68.
- Csongrád várm. 77. — alisp. hiv. 4, 73, 295.
- Csoma István 263. — kódex 263.
- Csorna 186.
- Csurgó 286. —i Graduál 256. —i ref. kollégium ktára 255, 256.
- Csurgovich ungvári cenzor 358.
- Csütörtökhely 334.
- Custodis Dominicus 92.
- Cyrellus episcopus Hierosolymitanus,

- Quadrupartitus apologeticus (Augsburg.) 342.
- Czakó Elemér 316.
- Czartorisky László hg. 319.
- Cenzura, Adatok a magyarországi — történetéhez 356—359, 399—400.
- Czernowitzi cs. k. egyetemi könyvtár 297.
- Czerny Antal 386.
- Cibak Imre nagyváradi püspök 227.
- Cziglányi Béla 13.
- Cziklay Lajos 4.
- Czimeres levelek és nemesi iratok a m. n. múzeum ltárában 11, 77, 78, 189, 289—291. Ajtoni Zeorger Jakab czl. 189.
- Almássy Balázs czl. 290. Brosenbach Károly indig. és czl. 290. Chepely Lőrincz czl. 291. Don Antonius Dominicus Ohmuchiévich Garguricus nem. igazolv. 290. Döetsch János Oktáv czl. 290. Frankenberg Miklós Antal czl. 290. Freund Henrik czl. 291. Gelin Ferencz czl. 189. Grändl Gáspár czl. 291. Grändl Mihály és János czl. 291. Hacsich Péter czl. 290. Hernaltmestery cs. czl. 291. Homoky Imre czl. 77. Karesai Péter czl. 189. Karvai Orlle Miklós czl. másolata 77. Kaszás Péter és Gergely czl. 290. Keledi István czl. 290. Kelessy János czl. 291. Kelli Pál czimerkérő folyamodványa 290. Kéry Pál czl. 290. Kozma Tamás czl. 290. Krivácsy Mátyás czl. 291. Mecseri Dániel bárói dipl. 290. Méhes Péter czl. 77. Mernyey Ambrus czl. 291. Miller János Ferd. czl. 290. Mingoni Tamás czl. 290. Mogyorossy János és társai czl. 290. Neymeyer László czl. 77. Ottendorf Lőrincz czl. 290. Péczy János czl. 290. Pircsi Mátyás és János nem. igazolv. 290. Radák cs. czl. 189. Salai János czl. 189. Schaupel János czl. 290. Sperger Balás czl. 291. Tóth Pál czl. 291. Török János czl. 291. Vaniga Máté cz. 189. Vermatt Alajos osztr. bárói dipl. 290. Weinangl Hans czl. 290.
- Csiszterczita rend, A — zirczi apátja 6.
- Czobor Erzsébet 367, 368.
- Czombor Márton, Szepsi — Europica varietas (Kassa, 1620.) 6.
- D**adaj Jenő 4.
- Dalmatin Biblia 304.
- Dandolo Tullio, D'una preciosità della Biblioteca Marciana 177.
- Dániel Ernő br. 392, 397, — Imre 158, 159, 160, 165.
- Daniel, Thesaurus hymnologicus (Lipcese, 1855) 74.
- Dankó prépost ktára 409.
- Darnay Kálmán 4.
- Dávid Ferenc 116, 126. De vera et falsa Unius Dei cognitione (Gyulafehérvár 1587.) 67. 68. — Énekeskönyve 116, 253.
- Deák Farkas 261. — Ferenc 77, 289, 379. — Péter 172, 253.
- Debreczen 62, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 122, 123, 124, 127, 130, 133, 207, 245, 249, 276, 277, 280, 296, 358, 379. —i főügyészség 27. —i jogakadémia 4. —i ker. akadémia 4, 74. —i kódex. 142-i nyomdák 296. —i piarista-ház könyvtára 122, 246. —i ref. koll. könyvtára 26, 34, 121, 122, 128, 129, 130, 131, 133, 141, 142, 246, 253, 255, 256, 266; Arany János kéziratái a —ban 206. — sz. kir. város nyomdája 360, 365, 366. —i tanítóegyesület 286. —i zsinat (1567.) 54.
- »Debreczeni Prot. Lapok.« 133, 253, 255, 256.
- Decretales, Clementinae, Constitutiones Johannis XII. et extravagantes, (Velenceze, 1505.) 338. — cum summariis suis (Velenceze, 1504.) 338.
- Decretum I. Törvénykönyv.
- Decs 263. —i kódex 263. —i Mihály éneke 266.
- Dedek Crescenz Lajos 295.
- Deési ferenczrendi zárda ktára 131. — országgyűlés (1638.) 68.

- De Gerando Antonina 386.
 De La Vallière hg. 86.
 Délmagyarországi Term. Tud. Társulat
 Temesváron 31. — tört. és rég. mú-
 zeum társulat Temesváron 4, 31.
 Demeter György, Honor Posthumus . . .
 Comitis Nicolai Serini (Tübinga, 1663.)
 250. — magyar éneke Zrinyi Miklós
 halálára 250.
 Derzi Ödön 387.
 D'Esclavonie, Georges. Le Chateau de
 virginité (Páris, 1505, 1506.) 284.
 Descriptiones rerum formidabilium 277.
 Desőfi József 220, 221; Bártfai levelek.
 220.
 Dessewffy Aurél 357. — József gr. 357.
 »Deutsche Litteraturzeitung.« 201, 311,
 404.
 Dézsi Lajos 280, 296, 415. —
 Dezső kódex 263.
 Detrekő 117.
 Dialogi S. Gregorii hungarice 316, 317.
 Digestum de tortis (Velence, 1501, 1502.)
 339.
 »Dinum-Danum« cz. versfüzet (1804.) 356.
 Diogenes Laertius, De vitis, dogmatis et
 apophthegmatis philosophorum 275.
 Dionysius Halicarnassus, Antiquitatum
 Rom. libri 275. — Tesselonensis 336.
 Dirner Gusztáv 386.
 Diruta Girolamo, Il Transilvano. (Velence,
 1612—1622.) 91.
 Dispositiones orationum 274.
 Divini István 267.
 Diwalt János Márton 360, 366.
 Dobai Székely Sámuel I. Székely Sámuel
 Dobos Bertalan 16.
 Dobrowsky Ágost 75, 206, 409.
 Doby Antal 296.
 Dollond-féle távcsövek 165, 168.
 Domanovszky Sándor 64, 286.
 »Dom a skola« szerk. 4, 73.
 Dominikanusok kolostora Regensburg
 mellett 86.
 Domonkos karmelita atya 414.
 Donáth Gyula 4.
 Donato Andrea velencei követ 184.
 Donatus-kiadások 89.
 Dorfmeister J. A. 4, 73.
 Dorpat 296.
 Döbrentei-kódex 16, 50, 83.
 Döetsch János Oktáv ezimerlevele (1721.)
 290.
 Dömötör László 4. — Miksa 4, 73, 296.
 Drach Péter speyeri knyvnyomtató 332.
 Drágffy Bertalan 71, 72. — Gáspár 70.
 71. — György 70, 71. — János 70,
 71; végrendelete (1524.) 383.
 Dráva-Hidvég 265.
 Drey schöne geistliche Lieder (Nagy-
 Szeben.) 281.
 Drezdai áll. föltár 322, 328. —i ktár
 297. —i leveltárnoki konferenzia
 321—328.
 Drugeth Antal 70. — Miklós 71. — Vil-
 mos 71.
 Dublini egyetem 296.
 Dubnicz 64. —i krónika 64—72.
 Duka Tivadar 286, 411.
 Dulházy Mihály 357.
 Dumas Sándor (Ifj.) 37.
 Dunántuli ág. ev. egyházkerület 4, 73.
 — magy. közm. egyesület 36, 37.
 Duncsák János cz. püsp. 258.
 Duns, Johannes — Scotus, Scriptum in
 libros sententiarum (Velence, 1506.)
 344.
 Duranti Guillelmus, Rationale divinatorum
 officiorum (Velence, 1485.) 333.
 Duruy világtörténete 37.
 Dús Jakab ferenczrendi barát 257.
 Dux Adolf 77, 261.
 Dürer Albert 87. — Triumphwagen-e
 (Nürnberg, 1523.) 88.
 Dyni de Mucello, Lectura de regulis iuris
 (Velence, 1505.) 330.
Ebersdorf 291.
 Éble Gábor 4.
 Ecséd 186.
 Edinburghi egyetem 296.

- Eger 76, 156, 157, 158, 159, 220, 319, 378. —i érs. egyházm. 4, 156; iroda 185; ktára 121, 128, 145, 316. — jogliceum 4, 157, 159, 296; ktára 248, 316; csillagvizsgálója 157. — nagyprépostság 156. — nyomda 360, 365.
- Eglinus, Raphaelus, Epyllisis in Apocalipsin 271.
- Egyesült Államok kormánya 295.
- »Egyetemes Philologiai Közlöny« 13, 16, 192, 196, 197, 251, 252, 256, 258, 265, 266, 267, 310, 402.
- Egynehány szép Soltárok és Isteni dicsíreték (Várad, 1648.) 133.
- Ehingeni György utazása L. Itinerarium Ehrenfeld-kódex 83, 91, 195, 307, 308.
- Ehrle Ferencz 321.
- Eisen Izidor 261.
- Eisenstadt L. Kis-Márton.
- Ellinger István 361, 365. — János József 356, 357, 358.
- Ellwangen 188.
- Elzevir 224.
- Endlicher 67, 72.
- Endre (III.) m. király 184.
- Ének (H. n. 1704.) 250.
- Énekeskönyvek, Magyar — a XVI.—XVII. sz.-ból 14, 40—63, 111—133, 244—269. Csonka — M. T. Akadémia ktarában 112, 114, 115. Halotti — 132. Legrégibb unitárius — 116.
- Engel Krisztina örökösei könyvnyomdája 362, 365.
- Enyedi György 116, 125; Explicationes locorum Vet. et N. Testamenti 272; Prédikációk 116. — István 415.
- Eperjes 74, 113, 287, 361, 364, 366. —i ág. ev. kollégium knyvtára 4, 120, 121, 128. —i Széchényi-kör 4, 296. —i Szirmay knyvtár 136. —i tiszakerületi ev. kollégium 296.
- Eperjesi Domokos fia János 184.
- »Ephemerides Vindobonensis« (1776—1777. évf.) 288.
- Epistolae Pauli. L. Komjáthy
- »Építészeti Szemle« szerk. 4, 73.
- Erasmus Rotterdamus 42, 43, 217, 221.
- Erdély 149, 150, 151, 152, 153, 154, 209, 227, 253, 268. — uniója Magyarországgal 164. —i Graduál töredéke 253. —i Honismertető Egylet 185. —i jezsuita rendházak 159. —i káptalan lvtára 159. —i Közm. Egyesület 4. —i Múzeumegetlet 4, 73, 112, 119, 264, 269, 283; ktára 115, 119, 121, 128, 129, 131, 133, 248, 249, 262, 269, 280, 283, 386, 387, 408. Arany János kéziratái a —ban 206; csonka énekeskönyvei 112. —i püspökség 150. —i tud. társaság 175.
- »Erdély« szerk. 4.
- Erdély Siralmas Éneke 263.
- »Erdélyi Múzeum« 4, 171, 197, 262, 310, 402.
- Erdélyi János 13, 264. — Pál 3, 5, 13, 40, 95, 111, 244, 321.
- Erdélyrészi Kárpát Egyesület 36, 296.
- »Erdészeti Lapok« szerk. 5, 73.
- Erdészeti egyesület, Országos — igazg. 186.
- Erdőd 53, 70.
- Erdődy grófok 155.
- Erdős Miksa 387.
- Erdősi János I. Sylvester János.
- Érdy-kódex 15.
- Ericus Erich 246.
- Ernst Lajos történeti képgyűjteménye 15.
- Ernyei József 378.
- Érsekujvár 286.
- Erzsébet magy. királyné emléktárgyai a M. Nemz. Múzeumban 10, 76, 77, 189.
- Esslingen 236, 242.
- Esterházy Antal gr. 318. — Kálmán gróf 386. — Károly gr. egri püsp. 17, 155, 156, 157, 159; ktára 157. — hg. kismártoni könyvnyomtatója 361.
- Eszék 353, 360, 364, 366.
- Esztegar László 2, 3, 5, 7, 14, 73, 185, 370, 409.
- Esztergom 74, 287, 360, 364, 365, 378.

- i egyházmegye 5, 154, 155. —i fő-
egyházi könyvtár 138, 139, 144, 316;
ősnymtatványai 231. —i herczeg-
primási iroda 185. —i misekönyvek
207, 225, 227, 228, 229, 230, 318,
410; a m. n. múzeumi ktárban 8.
—i vár. knyvtár 136, 264, 316.
- »Ethnographia« 14.
- Eusebius, Hystori von dem grossen Ale-
xander (Augsburg, 1483.) 332.
- Examen Concilii per Martinum Chemni-
tum 272.
- Exequiae principales (Fehérvár, 1622.)
207.
- Expositio officii missae (Reutlingen, 1483.)
331. — super canonem missae (Nürn-
berg,) 241. — compendiosa et fami-
liaris sensus literalem 340.
- Eyb, Albertus de — Ob cinem Mann sei
zu nehmen ein eelich Weib oder
nicht (Augsburg, 1474.) 241.
- Ezredéves orsz. kiállítás, Az — elnöke
7. — igazgatósága 5. — iratai 8.
- Faber-féle knyvnyomda 296.**
- Fabricius, Georgius, De re poetica 274.
- Fábián Gábor ktára Aradon 25, 259.
- Falk bibl. író 87. — Miksa 77.
- Faludi Ferencz 263.
- Fehér várm. alisp. hiv. 186.
- Farkas Imre 414. — Károly 117. — Lajos
386.
- Fazekas Miklós, Bogáthi — 52.
- Fehér József 4, 73.
- Fehér várm. alisp. hiv. 186.
- Fehértemplom 35.
- Fejérpataky László 3, 5, 11, 32, 73, 185,
316, 321, 378.
- Fejes István 5.
- Felber Arthur 185.
- Félegyházi Tamás Uj Testamentuma
(Debreczen, 1609. kl.) 279.
- Felkay Imre br. 188.
- Felméry Lajos 125.
- »Felsőmagyarországi Minerva« (1825. évf.)
357.
- Felsőbányai ref. egyház ktára 133.
- Felső-Dió 296.
- Felső-Lövő 304.
- Felvidéki magy. közm. egyesület 36.
- Felvinczi György Énekeskönyve 231.
- Fényi Gyula 185.
- Fényképmásolatok a M. Nemz. Múzeum
könyvtárában 7, 75, 187, 289, 380.
- Fenyőháza 286.
- Fenyvesy Ferencz 5, 185, 296.
- Ferdinand (I.) m. kir. 43, 226, 291. —
(II.) m. kir. 290, 291. — (III.) m. kir.
77. — (V.) m. kir. 290. — nápolyi
kir. 72. — oszt. főherczeg 291.
- Ferencz (Szent) 180.
- Ferencz (I.) m. kir. 140, 290.
- Ferencz Ferdinand főherczeg 401.
- Ferencz József (I.) m. király 77, 401, 409.
— kéziratái a m. nemz. múzeumban
188.
- Ferenczi Gyula 296. — Jánosné (özv.)
10. — Károlyné (özv.) 7. — Zoltán
5, 190, 262, 269, 276, 280, 283, 386,
408.
- Ferenczrendiek körmöczbányai zárdája
287. Magyar — a XV. sz. első felé-
ben 12. — laibachi tartom. főnöksége
5, 185.
- Ferrara 91.
- Ferrariis, Joannes Petrus de — Practica
nova iudicialis (Velence, 1496.) 338.
- Festetich knyvtár Keszthelyt 136.
- Fétis Edouard 370.
- »Figyelmező« (1848—50. évf.) 9, 75.
- »Figyelő« (Szerk. Czelder.) 256, 262, 264,
265, 267, 268.
- Fillinger Károly 289.
- Fináczy Ernő 398.
- Firtinger Károly 303.
- Fischer Ede 378.
- Fiume 35. —i nyilv. knyvtárak 316. —i
teng. akademia 296. — város tanácsa
185.
- Flach, Martinus knyvnyomtató 338.
- Flatt Károly 5, 185.
- Flavius, Josephus — Antiquitates ex

- historia belli Judaici (Augsburg, 1470.) 233.
- Fleischer György 102, 105, 106.
- Florenz 91, 332. —i nemzeti ktár 5, 296.
- Flórián Jakab eperjesi koll. könyvtárnok 113, 120.
- Florio, Historie des Fürsten — und seyner lieben Biancelfora (Metz, 1499.) 88.
- Fogarassy Mihály knyvtára 175, 210, 211.
- Formulare advocatorum et procuratorum. (Strassburg, 1504.) 343.
- Forster Gyula 7, 10.
- Forster-Scitovszky-féle alapítvány a M. Tud. Akadémiában 95.
- Fosztó, Uzoni — 116, 132, 252, 253.
- Főfelügyelőség, A múzeumok és ktárak orsz. —e 3, 321.
- Földmíveléstudgyi miniszterium, Magyar — 5, 185, 286, 386, 389.
- Földrajzi társaság, Magyar — 5, 73, 389.
- Földtani intézet, Magyar. kir. — 5, 73, 185, 295, 386, 389.
- Főrendiház, Magyar — irodája 5, 73.
- Főügyvédségek köteles sajtópéldányainak felhasználása 34, 35.
- Fraknoi Vilmos 5, 15, 17, 66, 97, 114, 125, 296. —féle m. tört. int. Rómában 95.
- Francesco di Carrara 183.
- Franc Sebestyén 92.
- Francfordia, Nicolaus de — 242.
- Francolin János, Weyland Kayzers Ferdinandi Wappen (Augsburg, 1565.) 91.
- Franciaország 295, 322.
- Frangepan-breviarium 91.
- Frangepan Bernardino 285. — Erzsébet 105.
- Frank Iván 185.
- Frankenberg Miklós Antal czimerlevele (1755.) 290.
- Frankfurt 131, 413. —i Rothschild ktár 6, 296.
- Frankfurter S. 40.
- Franklin Benjamin 411.
- Franklin társulat r. t. 5, 185.
- Fredericus Petrucius de Senis Disputationes (Roma, 1479.) 330.
- Freiburgi egyetem 296.
- Freind Henrik czimerlevele (1721.) 381.
- Freisingeni káptalan knyvtára 163.
- Fritsch Caesar 401.
- Frölich D., Calendarium perpetuum (Bártfa, 1639.) 379.
- Fuchs Zsigmond 303.
- Furtter Mihály baseli knyvyomtató 88, 337.
- Fust János 87.
- Füredi Ignác 5, 73.
- Fyner Konrád 236, 242.
- G**ábor deák 260.
- Gabriel, Sermones de festivitibus 340.
- Gajsler J. F. 5, 73.
- Gajus-kódex Veronában 322.
- Galeotti Marzio 184.
- Galgóczy János 296.
- Galienus 178.
- Gallus, Udalricus 236, 239.
- Gálszécsi István 41, 48, 49, 50, 52, 111, 117. — Énekeskönyve (Krakó, 1536.) 111; cinkografiai másolata 111.
- Gámán Zsigmond 386.
- Garampi József pápai nuncius 163.
- Garázda Péter 139.
- Garay János 13. — album 13.
- Gazdasági egyesület, Orsz. magy. — 389.
- Gebé Andor 5, 74.
- Geiler, Johannes — de Keisersberg, Navicula (Strassburg, 1513.) 345.
- Gelatin, Régi kéziratok kezelése —nal 322, 323.
- Gelberger Mihály 303.
- Geleji Katona István L. Katona István.
- Gelin Ferencz czimerlevele (1665.) 189.
- Gellert ném. költő 411.
- Gellért (Szent) Deliberatiója 163.
- Gellius A. Noctes Atticae (Róma, 1469.) 233, 275.
- Gencsi cs. czimerlevele 12.
- Genf 4, 88.

- Gentili Pietro 5.
 Georgieniz B., De Turcarum moribus (Leyden, 1567.) 187.
 Georgius Alexandrinus 240.
 Geőcze Sarolta 378.
 Geréb József 5. — László 139, 150.
 Gergely, Nazianzi Sz. — Gnómái, (görög. nyelven) Brassó, 1555. 281. — (Szent) pápa. Moralia. (Basel 1503.) 343; Omeliae. (Róma, 1473.) 239. — (IX.) pápa, Decretalium libri (Basel 1482.) 331; (Mainz, 1483.) 238; (Velence, 1481.) 330. — (XIII.) pápa 350.
 Gerse Lajos 289.
 Gerson, Johannes, Opera. (Strassburg, 1514.) 345; Tractatus de regulis mandatorum (Nürnberg, 1472 kl. 237; Tractatus de trahendis ad Christum parvulis (Nürnberg, 1472 kl.) 237.
 Gerstmann 347.
 Gessner 411.
 Géza m. vezér 184.
 Ghyczy Kálmán ktára Komáromban 28.
 Giacomo de la Marcha magyarországi inquisitor 184.
 Gieseni egyetem 296.
 Giesswein Sándor 185, 286.
 Giunta, Lucantonius de — 224, 230.
 Gizella főhercegnő 10, 76, 77, 189.
 Gladics Pál 5.
 Gladius, Christophorus, Axiomata philosophica-theologica 275.
 Glosszák Murrnellius lexiconában 106—109. — Pesti Nomenclaturájában. 109—110.
 Goclenius, Rudolfus, Physicae completae speculum 273.
 Goldperger János bécsi egy. tanár 236.
 Goethe 411. — gyűjtemény a M. Tud. Akadémia ktarában 381, 384.
 Gohl Ödön 7, 75.
 Goll János 5.
 Gombos Ferencz 386.
 Gorichem, Henricus de — Textus sententiarum (Velence, 1506.) 344; Variæ tractatus (Essling.) 236.
 Gossart 370.
 Gosztonyi János 150.
 Gottlieb Antal 363, 365, 366.
 Gotzig Ignác 356.
 Gödöllő 408.
 Gönczi György 115, 117, 120. — Az Sz. Dávid Soltáririval tellyes könyv (Bártfa, 1647.) 119; (Várad, 1651, 1654.) 120; (Kassa, 1662, 1673.) 121; (Koloszvár, 1675, 1680.) 121. (U. o. 1690.) 122, 129; (Lőcse, 1690, 1691, 1694, 1696, 1699.) 122, 130, 254; (Debreczen 1700.) 122; Énekes könyve (1602.) 111; Keresztyéni Énekek (Debreczen, 1590.) 117; (U. o. 1592.) 118, 124; (U. o. 1602, 1616.) 118, 123; (U. o. 1620.) 118, 123, 267; (Várad, 1654.) 121. Keresztyéni Isteni Dicséreték. (Lőcse, 1635.) 119, 124, 127; (Bártfa, 1640.) 119. (Lőcse, 1642.) 119; (Várad, 1648.) 120; (Lőcse, 1652.) 120. (U. o. 1654.) 120, 124, 254; (U. o. 1675.) 121, 129. Szép és ájtatos dicséreték (Lőcse, 1646.) 119; — énekeskönyvének ismeretlen kiadásai 116, 119.
 Gönyey Gábor 361, 366.
 Göteborgi tud. társaság 5.
 Göttinga 357. —i egyetem 296; ktára 297.
 Grác 4, 73, 155, 303, 304. —i egyetem 153; ktára 297, 304; —i tört. egyet 5, 286.
 »Grad aus!« (Bécs, 1848. évf.) 380.
 »Grafikai Szemle« 198, 286, 303, 310, 402.
 Grammatika, Magyar — a kievi tanítóképző ktarában 352—355.
 Gran, Henricus hagenauí knyvnyomatató 228, 229, 343, 345.
 Grändl Gáspár polgári czímerlevele (1642.) 291. — János és Mihály czímerlevele (1583.) 291.

- Gratianus, Decretum cum apparatu (Velence, 1485.) 333. (U. o. 1504.) 343.
- Gregorianus-féle távcsövek 165, 168.
- Gregorius, Gregorius de — velencei könyvnyomató 338.
- Grenoblei egyetem 296.
- Grill Károly 5, 73.
- Gritsch, Johannes, Quadragesimale (Ulm, 1475.) 242, 330.
- Gritti Lajos 226.
- Groningeni egyetemi könyvtár 296, 297.
- Grün Urbán 362, 365.
- Gueynard István leydeni könyvnyomató 343.
- Guido Carrariensis 179.
- Gulyás István 16.
- Gunnesch A., Serium christiani votum (1696.) 186.
- Gutenberg 40, 88, 89. —féle mise könyv (1457?) 87.
- Gwalterus, Rodolphus, Homiliae 271. — Commentarii 270, 271.
- Gyalu 355.
- Gyalui Farkas 386.
- Gyöngyös, A —i glosszák 15. A —i latin-magyar szótártöredék 15, 16. A —i Toldalék 13, 257.
- Gyöngyösi István 277.
- Győr, 35, 73, 185, 186, 265, 280, 286, 361, 364, 365. —i karmeliták ktára 414.
- »Győri Közlöny« 265.
- György Aladár 120, 124, 142. — Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben cz. könyve 120, 134, 142, 144, 250.
- György leibitzi plébános 214, 215. — prédikátor 341.
- Gyula, erdélyi vajda 150. — (II.) pápa 89.
- Gyulaférvár 68, 74, 133, 148, 149, 151, 152, 153, 158, 160, 164, 171, 173, 212, 218, 219, 220, 221, 228, 232, 251, 296, 351. —i akadémia 151. —i csillagász kanonokság 165, 172. —i csillagvizsgáló 153, 159, 163, 164, 165, 168, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 209. —i Battyhány-könyvtár 95, 117, 123, 134—175, 209—243, 251, 252, 329—345; alapítólevele 168—171. —i jezsuiták 228, 333; gimnáziuma 152; ktára 221. —i papnevelő-int. 152. —i püsp. ltár. 148; nyomda 160. —i trinitarius zárda 164, 169, 209. —i vár 151, 152, 164.
- Gyulafi János, Hárfák hárfája (Debreczen, 1599.) 124.
- Gyulai Pál 264.
- Habsburg-ház uralomra jutása Erdélyben** 151.
- Hacsich Péter czimerlevele (1830.) 290.
- Hadügyminiszterium, Cs. és kir. közös — 185.
- Haenel katalógusában szereplő nyelvemlék 316.
- Hagenau 228, 229, 342, 343, 345.
- Hain, Repertorium bibliographicum 88, 91, 232—243, 329—343.
- Hajdúböszörményi ref. egyház ktára 133.
- Hajdú-Nánás 296. —i ref. egyház ktára 133.
- Hajnal Mátyás, Az Jézus szívét szerető szíveknek megmagyarázott könyvecské (Bécs, 1629.) 131. (Pozsony, 1642.) 132. — Jézus sz. szíve (Bécs, 1644.) 131, 132.
- Hálaadások és Dicsőretek 133.
- Halábori Bertalan vil. pap 83, 317, 318. — Gergely 317. — György 318. — Kelemen 318. — Mátyás 318. — Mátyásné 318.
- Halasi ev. ref. egyh. ktára 27. — ref. főgimn. ktára 129, 316.
- Halle-Wittenbergi egyetem 296.
- Halmágyi főispán 278.
- Halotti Beszéd 80, 193, 194, 195.
- »Halotti temetéskorra való énekek« 259.
- Hampel József 5. —né 7, 286.
- Hanau 127.
- Hanheymer Johannes 241.
- Hansen dr. kölni városi ltárnok 327.
- Hardouyn, Gillet — párisi könyvnyomató 344, 345.

- Hartig dr. szász kormánytanácsos 326.
 Hartmann János 414, 415.
 Hauser Ottó 5.
 Havas Rezső 5.
 Havrán Dániel 2, 367.
 Haynald Lajos 174, 175.
 »Hazai s Külföldi Tudósítások« 362.
 »Hazánk« szerk. 296.
 Hectoris Benedek knyvyomató 330.
 Hegedüs István 296. — Lóránt 5, 74.
 Heidelberg 296. — i magy. tanulók érte-
 kezése (1615—20.) 270.
 Heidfeldius Johannes, Sphynx theologico-
 philosophica 274.
 Heinrich Ede 77. — Gusztáv 269.
 Héjas Pál 296.
 Hell Miksa 157, 163, 168.
 Hellebrant Árpád 113, 116, 119, 230, 317.
 Heller Ágost 381, 411.
 Heltai Gáspár 6, 52, 112, 126. — Agen-
 dája 225. — Bibliája 225. — Króni-
 kája 225. — Soltár-a (Kolozsvár, 1560,
 1561.) 113.
 Hempel dr. drezdai vegytanár 327.
 Henckel János lőcsei plébános 214, 215,
 216, 217, 218, 219, 234, 241, 242,
 329, 330, 331, 335, 336, 337, 338,
 339, 340, 341, 343, 344, 345; ktára
 216, 217, 218. — Sebestyén lőcsei
 pap 215.
 Hencz-Halábor község 318.
 Hennig Alajos 296.
 Heptamydius Márton krakói könyvyom-
 tató 104.
 Heraldikai és Genealogiai Társ., Magyar
 — 5, 12, 186, 296.
 Herbipolensis, Johannes — minorita ba-
 rát 342.
 Herborna 127.
 Herczegprimási iroda L. Esztergom.
 Herder 411.
 Hermann Ottó 5, 389.
 Hernálmestery cs. czimerlevele (1500.)
 291.
 Herodotus, Historiae libri 275, 341.
 Hess J. ellwangeni antikvár 188.
 Heures à l' usage de Rome (Páris. 1505.)
 344, 345.
 Héya Mihály 5.
 Heyden Sebald, Puerilium colloquiorum
 formulae (Krakó, 1531.) 97.
 Heymann kairói orvos 380.
 Hieronymus (St.), Epistolae et tractatus
 (Strassburg, 1470.) 88. — Vitae sanc-
 torum patrum (Nürnberg 1478.) 332;
 (Strassburg, 1483.) 332. (Ulm, 1480.)
 341.
 Higley Frank M. 5.
 Hintz Emil 5, 7, 75, 186, 286.
 Hippocrates 178.
 Hirlaptár a M. Nemz. Múzeum ktárában
 2, 8, 9, 75, 76, 187, 288, 380.
 Hirschberg J. 286.
 Hirschenfeldi Witschen Ferdinánd Ferencz
 András 102.
 »Hitzónoklati Folyóirat« szerk. 5, 74.
 Hochfelder Gáspár metzi könyvyomató
 88, 91.
 Hochwald 347.
 Hochmeister Márton, szebeni nyomdász
 158.
 Hodászi Lukács debreczeni prédikátor
 279.
 Hodinka Antal 5.
 Hoffenrefferus, Mathias, Loci theologici
 272.
 Hoffer-féle kis katekizmus 91.
 Hofgref-féle énekeskönyv (Kolozsvár,
 1554.) 112.
 Hol Leonard ulmi könyvyomató 331.
 Holder-Egger Oswald 378.
 Holkot Robertus, Postilla super sapientia
 Salamonis (Speyer, 1483.) 332.
 Hollandia 322.
 Holtrop 232.
 Homeros, Opera (Flórencz, 1488.) 332.
 Homoky Imre lekéri apát 77. — czimer-
 levele (1868.) 77.
 Homonna 296.
 Hondorfius Andreas, Theatrum histori-
 cum 274.
 Honterus Joannes 227. — Rudimentorum

- Cosmographicorum Libri III. (Antwerpen.) 287.
- Horae B. Mariae Virginis (XV. sz. flamand kézirat) 86. — olasz és francia kiadásokban 88, 343.
- Horányi Elek 317.
- Horatius 40, 274.
- Horn Ede 5.
- Hartensius Cens., Commentarii della guerra di Transilvania (Bécs, 1565—70.) 92.
- Horváth Géza 5, 378. — Ignác 2, 12, 279, 280, 281, 282, 283. — János 363, 389.
- Horvát István 379.
- Horvát kormány 295. — új testamentum (1562.) 304.
- Hosszúfalú 70.
- Hosszú Róza 10.
- Hölischer József kódexe 263. — ktára 264.
- Hörk József 5.
- Hradzsky József 186; A 24 kir. város plébánosainak testvérelete cz. munkája 214, 216, 339.
- Hubay János id. gyulafehérvári tanító 264. — ifj. abrudbányai tanító 264. — kódex 264.
- Hubert Emil 2, 5, 16, 79, 81, 83, 85, 196; 296, 305—309, 317; A nyelvemléktan alapvonalai cz. dolgozata 79, 85, 192—196, 305—309.
- Hugo de Novo Castro, Tractatus de victoria Christi contra Antichristum (Nürnberg, 1471.) 237.
- Hunfalvy Pál 302.
- Hunka Emmanuel ferenczrendi rendfőnök 5, 100, 287.
- Hunyad várm. 77.
- Hupp Ottó 87.
- Huszár Gál 52, 54, 112, 113, 114, 115, 117; A keresztényi gyülekezetben való isteni dicséreték és imádságok cz. könyve (Kömjáthi, 1574.) 112, 114, 115; Isteni dicséreték és psalmusok cz. könyve (Debreczen, 1560.) 112, 255, 256.
- Huter Márton 216.
- Hylbrand Lőrincz iglói plébános 216, 339. — ktára 339.
- Hyperius Andreas, Com. in epist. ad Hebraeos 271.
- Ibrahim budai pasa 188.
- Ibrányi Miklós 413.
- »Idők tanuja« 77.
- Iffland 411.
- Igazságügyi miniszterium, Magyar — 1, 5, 186.
- Iglói ev. főimn. könyvtára 248. — Mária egyház 216.
- Ihász Dániel 188.
- »Il Gondoliere« (1837. évf.) 177.
- Illésházy István gróf 18.
- Illésy János 414.
- Illicinus Péter 346; Ad incliti Hungariae regni proceres paraenesis cz. könyve (1573.) 379.
- Illyefalvi János 280.
- Illyés András 151; Jóra Intő Énekecskék (Nagy-Szombat, 1702.) 249; Régi és új Énekek (Nagy-Szombat, 1703.) 249. — Bálint, id. 264. — Bálint, ifj. 264. kézirata 264. — István, Soltári énekek (Nagy-Szombat, 1693.) 248.
- Ilosvai Péter 206.
- Imrefia Miklós 381.
- Incze Henrik 13.
- Incze (IV.) pápa, Apparatus super decretales (Velence, 1495.) 338.
- In Exequiis Defunctorum (Kolozsvár, 1631 előtt, 1631. 1660. 1697.) 132.
- Indiai kormány 295.
- Infortati de tortis (Velence, 1496.) 339.
- Inkunábulumok I. Ősnyomatványok.
- Innsbruck 92, 97, 290, 291. —i egyetem 296; ktára 297. —i helytartósági ltár 98.
- »Intelligenz oder Wochenblatt« 357.
- iparművészeti múzeum, A magyar — karácsonyi tárlata 14; ktára 316.
- Brünni — 4.
- Ipolyi-gyűjtemény Nagyváradon 23.

- Irodalmi levelestár a M. Nemz. Múzeum
ktárában 7, 8, 75, 187, 287, 288,
379, 380.
»Irodalomtört. Közlemények« 13, 16, 114,
115, 198, 253, 310, 402.
- Irodalomtörténeti töredékek gyűjteménye
a M. Nemz. Múzeum ktárában 287.
- Isidorus, Soliloquia (Nürnberg, 1472.)
237.
- »Ismertető« (1836. 1839. évf.) 9, 75.
»Isten Igéje« szerk. 5.
- Isteni Dicsiretek (Kolozsvár 1697.) 126,
127. — Hymnusok (Lőcse 1635.) 133.
- István (Szent) m. kir. 17, 150, 269. —
pannonhalmi alapító oklevele 157.
- Istvánfalva 262.
- Itinerarium Ggii von Ehingen (Augsburg,
1600) 92.
- Iványi István 30.
- Izabella magy. királyné 150, 151, 227.
- Izdenczy János 69.
- Izr. Irodalmi Társulat 5, 186, 296.
- Jakab Elek** 49, 58, 68, 125, 126, 127,
253, 259, 267. — István 357.
- Jáki apátság 155.
- Jámbor Pál 30.
- Jancsó-kódex 256, 260.
- Janda József 296.
- Jankó János 286.
- Jankovich Miklós 118, 245. — ktárai
258, 259.
- János deák 228. — m. kir. 43, 226, 351. —
— olmüctzi püspök 346. (XII: pápa
338. — tharnovói gróf 413. —
Zsigmond 113, 150, 151, 227, 351.
- Janovski 413.
- Janson-féle Biblia 191.
- Jantyk Mátyás 14.
- Jannensis Jacobus, Legendae Sanctorum
(Nürnberg, 1478.) 329.
- Janus Pannonius 139, 184.
- Jászai Mari 193.
- Jászberényi Pál 285.
- Jászói premontrei-rend ktára 206.
- Jedlicska Pál 5, 296.
- Jelinek Venczel 361, 365.
- Jensson Miklós velencei könyvnyomtató
233, 238, 330.
- »Jeruzsálem ostroma« 263.
- Jeszenák-féle gyűjtemény 318.
- »Jézus Krisztus kinszenvedése« cz. XVIII.
sz. kézirat 259.
- »Jézus Szent Szive Hirnöke« szerk. 5. 74.
- Jogászegylet, Magyar — 5, 74.
- »Jogtudományi Közlöny« szerk. 5.
- Johannes Mesuis Nazarenus 179. —
Michaelis Carrariensis ajánlólevele
Rangoni bibornokokhoz 178—182; De
choreis musarum cz. kézírata 178—
183. — Serapio fia 179.
- Jókai Mór 5, 37, 74, 188.
- Joó Imre 142.
- »Jó Pásztor« szerk. 5, 74.
- Jordánszky-kódex 15.
- Josephus Flavius, Opera omnia 274.
- Jósika Miklós 16.
- Jovius, Gli elogi vite brevemente scritte
d'huomini illustri di guera (Flórencz
1554.) 91.
- József (II.) császár 140, 161, 164, 171.
- Judicium (1584.) 6, 74.
- Jugosich Giovanni 317.
- Junius Franciscus, Opera theologica 270.
- Jung dr. frankfurti vár. ltárnok 321.
- Jurányi Győző 302.
- Jurjevi egyetem 296.
- Justinianus császár. Institutiones (Velen-
cze, 1494.) 337. — kódex (Velence,
1496.) 338.
- Juvenalis 179.
- Kájoni Fráter János** 247. — Cationale
Catholicum — a (Csik 1676.) 247.
- Káldi György 207, 258. — Bibliája 207.
- Kalendarium, Magyar —ok nyomtatási
helyei a század elején 366. Lőcsei
—ok 207. Nagy-Szombati — 1584-ből
6, 74, 279. Trencsényi tót — 1650-ből
282.

- Kállay Albert 389.
- Kálmán Dezső 5, 296. — Farkas 52, 117, 118, 120, 121, 123, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 265; ktára 118, 120, 124.
- Kálmánczai 139. — Gradual 255.
- Kálmáncsehi Márton 125. — énekeskönyve 125.
- Kalocsa 74, 185, 287, 297. — i egyházm. hatóság 5, 186, 296, 386. — i érs. ktár 145.
- Kalocsa János, Debreczeni — Sz. Dávidnak Soltári (Koloszvár, 1671.) 245. (Lőcse, 1689.) 246. (Sáros-Patak, 1662.) 245.
- Kalocsay Endre 286.
- Kálvin 212.
- Kanisai László 139.
- Kansasi egyetem 384.
- Kanyaró Ferencz 5, 74, 116, 125, 126, 132, 252, 253, 257, 262.
- Kapisztrán János 181.
- Kapronczay Ádám 277, 278. — levelei Benkő Józsefhez 276—278.
- Kara Győző 5.
- Karácsonyi János 163.
- Karai László 15.
- Karánsebes 35.
- Karsai cs. czimerlevele 12. — Péter czimerlevele (1434.) 189.
- Kardos Albert, Szilágyi és Hajmási mondája a magyar költészetben. (Bpest, 1885.) 263.
- Karinthia 303.
- Karmeliták rendházának ktára Győrött 414.
- Károly (I.) m. kir. 381. (III.) m. kir. 151, 290, 381. — (V.) csász. 90, 91. — kir. herceg aquilejai patriarcha 304.
- Károlyi Gáspár bibliája, 128. — Sándor br. 318.
- Károlyi okmánytár 318.
- Károly-Fehérvár I. Gyulafehérvár.
- Kárpátgyesület, Magyarországi — 296, 378.
- Karvai Orlle Miklós czimereslevelének másolata 77.
- Kassa 50, 121, 128, 218, 246, 249, 296, 340, 361. — i domokos-rend ktára 157, 218. — i Felső M. Múz. 24, 34. — i főügyészség 25. — i jezsuita kollégium 356. — i jogakadémia ktára 23, 24, 142, 248. — i konvent 242. — i vár. ktár 356.
- »Kassa-Ungvári Hirdetményi Lap« (1845. évf.) 358.
- Kaszás Gergely és Péter czimeres levele (1697.) 290.
- Katalogus, Brünni könyvészeti kiállítás — a 15. Brüsszeli kir. ktár — a 376—377. Kézirat — ok 143, 145, 146, 147. Könyvtári — ok 143. Magy. kir. közp. stat. hivatal ktárának — a 15. Magyar könyvészeti — tervezete 12. M. nemz. múzeum ősnymotatványainak — a 12. Math. és term. tud. nemzetközi 411, 412. Ősnymotatvány — ok 145. Rosenthal Lajos müncheni antikváriumának 100-ik — a 85—92. Valentinelli — a 176, 184. Vidéki magy. ktárak — ai 38.
- »Kath. Hítvédelmi Folyóirat« szerk. 5, 74.
- »Kath. Paedagogia« szerk. 5.
- »Katholikus Szemle« 16.
- Katona István 154. Geleji — 151, 270; ktára 270—275.
- Kazay János 265. — kódexe 265.
- Kazinczy Ferencz 266, 357.
- Keckermannus, Bartholomaeus. Contemplatio genuina 273. Disputationes practicae 273. Rhetorica ecclesiastica 272. Scientiae metaph. systema 273. Systema logicae 273. Systematis rhetor 274. Systema theologicum 273.
- Kecksemét 73, 74. — i Énekeskönyv 254. — i ev. ref. főisk. ktár 141, 142, 316. — i Katona-József kör 296. — i nyomdák 296. — i vár. ny. ktár és múzeum 27.
- Keglevich Arthur grófné (özv.) 286, 289.
- Kegyesrendiek, Magyar 296. — budapesti

- házfőnöksége 4. — rendfőnöksége 74.
- Kefer János 237.
- Keil Jozsef 5.
- Keintzel István dedrádi lelkész 268.
- Kelecsényi Károly 5.
- Keledy István címerlevele (1561.) 291.
- Kelemen (V.) pápa, Constitutiones (Mainz, 1471.) 236.
- Kelessy János és társai címerlevele (1667.) 381.
- Kelli Pál címerkerő folyamodványa (1630.) 290.
- Kemény József gr. 247; Erdélynek tört. ered. levelekben cz. könyve 280, 283; ktára 112. — Lajos 356.
- »Kémlő« (1839. évf.) 9.
- Kempis Tamás 84.
- Kende Samu bécsi antikvárius 11, 117.
- Kenyérmezei diadal 72, 226.
- »Képes Ujság« (1848. évf.) 359.
- Keppler 411.
- Képviselőház, A magyar — irodája 5, 74, 186, 286, 378.
- Képzőművészeti társulat, Országos magy. — 5, 389.
- Kerekes Ábel 253. — Ferencz 288.
- Kereskedelmi akadémia, I. Debreczen. — és iparkamara. L. Budapest. Kolozsvár. Szeged. — Múzeum 5.
- »Kereskedelmi Szakoktatás« szerk. 5, 74.
- Kereskedelemügyi miniszterium, Magyar — 5. Osztrák — 5. 286, 378.
- »Keresztény Magvető« szerk. 4, 74, 116, 125, 126, 127, 259, 267.
- Keresztési Ferencz 259.
- Keresztur 304, 367, 379.
- Keresztúri Pál 151.
- Keresztly István 13, 378.
- Keresztlyén Imádságok (Debreczen, 1641.) 133.
- Kerner Thielmann párisi könyvnyomató. 343.
- Kerntler Ferencz 5, 296, 378.
- Kerthény Károly 89, 92. — iratai és levelezése 8.
- Kéry Gyula 5. 7, 10. — Pál címerlevele (1570) 290.
- Keserői Dajka János és Geleji Katona István, Öreg Graduál (Gyulafehérvár. 1636.) 139, 253, 256.
- Keserő Mózes, Baróthi — 173, 174.
- Késmárki ág. liceum ktára 142.
- Kessler Miklós baseli könyvnyomató 334, 343.
- Keszthelyi Festetich ktár 136. — i gazd. tanintézet 286. — i kódex 50.
- Keve 269.
- Keym Orbán, budai könyvkereskedő 230, 318.
- Kézirattári osztály a M. Nemz. Múzeum könyvtárában 7, 8, 75, 187, 287, 288, 379, 380, 414.
- Kéziratok: Apostagi kódex 262. Arany János kéziratai 187. Balogi Cationale 256. Batthány-Graduál 251. Bélyei Graduál 256. Boethius műveinek kéziratai 86. Bocskor-kódex 262. Bodoli Graduál 253. Bod Péter Graduálja 252. Borbély-kódex 262. Brassai-kódex 262. Cationale et Passionale Hungaricum 258. Csáthi Graduál 252. Cseréyné kódexe 263. Csoma-kódex 263. Csurgai Graduál 256. Decsi-kódex 263. Dezső-kódex 263. Erdélyi Graduál Töredéke 253. Felvinczi György Énekes könyve 251. Ferencz József (I.) m. kir. kéziratai 188. Gyöngyösi Toldalék 257. Halotti temetésekorra való énekek 259. Höllischer József kódexe 264. Hubay kódex 264. Illyés Bálint kézírata 264. Jancsó Benedek kódex 256. Jancsó-kódex 260. Jézus Krisztus kinszenvedése 259. Kálmáncsai Graduál 255. Kazay János kódexe 265. Kecskemeti Énekeskönyv 254. Kerthény-kéziratok 8. Knauz ktárának kéziratai 410. Komáromi Énekeskönyv 265. Körmenyi kódex 265. Kövendi János Énekeskönyve 257. Kuún kódex 265. Laczházi passionalis 259. Liber Choralis 253.

- Lipcei kódex 263, 266. Lóskay kódex 266. Lugossy kódex 263, 266, 268. Luther-kézirat 87. Magyar Cantionale 257. Mátray kódex 266. Mihál Farkas gyűjteménye 258. Mihály deák kódexe 266. Militare Cantiones 267. Nagydobszai Graduál 251. Nagyhéti énekes könyv 258. Óvári Graduál 255. Pál A. énekes könyve 261. Paraphrasis Libri Job 267. Péter András szombatos énekeskönyve 261. Petrőczy Kata Szidónia énekeskönyve 267. Pozsonyi kézirat 267. Pozsonyi Sándor kézirat-gyűjteménye 410, 411. Psalterium Davidis 259. Radvánszky-kódex 267. Régi kéziratok megóvása 13, 321 — 328. Rudics br. kódex 268. Sárospataki kótás passionalis 259. Sárospataki 1602. passionalis 258. Sárospataki (Patay) Graduál 252. Soltárok könyve 259. Somogyi kódex 268. Spáczay-Graduál 253. Szathmáry Király Ádám Naplója 8, 75. Széll Farkas kódexe 268. Szencsey György daloskönyve 268. Szinnyei Merse-kódex 269. Szláv kéziratok 8. Szombatos énekeskönyv 260, 261. Szombatosok énekeskönyve 261. Szombatos Szerartásos könyv 262. Thesaurus Hungaricus 269. Thoroczkai Máté Graduálja 252. Újnépi Graduál 256. Vasady kódex 269. Vásárhelyi kódex 269. Walther-féle kéziratok 8, 75. Wenzel-féle kéziratok 8. Középkori kéziratok I. Kódexek.
- Khaltenmarkter János bécsi tanár 236, 237, 238, 239.
- Kieli egyetem 296.
- Kievi tanítóképző ktára 352. —i theol. akadémia 352.
- Kinzi Pál 71, 72.
- Király Imre, Péczeli — Catechizmus-a Lócse, 1635.) 6. — Péter 5.
- Kiscelli zárdák 162.
- Kisfaludy-társaság 389. — ereklyetára 206.
- Kishonti ev. esp. ktára Rimaszombaton 122.
- Kis-Kún-Halás 297.
- Kis-Márton 361.
- Kis János 357. — Károly 357. — Miklós, Misztótfalusi — 190—192; levelei 192; »Mentség«-e 191.
- Kiss Sámuel, Nagy-Apáthi — 357.
- Klapka József 363, 365, 366.
- Klaszekowics István 367.
- Klebersberg Géza 5.
- Klimó György 18.
- »Klinikai Füzetek« szerk. 5, 74.
- Klopstock 411.
- Klosterneuburgi szerzetesház ktára 162, 222.
- Klotild főhercegnő 77.
- Knauz Nándor ktára 409, 410.
- Knoblouch János strassburgi könyvnyomtató 343, 344, 345.
- Koburger Antal nürnbergi könyvnyomtató 238, 239, 241, 243, 329, 330, 332, 334, 335, 336, 337, 340.
- Kódexek: Acephalus kód. 64. Aureus, a gyulafehérvári Batthyány-ktárban 161, 222. Averulinus kód. a velencei Sz.-Márk ktárban 177. Bécsi kód. 15. Béli kód. 64. Benvenutus de Rambaldi kód. a velencei Sz.-Márk ktárban 177. Debreczeni kód. 142. Döbrentei kód. 16, 50. Ehrenfeld kód. 91, 195, 307, 308. Érdy kód. 15. Gajus kód. Veronában 322. Joannes Michaelis Carrariensis kód. a vel. Sz.-Márk ktárban 178.—183. Jordánszky kód. 15. Keszthelyi kód. 50. Korvin kódexek 65, 66, 401. Kulcsár kód. 50. Lócsei Bertalan kódexe 216. Marcianus Capella kód. a vel. Sz.-Márk ktárban 177. Müncheneri kód. 15. Petschmessing Kristóf kódexe 216. Plautus kód. Milanóban 322. Pozsonyi kód. 64. Pray kód. 14, 99. Sambucus kód. 64. Szepességi ktárak kódexei 160. Teleki kód. 64. Tertulianus kód. 65, 66. Vitéz kódexek 65, 66, 401.

- Koelhof János kölni könyvnyomtató 340.
 Kohn Sámuel 261, 262, 286.
 Kokas János 186.
 Kollányi Ferencz 3, 5, 12, 186, 346.
 Kollinovits Gábor, Senquiciensis Libri. 277.
 Kollár Ádám 156, 163.
 Kolodium. Régi kéziratok kezelése —mal 322, 323.
 Kolozsvár 18, 62, 74, 112, 113, 116, 118, 121, 122, 124, 125, 126, 127, 129, 131, 132, 160, 165, 186, 191, 245, 248, 249, 250, 277, 280, 296, 330, 415. —i egyetem 296; ktára 5, 20, 21, 34, 296, 387. —i főügyészség 21, 34. —i gazdasági tanintézet 5. —i jezsuita ktár 221. —i kereskedelmi és iparkamara 5, 74, 378, 386. —i ref. kollégium ktára 116, 117, 118, 120, 124, 126, 128, 133, 352. —i róm. kath. liceum ktára 121, 122, 127, 128, 248. —i unit. kollégium ktára 116, 127, 130, 132, 260.
 Kolozsvári Miklós 332. —i Takáts István I. Takáts István.
 »Kolozsvári Prot. Lapok« 121.
 Kolumbus levele (Róma, 1493. Planck-féle nyomtatvány) 89. (Bazel, 1494.) 89.
 Komárom 268, 361. —i Énekeskönyv 13, 265. —i Ghyczy ktár 27, 28. —i Kulcsár ktár 27, 28, 136. — várm. 290; gazdasági egylete 286.
 Komáromi István Zsigmond 269.
 Komjáthi (helység.) 112, 113, 114.
 Komjáthi Benedek 40, 41, 44, 45. — Szent Pál levelei ford. 97, 103, 194, 305.
 Komlóssy Arthur 5.
 Konez József 261, 270, 415. — István 260.
 Kondor Aladár 296.
 Konstantinápoly 226.
 Kont Ignác 317.
 Kopenhága 6, 74. —i egyetem 296. —i kir. ktár. 141.
 Koppi páter 277.
 Koraliczky Jenő 286.
 Kordik Ágostonné, Csányi Lenke 379.
 Kormos Béla 10.
 Koroda Pál 15.
 Korodi Bedő 274; Sylloge Praeceptor cz. műve 274. — Péter 149.
 Koronázási emlékkönyv 77.
 Korotz György, Basilikon dophon. 275.
 Korvin kódexek L. kódexek.
 Kósa János 125.
 Kossuth Ferencz 5, 10, 74, 76. — Lajos 77; iratai és levelei 10, 78, 188, 388.
 Kostnitz 67.
 Kovachich György 142, 145.
 Kovalik János 16.
 Kovács István 186. — Pálné (özv.) 287, 288, 289. — Sándor 5, 74.
 Kováts László 2, 16, 359, 361, 363, 365. — Imre 173. — Miklós (Tusnádi) gyulafehérvári püsp. 173, 174, 210.
 Kovácsóczy 357.
 Kozičič, Simon, Begnii Ep. Modrusiensis Oratio in Sexta Laterani (Róma, 1513.) 285. Controversia de excellentia instrumentorum dom. passionis per M. Vigerium (Róma, 1512) 284.
 Kozma Bernát 5. — Tamás címerlevele (1611) 290.
 Kölcey Ferencz 266, 288. — egylet Aradon 25.
 Kölesd 296.
 Köln 329, 340.
 Költeményes Régiségek 263.
 Költők Tára, Régi Magyar — 58, 253.
 Kömlöd 265.
 Königsbergi fiz.-ökonomiai társaság 5. —i egyetem 296.
 Könnecke dr. 321.
 Könyv, A — (hetilap) 400.
 Könyvészeti kiállítás Brünni — 15. Budapesti — 251.
 Könyvkereskedelem, Adatok a magyarországi — tört.-hez 288.
 Könyvkiállítási Kalauz. 251.
 Könyvkötészet, Adatok a magyarországi — történetéhez 65, 66, 414, 415.
 Könyvnyomdák, Magyarországi — a XIX. sz. első negyedében 259—366. —

törzskönyve 1, 382. — változásai 96, 208, 320.

Könyvnyomtatás. A — eredete 15.

Könyvszemle, Magyar 3, 5, 7, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 49, 66, 83, 94, 95, 111, 113, 114, 115, 116, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 133, 142, 144, 148, 176, 177, 192, 193, 194, 195, 196, 213, 214, 225, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 257, 258, 259, 264, 305, 306, 307, 308, 309, 317, 321, 346, 359, 408.

Könyvtárak: Admonti alapítványi ktár 297. Ágoston József ktára 250. Alsó-Kubini Csaplovics ktár 25, 316, 319. Alsósebesi ferenczrendi zárda ktára 123. Alvinczi anabaptista ktár 221. Amerikai ktárak 137. Aradi ktár 25. Bács-almási ktár 268. Balassagyarmati nyilv. ktárak 316. Bártfai plébánia ktára 157, 219—221, 242, 342. Bártfay László ktára 127. Batthyány Boldizsár ktára 154. Batthyány-ktár Gyulafehérvárott 117, 123, 134—175, 209—243, 251, 252, 329—345. Bécsi jezsuiták ktára 222; Sz. Dorottya zárda ktára 222, 243, 338, 341; Sz. Jeromos klasztor ktára 222; egyetemi ktár 292, 297; udv. ktár 141, 292, 297, 401. Bécsujhelyi Ágostonrendiek ktára 222. Beke Antal ktára 175. Berlini kir. ktár 141. Bod Péter ktára 252. Bonni egyetemi ktár 297. Boroszlói vár. ktár 113, 297. Brassói coll. Corporis Christi ktára 222; főgimn. ktár 142; jezsuita ktár 221. Budai ktár 26, 301—303; kath. főgimn. ktár 125. Budapesti ktárak I. Budapest. Brüsszeli kir. ktár 370—377. Carpszov Frigyes Benedek ktára 339. Chicagói John Crerar ktár 4, 73. Csaplovics ktár Alsó-Kubinban 25, 316, 319. Csurgói ref. kollégium ktára 255, 256. Czernovitzai egyetemi ktár 297. Dankó prépost ktára 409. Debreczeni piaristához ktára 122, 246; ref.

koll. ktára 26, 121, 122, 128, 129, 130, 131, 133, 141, 142, 246, 253, 255, 256, 266. Décsi ferenczrendi zárda ktára 131. Drezdai kir. ktár 297. Egri érs. egyházm. ktára 121, 128, 145, 316; liceum ktára 248, 316. Eperjesi ág. ev. kollégium ktára 120, 121, 128; Szirmay ktár 136. Erdélyi Múzeum ktára 115, 119, 121, 128, 129, 131, 133, 248, 249, 262, 269, 280, 283. Esterházy Károly ktára 157. Esztergomi főegyházi ktár 138, 139, 145, 316; vár. ktár 136, 264, 316. Felsőbányai ref. egyház ktára 133. Festetich ktár Keszthelyt 136. Fiumei nyilv. ktárak 316. Flórenczi nemz. ktár 5, 296. Fogarassy Mihály ktára 175, 210, 211. Frankfurti Rothschild ktár 6, 296. Freisingeni káptalan ktára 163. Fördői ktárak 136. Göttingeni egyetemi ktár 297. Gráci egyetemi ktár 297, 304. Groningeni egyetemi ktár 296, 297. Gyöngyösi ferenczrendiek ktára 257. Győri karmeliták ktára 414. Gyulafehérvári Batthyány ktár 117, 123, 134—175, 209—243, 251, 252, 329—345; alapítólevele 168—171. jezsuita ktár 221. Hajdúböszörményi ref. egyház ktára 133. Hajdúnánási ref. egyház ktára 133. Halasi ref. főgimn. ktára 27, 129, 316. Hazai ktárak zsebkönyve 205. Henckel János ktára 216, 217, 218. Hölischer József ktára 264. Hylbrand Lőrincz ktára 339. Iglói ev. főgimn. ktára 248. Illésházy-ktár ex librise 69. Innsbrucki egyetemi ktár 297. Jankovich Miklós ktárjai 258, 259. Jászói premontrei-rend ktára 206. Kálmán Farkas ktára 118, 120, 124. Kalocsai érs. ktár 145. Kassai Domokos rend ktára 157, 218; jogakadémia ktár 24, 142, 248. Katona István (Geleji) ktára 270—275. Kecskeméti ev. ref főisk. ktár 141, 142, 316. vár. ny. ktár 27. Kemény József gr. ktára 112. Késmárki ág.

liceum ktára 142. Keszthelyi Fesztetich-
ktár 136. Kishonti ev. esp. ktára Rima-
szombaton 122. Kievi tanítóképző
ktára 352. Knauz Nándor ktára
409, 410. Kolozsvári egyetemi ktár
296; jezsuita ktár 221; ref. kollégium
ktára 116, 117, 118, 120, 124, 126,
128, 133, 142; rom. kath. liceum ktára
121, 122, 127, 128, 248; unit. kollé-
gium ktára 116, 127, 130, 132, 142,
260, 262. Komáromi Ghyczy-ktár 27;
Kulesár ktár 27, 136. Kopenhágai kir.
ktár 141. Körmöczbányai ferenczen-
diek ktára 97, 99, 100, 246. Kloster-
neuburgi szerzetesház ktára 162, 222.
Krakói Jagelló-egyetemi ktár 297.
Kulesár ktár Komáromban 136. Lai-
bachi jezsuita koll. ktára 304. Lavent-
völgyi Sz. Márton apátság ktára 222,
Leleszi konvent ktára 136. Lemberg-
i egyetemi ktár 297; gr. Ossolinski
ktár 296, 297. Leobeni szerzetes-
ház ktára 222. Lőcsei egyház
ktára 157, 213—219, 329; ev. gimn.
ktára 248; Sz. György kápolna ktára
216. Londoni British Mus. ktára
125, 141, 284, 285. Lontói Rakovszky
ktár 122, 130, 246. Lönhárt Ferencz
ktára 175. Lugossy József ktára 119,
121, 124, 127, 245, 245, 248, 249.
Lukinich Imre ktára 281. Madridi
nemz. ktár 141. Magyar ktári viszo-
nyok 134—148. Magyarországi ktárak
jegyzéke 408, 409. Magyarországi
vidéki ktárak 17—40. Mária-czelli szer-
tesház ktára 222, 234. Márk (Sz.)
ktár Velenczében 176—184. Maros-
vásárhelyi ref. egyház ktára 133; ref.
kollégium ktára 118, 123, 133, 143,
270; Teleki ktár 117, 246, 414. Med-
nyánszky (br.) ktár Nérén 122. M.
Nemz. Múzeum természeti tárának
ktára 136; régiség-tárának ktára 136.
Migazzi Kristóf ktára 160—162, 212,
222, 223. Molnerius György ktára 216,
218. Müncheni egyetemi ktár 297;

kir. ktár 141, 163, 297. Nagyenyedi
főisk. ktára 142. Nagy István ktára
125, 409. Nagykanizsai nyilv. ktárak
316. Nagykőrösi főgimn. ktára 141,
142; ref. liceum ktára 133. Nagysze-
beni jezsuita ktár 221. Nagyváradi
jogakad. ktár 23; püsp. ktár 145. Nérei
br. Mednyánszky ktár 122. New-Yorki
Astor ktár 5. Nyiregyházi megy. ktár
34, 316. Nyitrai egyházmegye ktára
248; kegyesrendiek ktára 131; püsp.
ktár 138, 145. Ó-budai ref. egyház
ktára 133. Olaszországi ktárak 18. Orsz.
magyar iparművészeti múzeum ktára
316. Ossolinski ktár Lembergben 296,
297. Pannonhalmi Benedekrend ktára
138, 140, 245, 269. Pápai ref. koll.
ktára 131. Párisi nemz. ktár 15, 141,
284. Pármai kir. ktár 4, 74. Passau
jezsuiták ktára 222. Pécsi főiskola
ktára 173, 316; Pozsonyi ktárak 21, 22.
23. ev. liceum ktára 129, 130, 142,
316. püspökség ktára 136, 145, 316;
rom. kath. főgimn. ktára 118, 123,
248, 249, 267, 316. Prágai egyetemi
ktár 297. Rádai ktár Péczelen 117.
Rakovszky cs. ktára Lontón 122, 130,
246. Rimaszombati prot. gimn. ktára
122, 130. Római collegio Sant' Apol-
linare ktára 155. Rossi. J. B. ktára
410. Rotschild ktár Frankfurtban 296.
Samarjai eklézsia ktára 133. San
Giovanni e Paolo kolostor ktára 177.
Sárospataki ref. kollégium ktára 119,
120, 121, 122, 123, 128, 129, 130,
141, 142, 244, 245, 246, 248, 252,
258, 259. Schwatzi ferenczrendiek
ktára 97. Simény Domokos ktára 248.
Soproni főisk. ktára 142, 316. Stutt-
garti kir. ktár 297. Szabadkai köztár
30, 316. Szatmári püsp. ktár 145.
Szegedi Somogyi ktár 30, 388—392.
Székelykeresztúri unit. gimn. ktára
125, 126, 127, 132, 248. Székelyudvar-
helyi ref. kollégium ktára 248. Székely
Sámuel (Dobai) ktára 213. Székes-

- fehérvári püsp. ktár 145. Széll Farkas ktára 133. Szent-Pétevári cs. ktár 141, 297. Szepesi 24 kir. város plébános egyletének ktára 214, 215, 236, 332. Szepességi ktarak kodexei 160. Szirmay ktár Eperjesen 136. Szombat-helyi püsp. ktár 145, 316. Teleki ktár Marosvásárhelytől 117, 246. Télyf Iván ktára 297. Temesvári ktarak 31, 316. Tiszafüredi múzeum- és ktáregylet ktára 31, 316. Toldy Ferenc ktára 125. Trencsényi nyilv. ktarak 31, 316; br. Mednyánszky ktár 31. Truber ktára 304. Túróc-szent-mártoni múzeumi tót társaság ktára 31, 32, 33, 316. Upsalai egyet. ktár 6. Utrechti egyetemi ktár 297. Váczi püsp. ktár 145. Vatikáni ktár L. Róma. Velencei Sz. Márk ktár 176—184. Verseczi vár. ktár 33, 316. Weimari nagyhercegi ktár 119. Wolfenbütteli kir. udv. ktár 116. Zsámboki János ktára 183.
- Könyvtárnoki kézikönyv 15. — tanfolyam a m. nemz. múzeum ktárában 3, 39. Körmend 265. —i kódex 265. Körmöczbánya 99, 287, —i ferenczendiek ktára 97, 99, 100, 246, —i minorita zárda 102. Körner 411. Körösy József 5, 296. Köteles példányok a Magyar Nemz. Múzeum ktárában 1, 2, 4, 7, 9, 73, 74, 75, 185, 186, 286. —ról szóló törvény L. Törvényczikk. Kővár 70. Kőváry László 386. Kövendi János 257. »Közgazdasági Szemle« szerk. 5, 186. Központi papnevelő intézet. I. Budapest. Krajna 303, 304. Krakó 50, 97, 105, 111, 112, 217, 317, 339, 345, 355, 379. —i akadémia 5, 74. —i Jagelló egyetemi ktár 297. Kreuznach Miklós 243. Krisztina (Szent) élete 195, 308. Krisztus kínszenvedésének rendje 13. Krivácsy Mátyás címerlevele (1669.) 381. Kriza János 260. Kropf Lajos 119, 125, 285, 317. Kubinyi Miklós 186. Kudora Károly 122, 295, 296. Kulcsár Endre 5. Kultsár István 362; Hazai s külföldi tudósítások 279. — kódex 50. — ktára Komáromban 27, 136. Kuncz Adolf 186. Kundschaftsblatt, Das Kaschauer — 358. Kunne Albert könyvnyomató 331. Kurucz hadi szabályzat 318, 319. Kurz Antal 174. Kulasi István 264. Kuún kódex 265. »Külföldi Egyházi Szónoklatok« szerk. 5, 74. Kurtzbeck-féle nyomda 278.
- »La Bibliofilia« 405. Lacrymae hungaricae in luctuosum fatum Nicolai Comitis a Zerény. (London, 1665.) 285. Lactantius, L. Coelius Firmianus, De divinis institutionibus opus (Róma, 1468.) 88; Opera. (Róma, 1474.) 239. Laczházai Passionalis 259. La Fontaine. Fables (Paris, 1755—59.) 90. Laibach 303, 304. —i jezsuita koll. ktára 304. —i Ferenczendiek 5, 185. Lajos (Nagy-) m. kir. 64. — (II.) m. kir. 226. Lampel Róbert 186. Landerer Anna 360. — Ferencz, Fűskuti — 361, 365, 366. — János 356. — Lajos, Fűskuti — 362, 365. Langius Josephus, Novissima Polyanthea 270. Lápos 70. Larousse nagy lexikona 376. Laskai János, Szent Dávid Százötven Soltári (Debreczen, 1651.) 245. Lasko, Osvaldus de — Sermones de sanctis (Hagenau, 1497.) 228. — Ser-

- mones dominicales (Hagenau, 1499.) 228.
- László Samu 5, 74, 287.
- László (V.) m. kir. 92. — nápolyi kir. 184.
- László Fülöp 193.
- Lászlói János 150.
- Latinovics (borsodi) cs. ltára a m. nemz. múzeumban 188. — Géza 5, 188.
- Latkóczy Mihály 269.
- Laube Henrik 386.
- Laur György könyvnyomtató 330.
- Lausanni egyetem 296.
- Lavaterus, Ludovicus, Homiliae 271. — Commentarii 271.
- Laventvölgyi Sz. Márton apátság ktára 222.
- Lázár Béla 392. — Miklós gr. 262. — Sámuel 188.
- »Le Bibliographe Moderne« 201, 311, 317.
- Lebó István 259.
- Lechner L. 401.
- Legendák egy gyulafehérvári kéziratban 329.
- Légrády testvérek 5.
- Leleszi konvent ktára 136.
- Lemberg 185. —i egyetemi ktár 297. — gr. Ossolinski ktár 296, 297. —i Sevčensko-Társaság 384.
- Lengyel Dánielné 5, 7.
- Lengyelország 227.
- Lendl Adolf 5, 74.
- Leobeni szerzetesház ktára 222.
- Leopold Andor 188.
- Lethenyi István 369.
- Leubitz Benedek rozsnói plébános 215, 329.
- Leudeschit György szepesi kanonok 217, 241.
- Levélárak: Családi levélárak a m. nemz. muzeum ltarában 11, 78, 188, 189, 289—291. Balassa br. 11, 189, 413. Becsky 11. Bugarin Horváth 11, 78. Dessewffy (margonyai ág.) 78. Latinovics (borsodi) 188, 189, 291. Melcer 11, 78, 189, 291. Radák br. 11, 78, 189. Rajky 289, 291. Széchenyi gr. 78, 189. Szirmai 289, 291, 381. Teleki gr. (nagyzábláti) 11. Thaly 381. Tihanyi 289, 291, 381. Török (Váradí) 11, 78, 189, 291. Vidos (Koltai) 11. Drezdai áll. föltár 322, 328. Erdélyi káptalan ltára 159. Gyulafehérvári püsp. ltár 148. Innsbrucki helytartósági ltár 98. Kassai vár. ltár 356. M. Nemz. Múzeumi ltár 9—11, 76, 77, 78, 187—189, 289—291. Magyar Országos ltár 5, 287, 383, 396. Olasz állami ltár 95. Pármai ltár 12. Római vatikáni ltár 13, 155, 156, 163. Selmezbányai ltár 29. Velencei áll. ltár 176.
- Levin, Hulsius, Sammlung von Schifffahrten (1605—32) 90.
- Lexicon Graeco-latinum 271.
- Leyden 325, 338, 343, 344, 345.
- Libellus dans modum legendi abbreviaturas in utroque iure 330.
- Liechtenstein Péter 230.
- Lignamine, Johannes Philippus de — 234.
- Linczi Museum Francisco-Carolinum 378.
- Lipce 67. —i kódex 263, 266.
- Lipóczy György 186.
- Lipót (I.) m. kir. 77, 151, 189, 290, 381.
- Lippa 227.
- Lirer, Schwabische Chronik (Ulm, 1486.) 67.
- List és Francke katalogusa 125.
- Liszt Ferencz 411.
- Livius 40. — Historiae Romanae decades. (Róma.) 233.
- Lobwasser, Psalmi Davidis metrorhythnici 275.
- Lóczy Lajos 5, 74.
- Lombardus, Petrus — Sententiae (Nürnberg, 1481.) 239, 330.
- Lomnicz 74.
- London 4, 285, 296. —i bibliogr. konferenzia (1898.) 411, 412. —i British Museum 125, 141, 284, 285.
- Lontói Rakovszky ktár 122, 130, 246.

- Lorris Vilmos. Roman de la rose (Genf (?) 1479.) 88.
- Lortic-féle kötésű könyv 88.
- Losbuch zu ehren d. Römischen, Ungarischen u. Böhemischen Künigen. (Strassburg, 1546.) 207.
- Lóskay Benedek, zirczi ciszt. tanár 266.
— kódexe 266.
- Loubat herczeg 378.
- Lovjagin A. M. 12.
- Lőcse 62, 119, 120, 121, 122, 124, 127, 128, 129, 130, 131, 133, 214, 218, 234, 239, 246, 248, 249, 250, 254, 361, 379. —i bélpoklosok menháza 215, 216, 338. —i egyház ktára 157, 213—219, 329. —i ev. gimn. ktára 248. —i kalendariumok (1645—1702.) 207. —i Sz.-Erzsébet templom 216, 218. —i Sz.-György kápolna ktára 216. —i Sz.-Jakab egyház 215, 216, 218, 228, 234, 239, 331, 332, 333, 334, 338, 341, 342, 343, 344, 345. —i Sz.-Miklós és Sz.-Katalin kápolna 342.
- Lőcsei Bertalan kódexe 216.
- Lőnhárt Ferencz gyulafehérvári püsp. 175. — ktára 175, 210.
- Lőw Immánuel 5, 296, 389.
- Lubbertus, Sibrandus, De Servat contra Socinum libr. 271.
- Luca, Simon de — 239.
- Lucius de Corona fametszetei (1558.) 91.
- »Ludovika-Akadémia Közlönye« szerk. 5.
- Ludvigh Béla 7.
- Luere, Simon de — velencei könyvnyomtató 344.
- Lugos 186.
- Lugossy József 119, 121, 124, 127, 133, 260, 266. — ktára 119, 121, 124, 127, 245, 248, 249. — kódexe 142, 263, 266, 268.
- Lukács József 188.
- Lukácsy Kristóf 14, 174.
- Lukinich Imre 281. — ktára 281.
- »Luna« (Zágráb, 1844. évf.) 380,
- Luther Márton 42, 43, 44, 45, 51, 53, 212, 221, 224, 411. — kézirat 87.
- Luttrell, Collection af Broadsides 285.
- Lyon 90. —i egyetem 296.
- M**acrobius, Aurel. Theodosius, Expositiones in somnum scipionis et saturnalia (Velence, 1472.) 238.
- Madarász Gyula 5, 74.
- Mader Raoul 13.
- Madridi nemz. knyvtár 141.
- Magdeburgi orvosi egyesület 296.
- Magdeburgius J., Confessio (1567.) 186.
- Magni Turci epistolae (Brassó, 1555.) 74.
- Mágocty Dietz Sándor 5, 74.
- Magyar József 358.
- »Magyar Fogászati Szemle« szerk. 5, 74.
— »Gazdák Szemléje« szerk. 5, 74. —
»Gazdaságtört. Szemle« szerk. 5, 74. —
»Kisdiednevelés« szerk. 5, 74. —
»Könyvszemle« L. Könyvszemle. —
»Kritika« 13, 14. — »Kurir« (1786—1834. évf.) 288. — »Méh« szerk. 5, 74. —
»Merkurius« (1794—1797. évf.) 288. —
»Mérnök- és Építészegylet Közlönye« szerk. 5, 186, 287, 389. — »Műkincsek« 16. — »Nyelvőr« 15, 16, 79, 99, 194, 196, 308. — »Nyomdászat« szerk. 5, 74. — »Paedagogia« szerk. 5, 74. — »Prot. Egyb. és Isk. Figyelő« 256. — »Orvosi Archivum« szerk. 5, 74. — »Sion« szerk. 5, 74. — »Szalon« 12, 13, 14, 15. — »Tanítóképző« szerk. 5, 74. — »Ujság« 15, 362. — »Zsidó Szemle« szerk. 5, 74, 287.
- Magyar Jogászegylet 296. — Jogi Lexicon 14. — Könyvesház 123. — Minerva (könyvtárak és múzeumok jegyzéke) 408, 409. — Nyelvtörténeti Szótár 48, 109. — Nyomdászok Évkönyve (1883.) 303, 415. — Tudós társaság 173.
- Magyar-Igen 168. — Óvár 74, 255.
- Magyarische Kursivschriiftbuchstaben mit ihrer Aussprache (Innsbruck, 1857.) 97.
- »Magyarország« (napilap) 15.

- Magyarországi Mihály 41, 207.
 Maháček Béla 99, 102.
 Maintenon asszony 411.
 Mainz 232, 233, 236, 238, 340.
 Maire Albert párisi könyvtárnok 15.
 Majer József Károly 362, 365.
 Majkov orosz akad. tag 412.
 Majland 336.
 Majláth Béla 246.
 Major Gyula 13. — Lajos 2.
 Majovszky Pál 188.
 Makó 185.
 Mammothrectus super bibliam 233.
 Mancini Diocleziano 296.
 Mandelló Károly 378.
 Manlius János-féle nyomda 304, 414.
 Manzado Pius 152.
 Máramaros-Sziget 186, 363, 364, 365.
 Marburgi egyetem 296.
 Marcianus Capella. De nuptiis Philologiae
 et Mercurii et de septem artibus 177.
 Marczali Henrik 186.
 Mária, II. Lajos m. kir. neje 216.
 Mária Antoinette francia királyné 411.
 — Terézia m. kir. 151, 152, 154, 161,
 277, 278, 290, 398, 399. — Valéria
 főhercegnő 10, 76, 77, 189.
 Mária-Czelli szerzetesház könyvtára 222,
 234.
 Márk (Sz. ktár Velenczében 176–184.
 Márki Sándor 5, 74, 287, 296, 383.
 Markó Károly 15.
 Maros 149, 165.
 Maros-Torda várm. alisp. hiv. 5.
 Marosvásárhelyi főügyészség 21. —i ref.
 egyház ktára 133. —i ref. kollégium
 ktára 118, 123, 133, 143. —i Teleki
 ktár 28, 29, 117, 246, 278, 280, 414.
 Martialis 240.
 Martinus, Matthias, Memoriale biblicum
 275.
 Martinus Jacobus, Praelectiones in sys-
 tema logicum Keckermanni 273. —
 Exercitationes metaphysicae 273. —
 Petitiones et quaestiones metaphysicae
 273.
 Martinuzzi György 227.
 Márton háji prépost 330.
 Mártonffy Antal 163, 164, 165, 168, 172;
 Initia Astronomicae Speculae Batthya-
 nianae Albensis in Transilvania 167. —
 György 151, 152. — József 158, 159,
 163, 172.
 Martyr, Petrus. Loci communes 270.
 Mátéfi János 260. — Vazul 260.
 Máthé Sándor 95, 292, 295.
 Matematikai és fizikai társ. 186.
 Matica Srbske (Ujvidék) 5, 287, 378.
 Matkó Bányász-Csákány-a 109.
 Mátray Gábor 112, 258, 266. — kódex
 266.
 Mátyás (I) m. kir. 41, 66, 71, 72, 91,
 177, 181, 181, 183, 237, 238; korabeli
 magy. nemesi társaság 13. — (II.) m.
 kir. 77, 291. — lőcsei rektor 215.
 Maurer Mihály tanár 99.
 Maximilianus Transylvanus, De Moluccis
 insulis (Köln, 1523) 91.
 Maylád István erdélyi vajda 227.
 Meceéri Dániel bárói diplomája (1817.) 290.
 Medici Katalin 411.
 Medicina Salernitana 275.
 Mediolanensis, Demetrius, Cretensis, fő-
 renci könyvnyomtató 332. — Michael.
 Sermonarium triplicatum. (Velence,
 1476.) 242.
 Mednyánszky-ktár Nérén 122. — Tren-
 csénben 31.
 Meffreth, Sermones (Bazel, 1487.) 334.
 Megyesi zsinat 53.
 Megalinus János 285.
 Méhes Kálmán 10, 76. — Péter czimer-
 levele (1617.) 77.
 »Méhészeti Közlöny« szerk. 5, 74.
 Meisner Boldizsár 268.
 Melander, Otto, Jocorum Centuria 275.
 Melczér cs. ltára a m. nemz. múzeum-
 ban 78.
 Mélius Péter 68, 112. — Igaz szentírásból
 kiszedett Ének-e (Debreczen, 1570.)
 116.
 Melanchton Fülöp 221, 411, 413. — Chro-

- nicon Curionis 274. — Examen theologicum 273. — Grammatica (Bártfa, 1641.) 379. — Loci theologici-jének horvát fordítása (Tübinga, 1562.) 92.
- Melich János 5, 7, 14, 74, 75, 304, 352.
- Memminga 331.
- Mentelin János strassburgi könyvnyomtató 88, 232, 233.
- Merény 339.
- Mernyci Ambrus (Nezdei) címerlevele (1498.) 381.
- Merza Gyula 378.
- Mészáros Péter 265.
- Meteorologiai és földmágnességi intézet, Magy. kir. — 5, 74, 287, 295.
- Methodus (St.), Revelationes (1496.) 186.
- Metz 88, 91.
- Mező-Csáth 252.
- Mezőfi Vilmos 267.
- Mezőgazdasági múzeum. M. kir. — 384.
- »Mezőgazdasági Szemle« szerk. 5, 74.
- Mező-Szilassy Vazul 254.
- Michael de Hungaria L. Magyarországi Mihály 207.
- Michaelis Lajos 5, 74.
- Michek Antal 360, 365.
- Michel Angelo 411.
- Midoux-Malton, Etude sur les filigranes des papiers (Paris, 1868.) 66.
- Migazzi Kristóf 160, 161, 222, 223, 234, 241.
- Migne patrologiája 90.
- Mihál Farkas gyűjteménye 258.
- Mihalkovics Géza 293.
- Mihály szegzárdi apát 91. — vajda 150. — deák kódexe 266.
- Mikó János 10.
- Mikó-kollégium Szepsi-Szentgyörgyön 6.
- Miksa (I.) csász. 226, 290.
- Milanói Plautus-kódex 322.
- Milhoffer Sándor 186.
- Miller János Ferdinand címerlevele (1788.) 290.
- Mingoni Tamás címerlevele (1608.) 290.
- Mircse János 184.
- Mischominus Antal 335.
- Misenus, Simon. Responsio ad Apologiam J. Gretseri 273.
- Miskolcz 214, 316, 358, 361, 365.
- Misztótfalusi Kis Miklós I. Kis Miklós.
- Mocsáry Sándor 5, 74, 186, 287.
- Modena 296.
- Mogyoróssy János címerlevele (1634.) 290.
- Mohács 41.
- Mohamed (II.) török szultán 226.
- Moldován Gergely 387, 389.
- Molière 90.
- Molinaeus Péter, Pax animae (Kolozsvár, 1680.) 6.
- Molitevníku, Szvodit diu Slovenie pre limba rumaniasca (1689.) 186.
- Molnár Albert, Szenczi — 52, 124, 272, 279; Biblia ungarica 272; Naplója 280; Zsoltárok könyvei 127, 128, 129, 130, 131. — Gergely grammatikája (Debreczen, 1772.) 379, 400. — János 277.
- Molnerius György 216, 218, 342, 343.
- Monyorókerék 304.
- Monumenta Germaniae Historica 90.
- Morelli-féle gyűjtemény 178.
- Mornaues, Philippus, Mysterium iniquitatis 274. — De veritate religionis Christianae 272.
- Morvay Győző 289.
- Mosbacheri apátság 90.
- Moszkva 412.
- Munkácsi Bernát 14.
- Munkácsy Mihály 384.
- Murád pasa 227. (II.) török szultán 226.
- Murmellius Lexicona 97—111, 287.; körmöczbányai példánya 99, 111; schwatzi példánya 98, 99, 107. Szamota István kiadásában 99.
- Musay Gergely 369.
- Muther R. 67.
- Múzeum, Magyar Nemzeti — ktára 1—16, 73—78, 185—189, 378—384. Ács Mihály, »Zöngedező Mennyei Kar« a —ban 248. Ajándékozások a — számára 4—11, 73—78, 185—189, 286—

291, 378—381. — apró nyomtatványai 4, 75, 185, 286, 378. Arany János kéziratái a —ban 187, 205, 206. Bach Sándor br. iratai a —ban 188. Beniczky Péter »Magyar Rithmusai« a —ban 249. Bodoli Graduál a —ban 253. Bornemissza Péter Énekei a —ban 117. »Buzgó Imádságok És Isteni Dicséreték« a —ban 248. »Buzgó Könyörgésekkel tellyes Szomorú Versek« a —ban 250. »Cantiones Funerabres« a —ban 125. »Cantus Catholici« a —ban 244. — családi levéltárai 10, 78, 188, 189, 289, 290, 291, 381. Csoma kódex másolata a —ban 263. Czimeres levelek a —ban 77, 78, 188, 189, 290, 291, 381. Deák Ferencz-levelek a —ban 77, 289, 379. Demeter György éneke Zrinyi Miklós halálára a —ban 250. Dubniczi krónika kódexe a —ban 64—72. »Ének« (1704.) a —ban 250. Erdélyi Graduál Töredéke a —ban 253. Frzsebet m. királyné emléktárgyai a —ban 10, 76, 77, 189. Esztergomi misekönyv (XV. sz.) a —ban 8, 318. — évi jelentése (1898.) 1—16. — évnegyedes jelentései 73—78, 185—189, 286—291, 378—381. Ezredéves kiállítás irományok a —ban 8. »Facsimile delle miniature di Attavante« a —ban 177. — fényképmásolat-gyűjteménye 7, 75, 187, 289, 380. Ferencz József (I.) m. kir. kéziratái a —ban 188. — folyóirata 3. Gergely, Nazianzi Sz. — gnómái (görög kézirat) a —ban 281. Gönczi György »Keresztényi Isteni Dicséreték«-je a —ban 119, 121. »Az Sz. Dávid . . . Soltárral . . . tellyes könyv«-e a —ban 122. — gyarapodása 1—16, 73—78, 100, 185—189, 286—291, 378—381. Hajnal Mátyás: »Jézus szívét szerető sziveknek . . . megmagyarázott könyvecské«-je a —ban 132. »Hálaadások és Dicséreték« a —ban 133. Halotti temetéskorra való ének a —ban 259. — használata 6,

7, 8, 9, 11, 75, 76, 77, 78, 186, 187, 188, 189, 287, 288, 291, 379—381. — hirlaptára 2, 8, 9, 75, 76, 187, 288, 380. Homoky Imre nemcslevele a —ban 77. Hölischer József kódexe a —ban 264. Ibrahim budai pasa török levele a —ban 188. Ibász Dániel hagyatékából szárm. iratok a —ban 188. Illyés András munkái a —ban 249. Illyés István »Soltári ének«-e a —ban 248. — irodalmi leveles tára 7, 8, 75, 187, 288, 379. Irodalomtörténeti töredékek gyűjteménye a —ban 287. Jancsó Benedek kódex a —ban 256. »Jézus Krisztus kinszenvedései« a —ban 259. Kalendarium 1584-ből a —ban 279. »Kalendár nouy« 1650-ből a —ban 282. Kalocsa János. (Debreczeni) »Sz. Dávidnak Zsoltári« a —ban 245. — katalogusa 145. Kertbeny-féle iratok a —ban 8. Keserüi Dajka és Geleji Katona »Öreg Graduálja« a —ban 133. — kéziratári osztálya 7, 8, 75, 187, 287, 288, 379, 380. Komáromi Énekeskönyv a —ban 263. Kosuth Lajos iratai és levelei a —ban 77, 78, 188. Kölcsey Ferencz levele a —ban 288. Könyvtárnoki tanfolyam a —ban 3, 39. — köteles példányai 1, 2, 4, 7, 9, 73, 74, 75, 185, 186, 286, 378. Krisztina (Szent) élete a —ban 195, 307. — levéltári osztálya 9—11, 76, 77, 78, 187, 188, 189, 289—291, 380, 381. Mihál Farkas gyűjteménye a —ban 258. Molnár Albert (Szeneci) zsolnárkönyvei a —ban 127, 128, 129, 130, 131. Murellius lexicon a —ban 97—111. »Nád-Sip« a —ban 250. Nagyhéti Énekes könyv a —ban 258. — nyomtatványi osztálya 2, 4, 5, 6, 7, 73, 74, 75, 185, 186, 286, 287, 378, 379. — olvasóterme 6, 7. Orsich (Szlavetici gróf —) féle gyűjtemény a —ban 11. — ősnomtatványai 12, 23. »Páduai Sz. Antal Solosmája« a —ban 246

- Pál A. Énekes könyve a —ban 261.
 — paleografiai gyűjteménye 288. Papi-
 rusz-kéziratok a —ban 379, 380.
 Pecsétmásolatok a —ban 187, 289.
 Péter András szombatos énekeskönyve
 a —ban 261. Petőfi-gyűjtemény a
 —ban 206. Podmaniczky Frigyes br.
 naplója a —ban 187. Pulszky Ferencz
 iratai és levelezése a —ban 8, 10, 11,
 288, 380. Simonffy Kálmán irodalmi
 levelezése a —ban 187. Szabadság-
 harcra von. iratok a —ban 188, 289.
 Szathmáry Király Ádám Naplója a
 —ban 8, 75. — Széchenyi terme 77.
 Szegedi Gergely énekeskönyvének töre-
 déke a —ban 114. Szencsey György
 daloskönyve a —ban 268. Szendrey-
 féle oklevél gyűjtemény a —ban 10,
 78. Szláv nyelvű kéziratok a —ban
 8. Szombatosok énekes-könyve a
 —ban 261. Szombatos szertartásos
 könyv a —ban 262. Szőnyi István
 »Paradicsomi mulatsága jegyesével a
 Jézusnak« a —ban 280. — lisztvise-
 lőinek hivatalos és tanulmányútjai 3,
 95.; irodalmi és társadalmi működése
 11—16; létszáma 2, 3. Trenck Frigyes
 br. levelei a —ban 288. Véghely-féle
 oklevélgyűjtemény a —ban 3, 289,
 290, 291, 381. Walther László kéz-
 iratai a —ban 8, 75. Wenczel-gyűj-
 temény a —ban 8.
- Mutina 335.
 Mühlbrecht Ottó 15.
 Müller A. Havi irodalmi Értesítő-je 207.
 D. H. 5.
 München 67, 85. —i egyetem 296; ktára
 141, 163, 297. —i kódex 15.
 »Művészeti Tudósító« 13.
 Mykulyth Mihály 229. — Miklós 229, 230.
- Nádasi** Ferencz 229.; Annus coelestis
 cz. könyve (Nagyszombat, 1680.) 186.
Nádasdy Ferencz 367, 368, 369. — Pál
 368.
- »Nád-Sip«. (H. n. 1675.) 250.
 Nagy Gábor 117, 118, 133. — István
 ktára. 125, 409. — Iván 13, 70, 318.
 — János (Várfalvi) 126, 127. —
 József (Várfalvi) 126. — Mór 386.
 Sándor 5, 261, 267. — Pál 188. —
 Tamás 266.
 Nagylucei Orbán czímerlevele (1480.) 12.
 Nagybánya 379. —város monografiája
 13. —i városi múzeum 12.
 »Nagybánya és Vidéke« 12.
 Nagy-Czenk 401.
 Nagy-dobszai ev. ref. egyház 251. —
 Graduál 251.
 Nagy-Enyed 112, 124. —i főiskola 151;
 ktára 142.
 Nagy-Ernye 261.
 Nagyhéti Énekes Könyv (kézirat) a M.
 nemz. múzeum ktarában 258.
 Nagy-Kanizsa 297. —i nyilv. ktarak 316.
 Nagy-Károly 361, 364, 366.
 Nagy-Kőrös 142. —i főgimn. ktára 141.
 142; Arany János kéziratai a —ban
 206. — ref. liceum ktára 133.
 Nagy-Solymos 260.
 Nagyszalontai Aranyszoba 206.
 Nagy-Seben 18, 74, 158, 169, 185, 186,
 227, 281, 282, 283. —i jezsuita ktár.
 221.
 Nagy-Szombat 62, 154, 155, 186, 244,
 245, 246, 249, 279, 319, 351, 364,
 365, 379. —i jezsuiták konviktusa 154.
 Nagyváradi 116, 120, 121, 124, 128, 133,
 226, 249, 361, 363, 364. —i kir. jog-
 akadémia igazg. 5; ktára 23, 34. —i
 múzeum 23. —i püsp. ktár 145. —i
 Szigligeti társaság 287, 296. —i ügyész-
 ség 23.
 Nándorfehérvár 226.
 Napoleon (I.) 411.
 Náray György, Lyra Coelestis (Lőcse.
 1695.) 248.
 Náthli József 389.
 Navratil Ákos 296.
 Necrologium Scepusiense 219.
 Neiger Sándor 5.

- Némäti Kálmán 287.
 Német-Elemér 287.
 Németh Rudolf 386.
 Német helynevek és kölesönszavak a magyar nyelvben 15.
 Némethy Lajos 287, 379.
 Németországi levéltárnokok konferenciája Drezdában (1899.) 174, 321—328.
 Némétújvár 154, 304. —i ferenczrendi zárda 154.
 »Nemzeti Nőnevelés« szerk. 5, 74.
 Nemzeti Szövetség 318, 319.
 »Nemzeti Ujság« (1848. évf.) 9, 75.
 Nemzeti zenede igazg. 287.
 Népkönyvtárak, Magyarországi — 36, 37, 38.
 »Népoktatás« szerk. 186.
 Néprajzi társaság, A magyar — 5, 74.
 »Népszava« (Amerikai hírlap 1895. 7. évf.) 9.
 Nérei br. Mednyánszky ktár 122.
 »Neue Heidelberger Jahrbücher« szerk. 5.
 »Neue Polit. Pest-Ofner Zeitung« (1848.) évf. 75.
 Neumayr László czimerlevele (1659) 77.
 »Nevelés« szerk. 186.
 Neweklovszky Hermin 7.
 New-York 4, 379. —i Astor ktár 5.
 Nicolaus de Capella 239, 241.
 Nicolaus de Lyra, Postilla super bibliam 341.
 Nider Johannes, Sermones super evangelia 341.
 Niger, Johannes, Contra perfideos Judeos de conditionibus veri Messiae (Essling 1475.) 242.
 Ninon de L'Enclos 411.
 Nogáll János 386.
 Noms, Armes et Blasons des chevaliers et compagnons de la Table Ronde (XV. sz. kézirat) 90.
 Norvégiai meteorológiai intézet 295.
 Noulu Testamentu (Gyulafejérvár, 1648.) 6, 74.
 Novák kassai cenzor 356.
 Novoszelly zágrábi könyvnyomató 363, 365.
 Nowý Kalendář (Zsolna 1682. 1686. 282. — (U. o. 1705) 283.
 Nürnberg 88, 92, 207, 227, 237, 238, 239, 241, 242, 329, 330, 332, 333, 335, 336, 337, 340.
 Nyelvmélek, Ismeretlen magyar — a Batthyány ktárban 95. — Cheltenhamban 316. a XVI. sz. első feléből 16.
 Nyelvmélektan 16, 192—196, 305—308, 309.
 Nyelvmélektár, Magyar — 251.
 »Nyelvőr-émlék« 80.
 »Nyelvtudományi Közlemények« 15, 16, 308.
 Nyiregyházi nyilv. ktár 29, 34, 316.
 Nyitrai egyházmegye ktára 248. —i kegyesrendiek ktára 131. —i püsp. ktár 138, 145.
 Nyiry Elek 386.
 Nyomdák, Hazai — változásai 96, 208, 320.
 Nyomtatvány, Apró —ok a M. Nemz. Múzeum ktárában 75. —i osztály a Magy. Nemz. Múzeum ktárában 2, 4, 5, 6, 7, 73, 74, 75, 185, 186, 286, 287, 378, 379.
 »Oberungarische Illustr. Zeitung« (1848. évf.) 359.
 »Oberungarischer Beobachter« 358.
 Ó-budai ref. egyház knyvtára 133.
 »Obzor« szerk. 5, 74.
 Ocsovay Mátyás baloghi pap 256.
 Odessai egyetem 296.
 Oedt János Kristóf gr. 162.
 Oefele br. 321.
 »Oesterreichischer Zuschauer« (1837. évf.) 320.
 Ó-gyallai astrophysikai és meteorológiai observatorium 295.
 Ohmuchiévich Gargurich, Don Antonius Damianus — nemességi igazolv. 290.
 Oláh Gyula 5. — Miklós 346, 351.

- Olaszország 159, 174, 213, 295, 296. — i
ktárak 18. — közokt. miniszterium
74. — i ltárak 95.
- Olevianus Gáspár, *Notae in evangelia*
dom. ac fest. 273.
- Olmütz 346, 348. — i miscskönyv (1505.)
344.
- Ompoly 149, 165.
- Opic Márton 151.
- Oppenheim 127.
- Opuli Péter lőcsei pap 216.
- Opus regale (Leyden.) 343.
- Oravicza 362, 364, 366.
- Orczy-féle ktár Aradon 25.
- Ordódy István 7.
- Ornithologiai központ, Magyar — 5, 74.
- Orlandis Bastianus de — könyvnyomató
336. Raphael de — könyvnyomató 336.
- Orosz bibliológiai társaság 412, 413.
- Orssich (Szlavetici gróf) — féle gyűjtemény a m. nemz. múzeum ltárában 11.
- »Orvosi Hetilap« szerk. 287.
- Osztrák könyvtártört. 401. — magyar
bank 5, 287.
- Osztrogh 413.
- Ossolinski ktár Lembergben 296, 297.
- Otmar Bálint 279. — János 331.
- Ottendorf Lőrincz címerlevele (1493.)
290.
- Otthon-kör Bpsten 186.
- Ottó (II.) cs. eredeti oklevele (976 nov.
15.) 90.
- Óvári Graduál 255.
- Ovidius 269, 275, 339.
- Ozorai Imre 41.
- Öreg Graduál L. Keserői Dajka.
- Örmény családok, Magyarországi — genealógiája 15. — magyar vonatkozások 192.
- Ösnyomtatványok a budapesti egyetemi
ktárban 231. — a budapesti szent
ferenczrendi zárdában 207. — az esztergomi
főegyházi ktárban 231. — a gyulafehérvári
Batthyány-ktárban 148, 230—243. — a M. N. Múzeum
ktárában 12, 231. — Rosenthal
Magyar Könyvszemle. 1899. IV. füzet.
- Ludwig 100-ik katalogusában 87, 88,
89.
- »Österreichisch-Ungarische Revue« szerk.
186.
- P**ádua 217, 340.
- Paganinis, Jacobus de — velencei könyvnyomató
336. Paganinus de — velencei könyvnyomató 338.
- Pagninus bibliája 271.
- Pál, (Szent) — 41, 42, 49, 50.
- Pál A. 261. — énekeskönyve 261, 262.
- Paleografiai gyűjtemény a M. Nemz. Múzeum
ktárában 288. — iskolák Olaszországban 95.
- Palermói tud. és irod. akadémia 384.
- Palingenius Marcellus, *Zodiacus vitae* 275.
- Pallas Nagy *Lexicon* 12, 14, 16, 303.
- Pályázat a bpesti m. kir. tud. egyetem
ktárának igazgatói állására 205.
- Pancsova 35.
- Pannartz Arnold római könyvnyomató
88, 224, 233.
- Pannonhalma 139, 269. — i Benedekrend
ktára 138, 140, 245, 269.
- »Pannonia« német folyóirat 362.
- Pannonius J., *Elegiarum aureum opusculum* (Bécs, é. n.) 379.
- Panormitanus Nicolaus, *Consilia*. (Velence,
1490. kl.) 336.
- Pápa 113. — i Jókai-Kör 296. — i ref.
kollégium ktára 131.
- Pápai Pál 50. — Páriz Ferencz 4, 6,
109, 414, 415. — Páriz Imre, *Keskeny*
Ut cz. műve 245, 246.
- Papia, Andreas de Bonetis — velencei
könyvnyomató 330, 333.
- Papias, *Vocabularium* (Velence, 1485.)
333.
- Papir minőségének hiv. megvizsgálása
326, 328.
- Papirusz-kéziratok a m. nemz. múzeum
ktárában 379, 380.
- Papo dr. 277.
- Paraphrasis Libri Job 267.

- Paratus Sermones de Tempore et de Sanctis 257.
- Pareus Davidus, Opera 271. -- Castigationes Bellarmini 272. -- Collegium theologicum 272. -- De sensu verborum coenae 271. -- Disceptatio epistolaris cum J. Magino 272. -- Exegetis disputationis de S. Scriptura divina et canonica autoritate 272. -- Exercitationes philosophicae et theol. 272. -- In divinam Apocalypsin commentarii 272. -- Irenicum 271.
- Paris 3, 5, 90, 284, 343, 344, 345, 378. --i bibliografiai kongresszus (1898.) 15. --i egyetem 296. --i nemz. ktár 15, 141, 284. --i világiállitás (1900.) 35.
- Pármai kir. könyvtár 74. --i ltár 12.
- Parvus János párisi könyvnyomtató 345.
- Passani jezsuiták ktára 222. -- zár-dák 162.
- Passional von Jesus und neue Ehe (Augsburg, 1476.) 242.
- Pastor Joach 285.
- Patay József, ifj. Báji -- 252.
- Pathai egyház 258.
- Páty 263.
- Patzkó Ferencz 362, 365, 366.
- Pauer Károly 268.
- Paul Hermann 80.
- Pauly etnogr. író 385.
- Pávia 340.
- Pavlovszky Alajos 303.
- Pázmány Péter 14, 193, 212, 367; Kalauza (1613.) 207. -- Lajos 320.
- Pazmaneuum Bécsben 152.
- Péchy Simon 260.
- Pécs 35, 351, 362, 365. --i főiskola lizi-kai múzeuma 173; ktára 173, 316. --i püsp. ktár 136, 145, 316.
- Pecsétán 14.
- »Pecsovics« (1848. évf.) 359.
- Péczeli Rádai knyvtár 117. -- Király Imre I. Király.
- Péczy János czimerlevele (1668.) 290.
- Pellérdi Péter, Historia Báthori Zsigmond-nak győzhetetlen nyereségéről (Németujvár, 1596.) 410.
- Pénzügyminiszterium, Közös -- 5. Magyar -- 5, 379.
- Perényi Adolf 186, 250. -- Ferencz 104. -- Gáborné 48. -- István 104. -- János 104. -- Mihály 104. -- Péter 48, 111.
- Perger Ferencz 363, 365.
- Perini Antonio 177.
- Perl Imre 287.
- Perkinsus Guilielmus, Opera theologica 270.
- Perottus Nicolaus, Cornuncopiae opus. (Velence, 1494.) 338.
- Pertl András 296.
- Pest 77, 362, 364, 365, 366. --i piarista gimn. 154. --i szegény gyermek-körház egyeslet 379. -- várm. 366.
- Pesty Frigyes 70. -- Gábor 40, 43; Nomenclaturája (1568.) 99, 102, 105, 109.
- »Pesti Hirlap« kiadóhiv. 5, 74.
- »Pesti Napló« szerk. 267, 296.
- »Pest-Ofner Zeitung« (1848. évf.) 9.
- Petényi Ottó 5.
- Péter András 262. -- Szombatos énekeskönyve 261, 262.
- Péter moldvai vajda 226.
- Pethő Gyula 266.
- Petőfi Sándor 15, 192, 193, 206. -- Album 15. -- gyűjtemény a m. nemz. múzeumban 206. -- élete 408.
- Petrarca 179.
- Petri András 256. -- György 256.
- Petrik Géza 5, 164.
- Petrőczy Kata Szidónia énekeskönyve 267.
- Petrov-féle orosz ktári katalogus 352.
- Petrucius, Fridericus -- Consilia et quaestiones (Pavia, 1503.) 340.
- Petrus Andreas Gammarus de Casali, Tractatus in materiam extensionum (Bonn, 1509.) 330.
- Petschmessing Kristóf kódexe 216.
- Pfortzheim, Jacobus de -- 229.

- Pharaphrasis psalmodum Davidis (Debreczen, 1632.) 133.
- Philadelphia 5.
- Philippus, Grammatica 274.
- Phillips, Sir Thomas — 316, 317.
- Philologiai Társaság, Magyar — 269.
- Philopinus 347.
- Phokea 344.
- Pia ac devota praeparatio ad Sacram Syntaxin 273.
- Pilger, »Der — « (Károlyváros, 1846. évf.) 380.
- Pincius Fülöp velencei könyvnyomtató 330, 336.
- Pirchaimer Kristóf 233.
- Pircsi János és Mátyás nemesi igazolv. (1724.) 290.
- Piscator Johannes, Aphorismi doctrinae Christianae 274.
- Piscia 336.
- Pisis, Raynerus de —, Pantheologia. (Nürnberg, 1474.) 241.
- Pitiscus, Barth. et A. Scultetus, Meletemata Psalmica 271.
- Pius (VI.) pápa 155, 163.
- Planck Stephanus római könyvnyomtató 89.
- Plantin 224.
- Platon 179.
- Plautus-kódex Milanóban 322.
- Plinius, C. Caecilius Secundus, Epistolarum libri. (Velence, 1471.) 237. — Historia naturalis 274.
- Plutarchus. Apophtegmata ad Traianum. (Velence, 1471.) 237.
- Podhoránszky Mihály 361, 365.
- Podmaniczky Frigyes br. 7, 187. — Lajos br. 118;
- Pokrovski 413.
- Polanus, Amandus, Syntagma theologiae 270.
- Polgár Kálmán 5.
- Polijevktov M. A. 412.
- Poliphilus hypnerotomachiája (Velence 1499.) 88.
- Polirer Gáspár lőcsei káplán 215, 239, 241, 242, 330, 332, 334, 336. — László 336. — Menyhért 336.
- Pollák Kaim 379.
- Polyák Béla 77.
- Pompadour asszony 411.
- Ponelus Gabriel, Disputationum theol. et scholasticor. de Anti-Christo 274.
- Pongrácz Elemér 5. — Lajos 186, 287.
- Ponori Thewrewk Emil. Lásd Thewrewk Emil.
- Pontanus Ludovicus, Consilia et allegationes (Velence, 1500.) 340.
- Poppelsdorfi gazdasági akadémia 297.
- Poroszország 322.
- Posch Jenő 5, 74.
- Posse Ottó, drezdai állami ltárnok 321, 324, 325.
- Postamúzeum, Osztrák — 378.
- Poszvék Sándor 296.
- Potebrunni András bécsi egy. tanár 236.
- Pozsony 74, 77, 132, 249, 267, 290, 318, 362, 364, 365. —i ág. ev. theol. akadémia 6. —i ev. liceum ktára 21, 22, 129, 130, 142, 316. —i ferencziek rendháza 207. —i főügyészség 23, 34 —i jezsuiták (mint könyvrevizorok) 399; kollégiuma 21. —i jogakadémia 185, ktára 21, 22. —i káptalan 99, 318; ktára 21, 22. —i kézirat 267. —i kódex 64. —i orvos-természet-tudom. egyesület 6. —i róm. kath. főgimn. ktára 21, 22, 118, 123, 248, 249, 267, 316.
- Pozsonyi Sándor kéziratgyűjteménye 410, 411.
- Prága 77, 92, 290, 368. —i egyetem 296; ktára 297.
- Prágai András, Fejedelmeknek serkentő órája 207.
- Pray György, Declaratio sincera ad questionem an sic dicta apostasia inter delicta civilia referenda 164. — kódex 99; A — kora 14.
- Prevost abbé 37.
- Prikkel Marián, Réthei — 192, 196.
- Princetoni egyetem 296.

- Priscianus Grammaticus, Opera (Velen-
cze 1470.) 234. (U. o. 1492.) 336.
Privilegia canonicorum regularium S. Sal-
vatoris ordinis S. Augustini (Róma,
1512.) 345.
»Prot. Egyh. és Isk. Lapok« 117, 119,
123, 128, 133, 251, 254, 265.
»Protestáns Pap« szerk. 6, 74.
»Protestáns Szemle« 251, 252.
Prunnauer Márton 237.
Ptolomaeus, Cosmographia. (Ulm. 1482.)
331. ---ok korabeli papirusz 380.
Puerilium colloquiorum formulae. L.
Heyden Sebald.
Puky József 9, 75.
Pulszky Ágost 6, 10, 74, 76. — Ferencz
iratai és levelezése 8, 10, 11. —
Ferenczné (özv.) 6, 7, 10, 74, 76, 288,
380.
Pupe Henrik 361.
Putnoki levél 16.
Püspöky Graczián 6.
- Q**uentell Henrik könyvnyomató 329.
Quintillianus, M. Fabius — Institutiones
oratoriae (Róma, 1470.) 234.
- R**abanus, De institutione clericorum
(Phocca, 1505.) 344.
Rabelais, Gargantua (Lyon, é. n.) 90.
Rabbi képző intézet, Orsz. 296.
Racine munkái (Paris, 1676.) 90.
Rádai Gedeon gróf 18.
Rádai ktár Péczelen 117.
Radák br. cs. bárói diplomája (1744.)
189. — Itára a m. nemz. múzeumban
78, 189.
Radnai Mihály 303.
Radvánszky-kódex 267.
Raffay Ferencz 186. — Péter 6.
Raguzai János munkái 90.
Rajevszki A. Sz. 412, 413.
Rákóczy Ferencz (I.) házi-bibliája 224. —
(II.) 318. — György (I.) 189, 400. —
(II.) 151.
Rakodczay Pál 186.
- Rákossy Jakab 6.
Rakovszky cs. könyvtára Lontón 122, 130,
246.
Rampassetto velencei könyvnyomató 92.
Rangoni Gábor bibornok 178, 183.
Ranzanus, Epitome rerum hungaricarum
(Nagyszombat 1579.) 207.
Ranschburg Gusztáv 207.
Rasis 179.
Ratdolt Erhardus velencei könyvnyomi-
tató 225, 330, 333, 334.
Ráth György 65, 66, 113.
Ravenna 184.
Raynaldus de Novimagio Joannina (Pavia
1507.) 330.
Récsey Viktor 6.
Récsi Emil ktára Marosvásárhelyen 28.
Regensburg 86.
Regények, Újabb magyar — 16
»Reggeli Ujság« 13.
Régi Magy. Könyvtár (Szerk. Heinrich
Gusztáv) 269. L. Szabó Károly.
Regimen sanitatis (Augsburg, 1476.) 243.
«Reichs-Bremse» (1849. évf.) 9.
Reiszig Ede (ifj.) 186, 296.
Reizner János 388.
Renner, Franciscus — de Hailbronn 242.
Részey István 102.
Réthei Prikkel Marián 192.
Réti János 256.
Reutlingen 331.
Révay Lajos 269.
Révész Kálmán 57, 114, 124, 125, 245.
»Revue des Bibliothéques« 202, 313,
405.
Ribini, Memorabilia Eccl. Aug. Conf. 220.
Rihel, Bernard 242.
Rimai János L. Balassa B. 249, 267.
Rimaszombat 379. —i prot. főgimn. igazg.
379; ktára 122, 130.
Ring Adorján 266.
Rituale, XVII. sz. oláh nyelvű — 75.
»Rivista delle biblioteche e degli archivi«
313, 405.
Robertus de Bailly 1536-iki globusa 89.
Robespierre 411.

- Rolewink, Wernerus, Fasciculus temporum 330, 331, 334.
- Róma 5, 43, 88, 95, 155, 156, 159, 180, 233, 234, 236, 239, 241, 284, 285, 330, 345, 347. —i Academia Philalektorum 155. —i collegio Sant'Apollinare ktára 155. —i Fraknoi-intézet 95. —i Szent-Lélek-hospitale 188. —i vatikáni ktár 12, 14, 95, 155, 156, 163, 297, 322, 347, 348.
- Róna Béla 674.
- Ronsard munkáinak első kiadása (Paris, 1560.) 90.
- Rorbeck Pongrácz 333.
- Rosenthal Ludwig müncheni antikváriumának 100-ik katalogusa 85--92, 98, 99.
- Rossi Gio. Giac., Teatro della guerra contro il Turco (Róma, 1687.) 92. — Giovanni Battista de -- ktára 413.
- Rossus, Adamus, Vindiciae system. logicae Keckermanni 273.
- Rothmar Keresztély 90.
- Rothschild ktár Frankfurthan 6.
- Rouen 90.
- Rózsahegy 73.
- Röpiratok, Amerikára von. — 89. Magyarországra von. német — a XVI. sz. elejéről 89.
- Rubeis, Jacobus de — 239.
- Rubner Bálint 218.
- Rudics József br. 268. — kódex 268.
- Rudnay Sándor, gyulafehérvári püsp. 172.
- Rudolf m. kir. 290, 291. — trónörökös 76, 77.
- Rufinus, Eusebius, Ecclesiastica historia 270.
- Runchai Domokos 188.
- Rupp Jakab 288. — Kornél 6.
- Ruscák Antal 97.
- Ruzitska Gyula 296, 386.
- S**adakichi Hartman 379.
- Sabunde, Raymundus de — Theologia naturalis (Strassburg, 1496.) 338.
- Sáfar Imre 356.
- Sahlhausen Mór br. 356.
- Salai János címerlevele (1643.) 189.
- Salzburg 237.
- Samarjai eklézsia ktára 133.
- Samassa József 287.
- Sambucus-kódex 64.
- Sanct-Galleni könyvtárnoki konferencia 3, 12, 321, 322, 326.
- Sancta Maria, Paulus de —, Dialogus (Strassburg, 1470.) 234.
- Sancto Georgio, Johannes Antonius de — Lectura super quarto libro decretalium (Majland, 1490.) 336.
- Sándor szerb kir. 6.
- Sándor István 48, 50, 116, 118, 123, 131, 132, 133, 244, 245, 246, 247. — Magyar Könyvesháza 279, 280.
- San Giovanni e Paolo kolostor ktára 177.
- Sánta Márton L. Kálmáncsehi Márton.
- Sapor perzsa kir. 179.
- Sárd 168.
- Sárkányrend 182.
- Sárközy József 265.
- Sárosi Mihály 261.
- Sáros várm. alispáni hivatala 295.
- Sárospatak 142, 220, 245. —i passionalis 258, 259. —i (Patay) graduál 252. —i ref. kollégium 151; ktára 119, 120, 121, 122, 123, 128, 129, 130, 141, 142, 244, 245, 246, 248, 252, 258, 259; nyomdája 362, 365, »Sárospataki Füzetek« 265.
- »Sárospataki Lapok« 121.
- Sárvár 367, 369.
- Sátoraljaújhely 185.
- Saurau Anna Mária grnó 154.
- Sayous Ede 38.
- Scaliger, Julius Caesar, Exercitationes exotericae de subtilitate 273.
- Schaupel János címerlevele (1831.) 290.
- Schedel, Hartmann, Liber Chronicarum (Nürnberg, 1493.) 337.
- Scherer Georg, Lob und Danck Predig (Augsburg, 1598.) 186.
- Schilberszky Károly 6.
- Schill dr. szász főörzsorvos 326, 327.

- Schiller 411.
 Schilling P. 285.
 Schlägli szójegyzék 15.
 Schlosszer J. 6.
 Schmeitzel Márton 276.
 Schmidt Ferencz 6.
 Schmiedeg gr. egri kanonok 156.
 Schneider dr. szász főtörzsgyógyszerész 327.
 Schnitzer J. 401.
 Schoensperger Hans augsburgi könyvnyomtató 334.
 Schäffer Péter 87, 232, 233, 236, 238, 340.
 Schönherr Antalné 379. — Dávid udv. tanácsos 98. — Gyula 2, 3, 7, 10—12 77, 95, 176, 188, 287, 409.
 Schranf, Reg. Bursae Univ. Cracoviensis 317.
 Schrödern Andreas, Palatinus Novus 274.
 Schtel János 343.
 Schuessler János 233, 237, 238.
 Schulpe György 6.
 Schurenner, Johannes — de Boppardia 241.
 Schwatz 97, 99. — i ferenczrendiek 98, 99; ktára 97.
 Schweinheim Konrád 233.
 Schweiger Mór 296.
 Scultetus, Abrahamus, Concionum in Jesaiam 273. — Concionum dominicalium 273.
 Sebestyén, lőcsei plébános 341.
 Sebestyén Ede 400. — Gyula 2, 3, 6, 14.
 Sebetič Rajmund 6.
 Selmezbánya 34, 363, 364, 365, 379. — i ltár 29.
 Seneca, L. Annaeus — et M. Annaeus — Opera 274.
 Senfftleben Zsigmond lőcsei altarista 215, 331, 333.
 Sensenschmid János 237.
 Sepsi-Szentgyörgy 6, 379. — i székely Mikó kollégium 6.
 Serédy Gáspár 413. — Zsuzsánna 413.
 Sereny György 369.
 Sermones thesauri novi (Strassburg, 1484.) 207, 342.
 Servius, Maurus —, Commentarii in Virgiliii opera (Velencez, 1471.) 237.
 Setéth Endre 7.
 Ševčensco-társaság Lembergben 384.
 Shakespeare 411.
 Sickel 85.
 Siderius, Catechizmus (Kolozsvár, 1690.) 6.
 Sweynheim római könyvnyomtató 88.
 »Siebenbürgisches Intelligenzblatt« (1793. évf.) 288.
 Sigér Anna 48.
 Silber, Marcellus 284.
 Simény Domokos ktára 248.
 Simkó József 186.
 Simonovits Kornél 303.
 Simonffy Kálmán 187.
 Simonsen D. 6, 74.
 Simonyi Iván 21.
 Simplius Matthias, Dormi secure 274.
 Sinai Miklós 118, 276.
 Singer és Wolfner 6.
 Singrenius János 89.
 Sixtus (IV.) pápa 181. — (V.) pápa 350.
 Skarnitzel József 363, 365.
 Sleidanus, Johannes, Commentarii de statu religionis et reipublicae 273.
 Slovacijs Péter krakói csillagász 279.
 »Slovenske Pohlady« szerk. 186.
 Smiglecki, Ad Nodum Gordium 271.
 Smithsonian Institution Washingtonban 287, 295.
 Sokoróalja 265.
 Solymossy Sándor 6, 74.
 Somló Bódog 186.
 Somogyvmegye 71, 266.
 Somogyi János 268. — Károly 30, 391, — Pál 266. — ktár Szegeden 30, 34; (1898—99-ben) 388—392. — kódex 268.
 Somorja 254.
 Sopron 296, 363, 364, 365. — i főiskola ktára 142, 316. — várm. közönsége 6, 367.

- Sorg Antal augsburgi könyvnyomtató 88, 242, 243, 332, 342.
- Sörös Pongrácz 346.
- Spáczay graduál 253.
- Spalató 378.
- Spangenberg, Postilla (1578.) 304.
- Speculum humanae salvationis (kézirat; 1380—1420.) 86. — vitae B. Francisci (Metz, 1509.) 91.
- Speidl Ernő 386.
- Speier 290, 330, 332, 334.
- Sperenfogel Konrád lőcsei bíró 215, 343.
- Spergar Balázs czimerlevele (1622.) 291.
- Spiegler Gyula 6, 74.
- Spira, Joannes Emericus de — 228, 233. Vindelinus de — 233, 234, 237.
- Spitzer József 9.
- Sponer Andor 6, 74.
- Stampolo Luigi 384.
- Stancaro 68.
- Stanoj Miklós 186.
- Statilius János 150.
- Statuta Urbis Romae cz. ősný. (Róma, 1470—80.) 236.
- Statisztikai hivatal, Budapest székesfővárosi — 4, 73, 378. Magyar kir. közp. — 4, 6, 15, 74, 287, 295; ktára 34; szabályzata 392—397. Osztrák közp. — 4, 74, 185, 286, 378. Zágrábi kir. orsz. — 394.
- Stefánia-egylet 6.
- Stein Gábor 386. — Henrik 87.
- Steinheim 224.
- Steinwille gróf 152.
- Stephani János 360, 365, 366. — Lajos 186.
- Stephanic R. Adolf 379.
- Stewart Charles 6.
- Stiria 303.
- Stockholmi egyetem 296.
- Stojkovic János bártfai plébános 220.
- Stoll Ernő 6, 7, 10, 74, 75, 76.
- Stolleni Péter 215.
- Stolz Domokos Jaroslav 359.
- Stotz János Leopold 361.
- Stöchs György, Sulzbachi — 207, 227. Stöckel 413.
- Strassburg 207, 234, 332, 338, 343, 344, 345. — i egyetem 296.
- Streibig József 361, 365, 366.
- Strigelius Victorinus, Orationes 274.
- Strobl Alajos 193.
- Sturm Albert 187.
- Stuttgarti kir. ktár 297.
- Sulczer János Ferencz 363, 365, 366.
- Summa Antonini cz. ősný. 215.
- Summa supplementi iuris cz. ősný. 239.
- Sutlivius, Matthaeus, De indulgentiis et iubileo 274. — De vera Christi lecta 272.
- Svájcz 322.
- Sylvester János, Új Testamentum 224, 225.
- Szaárhegy 247, 332.
- Szabadalmi hivatal, M. kir. — 6, 186, 287, 379.
- Szabadka 20, 73, 296. — i közktár 30, 316.
- Szabadságharczra von. gyűjtemény a m. nemz. múzeum ktarában 188, 289.
- Szabó Antal 296. — Ferencz 287. — János, Barla — 264. — Károly 48, 50, 57, 98, 102, 111—133, 225, 244—250, 269, 280, 317, 368, 414; Régi Magyar Könyvtára: 97, 98, 102, 123, 143, 207, 225, 229, 230, 279, 280, 317, 319; Adalékok — R. M. K.-ához 244, 279—285. — Samu 115.
- Szabolcs várm. 29, 71.
- Szádeczky Lajos 6, 296, 387.
- Száki Ferencz 285.
- Szakolcza 363, 364.
- Szalay Imre 6, 10, 287, 379, 401.
- Szammer Mihályné, özv. — 363, 365.
- Szamosújvár 73.
- Szamota István 98, 99, 102, 105, 106, 107, 110.
- Szana Tamás 15, 187.
- Szánthó Ferencz 254.
- Szászország 322, 326. — i áll. főlevéltár 328. — i hadügyminiszterium 321, 322.
- Szászsebes 226.

- Szászváros 226.
- Szathmári (Király) Ádám naplója 8, 75. — Barnabás 7, 8, 75. — József 251, 252. — Károly P. 268.
- Szatmári béke 61. — i püsp. ktár 145. — várm. 71.
- »Századok« 119, 261, 262, 263, 267, 268, 269, 310, 346, 351, 403.
- Széchényi Ferencz gróf 18, 171. — műzeumi katalogusa 250.
- Széchényi gr. cs. ltára a m. nemz. múzeumban 78, 189. — terem a m. nemz. múzeumban 77.
- Szécsényi országgyűlés 318.
- Szécsiek. A filpési — hagyatéki pöre 13.
- Szeged 18, 296, 362, 364, 365. — i főügyészség 30, 34. — i keresk. és iparkamara 6, 74, 295. — i Somogyi-ktár 30; (1898/99-ben) 388—392.
- Szegedi András 263. — Ferencz Lénárt egri püspök 246, 247. — Gergely 114, 115, 254; énekeskönyve 112, 113, 114, 115, 125. — István 255.
- Szegei István 254, 255.
- Szegzárd 13.
- Széki áll. isk. igazg. 6.
- Székely István 48, 52, 112; Istenes énekek (Krakó, 1538) 112; kalendáriuma 103; krónikája 207, 225; soltárkönyve 103, 112. — János 386, 387. — Sámuel. Dobai 156, 160, 213; ktára 213. — Sándor (Aranyos-Rákosi) 126; Unitarius vallás-története 126.
- Székely Nemz. Múzeum 263, 269.
- Székelyek, A — eredete 14.
- Székely pályadíj alap, A — választmánya 386.
- Székely-keresztúri unit. gimn. ktára 125, 126, 127, 132, 248, 414.
- Székely-udvarhelyi ref. kollégium ktára 248.
- Szekerés Mihály takácsi esperes lelkész 265.
- Székesfehérvár 207, 287, 363, 364, 365. — i püsp. ktár 145. — i püspöki iroda 6, 74. — i róm. kath. egyházmegye 296.
- Szelepcsényi György esztergomi érsek 244, 245.
- Széli Farkas 133, 268. — kódexe, 268. — ktára 132, 133.
- Szemere (helység) 265.
- »Szemlélő« (1833. évf.) 357.
- Szencsey György daloskönyve 268.
- Szenczi Molnár Albert L. Molnár Albert. Szend 186.
- Szendrei Ferencz 285. — János-féle oklevélgyűjtemény 10, 78.
- Szénfi Gusztáv 112. — örökösei 112.
- »Szent-Család Kis Követe« szerk. 6.
- Szent-Endre v. 379.
- Szent-István-társ. 38, 389.
- Szent Jobbról szóló 1484-iki ének 97.
- Szent-Pétervár 385, 412. — i cs. ktár 141, 297. — i egyetem 296.
- Szép és aiatatos isteni dicsiretek (Lócse, 1683.) 248.
- Szepes várm. alisp. hiv. 287. — i 24. kir. város plébános egyletének ktára 214, 215, 236, 332. — i prépostság kéziratái 157.
- Szepesség 330. — i ktarak kódexei 160.
- Szepsi Czombor Márton L. Czombor.
- Szepesházy Károly 357, 358.
- Szepeshely 186.
- Szepes-Szombat 219.
- Szepes-Szombati Tamás batizi plébános 334.
- Szepes Ignác br. gyulafehérvári püsp. 160, 172, 173, 211.
- Szellen Miklós lőcsei prédikátor 216.
- Sziesz Antal örökösei nyomdája 363, 365.
- Szigethy György 415. — Mihály 361, 365.
- Szigetvár 227.
- Szilády Áron 113, 114, 115, 116, 117, Sziklay Gyula 379.
- Szigligeti-társaság Nagyváradon 287. 263, 267, 268. — Régi magyar költőktára 263.
- Szilágyi Benjámín István, Synodalia 142.

- István 268. — Sándor 93, 94, 95, 292, 293, 294, 296, 299, 303, 408.
- Szilasi István lacházai rektor 259.
- Szily Kálmán 401.
- Szinnyei Ferencz 16. — József (id.) 6, 12, 126, 163, 164, 186, 188, 288; Magyar írók élete és munkái 126, 163. — József (ifj.) 6. — Józsefné (ifj.) 287.
- Szinnyey-Merse István 6. — kódex 269.
- Szirmay könyvtár Eperjesen 136.
- Szlávik Mátyás 119, 123.
- Szokolai István 262.
- Szolimán (II.) török szultán 43, 226, 227.
- Szolnok 227.
- Szombathely 207, 363, 364, 365. —i püsp. ktár 145, 316.
- Szombathy János 252.
- Szombatos énekeskönyv 260, 261. — szertartásos könyv 262.
- Szongott Kristóf 15.
- Szontagh Dániel 320. — Miklós 379.
- Szótárak. Akadémiai nagy szótár 97. Molnár Páriz — Pápai Bod-féle szótár 353.
- Szödi S. 6.
- Szögedinus, Stephanus, Loci communes theologiae 270.
- Szónyi István, Paraditsomi mulatság (Kölozsvár, 1690.) 6, 280.
- Sztárai Mihály 55, 254.
- Sztojanovits Jenő 13.
- Sztoyka Antal báró 152.
- Sztrókay 117.
- Szuissek Károly Gáspár 362, 365.
- Szurmay Sándor 296.
- »Szűz Mária Virágos Kertje« szerk. 6.
- T**acitus 40, 275.
- Tagányi Károly 383.
- Takács István, Kolozsvári 116.
- Tamás, Aquinói Szent, Opus quarti scripti (Mainz, 1469.) 233. Questiones de duodecim quodlibet. (Ulm, 1475.) 241. Summae theologiae secundae partis pars secunda. (Mainz, 1467.) 232, 233. — Summae theologiae partis secundae prima pars. (Mainz, 1471.) 236. — karmelita atya 414.
- Tannzer Fülöp 339.
- »Tanodai Lapok« 97, 98.
- »Tanügyi Értesítő« szerk. 6.
- Táp 265.
- Tarányi-Oszterhuber József 289.
- Tarjovistya 290.
- Tasso 411.
- Tátrafüred 379.
- Technológiai iparmúzeum, Országos magyar — 6, 74, 295, 379.
- Telegdi Katalin 70.
- Teleki Géza gr. 414. — Mihály 191. — Sámuel 18. — Sándor gr. 6, 74, 414, 415.
- Teleki gr. cs. (Nagy-Zabláti —) ltára 77. — kódex 64. — ktár Marosvásárhelyen 28, 29, 117, 246, 414, 415.
- »Telekkönyv« szerk. 6, 74.
- Télfy Iván 296, 297.
- Temesvár 186, 227, 295, 316, 363, 364, 365. —i délmagyarországi term. tud. társ. ktára 31. —i délm. tört. és rég. múz. társ. ktára 31. —i főügyészség 31, 35. —i városi ktár 31.
- Temesvári Pelbárt 41. — különböző művei 207, 215, 228, 229.
- Temesváry Rezső 287.
- Terhes Sámuel 357.
- Természettudományi társulat, M. kir. — 6, 186, 389.
- Terni 296.
- Tersztyánszky Dezső 289.
- Tertullianus-kódex 65, 66.
- Téry Ödön 289.
- Téth 265.
- Tethéni Dániel 367.
- Tetzel Lőrincz 295.
- Textor Bernhardus, Pandectae sacrarum concionum 273.
- Thaisz András 362.
- Thallóczy Lajos 6, 74, 184, 296.
- Thaly Kálmán 75, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 289.
- Thán Károly 6, 296.

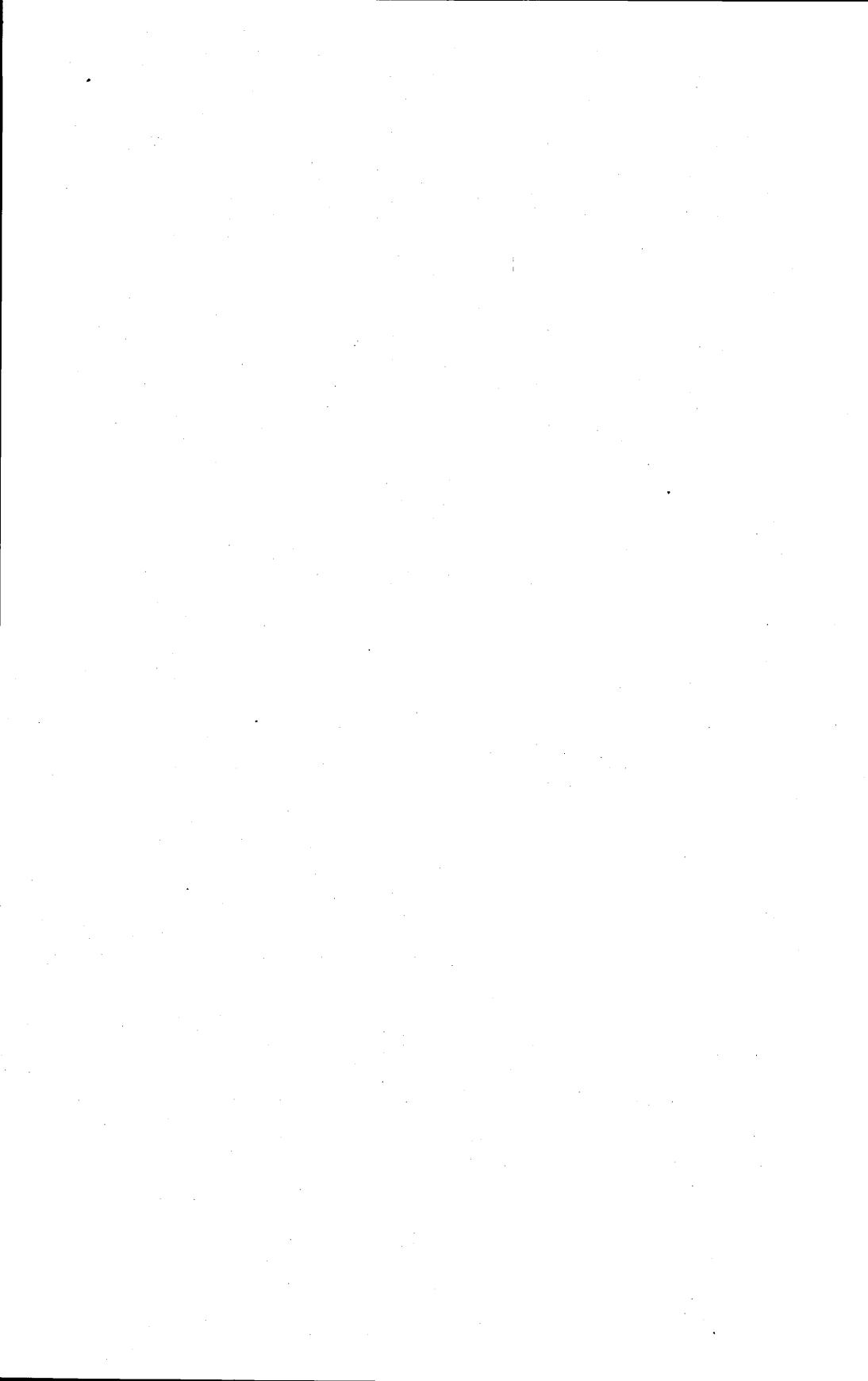
- Theatrum Europeum (1662—1738.) 90.
 Theiner Annal. Eccl. 346, 347, 350.
 Theocritus et Hesiodus, Opera (Velencez, 1495.) 338.
 Theramo, Jacobus de — Buch der Tröstung 241.
 Thesaurus Hungaricus cz. pannonhalmi kézirat 269.
 Thewrewk Emil, Ponori 97 — József 357.
 Thiele Joachim 357, 358.
 Thordai-Bogáthi-féle zsolnárkönyv 257.
 Thordai Zsigmond 260.
 Thoroczky Máté 116; Isteni Dicsőretek (Kolozsvár, 1607.) 126; Gradual 252.
 Thurn, der Ritter von — (Basel, 1493.) 88.
 Thuróczy János, Chronica Hungarorum. (Augsburg, 1488.) — (Brünn, 1488.) 68, 207, 225.
 Thury Etele 6, 74, 117, 297. — József 6.
 Thurzó György 367, 368. — Imre 367. Zsigmond 217, 337, 340, 344, 345.
 Tichi Ferencz 359.
 Tichy Ákos 303. — Károly 361, 365.
 Timplerus, Clemens, Metaphysicae systema 273. — Physicae systema methodicum 273.
 Tinódi Sebestyén, Ének Sigmond chasarnak fogságáról. (Első kiadás.) 410. — Krónikája 112.
 Tinta minőségének hiv. megvizsgálása 326, 328.
 Tirol 98.
 Tischler Antal 160.
 Tiszafüredi múzeum- és ktáregylet gyűjteményei 31, 316.
 Tiszáninneni ev. ref. egyházkerület 6.
 Tizian 411.
 Tofeus Mihály erd. püspök 191.
 Tokioi egyetem 296.
 Toldalagi Ferenczné 278.
 Toldy Ferencz 48, 49, 52, 57, 58, 62, 94, 112, 114, 117, 125, 126, 131, 132, 244, 245, 246, 247, 251, 252, 254, 263, 266, 288, 357. — László 289.
 Tolna várm. 77.
 Tolnai István 260, 368.
 Tomka S. 297.
 Torda 77. — várm. 77.
 Torda-Aranyos m. alispáni hivatala 295.
 Tordai Benedek 114, 115. — Mihály 260. — Summae de ecclesia domini (Leyden, 1496.) 338.
 »Turul« szerk. 6, 12, 74.
 Tusnádi Kováts Miklós l. Kovács Miklós.
 Torma Károly 262.
 Tortis, Baptista de — velencei könyvnyomtató 333, 338, 339, 340, 343, 344.
 Toscanai egyetem 296.
 Tóth Béla 287. — Ernő 387. — Ferencz 251, 253, 280, 360. — Kázmér 7. — Mike 6, 287, 297, 389. — Pál czimerlevele (1587.) 291.
 Török (Várad) cs. ltára a m. nemz. múzeumban 78. — Flóris 76. — János czimerlevele (1644.) 291.
 Török háborúkról szóló munkák 92.
 Történelmi Életrajzok, Magyar — 94, 190. — társulat, Magyar — 38, 94, 144, 261, 262, 296, 389. — Tár 13, 16, 94, 262, 318.
 Törvénycikk a köteles példányok beszolgáltatásáról (1897: XLI.) 1, 2, 21, 382. — a közp. stat. hiv. nyilv. ktáráról (1897: XXXV.) 392.
 Törvénytár, Országos — 5, 186, 295, 379.
 Törvénykönyv, Decretum, azaz Magyar-és Erdélyországnak — e (Kolozsvár, 1571.) 186.
 Trach Péter speieri könyvnyomtató 330, 334.
 »Transsilvania« szerk. 186.
 Trattner János Tamás, Petrőzai — 359, 365, 366.
 Trelocatius Lucas, Institutio locorum communium s. theologiae 274.
 Tremellius et Franciscus Junius, Biblia 270.

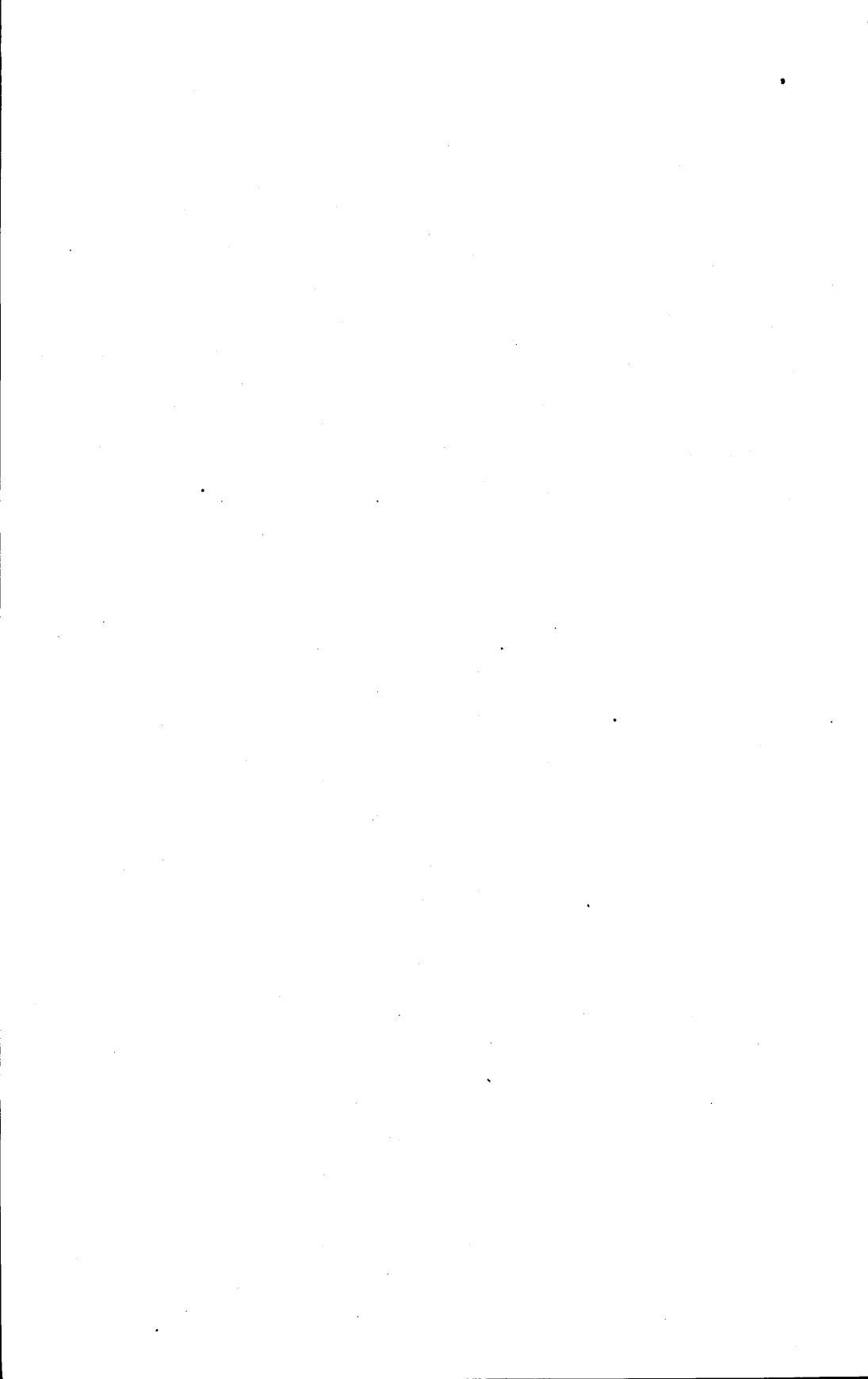
- Trenck Frigyes br. levelei a m. nemz. múzeum ktárában 288.
- Trencsén 64, 282, 286, 316. — i br. Mednyánszky ktár 31.
- Trepperel János 284.
- Treschel János leydenikönyvnyomtató 338.
- Trieszti ált. bizt. társ. 287.
- Tridino, Bernardinus Stuginus de — velencei könyvnyomtató 335, 337, 338.
- Tridinus, Johannes Tacuinus de — velencei könyvnyomtató 339.
- Triest 278.
- Trondhjemi norvég tud. társulat 6.
- Troster János regensburgi kanonok 238.
- Truber, Catechismus (1575.) 304. — Uj test. (1557.) 307.
- Tübingen 250. — i egyetem 296.
- Tucher Hans, Kreuzfahrt nach dem heiligen Lande (Augsburg, 1482.) 331.
- »Tudományos Gyűjtemény« 117, 359, 362, 365.
- Tudós társaság, Erdélyi — 175. Magyar — 173.
- Tumbül dr. donauschingeni hercegi ltárnok 321.
- Turchany Miklós czímerlevelének (1649.) hit. más. (1773.) 77.
- Turini egyetem 296. — kir. iparmúzeum 287.
- Túróczy jezsuiták székháza 258.
- Turócz-Szent-Márton 186. — i Maticza 33. — i múzeumi tót társaság 31, 32, 33, 316.
- Turrecremata, Johannes de — Explanatio in psalterium 241.
- U**dvardi István 257.
- Udvarhelyszék 77, 261.
- Ujfalu 268.
- Ujfalussi Tódor József gyulafehérvári kanonok 149, 175.
- Ujfalvi Imre (Szilvás-) 50, 55, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 123, 124, 125, 133, 259. — In Exequiis Defunctorum (Debreczen 1598. 1602. 1606. 1620.) 123; (U. o. 1632) 124; (Lőcse 1635.) 124; (Várad 1654.) 124. (Kolozsvár 1691) 124. — Halotti énekes (Lőcse 1654) 124.
- Újhelyi pálosok 253.
- Új János egri kanonok 207.
- »Új Magy. Múzeum« 49, 260, 266.
- Újnépi ev. ref. egyház 256. — graduál 256.
- Ujvidék 287, 363, 364, 365.
- Ulászló (II.) magy. kir. 11, 226, 290, 291, 318, 381.
- Ulhart Fülöp augsburgi könyvnyomtató 91.
- Ulm 67, 239, 241, 242, 331, 341.
- »Ungaria« szerk. 6, 74.
- »Ungarische Biene« szerk. 6, 74.
- Ungvár 70, 74, 358.
- Upsalai egyetem 296. — i ktár 6.
- Ursinus, Zacharias, Corpus doctrinae 272.
- Utrechti egyetem 191, 296. — i ktár 297.
- Uy Testamentom (Debreczen 1586.) 207.
- Uzoni Fosztó I. Fosztó.
- Ügyészségek köteles sajtópéldányainak felhasználása 34, 35.
- Üllei János 259.
- V**ác 363, 364, 365, 366. — i collegium pauperium nobilium 161. — i püsp. ktár 145.
- »Vadász és Versenylop« szerk. 6.
- Vágó Gyula 6.
- Vajda Ödön 379, 386, 387.
- Válaszúti Komédia 258.
- Valle, Nicolaus de — 338.
- Valentinelli katalogusa 176, 183.
- Valladolid 90.
- Vallás- és közoktatásügyi miniszterium, M. kir. — 1, 3, 6, 35, 95, 176, 186, 379, 386.
- Vámos 74.
- Van den Gheyn bollandista atya 370.
- Van Swieten 140, 223, 398, 399, 400.
- Vándor könyvtárak L. Népkönyvtárak 37.
- Vaniga Máté czímerlevele (1609.) 189.

- Várad — bibliá (1660.) 277. — ref. gyülekezet 53. L. Nagy-Várad.
- Váradi János 260. — Miklós 330.
- Varasd várm. alispáni hivatala 295.
- Varasdy Lajos 262.
- Várdai Ferencz 150.
- Varga Mihály 6.
- Varjas János tanár 276.
- Varjú Elemér 92, 95, 97, 134, 188, 208, 209, 288, 289, 316, 318, 329, 411.
- Varsó 73.
- Vasvármegye 367.
- Vasady Gyula 269. — kódex 269.
- Vásárhelyi Dalos könyv. L. Vásárhelyi kódex.
- Vásárhelyi kódex 269. — ktár Aradon 25.
- »Vasárnap Tanító« szerk. 6. — Ujság» 12, 13, 263, 264, 266.
- Vass József 112.
- Vatikán L. Róma.
- Vauban 149, 152.
- Vay család története 16.
- Vécsey család története 16.
- Véghely Dezső oklevélgyűjteménye 3, 289, 290, 291.
- Velence 88, 91, 92, 176, 177, 186, 207, 217, 225, 228, 230, 233, 237, 238, 239, 240, 242, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 343, 344, 379. — i áll. lvtár 176. — i Sz.-Márk ktár 176—184.
- Velikei Gergely 50.
- Vendvidéki közműv. egyesület 6.
- Venetiáner L. 297.
- Venustissimae quaedam Graecae epistolae (Brassó, 1555.) 281.
- Verantius Faustus Dictionarium (1595.) 207.
- Verard, Anthoine 284.
- Verbói István 254, 255.
- »Vereinigte Ofner und Pester Zeitung« 360.
- Veres Samu 379.
- Vergilius 40, 269, 274.
- Verrazano János 90.
- Vermatti Alajos bárói dipl. (1817.) 290.
- Verona 225. — i Gajus-kódex 322.
- Veronai Gábor I. Rangoni Gábor.
- Vértesy Kálmán 6.
- Versényi György 386.
- Verescezi vár. ktár 33, 316.
- »Véstnik slovanskijch starozitnosti« 15.
- Veszprém 3, 185, 275. — i egyházm. hiv. 287. — vármegye története 16.
- Veszprémi István dr. 276.
- Veterani Fridrik gr. tábornok 282, 283.
- Vetesi László, Oratio ad pontificem (Róma, 1475.) 186.
- Vietor Jeromos 89, 103, 104.
- Világkrónika a világ teremtésétől 1346-ig a vel. Sz. Márk ktárban 184.
- Villacus János plébános 344.
- Villeblanche, Ysabel de — 284.
- Vilmos olmüci püspök 346.
- Vitalibus, Bernardinus de — könyvnyomtató 329.
- Vitéz János 139. — kódexek 65, 66.
- Voetius 191.
- Volf György 52, 83, 84, 195, 251, 308, 309.
- Voltaire 411.
- Von den sieben Todsünden und Tugenden. (Augsburg, 1474.) 241.
- Voragine, Jacobus de — Lombardica historia sanctorum 342.
- Vörös kereszt egyesület, Magyar — 6, 379.
- Vries, De — 325.
- Vukovár 287.
- W**achsmann Ferencz 10.
- Wadding, Annales Minorum (Róma, 1781—1844) 90.
- Wagendrüssel 339.
- Wagner Károly analectái 219.
- Wahler Aladár 379.
- Wajdits J. 297.
- Waldarffer Kristóf 237.
- Waldow Sándor 303.
- Wallaszky Pál 317.
- Walócz Máté leubici plébános 215, 331, 335, 343.
- Walter Gyula 6, 74, 186, 297.

- Waltherr László kézirati hagyatéka 8, 75. — Imre 267.
- Wann Pál, bécsi egyetemi tanár 234.
- Washington-kézirat 411.
- Washingtoni Smithsonian Institution 287.
- Weber Simon és fia pozsonyi könyvnyomdája 362, 365, 366.
- Weigel és Zesterman, Anfänge der Druckerkunst 242.
- Weimari nagyhercegi ktár 119.
- Weinmüllerné (özv.) komáromi könyvnyomdája 361, 366.
- Weinangl Hans czimerlevele (1492.) 290.
- Weinwurm Antal 6, 7, 10, 74, 75, 76.
- Weisz Bálint löcsei altárista 216.
- Wenzler Mihály baseli könyvnyomtató 331, 333.
- Wenzel Gusztáv iratai 8.
- Werenbergius Jacobus, Metaphysicae systema methodicum 273.
- Werfer József 359. — Károly 357, 358.
- Werőczy Ferencz, Lelki harcz (Kolozsvár, 1690) 6.
- Werthmüller löcsei könyvnyomtató 361, 365.
- Wesselényi br. család 387. — ltára az Erd. Múzeum ktárában 387. — története 16.
- Weydeni Tamás löcsei prédikátor 215.
- Whinsbridge 296.
- Whittacherus, Guilielmus, Opera theologica 270.
- »Wiener Jahrbücher der Litteratur« (1826. évf.) 67.
- »Wiener Zuschauer« (1848 évf.) 187.
- Wigand György 357. — Ottó 357.
- Williams Fr. W. 287.
- Wimphelingus, Jacobus, De integritate libellus. (Strassburg 1506.) 344.
- Winterburg János bécsi könyvnyomtató 344.
- Wittenberg 51, 91, 367, 369. — i magyar burza 142.
- Wlassics Gyula 13, 17, 403.
- »Wochenblatt für Ober-Ungarn« (1818 évf.) 357.
- Wodianer F. és fia 6, 74. — féle Magyar Könyvtár 14.
- Wohlgemuth Mihály vázlatkönyve 87.
- Wolfenbütteli kir. udv. ktár 116.
- Wolfram v. Echenbach, Partzifal (Strassburg, 1477.) 88. — Tytrel (Strassburg, 1477.) 88.
- Wormsi Szent-Péter egyház 90.
- Worstius Conradus, Enchiridion controversiarum inter evangelicos et pontificios 274.
- Wünschelburg 290.
- Württemberg 322.
- Würzburgi orvostudományi társaság 6.
- Z**abarella, Jacobus, Opera omnia 271.
- Zabarellis, Franciscus de — Consilia, responsiones et allegationes. (Pisa, 1400.) 336.
- Zaborowski, Jacobus, Responsio et alia fragmenta 271.
- Zágráb 363, 364, 365. — i délszláv akadémia 296. — i orsz. statisztikai hivatal 295. — i vár. tanács 295.
- Zainer Gunther 236. — János ulmi könyvnyomtató 239, 241, 242, 341.
- Zák Péter 260. — ifj. 260.
- Zala-Egerszeg 185.
- Zalamegye 367.
- Zamorensis, Rodericus, Spiegel des menschlichen Lebens (Augsburg 1470 kl.) 236. — Historia Hispanica (Róma, 236.
- Zanchius, Hieronymus, Opera theologica omnia 270.
- Zapon, Régi kéziratok kezelése — nal 323—328.
- Zay család története 16.
- Zeiler-Merian, Topographia (1642—88.) 90.
- »Zeitschrift für Bücherfreunde« 203, 314, 406.
- Zemercheni Kristóf szepesi lektor 215, 228.
- »Zenelap« 13.

- Zenoi Domenico, Fortezze d' Ongheria (Velence, 1567.) 186.
- Zichy család, A — okmánytára 14; története 16. — Jenő gróf 186; expedíciója 193.
- Zilah 262.
- Zirczi ciszterczita rendi apátság 296, 389
- Zolnai Gyula 82, 194, 195, 305, 306, 307.
— Nyelvemlékeink stb. cz. könyve 251, 305.
- Zombor 20.
- Zoas Albumero 179.
- Zrinyi Miklós, a költő 250, 285. — A török áfium ellen való orvosság cz. műve 277.
- Zupanjska Oblast (Vukovár) 287.
- Zürich 5.
- Zvjerjov kievi ktárnok 352.
- Zwingli 411.
- Zwonarics Imre 367. — Mihály 367.
- Zsámboki János ktára 183.
- Zsebkönyv. A hazai ktarak —e 205. 408, 409.
- Zsigmond m. kir. 183, 184, 189. Tinódi éneke —ról 410.
- Zsigmondkori oklevéltár 12.
- Zsilinszky Mihály 15.
- Zsinat, 1567-i — éneklésről adott kánonai 117.
- Zsolna 282, 283.
- Zsoltár könyvek: Bogáti Fazekas Miklós Zsoltárfordítása 52, 259. Fust és Schöffer-féle zsoltárkönyv 87. Oláh zsoltárkönyv (Gyulafehérvár, 1651.) 6, 74.

A HAZAI NYOMDÁK 1899-BEN.

Abauj-Szántó :

Baksy Barna.
Spán Ignác.

Abony :

Szerdahelyi János.

Abrudbánya :

Róth Ferencz.

Ada (Bács-Bodrogh m.):

Berger L.
Vogel M.

Alsó-Kubin :

Trnkóczy József.

Alsó-Lendva :

Balkányi Ernő.

Apatin :

Gasz Mátyás.
Szavadi József.

Arad :

Aradi nyomda r. társaság.
Barcian Popovits Aurél.
Bloch Henrikné.
Gör. kel. román egyházm. nyomda.
Özv. Gyulai Istvánné.
Löbl Dávid.
Muskát Miksa.
Réthy Lipót és fia.
Weisz Félix.

Aranyos-Maróth :

»Dóczy« könyvnyomda (tul. Némedi
László).

Aszód :

Magy kir. javítóintézet nyomdája.

Baán (Trencsén m.):

Fuchs Vilmos.

B.-Topolya (Bács-Bodrogh m.):

Vilheim Miksa.

Baja :

Kazal József.
Kollár A. és fia.
Nánay Lajos.
Rajkovicz Károly.

Balassa-Gyarmat :

Balassa-gyarmati könyvny. r. társ.
Halyák István.
Pozsonyi Gábor.
*Tokay Lajos.

Balászfalva :

Gör. kath. papnövelde ny.

Bánffy-Hunyad :

Ábrahám Mór.

Barcs (Baranya-m.)

Skribanek Géza.

Bártfa :

Blayer M.

Békés :

Br. Drechsel Géza.

Békés-Csaba :

»Corvina« nyomda (tul. Szihelszky
József).
Povázsay testvérek.

Belényes :

Süssmann Lázár.

A hatóságilag be nem jelentett nyomdák csillaggal vannak jelölve.

Beregszász :

Engel Jenő.
Haladás-könyvnyomda (tul. Juhász
Piroska.)

Besztercze :

Botschar Tivadar.
Csallner Károly.

Besztercebánya :

Hungária kny. (tul. Sonnenfeld Mór.)
Machold Fülöp.

Bicske :

* Lederer Hermann.

Bihar-Ujfalú :

Adler Béla.

Bonyhád :

Raubitschek Izor.

Brassó :

Brassói Lapok nyomdája (tul.
Trattner H. és trsai.)
Ciurcu N. és fia.
Gött János fia.
Herz J. B.
Lehmann Gottlieb.
Dr. Muresian Aurél.
* Schebesch M.
Schlandt Viktor.

Breznóbánya :

Kreisler József.

Budafok :

* Leopold és Frank.

Budapest :

Adler Samu.
VIII., József-körút 36.
* Adria kő- és könyvnyomda vállalat (Feldmann S.)
VI., Dávid-u. 10.
Alkotmány ny.
VIII., Szentkirályi-u. 28/b.
* Áll. tisztviselők közlönyének kny.
VIII., Csepreghy-u. 1.

Budapest (folytatás):

Államnyomda (Magy. kir.)
I., Nándor-tér 1.
* Államvasutak menetjegy-ny. (M.k.)
VI., Csengery-u. 33.
* Anglo-nyomda.
IV., Molnár-u. 24.
Apolló irod. és nyomd. r. t.
VII., Rottenbiller-u. 4-6.
* Árpád kny. (tul. Klein és Kronstein.)
VII., Valero-u. 9.
Athenaeum irod. és ny. vállalat r. t.
VII., Kerepesi-ut 54.
Auer Lipót.
VI., Dávid-u. 1.
Bagó Márton és fia.
II., Ponty-u. 4.
* Barcza József.
IV., Lipót-u. 30.
Bárd Jakab.
VII., Miksa-u. 16.
Bartalits Imre.
III., Remetehegy.
Bauer Ignác.
VII., Csányi-u. 13.
Beck Nándor.
VII., Valeró-u. 12.
Belvárosi kny. (Tul. Varga E. és Grosz B.)
IV., Lipót-u. 43.
Bendiner A.
V., Arany János-u. 18.
Berkovits János.
V., Hold-u. 27.
Bichler Ignác.
III., Kis-korona-u. 15.
Blau Albert.
VI., Szerecsen-u. 23.
Brózsza Ottó.
VI., Váczi-körút 17.
Bruckner Gyula.
VI., Király-u. 10.
Budapesti Hirlap ny.
VIII., Rókk Szilárd-u. 4.

Budapest (folytatás):

- »Budapesti Napló« részv. társ.
VIII., József-körút 18.
- Buschmann F.
IV., Koronaherceg-u. 8.
- Csapó Kálmánné.
VIII., Baross-u. 69.
- Czettel és Deutsch.
V., Bálvány-u. 12.
- Deutsch József.
VII., Károly-körút 7.
- * Eberle József és társa.
VI., Podmaniczky-u. 43.
- Eckstein Bernát és fia
VII., Kertész-u. 37.
- Egyetemi nyomda (M. kir. tud.).
I., Iskola-tér 3.
- Ehrenstein Mór.
VI., Laudon-u. 4.
- Első kőbányai kny. (tul. Goldschmied Ármin.)
X., Belső-Jászberényi-út 1.
- Engel Simon.
VI., Szondy-u. 23.
- * Engelmann Mór.
IX., Vámház-körút 15.
- »Európa« nyomda r. t.
VI., Ó-u. 12.
- Feldmann Mór.
IX., Soroksári-u. 5.
- Fischer Péter.
VII., István-tér 9/b.
- Fortuna ny. (tul. Pollák M. Miksa és Tsa.)
V., Bálvány-u. 21.
- Fővárosi nyomda r. t.
VI., Podmaniczky-u. 39.
- Franklin-társulat.
IV., Egyetem-u. 4.
- Fried és Krakauer.
VI., Dalszínház-u. 10.
- Fried S.
VIII., József-u. 17.
- Friedländer Schoel.
VI., Uj-u. 21.

Budapest (folytatás):

- Friedmann Áron.
VI., Podmaniczky-u. 21.
- Fritz Ármin.
VIII., József-körút 9.
- Fuchs Samu és társa.
VI., Podmaniczky-u. 27.
- Galitzenstein Ármin.
VII., Kertész-u. 25.
- Garai Mór.
VII., Dohány-u. 1.
- Gelléri és Székely.
VI., Podmaniczky-u. 47.
- Glückselig Miksa.
VI., Hunyadi-tér 7.
- Goldberger Ignác.
II., Fő-u. 23.
- Goldfaden Márk.
VII., Kerepesi-u. 36.
- * Goldschmied Lipót.
VI., Révay-u. 6.
- Gonda és Tsa.
VIII., Mária-u. 11.
- * Goszler Gyula.
IV., Aranykéz-u. 1.
- Gross Jakab és Grünhut Mór.
VI., Gyár-u. 32.
- * Grünhut Miksa.
VI., Lázár-u. 2.
- Hamburger és Birkholz.
V., Csáky-u. 13.
- Hartenstein Emil.
IX., Lónyay-u. 7.
- Hedvig Sándor.
VII., Dohány-u. 12.
- Hegedűs Márton.
VI., Dessewffy-u. 18.
- Heisler J.
II., Várkert-rakpart 1.
- Helios ny. (tul. Hönig Lajos.)
VI., Gyár-u. 62.
- Hell Ede.
VIII., Luther-u. 4.
- Hermann Győző.
IV., Egyetem-u. 2.

Budapest (folytatás):

- * Herrman Ignác.
VI., Laudon-u. 10.
- Horn Emil.
V., Bálvány-u. 8.
- Hornyánszky Viktor.
VI., Aradi-u. 16.
- * Hungaria könyvnyomda.
V., Váci-körút 34.
- Hunnia ny.
VI., Teréz-körút 3.
- Hunyadi Mátyás irod. és könyvnyomdai intézet.
IV., Zöldfa-u. 43.
- Jäger Ármin, kézisajtó.
VIII., Kerepesi-ut 23.
- Jermányi Samu.
VI., Dessewffy-u. 47.
- Kalmár Mór.
V., Dorottya-u. 9.
- * Kálmán M. és társa.
V., Vadász-u. 32.
- * Kanitz C. és fiai.
V., Vadász-u. 26.
- Károlyi György.
V., Kálmán-u. 5.
- * Kassino Jakab.
VI., Király-u. 26.
- * Kauders Ferencz.
VII., Csömöri-ut 28.
- Kaufmann József.
V., Arany János-u. 4.
- * Keil József.
VIII., József-körút. 17.
- Keller Dániel.
I., Attila-u. 63.
- Kellner és Mohrlüder.
VI., Gyár-u. 29.
- Kertész József.
V., Mária Valéria-u. 11.
- Klas Hermann.
V., Váci-u. 16.
- Klein Ignác.
VI., Lovag-u. 13.
- Klein Sámuel.
VIII., Akácza-u. 64.

Budapest (folytatás):

- * Klopfer Samu.
VII., Kazinczy-u. 35.
- Kogutovicz Manó.
V., Rudolf-rakpart 8.
- Kohn Simon kézi sajtója.
VIII., József-körút 5.
- Kollmann Fülöp.
V., Arany János-u. 34.
- * Korvin Testv.
VI., Révay-u. 14.
- Kosmos r. t.
VI., Aradi-u. 8.
- * Kossuth Lajos ny.
VII., István-tér 9.
- Kövér János.
VI., Révay-u. 8.
- Közművelődés-nyomda.
VI., Izabella-u. 70.
- Krausz S. és T.
V., Zoltán-u. 11.
- Kunósy Vilmos és fia.
VI., Teréz-körút 38.
- Kunstädter Vilmos.
VII., Dámjanich-u. 32.
- * Langer Ede és fia.
IV., Zsibárus-u. 1.
- Légrády testvérek.
V., Váci-körút 78.
- Leitersdorfer József.
VII., Rombach-u. 4.
- Lengyel Lipót.
V., Vadász-u. 35/A.
- * Löbl Dávid és Fia.
VI., Andrássy-u. 19. és Szercezen-u. 22—26.
- Löbl Mór.
VII., Király-u. 27.
- Löblovitz Zsigmond.
VII., Csömöri-ut 54.
- * Löw Ede.
V., Váci-körút 80.
- Luszt Sándor.
VI., Gyár-u. 50.
- Magyar Hírlap r. t.
V., Honvéd-u. 4.

Budapest (folytatás:)

- * Magyar nők lapja kny. (tul. Kirschmann J.)
V., Hold-u. 25.
- * Manswirth Lipót.
VI., Podmaniczky-u. 5.
- * Markovits és Garai.
VI., Lázár-u. 13.
- Márkus Sámuel.
V., Báthory-u. 20.
- * Merkur kny. (tul. Berger Géza.)
IV., Keeskeméti-u. 5.
- Merendiák Károly.
X., Ligettér 4.
- Merényi József.
VII., Károly-körút 19.
- Minerva kny.
V., Sas-u. 29.
- Muskát Béla.
VI., Teréz-körút 27.
- Müller K.
II., Albrecht-u. 3—5.
- Nágel István.
VII., Vörösmarty-u. 17.
- Nágel István.
VI., Dessewffy-u. 21.
- Nagy Sándor.
IV., Papnövelde-u. 8.
- Neumayer Ede.
VI., Próféta-u. 7.
- Neuwald Illés-féle kny. (Tul. Berger Ármin.)
VII., Dohány-u. 44.
- Orsz. községi központi nyomda r. t.
V., Lipót-körút 22.
- Országos ügyvédi nyomda, mint szövetkezet.
VI., Uj-u. 3.
- * Pallas irod. és könyvny. r. társ.
V., Kálmán-u. 2.
- Pannonia nyomda.
VII., Rombach-u. 8.
- Pátria irod. és nyomd. r. t.
IX., Üllői-út 25.
- Pesti könyvnyomda r. t.
V., Hold-u. 7.

Budapest (folytatás):

- Pesti Lloyd-t. ny.
V., Dorottya-u. 14.
- id. Poldini Ede és Társa.
IV., Ferencz József-rakpart 32.
- * Pollacsek Mór.
VI., Ó-u 38.
- Pollák Gyula.
V., Dorottya-u. 9.
- Pollák Jakab.
VI., Aradi-u. 19.
- Posner K. Lajos és fia.
VI., Csengery-u. 31.
- * Posta- és távirtda igazg. kny. (M. k.)
IV., Főposta épület.
- * Postatakarékpénztár ny. (M. kir.)
V., Széchenyi-u. 2.
- Preszburg Frigyes.
V., Arany János-u. 14.
- Propper Leó.
VII., Erzsébet-körút 35.
- Pscherhoffer Vilmos.
VI., Podmaniczky-u. 15.
- Quittner József.
VI., Szerecsen-u. 1.
- Radó Izor.
VI., Váci-körút 1.
- * Redő testvérek.
V., Klotild-u. 20.
- Reich Ármin.
VII., Dohány-u. 81.
- Révai és Salamon.
IX., Üllői-út 18.
- Riegler József Ede.
VI., Rózsa-u. 55.
- Rosenberg Mórné.
VI., Uj-u. 6.
- * Roth és Krausz.
VI., Vasvári Pál-u. 9.
- * Roth József.
IV., Ujvilág-u. 6.
- Rózsa Kálmán és neje.
VII., Szentkirályi-u. 30.
- Rubin J.
VII., Király-u. 13.

Budapest (folytatás):

- Schenkenwald György János.
IV., Molnár-u. 19.
- Schlenger testvérek.
VI., Dessewffy-u. 16.
- Schlesinger és Kleinberger.
V., Bálvány-u. 18.
- Schlieszer Henrik.
VI., Király-u. 10.
- Schmelz és Schillinger.
VI., Csengery-u. 51.
- * Schmidl H.
VI., Szerecsen-u. 6.
- Schmiedl Samuné.
V., Bálvány-u. 4.
- Schultz Ábrahám.
VIII., Baross-u. 81.
- Singer Lipót.
IV., Károly-körút 24.
- Spatz Henrik.
VII., Dob-u. 55.
- * Spitzer és Somogyi.
VII., Klauzál-u. 31.
- * Steinbuch Ármin.
V., Béla-u. 3.
- Stephaneum.
VIII., Szentkirályi-u. 28/b.
- Stern Péter.
VII., Kazinczy-u. 35.
- Sűsz Dávid.
IV., Molnár-u. 39.
- * Széchenyi ny.
VIII., József-u. 45.
- * Székesfővárosi házi nyomda.
IV., Lipót-u. 32.
- Szent Gellért nyomda (Valter Ernő).
VIII., Práter-u. 44.
- Szent László nyomda.
VIII., Rökk-Szilárd-u. 28.
- * Tedesco Ármin.
VII., Rózsa-u. 25.
- * Ullmann József.
IV., Régi posta-u. 4.
- Univers ny.
X., Gyűjtőfogház.

Budapest (folytatás):

- Várnay Fülöp.
IV., Régi posta-u. 3.
- Weissenberg Ármin.
VIII., József-körút 28.
- Weisz Lipót.
VI., Ó-u. 39.
- * Ifj. Weisz Manó és Tsa.
VII., Csányi-u. 13.
- Wellesz Béla.
VI., Uj-u. 27.
- * Wendt és Tsa-féle kny.
VII., Károly-körút 19.
- Werbőczy könyvny. részv. társ.
IV., Vármegye-u. 11–13.
- * Wesselényi ny. (tul. Flesch Jakab és Grün Ignác.)
VI., Uj-u. 37.
- Wesselényi Géza.
II., Zsigmond-u. 11.
- Wimmer Márton.
III., Serfőző-u. 10.
- Wodianer F. és fiai.
IV., Sarkantyús-u. 3.
- Wotitz Vilmos.
IV., Kossuth Lajos-u. 1.
- * Zawadil E.-féle menetjegy ny. (tul. Christoph Paula és Jirschik András.)
V., Zoltán-u. 13.
- Zeisler M.
VII., István-tér 17.
- Zimmermann Vilmos.
VI., Szondy-u. 56.
- Buziás:**
Ullmann Ferencz.
- Csákova:**
Chudy testvérek.
- Csáktornya:**
Fischel Fülöp (Strausz Sándor).
- Csikszereda:**
Györgyjakab Márton utóda (Diesz-
nandt Viktor).
*Létz János.
Szvoboda József.

Csongrád :

Tiszavidék nyomdája (tul. Silber János).
Weisz Márk.

Csorna :

Kokas István és Neumann Samu.

Csurgó :

Vágó Gyula.

Czegléd :

* Molnár János
* Nagy Elek
Sebők Béla.

Debreczen :

Csokonai nyomda (tul. Lengyel Imre és társa.)
Debreczen sz. kir. város könyvnyomdája.
Hoffmann és Kronovitz.
Kutasi Imre.
* László Albert.
* Pongrácz Géza.

Deés :

Demeter és Kiss.
Goldstein Jakab.

Detta :

Heldenwanger József.

Déva :

Hirsch Adolf.
Kroll Gyula.

Devecser :

Rosenberg Zsigmond.
Vörösmarty-könyvnyomda (tul. Huss Gyuláné).

Dicső-Szent-Márton :

Hirsch Mór.

Ditró :

Ditró és Szárhegy közs. nyomdája.

Dombóvár (Tolna-m.):

Bruck Sándor.

Duna-Földvár :

Schwarz Manó.

Dunaszerdahely :

Adler N. Lipót.
Goldstein Józsuva.

Eger :

Baross-nyomda (tul. Paunz Sándor.)
Egri nyomda részv. társaság.
Egri érseki lyceum ny.
* Löw Sámuel.
Schwartz Ilka.

Enying :

Politzer Jenő.

Eperjes :

Kósch Árpád.
Pannonia nyomda (tul. Kahn Mór.
Stamberger Lajos.

Ér-Mihályfalva :

Beck Adolf.

Érsekujvár :

Kohn Samu.
Winter Zsigmond.

Erzsébetfalva :

Mártonfi László.

Erzsébetváros :

Kotzauer János.

Esztergom :

Buzárovits Gusztáv.
»Hunnia« nyomda (tul. Gerenday József.)
Laiszky János.
Tábor Adolf.

Fehérgyarmat (Szatmárm.):

Klein József.

Fehértemplom :

Kuhn Péter.
Wunder Gusztáv.
Wunder Gyula.

Félegyháza :

Feuer Illés.
Vesszősi József.

Felső-Eőr (Vas m.):

Schodisch Lajos.

Felső-Vissó (Máramarosm.):

Schiffmann Chána Taube.

Fiume:

Battara Pietro.
 Chiuzzelin A. et Comp.
 Hönig E.
 Jerouscheg Luigi.
 Mohovich Emidio.
 Ruddoff Giovanni.
 Unio nyomda (tul. Hegyi Jenő.)

Fogaras:

Thierfeld Lipót.

Galánta:

Első galánthai kny. (tul. Neufeld Samu.)

Galgócz:

Szold Jakab.
 Sterner Adolf.

Gödöllő:

* Schulcz E.

Gyergyó-Sz.-Miklós:

Létz János.
 * Szabó testv.

Gyoma:

Kner Izidor.

Gyöngyös:

Herczog Ernő Ármin.
 Kovács és társa.
 Schimmerling Dávid.

Gyöng (Tolna m.):

Engel József.

Győr:

Dobos Ignác.
 Győr-egyházmegyei nyomda.
 Nitsmann József.
 »Pannonia« könyvny. (tul. Szávay Gyula és Raáb Béla.)
 Surányi János.

Győrsziget:

Gross testvérek.

Gyula:

»Corvina« nyomda (tul. Weinstein Arnold.)
 Dobay János.

Gyulafehérvár:

Püspöki lyceumi nyomda.
 Volcz Bálint.

Hajdú-Böszörmény:

Szabó Ferenczné.

Hajdú-Dorog:

Grünfeld Mózes.

Hajdú-Nánás:

Bartha Imre.

Hajdú-Szoboszló:

Plón Gyula.

Halas:

Práger Ferencz.

Hátszeg:

Triznyai István.

Hatvan:

Hoffmann M. L.

Heves:

Adler József.

Hódmezővásárhely:

Hmvásárhelyi nyomda részv.-társ.
 Lévai Fülöp.
 »Vásárhely és Vidéke« nyomdája.

Hódságh:

Pfiszter József.
 Raab János.

Holics:

* Hotascha J.
 Malovani József.

Homonna :

Kohn Jenő.
Waller S.

Huszt :

Mermelstein Fülöp.

Igló :

Schmidt József.
Tátra-nyomda (tul. Stein Ignác).

Ipolyság :

Neumann Jakab.

Jászberény :

Brünauer Adolf.
Kaczvinszky és Szappanos.

Kalocsa :

Jurcsó Antal.
Werner Ferencz.

Kaposvár :

Gerő Zsigmond.
Hagelmann Károly.
Özv. Jancsovits Gyuláné.
* Kéthelyi Miksa utóda.
Singer Lipótné.

Kapuvár :

Buxbaum József.

Karánsebes :

Fleissig Lipót.
Gör. kel. román egyházmegye kny.

Karczag :

Sződi S.

Kassa :

Grösz Samu.
* Nauer és Streck.
Ries Lajos.
* Rosa Viktor.
Werfer Károly.

Kecskemét :

Első kecskeméti hírlapkiadó és
nyomda r.-t.
Hajnal és Feuermann.
Steiner Mihály.
Sziládi László.
Tóth László-féle ny. (tul. Fekete
Mihály.)

Késmárk :

Altmann Dávid.
Szauter Pál.

Keszthely :

Farkas János.
Nádai Ignác.
Sujánszky József.

Kézdi-Vásárhely :

Ifj. Jancsó Mózes.

Királyhelmece :

Klein Gyula.

Kisbér :

Haftl Kálmán.

Kis-Czell :

Menyhárt Julia.

Kis-Jenő :

Gallovics Jenő és Liebermann Mór.

Kiskörös :

Kalisch Ignáczné.

Kismarton :

Dick Ede.
Gabriel Jakab.

Kispest :

Első kispesti könyvnyomda (tul.
Fischhof Henrik.)

Kisújszállás :

Szekeres József.

Kis-Várda :

Berger Ignác.
Ifj. Klein Gyula.

Kolozsvár :

Boskovics József.
»Ellenzék« nyomdája (tul. Magyar
Mihály.)
Fenyvesi Viktor.
Gámán János örököse.
Liczeum-nyomda (tul. Gombos Fe-
rencz.)

Magyar Polgár nyomdája (tul. Ajtai
K. Albert).
Polcz Albert.
Zabatz és Fekete.

Komárom :

Freisinger Mór.
Hacker Richárd.
Schönwald Tivadar.
Spitzer Sándor.
Szénássy János.

Korpona :

* Joerges A. özv. és fia.
* Korpona és Vidéke ny. (tul. Gallo-
vich Jenő).

Körmend :

Körmendi könyvnyomda részvény-
társaság.

Körmöczbánya :

Joerges Ágost özvegye és fia.
Paxner J. és Biron H.

Kőszeg :

Feigl Frigyes.
Feigl Gyula.

Kúla :

Berkovits Márk.

Kún-Szt-Márton :

Csanádi József.

Kún-Szent-Miklós :

Özv. Bors Károlyné.

Lajta-Sz.-Miklós :

* Fleischmann Ignác.

Lakompak (Sopron m.):

Krausz Henrik.

Léva :

Dukesz Lipót.
Nyitrai és társa.

Lippa :

Máhr Emil.
Zách József.

Liptó-Szent-Miklós :

Steier Izidor.
Salva Károly.

Losonc :

Kármán-könyvny. részv. társ.
Losonczy Sándor.
Roth Simon.

Lőcse :

Reiss Tivadar József.

Lugos :

Traunfellner Károly.
Virányi János.
Weisz és Sziklai.

Magyar-Óvár :

Berghofer és Weisz.
Czéh Sándor-féle könyvnyomda.

Magyar-Pécska :

Ruber István.

Makó :

»Maros« nyomda (tul. Gaál László).
»Makói hírlap« ny. (tul. Neumann
József).
Vitéz és Süveges.

Malaczka :

Wiesner Alfréd.

Mármaros-Sziget :

Blumenfeld és Dávid.
Mármarosi könyvny. és kiadó r. t.
Mayer és Berger.
Wider Mendel fia.

Marczali :

* Mizsúr Ádám.

Maros-Ludas :

Glück József.

Marosvásárhely :

Adi Árpád.
Ev. ref. kollegium-nyomda (Bérlő :
Sztupjár István).
Grün Vilmos.

Mátészalka :

Weisz Antal.
Weisz Zsigmond.

Medgyes :

Reissenberger G. A.

Mező-Kövesd :

Balázs Ferencz.

Mezőtúr :

* Dolesch és Braun.
Gyikó Károly.

Miava :

Haas Mór.

Mindszent :

Weisz Ignác.

Miskolcz :

* Forster, Klein és Ludvig.
* Gedeon és társa.
Stamberger Bernát.
Szelényi és Társa.

Misztótfalu :

Simon Aurél és társa.

Módos :

Staits György.

Mohács :

Blandl János.
Rosenthal Márk.

Monor :

* Süveges József.

Moór :

Reszler Jakabné.

Moson :

Grünfeld Ignác.

Munkács :

Grünstein Mór.
Kohn és Klein.
Kroó Hugó.

Muraszombat:

Ujházi Miksa.

Nagy-Atád :

Günsberger Antal.

Nagybánya :

Molnár Mihály.
Nánási István.

Nagy-Becskerék :

Gresits Julianna.
Jokly Lipót.
Pleitz Fer. Pál.

Nagy-Bittse (Trencsén m.):

Spiegel Samu.

Nagy-Enyed :

Nagyenyedi kny. és papírárugyár r. t.

Nagy-Kálló :

Sarkady József.

Nagy-Kanizsa :

Farkas és Kraus.
Fischel Fülöp.
Gondos Ignác.
Ifj. Wajdits József.
Weiss L. és F.

Nagy-Károly :

* Novák és Verő.
Róth Károly.
Sarkadi Nagy Zsigmond.
Vider Jakab.

Nagy-Káta :

* Nagykátai és monori kny.

Nagykikinda :

Gain Vászsa.
»Kiadói nyomda« (tul. Szegyakov
Milán).
* Milenkovits István.
Radák János.

Nagy-Körös :

Bazsó Lajos.
Ottinger Kálmán.

Nagylak (Csanád m.):

Hubert Jenő.

Nagymarton :Gellis Henrik.
Kohn József H.
Schön Samu.**Nagy-Mihály** :

Landesman B.

Nagy-Rócze :

* Büchler Béla.

Nagyszalonta :

Reich Jakab.

Nagyszeben :Drotleff József.
Görög-keleti főegyházmegyei ny.
Krafft Vilmos.
Steinhausen T. utóda (Reissenberger
Adolf).
Typographia részvénytárs.**Nagy-Szent-Miklós** :

Wiener Náthán.

Nagyszombat :Fiebig József.
Goldmann Miksa özv.
Horovitz Adolf.
Reisz Sarolta.
Winter Zsigmond özvegye.**Nagy-Szóllós** :* Doktor István.
Zala Mór.**Nagy-Tapolcsány** :

Platzko Gyula.

Nagyvárad :ifj. Berger Sámuel.
Boros Jakab Jenő.
Fiedler M.
Freund Lajos és tsa.
Helyfi László.
Hönig Józsefné.
Láng József.
Laszky Ármin.
Neumann Vilmos.
Pauker Dániel.
Rákos Vilmos utóda (Adler Béla).
Sonnenfeld Adolf.
Sz. László ny. (bérlő Kovács Antal.)**Námesztó** :

* Schein M.

Német-Bogsán :

Rosner Adolf.

Német-Palánka :

Kristofek József.

Nezsider :

Horváth Julia.

Nyirbátor :

Friedmann Lipót.

Nyiregyháza :Jóba Elek.
Nagy Mórné.
Piringer János.
* »Szabolcsi Hirlap« nyomdája (tul.
Székely Imre).**Nyitra** :Huszár István.
Iritzer Zsigmond.
Neugebauer Nándor.
Reicheles R.**Ó-Becse** :

Löwy Lajos.

Ó-Kanizsa :Bruck P. Pál.
* Schwartz A.**Oravicza** :Kehrer L.
Wunder Károly.**Orosháza** :Pless N.
Veres Lajos.**Orsova** :* Handl József.
* Orsovai kny. részv.-társ.
* Tillmann R.**Ó-Széplak** :

Nyitravölgyi gazd. egyt. nyomdája.

Ó-Szivacz :

Özv. Löwy Miksáné.

Paks :

Rosenbaum Miksa.

Pancsova :

Jovanovics testvérek.
Koszanics Miklós.
Vig Simon.
Wittigschlager Károly.

Pankota :

Bod József.

Pápa :

Ev. ref. főiskolai nyomda.
Goldberger Gyula.
Nobel Ármin.

Pécs :

Hochrein J.
Pécsi irod. és könyvnyomdai r. t.
Pécsi püspöki lyceum kny. (bérleő
Madarász Béla.)
Taizs József.
Wessely és Horvát.

Perjámos :

* Hungária kny.
Pirkmayer Alajos.

Petrozsény :

Figuli Antal.

Pozsony :

Adler Zsigmond.
Alkalay Adolf.
Angermayer Károly.
Eder István.
Eixel Károly.
Freistadt Mór.
Grünfeld Lipót.
Katholikus irodalmi részv.-társaság.
Kurzweil Mózes.
Natali Magdolna.
Oest.-ung. Papiermanufactur und
Druckindustrie (tul. Pollak Henrik).
Preisak Győző.
Richter Károly.
Schönberger Bernát.
Simonyi Iván.
* »Westungarischer Grenzbote«
nyomdája.
Wigand F. K. (Stromszky Emil).

Pöstyén :

* Gipsz H.

Predmér :

* Links M. utóda: Rosenzweig H.

Putnok :

Gärtner Ignác.

Resiczabánya :

Eisler József.
* Hungaria kny.
Weisz Adolf.

Rimaszombat :

Lévay Izsó.
Náray János Albert.
Rábely Miklós.

Rózsahegy :

Kohn Adolf.
Salva Károly.

Rozsnyó :

Kovács Mihály.
Sajóvidék nyomdája (tul. Hermann
Istvánné).

Salgó-Tarján :

* Ifj. Bogenglück Ignác.
Friedler Ármin.
Pollacsek Sándor.

Sárbogárd :

Spitzer Jakab.

Sárospatak :

Ev. ref. főiskola ny. (tul. Steinfeld
Jenő).

Sárvár :

Jakoby B. utóda Stranz János.

S.-A.-Ujhely :

Hegyalja ny. (tul. Alexander Vilmos).
Landesmann Miksa és tsa.
Lővi Adolf.
Pannonia ny. (tul. Ócskay László).
Zemplén-nyomda (tul. Ehlert Gyula).

Segesvár :

Horeth Frigyes.
Jördens testv.

Selmeczbánya :

Bleyer Adolf.
Joerges Ágost özv. és fia.

Sepsi-Szt.-György :

Jókai nyomda részv. társ.

Siklós :

Harangozó József.

Sopron :

Berghofer József.
 Binder Pál, ezeltől: Reininger Armin.
 Breiner E. fia.
 * Hungária-nyomda.
 Gellis Mór.
 Petőfi-nyomda (tul. Zsombor Géza).
 Romwalter Alfréd.
 Röttig Gusztáv.
 Török Kálmán és Kremszner Károly.

Stájerlak :

Rose V.

Sümeg :

Horváth Gábor.

Szabadka :

Bittermann József.
 Krausz és Fischer.
 Szabados Sándor.
 Székely Simon.
 Tomits Miklós.

Szokolca :

Teszlik és Neumann.

Szamosujvár :

Aurora-nyomda (tul. Todorán Endre.)
 Gör. kath. püspökség egyházmegyei
 nyomdája.

Szarvas :

Danszky Sándor.
 Sámuel Adolf.
 * Szikes Antal.

Szász-Régen :

Burghardt Dezső.
 Schebesch Vilma.

Szászsebes :

Stegmann János.
 Winkler Gusztáv.

Szászváros :

Minerva-nyomda r.t.
 Schäser Anna.

Szatmárnémeti :

Morvai János.
 Nagy Lajosné.
 Pázmány-sajtó.
 »Szabadsajtó« ny. (tul. Litteczki
 Endre).
 Weinberger testvérek.

Szécsény :

Glattstein Adolf.

Szeged :

Beck Adolf.
 Endrényi Imre.
 Endrényi Lajos.
 Engel Lajos.
 Gönczi J. József.
 Schulhof Lajos.
 Traub B. és társa.
 Várnai Lipót.

Szegzárd :

Báter János.
 Lengyel Pál.
 Ujfalussy Lajos.

Székelyhid :

Kohn Sámuel.

Székely-Keresztur :

Szabó testvérek.

Székely-Udvarhely :

Becsek D. fia.
 Betegh Pál.

Székesfehérvár :

Csitári-Gramanetz és társa.
 Debreczeni Gyula.
 * Eisler Adolf.
 Kaufmann F.
 Márián Péter.
 Singer Ede.
 Számmer Imre.
 Számmer Kálmán.

Szempcz :

Fischer Náthán.

Szenicz :

Bezsó János és társa.
 Löffler József.

Szent-Endre :

Szent-Endre és Vidéke ny. (tul.
 Schwarcz J.)

Szentes :

Farkas Eugénia.
 Hollósy és Vajda.
 »Szentes és Vidéke« I. könyv-
 nyomda r. t.

Szent-Gotthárd :

Ifj. Wellisch Béla.

Szepes-Váralja :

Buzás Dénes.

Szepsi :

Tóth István.

Szered :

Sternér Dávid.

Szerencs :

Simon József.

Szigetvár :Corvina ny. (tul. Fried Dávid).
Kozáry Ede.**Szikszó :**

Blank Simon.

Szilágy-Somlyó :Bölöni Sándor.
Heimlich Weisz Katalin.**Szill-Hadad :**

* Fein Sámuel.

Szinér-Váralja (Szatmárm.) :

Vider Jakab.

Szolnok :Bakos István.
Fuchs Lipót.
Jász-Nagykún-Szolnokmegyei Lapok
nyomdája (tul. Vezéry Ödön).
Wachs Pál.**Szombathely :**Bertalanffy József.
Egyházmegyei könyvnyomda.
Gábrriel Ágoston.
Seiler Henrik utódai: Szele és Brei-
feld.**Tab :**

Pfeifer Ignác.

Tapolca :

Lóvy B.

Tata :Engländer József és társa.
Nóbel Adolf.**Temesvár :**Beyer Róbert.
Csanád egyházmegyei könyvny.
Csendes Jakab.
Délmagyarorsz. könyvnyomda.
Freund Gyula.
Mangold Sándor.
Moravetz Gyula.
Posaune-nyomdája (tul. Lechen-
mayer József Károly.)
Roschek József és Eichler József.
Steger Ernő utódai.
Trautmann György.
* Trautmann Károly.
Uhrmann Henrik.
Unio-könyvnyomda (tul. Steiner
Ferencz).
Veres Sámuel.**Tenke :**

* Maár L. Vilmos.

Tisza-Füred :Kemény Arnold.
Weiszmann Samu.**Titel :**

Blazek József.

Tolna :

Weltmann Ignác.

Tolna-Tamási (Tolna m.) :

Jeruzsálem Ede.

Torda :Berla Sámuel és társa.
* Füssy és Sztupjár (ezelőtt Har-
math J.)**Torna :**

* Rosenblüth Simon.

Tornallya :

* Künstler J.

Török-Becse :

Radák Jánosné.

Török-Kanizsa :

* Bruck P. Pál.

Török-Szent-Miklós :

Rubinstein S.

Trencsén :

Gansel Lipót.
Skarnitzl X. Ferencz.
Szold Henrik.

Turkeve :

Özv. Fölföldy Györgyné.

Turóc-Szt.-Márton :

Gasparik József.
Magyar nyomda (tul. Moskóczy
Ferenczné).
Turóc-szt.-mártoni könyvny. r. t.

Uj-Arad :

Mayr Lajos.

Ujpest :

Fuchs Antal.
Salgó testvérek.

Ujverbász :

Verbászi könyvnyomda (tul. Boros
Györgyné).

Ujvidék :

* Bresnitz H. K.
Fuchs Emil és társa.
Hirschenhauser Béni.
Ivkovics György.
Dr. Miletits Szvetozár.
Popovits testvérek.

Ungvár :

Gellis Miksa.
Jäger Bertalan.
Lévay Mór.
Székely és Illés.
Szent Bazil-társulat kny.

Vác :

* Kir. orsz. fegyintézeti nyomda.
Kohn Mór.
Mayer Sándor.

Vágújhely :

Brück Soma.
Horovitz Adolf.
Steinmann Jakab.

Versecz :

* Grcsits M.
Kehrer Lajos.
özv. Kirchner J. E.
Petko-Pavlovits Milán.
Popovits Athanáz.
Vettel és Veronits.

Veszprém :

Egyházmegyei könyvnyomda.
Köves és Boros.
Krausz Ármin fia.
Népakarat nyomdája (tul. Takács
Szilveszter).

Zala-Egerszeg :

Breisach Sámuel.
Tahy Rozália és tsa.
Unger Antal.

Zala-Szent Grót :

Nagy Sándor.

Zenta :

Kabos Ármin.
* Klenóczkyné Cs. A.
Kovacevits Ottó.
Schvartz Sándor.
Straub Ödön.

Zilah :

Seres Samu.

Zólyom :

Nádosi Gyula.
* Seidl és Friedmann.

Zombor :

Bittermann Nándor és fia.
Oblát Károly.

Zsámbokréth :

»Nyitravölgyi gazd. egyesület« kny.

Zsolna :

Áldori Manó.
Horner Ferencz.

Zsombolya :

Wunder Rezső.

ATHENAEUM

KÉZIKÖNYVTÁRA

XVIII. KÖTET.

A MAGYAR NYELV

A művelt közönség számára.

Irta: **BALASSA JÓZSEF.** ****

***** **Ára kötve 1 forint.** *****

Második kiadás.

Képes diszmű ****

**** két kötetben.

A Magyar Irodalom Története.

Második teljesen átdolgozott kiadás.

A legjelesebb szakférfiak közreműködésével szerkeszti

BEÖTHY ZSOLT.

Több mint 500 szöveggéppel és kb. 100 mülappal.

————— **Első kötet.** —————

A II-ik kötet megjelenése ez év folyamán várható.

≡≡≡ **A teljes mű ára két diszkötésben 20 forint.** ≡≡≡

Az első kötet megrendelése a teljes mű átvételére kötelez. Egyes kötetek külön nem kaphatók.

Megrendeléseket elfogad az „**Athenaeum**“ könyvkiadóhivatala és minden könyvkereskedés.

A vonatok indulása Budapestről.

Érvényes 1899. október 1-től.

A keleti pályaudvarról					A nyugati pályaudvarról				
vonat- szám	óra	perc	vonat neme	hová	vonat- szám	óra	perc	vonat neme	hová
D é l e l ő t t					D é l e l ő t t				
1) 902	12	20	k. e. v.	Konstantinápoly	1) 702	12	00	k. e. v.	Konstantinápoly
2) 102	12	40	"	Bécs, Páris, London	2) 102	1	00	"	Bécs, Páris, London
32	6	20	v. v.	Nagy-Kanizsa	166	5	50	sz. v.	Palota-Ujpest
604	6	50	gy. v.	Gyfehervár, N.-Szeben	110	6	10	ost.e.v.	Bécs, Ostende
10	6	50	sz. v.	Bécs, Grác, N.-Kanizsa	4102	6	30	sz. v.	Esztergom
402	7	10	gy. v.	Kassa, Munkács	6102	6	40	"	Czegléd, Szolnok
1002	7	15	"	Zágráb, Fiume, Róma	168	6	55	"	Palota-Ujpest
304	7	30	"	Ruttka, Berlin	6012	7	05	v. v.	Lajosmizse
906	7	35	sz. v.	Belgrád, Brod,	1402	7	39	gy. v.	Kassa, Berlin
1508	7	50	"	Kassa, Poprád-Felka	106	8	00	"	Bécs
1008	8	00	"	Zágráb, Fiume, Pécs	708	8	15	"	Temesvár, Orsova
606	8	10	"	Arad, Brassó	712	8	30	sz. v.	Temesvár
506	8	30	"	Kolozsvár, Brassó	170	9	15	"	Palota-Ujpest
6	8	50	gy. v.	Bécs, Grác	116	9	25	"	Bécs, Zsolna
408	8	50	sz. v.	Munkács, M.-Sziget					
1708	9	15	"	M.-Sziget, Stanislau					
306	9	35	"	Ruttka, Berlin					
3) 1028	10	30	v. v.	Budafok					
D é l u t á n					D é l u t á n				
22	12	25	sz. v.	Bicske, N.-Kanizsa	6104	12	05	sz. v.	Czegléd, Szolnok
310	12	35	"	Hatvan	172	12	15	"	Palota-Ujpest
1302	1	45	gy. v.	Fehring, Grác	136	12	25	"	Nagy-Maros
504	1	55	"	Kolozsvár, Arad	4106	12	50	"	Dorog
4	2	20	"	Bécs, Páris	174	1	05	"	Palota-Ujpest
16	2	30	sz. v.	Bicske	104	1	45	gy. v.	Bécs, Páris
404	2	35	gy. v.	Kassa, Lawoczne,	176	2	20	sz. v.	Palota-Ujpest
				Lemberg	704	2	30	gy. v.	Bukarest
904	2	40	"	Konstantinápoly	144	2	35	sz. v.	Érsekújvár
312	2	45	sz. v.	Hatvan	4104	2	40	"	Esztergom
510	2	55	"	Szolnok	720	2	45	"	Czegléd,
1004	3	00	gy. v.	Zágráb, Fiume, Eszék	6014	3	05	v. v.	Lajosmizse
1022	3	20	v. v.	Adony-Szabolcs, Paks	716	4	25	sz. v.	Szeged, Szolnok
302	3	45	gy. v.	Ruttka, Berlin	178	4	30	"	Palota-Ujpest
910	4	00	sz. v.	Szabadka	138	4	40	"	Nagy-Maros
12	4	30	"	Győr,	180	6	00	"	Palota-Ujpest
308	5	20	"	Ruttka, Berlin	1404	6	20	gy. v.	Zsolna, Berlin
508	5	45	"	Kolozsvár, Brassó	140	6	30	sz. v.	Párkány-Nána
318	6	25	"	Hatvan	710	7	00	"	Verclorova
1706	7	05	"	M.-Sziget, Stanislau	4112	7	10	v. v.	Esztergom
24	7	35	"	N.-Kanizsa, Triest	182	7	40	sz. v.	Palota-Ujpest
1506	8	00	"	Kassa, Poprád-Felka	218	9	05	tv. szsz.	Zsolna, Berlin
1006	8	30	"	Zágráb, Fiume	118	9	35	sz. v.	Bécs
406	8	40	"	Ungvár, Lemberg	1) 706	10	15	ost. e. v.	Konstantinápoly
48	9	05	t. szsz.	Bicske	714	10	35	sz. v.	Szeged, Temesvár
502	9	15	gy. v.	Kolozsvár, Bukarest	152	10	45	"	Vác
1904	9	30	sz. v.	Eszék, Brod					
1304	9	55	"	Fehring, Grác					
608	10	00	"	Arad, Brassó					
908	10	20	"	Belgrád, Eszék, Brod					
8	10	45	sz. v.	Bécs					
322	11	00	v. v.	Ruttka, Miskolcz					

1) Közlekedik kedden és pénteken.
 2) „ „ szerdán és szombaton.
 3) „ „ csak a hajózás szünete alatt.

1) Közlekedik minden vasárnap.
 2) „ „ minden csütörtökön.
 3) „ „ minden hétfőn.
 4) „ „ minden szerdán.

A vonatok indulása Buda-Császárfürdő kitérőről.

4002	6	16	sz. v.	Esztergom	4006	12	30	sz. v.	Dorog
					4004	2	29	"	Esztergom
					4012	7	05	v. v.	Esztergom

Az „Athenaeum“ kiadásában Budapest, VII., Kerepesi-ut 54.

Megjelent!

Megjelent!

DR. HORVÁTH CYRILL
MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE.

1. kötet:

A Régi Magyar Irodalom Története.

Számos szövegképpel és műmelléklettel.

Ára a 755 lapra terjedő
nagy 8° alaku munkának
füzve 6, kötve 7 frt. 50 kr.

Kapható fenti kiadótár-
sulatnál, valamint min-
den könyvkereskedésben.

Az Athenaeum Zsebszótárai.

Magyar és Német Zsebszótár.

Tekintettel a két nyelv szólásaira.

I. rész: **Magyar-Német.** II. rész: **Német-Magyar.**

Szerkesztette WOLFF BÉLA.

Minden rész külön csinos vászonkötésben **1** forint.

A két rész erős félbörkötésben **2** forint.

Francia és Magyar Zsebszótár

I. rész:

Francia-Magyar.

II. rész:

Magyar-Francia.

Szerkesztette UJVÁRY BÉLA.

Minden rész külön csinos vászonkötésben **1** forint.

A két rész egy erős félbörkötésben **2** forint.

Horvát-Magyar és Magyar-Horvát Szótár.

Szerkesztette MARGALITS EDE.

Ára csinos vászonkötésben **1** forint.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque du Musée National Hongrois
sous la rédaction de M. le dr. Jules Schönherr.

Quatre livraisons par an; prix du volume | Nouvelle série. VII. volume. 4. livraison.
3 florins = 6 francs = 5 mares. | son. Octobre-Décembre 1899.

Sommaire.

La conservation des manuscrits	321
Elemér Varjú. La bibliothèque Batthyány à Gyulafejevár. (III. article.)	329
Pongracz Sörös. Pierre Illicini	346
Jean Melich. Une grammaire hongroise dans la bibliothèque de l'école normale à Kiev	352
Louis Kemény. La presse et la censure à Kassa au commencement du XIX. siècle	356
Ladislav Kováts. Les imprimeries hongroises dans le 1-er trimestre du XIX. siècle	359
Daniel Havrán. Pièces relatives à l'histoire de la littérature hongroise	367
Revue étrangère. La bibliothèque royale à Bruxelles par Ladislav Esztegár	370
Indicateur officiel. Rapport sur l'état de la bibliothèque du Musée Nat. Hongr. dans le 3. trimestre 1899	378
La bibliothèque de l'Académie hongroise des sciences en 1898	381
La bibliothèque de la société du Musée Transilvanique en 1898	386
La bibliothèque Somogyi à Szeged en 1898/99	388
Le règlement de la bibliothèque publique de l'office royal statistique hongrois	392
Littérature. Ernest Fináczy, L'enseignement public en Hongrie à l'époque de Marie-Thérèse. (Par <i>e.</i>) — Le livre. (Revue hebdomadaire hongroise.) (Par <i>-ó.</i>) — Franz Joseph und seine Zeit. (Par <i>F-r.</i>)	
Revue des revues bibliographiques. I. Revues hongroises. II. Revues étrangères	398
Notices. Le nouveau directeur de la bibliothèque de l'Université de Budapest. Almanach des musées et des bibliothèques hongroises. La bibliothèque de Knauz. (<i>V. E.</i>) Autographes collectionnés par Alexandre Pozsonyi. (<i>Varjú.</i>) La deuxième conférence bibliographique à Londres. La société bibliologique russe (<i>I. M.</i>) L'enseignement public au XVI. siècle. (<i>D. H.</i>) Pièce relative à l'histoire de l'imprimerie de Manlius. (<i>D. H.</i>) Correction bibliographique. (<i>Jean Illézy.</i>) La bibliothèque des Carmes à Győr. Pièce relative à l'histoire de la reliure hongroise. (<i>Louis Dézsi.</i>)	408
Index des noms et des dates	416
Supplément. Les imprimeries hongroises en 1899	1—16

Adresse de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle.*
Budapest, Musée National Hongrois.

A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a haza tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az év gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és speciális bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi bibliografiai irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 3 frt; a könyvtárusi forgalomban 4 frt; egy-egy füzet ára 1 frt.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő czimére** a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi folyamának két teljes példányát (I—XVI. kötet) 25 frtjával, a II—XVI. köteteket egyenként 2 frton, együtt 20 frton bocsátjuk előfizetőink rendelkezésére. Megrendelések a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához intézendők, mely az összeg előzetes beküldése esetén a szállítást bérmentesen eszközli.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hírlapirodalom 1898-ban. I. A magyar hírlapirodalom, Szinnyei Józseftől. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Kováts Lászlótól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája, Szinnyei Józseftől. Ára 55 kr.*